

ARGUMENTI

Časopis za društvena / politička pitanja, Godina VIII, Broj 22, Avgust 2014. BESPLATNO

Jelena Ponomarjeva:

U ovom broju:

Sabornost ili čime se suprotstaviti razarajućim formama zapadne demokratije (9)

Dušan Šehovac:

Bosna i Hercegovina između reintegracije i dezintegracije (27)

Manuel Oksenrajter:

Bosansko proleće

(45)

Stefan Karganović:

Bitka za Republiku Srpsku: Zamke i izazovi

(51)

Branimir Kuljanin:

Veliki rat 1914–2014.

(65)

Tamara Kuzman:

Indikatori ocjene uspješnosti zajedničkih poduhvata

(143)

Radmila Dragišić:

Zaštita patenta u Evropskoj uniji

(157)

Milan Blagojević:

Ustavnopravni odnosi u Petoj francuskoj republici

(179)

Dejan Lučka:

Njegoš kao luča uzdizanja u filozofiji srpske državne prakse i diplomacije

(203)

ARGUMENTI

časopis
za društvena / politička pitanja
izlazi svaka četiri mjeseca

ARGUMENTI

časopis za društvena / politička pitanja
izlazi svaka četiri mjeseca

Izdavač

Savez nezavisnih socijaldemokrata, Banja Luka
Petrica Kočića 5

Glavni urednik

Milan Ljepojević

Redakcija

Slavko Mitrović, Rajko Vasić, Đorđe Latinović,
Milan Tukić, Franc Sošnja, Mr Danijela Injac,
Krsto Grujić, prof. dr Filip Turčinović, prof. dr Nenad Suzić,
Mr Vanja Malidžan

Lektor

Tatjana Atlagić

Kompjuterska priprema i dizajn

Dragana Pupac

Štampa

Grafil
Banja Luka

Tiraž

500

ARGUMENTI

časopis
za društvena / politička pitanja

Banja Luka
avgust 2014.

Riječ urednika

„Argumenti“, evo već 22. put, pokazuju svoju sadržajnost i snagu. Kuriozitet ili koincidencija je da ovaj broj ima isti broj strana kao i prethodni, dvadeset prvi – 224 strane. Isti broj strana nije nikakva namjera nego slučajnost koja je i mene iznenadila; provjeravao sam da li je tačna, ne vjerujući da se zaista desila. Naš prioritet je ipak kvalitet a ne kvantitet, i on je i ovaj put potvrđen od strane devet autora koji objavljaju autorske rade u ovom ljetnom, avgustovskom broju.

Moram priznati da, iako do sada nismo „pravili“ tematske brojeve, ovaj, kao i nekoliko prethodnih „Argumenata“, bavi se aktuelnim dešavanjima koja su tu pored nas, sa nama, u Republici Srpskoj, BiH, regionu, Evropi, svijetu. Živjeti, vjerujući da nećeš da se baviš aktuelnim dešavanjima i politikom, obična je naivna zabluda. Ako nećeš da budeš aktivan činilac društvenih i političkih dešavanja i vjeruješ da može tako, onda se politika bavi tobom, bez obzira na to što nećeš ti njome. Posljedice takvog odnosa katastrofalne su za svakog građanina, pojedinca. Najjednostavnije rečeno: ne možeš voziti bicikl a ne okretati pedale, svako stajanje znači pad, pitanje je samo sa kojim posljedicama.

Naš cilj je da jasnim analizama, kroz autorske rade, objasnimo suštinu društvenih procesa i eliminišemo svaku

misterioznost i fetišizam. Sve velike stvari su jednostavne, kao i veliki ljudi. Kada neko nešto zna, onda on to objasni koncizno i u vrlo kratkom vremenskom intervalu. Oni što ne znaju ili ne razumiju, komplikovani su kao i oni koji imaju loše namjere, koji manipulišu i obmanjuju.

Akteri i uloge u Republici Srpskoj, BiH, regionu kao i u tzv. međunarodnoj zajednici, suviše su jasne da bi dobijale neka natprirodna nerazumljiva svojstva. Već duže vremena sve se može definisati starom uzrečicom „ista meta, isto odstojanje“. Naša je orijentacija upravo to – osvjetljavanje stvarnosti. Razumijevanje realnosti, događaja i dešavanja u bližem i daljem okruženju omogućava predviđanje događaja koji slijede i koji čekaju svakog građanina Republike Srpske.

Ovaj put nećemo u uvodnom tekstu navoditi autore i njihove rade jer je to suvišno. Naslovi su jasno istaknuti u sadržaju, kao i samom časopisu, i treba ih samo pročitati. Nema ništa nejasno i nerazumljivo, sve je tu ispred nas, samo treba „otvoriti“ oči i vidjeti tj. pročitati „Argumente“.

Milan Ljepojević

Sadržaj

Prof. dr Jelena Ponomarjeva SABORNOST ILI ČIME SE SUPROTSTAVITI RAZARAJUĆIM FORMAMA ZAPADNE DEMOKRATIJE	9
Mr Dušan Šehovac BOSNA I HERCEGOVINA IZMEĐU REINTEGRACIJE I DEZINTEGRACIJE.....	27
Manuel Oksenrajter BOSANSKO PROLEĆE	45
Stefan Karganović BITKA ZA REPUBLIKU SRPSKU: ZAMKE I IZAZOVI	51
Prof. dr Branimir Kuljanin VELIKI RAT 1914–2014.	65
Mr Tamara Kuzman INDIKATORI OCJENE USPJEŠNOSTI ZAJEDNIČKIH PODUHVATA	143
Mr Radmila Dragišić ZAŠTITA PATENTA U EVROPSKOJ UNIJI	157

Prof. dr Milan Blagojević
USTAVNOPRAVNI ODNOŠI IZMEĐU CENTRALNIH
INSTITUCIJA VLASTI U PETOJ FRANCUSKOJ REPUBLICI..... 179

Dejan Lučka
NJEGOŠ KAO LUČA UZDIZANJA U FILOSOFIJI SRPSKE
DRŽAVNE PRAKSE I DIPLOMATIJE 203

Jelena Ponomarjeva

(doktor političkih nauka i profesor Uporedne politikologije
Moskovskog državnog instituta za međunarodne odnose)

Sabornost ili čime se suprotstaviti razarajućim formama zapadne demokratije

Došlo je vreme da se istakne sabornost kao treći put između liberalne demokratije kao haosa i liberalne demokratije kao diktature. Konstruktivna opozicija ovoj formi demokratije, koju našim narodima nameće Zapad, moguća je i održiva u doktrini sabornosti, koja se bazira na iskonskim vrednostima naših kultura. Upravo je sabornost danas nužan uslov preživljavanja i očuvanja sebe kao ličnosti, kao nacije, kao države.

Baveći se problemima političkog razvoja, sve više se uveravam da „svetska vladavina nisu ni oružje ni novac, već misli, od kojih potom nezadrživom nadgradnjom kreću i oružje i novac. *Pobeđuju ideje, a ne zlato i vojska* (kurziv moj – J. P.)“.

Savremeni svet se u poslednje dve decenije nalazi u surovim turbulentencijama – grči se u neprekidnim krizama, krvavim konfliktima

Upravo je sabornost danas nužan uslov preživljavanja i očuvanja sebe kao ličnosti, kao nacije, kao države.

i ratovima koji se vode pod znamenjem demokratije, pod parolama zaštite slobode i ljudskih prava. Drugim rečima, ideje demokratije, kojima se prikrivaju interesi vladajućih zapadnih grupa, provode se svim mogućim sredstvima: podmićivanjem, ulivanjem u svest stanovništva ciljnih zemalja novih formi putem sistema obrazovanja, svetskih sredstava masovne komunikacije i šou-biznisa, uključivanjem u nadnacionalne institucije sa njihovim „demokratskim standardima“ i čak vojnim intervencijama.

Savremenih svet se u poslednje dve decenije nalazi u surovim turbulencijama.

Kritike. I to uprkos tome što je demokratska tranzicija pokazala važnu zakonomernost: ni u jednoj zemlji sveta gde su bile uvedene demokratske procedure i norme nije uspostavljen socijalni mir i napredak, a da ne govorimo o principima socijalne pravde. Upravo suprotno, vidimo razaranje ekonomske baze svake konkretnе zemlje, rast nezaposlenosti, socijalnu napetost, kriminalizaciju društva i vlasti, a posle „triumfnog pohoda“ demokratije masovno ispoljavanje takvih pojava kao što su međunarodni terorizam, trgovina ljudima i ljudskim organima, seksualno ropsstvo, narkotrgovinu. U tom smislu veoma je instruktivno da se središte, ja bih čak rekla, leglo međunarodnog kriminala – „nezavisno“ Kosovo – tako štiti i čuva od

strane vodećih demokratskih zemalja sveta.

Demokratija kao sistem liberalnih vrednosti jeste danas najvažnije sredstvo „meke“ i „tvrdje“ vlasti, čijim se posredstvom uspostavlja kontrola nad teritorijama koje u ovoj ili onoj meri potpadaju pod zonu interesa glavnih igrača.

teritorijama koje u ovoj ili onoj meri potpadaju pod zonu interesa glavnih igrača – transnacionalnih kompanija i drugih zapadnih struktura.

Zaustaviću se malo podrobnije na „mekom“ ispoljavanju demokratije, na tome zašto demokratija istupa protiv sabornosti

„Meko“ ispoljavanje demokratije

Na taj način demokratija u njenom savremenom liberalnom shvatanju nije ništa drugo nego način, mehanizam da se uspostavi globalna hegemonija Zapada. Demokratija kao sistem liberalnih vrednosti jeste danas najvažnije sredstvo „meke“ i „tvrdje“ vlasti, čijim se posredstvom uspostavlja kontrola nad

kao drugačije idejne konstrukcije koja je sposobna ne samo da očuva raznovrsnost sveta, kultura u najširem smislu reči već i da spasi ovaj svet.

Kao što je proročki pisao još 1920. godine ruski filozof knez Nikolaj Trubecki, „uspostavljanje jedinstvene kulture i odsustvo raznovrsnosti... bilo bi pogubno... Pod takvim uslovima svetske razmere evropske civilizacije predstavljaju najveću opasnost za celo čovečanstvo. Potrebno je čvrsto i dosledno shvatiti da svi pokušaji spasavanja neće dovesti ni do čega dok ne bude shvaćeno da Evropa *nije čovečanstvo i da evropska civilizacija nije apsolutna* (kurziv moj – J. P.)“.

Zapadne moćne grupe ovo ne prihvataju, i zato neprekidno usavršavaju načine i tehnologije da se demokratija raširi kao sistem pogleda, kao idejni konstrukt. Jedan od takvih načina je politika „meke moći“.

Kao što je poznato, autor teorije „meke moći“ ili *soft power* interesantna je ličnost – profesor javne administracije škole „Kenedi“ na Harvardskom univerzitetu, Džozef Samjuel Naj. Što se tiče ličnosti autora ove teorije, potrebno je znati da Naj nije samo proizvod akademske sredine već i sveta praktične politike. Naime, u administraciji Bila Klinton-a on je radio kao pomoćnik predsedavajućeg Pentagona za međunarodnu bezbednost, a od 1993. do 1994. godine bio je na čelu Nacionalnog saveta za državnu bezbednost SAD. Osim toga, Naj je bio član Izvršnog komiteta Trilateralne komisije, povremeno je zasedao u Savetu za međunarodne odnose. Uspeo je da bude naučnik i direktor u Institutu za istraživanje bezbednosti „Istok-Zapad“ i u Međunarodnom institutu za strateška istraživanja. Za vreme Obame on je odmah angažovan na dva nova istraživačka projekta – u Centru za novu američku bezbednost i na Projektu za reformu nacionalne bezbednosti SAD.

Kao što je proročki pisao još 1920. godine ruski filozof knez Nikolaj Trubecki, „uspostavljanje jedinstvene kulture i odsustvo raznovrsnosti... bilo bi pogubno...“

Autor teorije „meke moći“ ili *soft power* interesantna je ličnost – profesor javne administracije škole „Kenedi“ na Harvardskom univerzitetu, Džozef Samjuel Naj.

Nauka, politika, špijunaža

Potrebno je primetiti da slični prelazi iz nauke u politiku, iz politike u špijunažu, iz špijunaže u nauku i tome slično – jesu široko raširena praksa na Zapadu, čiji je isključivi cilj da se maksimalno unaprede i realizuju interesi ovih ili onih elitističkih grupa.

Potrebno je primetiti da slični prelazi iz nauke u politiku, iz politike u špijunažu, iz špijunaže u nauku i tome slično – jesu široko raširena praksa na Zapadu.

Što se tiče koncepcije *soft power*, u teorijskim oblandama doktora Naja čak je i za neiskusnog čitaoca očigledan praktični značaj, i to da se zasnuje i učvrsti širenje hegemonije Zapada, a pre svega SAD. Glavni smisao *soft power-a* sastoji se u formiranju primamljive vlasti, tj. u sposobnosti da se deluje na ponašanje ljudi, navodeći ih posredno da čine ono što u drugim okolnostima ne bi nikad činili. Ovakva vlast ne počiva samo na ubedljivanju, nagovaranju ili sposobnosti da se ljudi pomoću argumenata navedu da učine nešto, već i na „aktivama“ koje proizvode njenu privlačnost. Ovo je moguće postići, po mišljenju Naja, koristeći „vlast nad informacijama i slikom“, vlast nad smisлом. Drugim rečima, jezgro *soft power-a* – čine nematerijalnost, informativnost i pokretljivost.

S druge strane, izgradnja „privlačnosti“ nemoguća je bez lingvističkih konstrukata, bez interpretacije stvarnosti, bez usmeravanja pažnje na uzajamno protivrečna vrednosna suđenja (npr. Bog-Đavo, dobro-zlo, sloboda-ropstvo, demokratija-diktatura itd.). Pri tome, upravo nosioci „meke moći“ određuju šta je „dobro“ ili „pravedno“, koja zemlja je zlikovačka ili uzor demokratske transformacije, navodeći samim tim ostale učesnike u političkom procesu da se saglase sa ovom interpretacijom u zamenu za podršku subjekta *soft power*.

„Potčiniti zakone istorije“ (J. V. Staljin), kao što je ubedljivo dokazala praksa, samo nasilnim metodama, gotovo je nemoguće. Upravo zato je nužno „prekodiranje“ svesti, što sa svoje strane zahteva promene ne samo u informacionom svetu već i u simboličkom. Pri tome je upravo simbolički svet najvažniji, pošto se

na njega u znatnoj meri oslanja društveno pamćenje, omogućujući mu da se suprotstavi kako rušenju spolja, tako i samouništenju. Evo šta tim povodom piše ruski psiholog Marina Holkina:

„U svakom društvu, istovremeno s reformama, prevratima i revolucijama, odvijaju se i takozvane simboličke revolucije, koje su pozvane da oštro izmene sliku sveta. Pri tome se odvija radikalno preispitivanje ‘simboličkog kapitala’, koji se prikuplja tokom prethodne etape istorije. Izmena simboličkih hijerarhija, svojstvena simboličkim revolucijama, odvija se približno po ovakvoj shemi:

- događa se smena sakralne zone, društvo skida zaštitu sa svojih prošlih bogova - raspiruje se kritika koja otvara mesta za nove bogove;
- nova sakralnost se otelotvoruje u preciznom izboru simbola – menjaju se imena gradova, ulica, menjaju se spomenici;
- kao rezultat prethodnih etapa dolazi smena zone agresije: društvo menja hijerarhiju u sistemu ‘priatelj-neprijatelj’;
- stari tekstovi gube svoju aktuelnost; proizvodi se velika količina ideoloških tekstova koji su namenjeni zasnivanju smene političkog dekora;
- na političku scenu stupaju specijalisti na verbalnom planu – novinari, pisci, naučnici (a ja dodajem, *blogeri, aktivisti NVO, kurziv moj - J. P.*)”.

„U svakom društvu, istovremeno s reformama, prevratima i revolucijama, odvijaju se i takozvane simboličke revolucije, koje su pozvane da oštro izmene sliku sveta.

„Meka moć”, koja operiše svim ovim arsenalom, deluje na svest. Pri tome se koriste kako kratkoročne, tako i dugoročne strategije.

Formiranje demokratske svesti

Na taj način, simbolički procesi, koji izgledaju nekontrolisani, zapravo su jasno usmereni ka određenom cilju – formiranju tzv. demokratske svesti, koja čvrsto stoji na takvim konceptualnim virusima kao što su pojmovi „sloboda“, „ljudska prava“, „građansko društvo“, „multikulturalizam“, „tolerancija“ itd.

„Meka moć”, koja operiše svim ovim arsenalom, deluje na svest. Pri tome se koriste kako kratkoročne, tako i dugoročne strategije. U kratkoročnom periodu, koji po pravilu ne traje duže

od nekoliko meseci, najefikasniji instrument jesu sredstva masovne informacije, tradicionalni i novi društveni mediji. U dugoročnoj perspektivi efikasni instrumenti „meke moći“ za zemlju koja nameće tzv. demokratske, tj. svoje sopstvene vrednosti, jesu pre svega usluge visokog obrazovanja. Prvo, to je razvoj društvenih nauka, čiji je osnovni zadatak proizvodnja koncepcija koje legitimišu stav i poglede dotične države.

U dugoročnoj perspektivi efikasni instrumenti „meke moći“ za zemlju koja nameće tzv. demokratske, tj. svoje sopstvene vrednosti, jesu pre svega usluge visokog obrazovanja.

poruke koja ima za cilj da navede objekt manipulacije da je pročita u određenom ključu i, po mogućnosti, da ga prisili da izmeni svoje ponašanje.

Konkretno, ovo se ispoljava i ovako. Kao što piše Dž. Naj, „ideali i vrednosti koje Amerika ‘izvozi’ u umove više od pola miliona stranih studenata koji se svake godine školuju na američkim univerzitetima, a potom se vraćaju u svoje zemlje ili u svest azijskih preduzetnika koji se vraćaju kući posle prakse ili rada u Silikonskoj dolini, usmereni su na to da ‘doprpu’ do vladajućih elita“.

„Meka moć“ tesno je povezana sa diskursom, s translacijom informacione poruke koja ima za cilj da navede objekt manipulacije da je pročita u određenom ključu i, po mogućnosti, da ga prisili da izmeni svoje ponašanje.

Metode „okupiranja“ domaćina

Ovo se postiže na sledeći način:

- (1) boravkom učesnika obrazovnih programa u dotičnoj zemlji, što podrazumeva upoznavanje s političkim i ekonomskim modelom njenog društva, uključivanje u kulturu zemlje boravka i u njene vrednosti; po povratku kući oni koriste ovo iskustvo, a u tom smislu i pri donošenju odluka oni se oslanjaju u većoj ili manjoj meri na stečene vrednosne orijentacije;
- (2) konkursnim izborom dobitnika stipendija, što podrazumeva izdvajanje najperspektivnijih predstavnika u određenim oblastima delatnosti ili naučnog znanja; posle

završetka školovanja sa svršenim stipendistima održavaju se tesne veze u okviru određenih društvenih mreža, različitih informacionih centara, što omogućava državisponzoru da utiče na inostrane elite ili da koristi njihove intelektualne resurse u svom interesu (kurziv moj – J. P.)“.

A sada da pogledamo brojke. Na primer, prema podacima za 2011, u SAD je učilo više od 700 hiljada stranih studenata, u Velikoj Britaniji više od 300 hiljada, u Australiji oko 150 hiljada. Godine 2020, prema prognozi Britanskog saveta, asocijacije Univerziteta Velike Britanije i kompanije IDP (Australija), obučavaće se na fakultetima van svojih zemalja oko šest miliona ljudi. A ovo su samo studenti, da ne govorimo o konkretnim i specifičnim programima pripreme građanskih aktivista, blogera itd.

Resursna baza „meke moći“, naravno, nije ograničena samo na obučavanje. *Soft power* koristi čitav spektar kulturnih, informacionih, špijunskih, mrežnih, psiholoških i drugih tehnologija. Sve ovo zajedno dozvoljava da se saglasimo s mišljenjem nemačkog izdavača J. Jofe:

„Meka vlast Amerike čak je značajnija nego njena ekonomска i vojna moć. Američka kultura, bilo da je nižeg ili višeg nivoa, prodire svugde s intenzivnošću koja je viđena samo Rimske imperije, ali s novom osobenošću. Uticaj Rima ili Sovjetskog Saveza u oblasti kulture zaustavlja se na njihovim vojnim granicama, američka gipka vlast vlada imperijom u kojoj nikada ne zalazi sunce“.

Ovome se nema šta prigovoriti, ali ipak glavni instrument *soft power* koji se koristi pri manipulaciji istorijskim pamćenjem, a koji, uz to, ne zahteva neposredno prisustvo zemlje koja je inicijator pritiska, jesu kako tradicionalna, tako i nova sredstva masovne informacije.

Resursna baza „meke moći“, naravno, nije ograničena samo na obučavanje. Soft power koristi čitav spektar kulturnih, informacionih, špijunskih, mrežnih, psiholoških i drugih tehnologija.

„Meka vlast Amerike čak je značajnija nego njena ekonomска i vojna moć.

Prenosioci novog pogleda na svet

Upravo SMI (sredstva masovnog informisanja) ili SMRAD, kako ih označava ruski naučnik Andrej Fursov (sredstva masovne

Upravo SMI (sredstva masovnog informisanja) ili SMRAD, kako ih označava ruski naučnik Andrej Fursov (sredstva masovne reklame, agitacije i dezinformacije), jesu prenosioci novog pogleda na svet.

reklame, agitacije i dezinformacije), jesu prenosioci novog pogleda na svet, i to ne samo u publicističkoj ili naučnopopularnoj formi već i kroz metaforiku umetničkih dela koja na odgovarajući način prikazuju određene istorijske činjenice.

Prisustvujući svakodnevno u životu svakog čoveka, SMRAD faktički upravlja mišljenjem i vrednostima, integriše individualne ljudske svesti u kolektivni um. Kao rezultat, kod ljudi se proizvode iste misli,

javljaju se jedne te iste predstave koje odgovaraju ciljevima i zadacima osoba koje kontrolišu sredstva komunikacije. Kao što je primetio istaknuti ruski psiholog, dopisni član RAN, koji je tragično poginuo 2002, Andrej Brušljinski, „kada se to događa, moguće je posmatrati zanimljivu, nezaboravnu predstavu kada mnoštvo anonimnih individua, koje nikada nisu jedna drugu videle, nisu bile u međusobnom kontaktu, bivaju zahvaćene jednim istim

osećanjem, reaguju kao jedan na muziku ili parolu, spontano sliveni u jedinstveno kolektivno biće“.

Prisustvujući svakodnevno u životu svakog čoveka, SMRAD faktički upravlja mišljenjem i vrednostima, integriše individualne ljudske svesti u kolektivni um.

Može se bez preuvečavanja reći da su u 21. veku najvažniji instrumenti „meke moći“ postala sredstva masovne komunikacije koja skraćuju nekada neprevladiva rastojanja među kontinentima. Sada ne samo da se uprošćava formiranje pogleda na svet socijuma konkretne zemlje već, na primer, organizacija i izvođenje društvenog prevrata, kao što pokazuju događaji „arapskog proleća“, i ne samo oni, ne zahteva neposredno delovanje protiv režima. Moguće je i sa odstojanja, posredstvom prenosa informacija preko različitih mreža.

Nemoguće je ne saglasiti se s mišljenjem ruskih istraživača Georgija Filimonova i Sarkisa Caturjana o tome da savremeni svet „povezan internetom, televizijom, radijom i štampom, sve više liči na paučinu koja ujedinjuje čovečanstvo u jedinstven informacioni prostor, ostavljajući samim tim bilo kojoj zemlji jedino status

posmatrača sa strane, i koja je zato sposobna da uspostavi *status quo* samo putem nasilja. Formirajući preko ovih kanala liberalno-demokratsku kulturnu sredinu, socijalne mreže i SMI (pre svega američka) otvaraju put za smenu neugodnih režima u dosad neviđenim razmerama... Uvećana uloga informacija u životu savremenog čoveka, koja tera zamajac istorijskog procesa, fiksira izgradnju globalnog mrežnog društva, odvojenog od tradicije i nacionalne kulture”.

Drugim rečima, „meka vlast“ u 21. veku postaje jedan od glavnih načina borbe za uticaj, za teritorije i resurse. Svet se doslovno vraća u kasni srednji vek. Ako je posle Augzburškog mira 1555. u Evropi bio ustanovljen princip *cuius regio, eius religio* (čija je oblast, toga je i religija), onda je danas ustanovljen drugi princip – „čija je meka vlast, toga je i oblast“.

Uvećana uloga informacija u životu savremenog čoveka, koja tera zamajac istorijskog procesa, fiksira izgradnju globalnog mrežnog društva, odvojenog od tradicije i nacionalne kulture”.

Tehnologija manipulacije medijima

Dakle, jedno od najvažnijih sredstava za širenje demokratije jesu SMI. Teško da bi neko osporio da je vlast SMI, od kojih je veliki deo smešten u SAD, ogromna. „Ni jedan kralj niti rimski papa iz prošlih vekova, ni jedan osvajač niti prorok nisu imali vlast koja bi se makar malo približila toj kojom danas raspolaze nekoliko desetina ljudi koji kontrolišu američka sredstva masovnog informisanja i zabave... Sredstva masovnog informisanja i zabave formiraju nam predstavu o svetu, a potom kazuju šta treba da mislimo o toj predstavi. Praktično sve što znamo – ili mislimo da znamo – o događajima izvan našeg mesta obitavanja ili kruga bliskih poznanika dolazi nam kroz naše svakodnevne novine, naš nedeljnik, naš radio ili našu televiziju“.

Drugim rečima, „meka vlast“ u 21. veku postaje jedan od glavnih načina borbe za uticaj, za teritorije i resurse.

Tehnologija manipulacija društvenim mnjenjem ne svodi se samo na prećutkivanje ovih ili onih događaja i novosti u novinama ili u otvorenom propagandističkom izvrtanju istorijskih događaja pomoću televizijskih „dokumentarnih serijala“ – dovoljno je setiti se lažnih događaja snimljenih u Kataru o delovanju tobože sirijskih

vlasti. Gospodari mas-medija demonstriraju suptilnost i temeljitošću u svom dirigovanju celokupnom industrijom zabave i novosti. Na primer, prosečan Amerikanac, čija je svakodnevna konzumacija televizije dostigla potpuno nezdrave razmere, s velikom teškoćom

Prosečan Amerikanac, čija je svakodnevna konzumacija televizije dostigla potpuno nezdrave razmere, s velikom teškoćom razlikuje izmišljene situacije od realnih.

razlikuje izmišljene situacije od realnih, ako ih uopšte razlikuje. Za znatan deo Amerikanaca realni svet je već istisnut lažnom realnošću sveta televizije. Na taj način, kada televizijski scenarista preko televizijskih ličnosti odobrava ili osuđuje neke ideje ili događaje, on samim tim vrši snažan psihološki pritisak na milione televizijskih gledalaca. Isto tako stoji stvar i sa novostima, bilo da su televizijske ili novinske. Dovoljno se setiti informacionog rata koji su vodili, a i dalje vode, američka SMI protiv Srbije, Rusije, Libije, Sirije, Irana.

Širenje demokratije obezbeđuje takođe korpus analitičkih centara (na primer, *Heritage Foundation*, *Freedom House*, *RAND Corp.* i dr.), agencije za rejting, instituti, univerziteti i različiti fondovi. Na polju demokratije osobiti utisak ostavlja delatnost takvih struktura kao što su Nacionalni fond za podršku demokratije (*NED*, 1993), Nacionalni institut za demokratiju (*NDI*, 1993), Agencija SAD za međunarodni razvoj (*USAID*) i dr. Svi ovi fondovi i agencije deklarišu se kao privatne nevladine organizacije, čija je delatnost usmerena na razvoj i učvršćenje demokratskih institucija u celom svetu, a zapravo su oni samo realizatori interesa američkih vladajućih grupa.

Za znatan deo Amerikanaca realni svet je već istisnut lažnom realnošću sveta televizije.

Počelo je u Beogradu 2000.

Tako su *NED* zajedno formirale Republikanska i Demokratska partija SAD, a rukovođenje njegovom delatnošću obavlja savet u koji ulaze proporcionalno predstavnici obeju partija. Štaviše, ova organizacija ima podršku Kongresa u njegovom celokupnom političkom spektru, a na oficijelnom sajtu je zapisano da se delatnost Fonda „kontroliše na raznim nivoima od strane Kongresa SAD, Stejt departmenata i nezavisne finansijske kontrolne ustanove“. Godišnje *NED* uplaćuje više od 1.000 donacija kao podršku projektima nevladinih organizacija u više od 90 zemalja.

Nacionalni institut za demokratiju (NDI) formiran je pod okriljem Demokratske partije SAD. Finansiranje instituta, čiji je sadašnji predsednik Madlen Olbrajt, takođe se realizuje od strane federalne vlade, različitih agencija za razvoj i privatnih fondova.

U okvirima svoje misije „NDI pruža praktičnu pomoć društvenim i političkim delatnicima koji promovišu demokratske vrednosti, praksu i institucije. NDI radi s demokratama u svakom regionu sveta i pomaže u formiraju političkih i društvenih organizacija, u obezbeđivanju regularnih izbora i u unapređenju građanskog učešća, transparentnosti i odgovornosti u vladama.“ U datom momentu ova „pomoć“ se realizuje u 125 zemalja.

Agencija SAD za međunarodni razvoj – najstarija u strukturi uticaja, bila je formirana po odluci Dž. Kenedija 1961. godine i definiše sebe kao „nezavisnu (*sic!*) agenciju federalne vlade SAD. Odgovara za civilnu pomoć SAD drugim zemljama. Upravnika Agencije i njegovog zamenika imenuje predsednik SAD uz sa-glasnost Senata i deluju u koordinaciji s Državnim sekretarom SAD. Agencija deluje u više od 100 zemalja sveta. Na finansiranje programa ove organizacije godišnje se izdvaja oko jedan odsto federalnog budžeta SAD. USAID je obavljao svoju delatnost u Ruskoj Federaciji od 1992. godine. Do maja 2009. opšta suma ruskih projekata Agencije iznosila je 2,6 milijardi dolara“. Ne manju, a možda čak i obimniju aktivnost, ove i mnoge druge takozvane nezavisne strukture zapadnih zemalja obavljaju u zemljama Balkana.

Među najsavremenije metode širenja demokratije, a faktički interesa zapadnih vodećih struktura, spadaju „nenasilno suprotstavljanje“, „strategija indirektnog delovanja“ i „strategija bezliderskog suprotstavljanja“, koje se oslanjaju na mrežne strukture koje se formiraju među stanovništvom potencijalnog protivnika. Upravo na ovome su bili zasnovani svi politički prevrati, počevši od beogradske „revolucije“ 2000. godine.

Jedna od najsavremenijih tehnologija širenja demokratije jesu *smart-forme* presocijalizacije – dobrovoljna smena socijalnih uloga, statusa i položaja, kojih sam subjekt nije svestan. *Smart-*

Agencija SAD za međunarodni razvoj – najstarija u strukturi uticaja, bila je formirana po odluci Dž. Kenedija 1961. godine i definiše sebe kao „nezavisnu (*sic!*) agenciju federalne vlade SAD.

Jedna od najsavremenijih tehnologija širenja demokratije jesu *smart-forme* presocijalizacije – dobrovoljna smena socijalnih uloga, statusa i položaja, kojih sam subjekt nije svestan.

forme su „upakovane“, „zavijene“ u kontrakulturalnu oblast u kojoj se pojavljuju video igre i se kao nova forma organizacije ljudi. Najpoznatije među smart-formama su flešmobi. Doslovan prevod

Doslovan prevod „flesh mob“ znači „trenutna gomila“, premda je to ispravnije shvatati kao „umna gomila“, to jest, gomila koja ima cilj i tačno sledi ranije pripremljen scenario.

„flesh mob“ znači „trenutna gomila“, premda je to ispravnije shvatati kao „umna gomila“, to jest, gomila koja ima cilj i tačno sledi ranije pripremljen scenario. Zapravo, to već i nije gomila.

Rejngoldov „flešmob“

Godine 2002. u knjizi *Umna gomila* specijalista za kulturne, socijalne i političke implikacije u sferi medija Howard Rejngold ne samo da je detaljno opisao flešmob već je faktički preduhitrio i opisao talas novih socijalnih revolucija. On je smatrao da su fleš-delovanja (smartmobi) toliko raširena zahvaljujući tome što njihovi učesnici koriste savremena sredstva komunikacije za samoorganizovanje. Smatra se da je na ideju da organizuje flešmob pomoću interneta kao najvažnijeg resursa došao Rob Zazueta, osnivač sajta *FlockSmart.com* za organizovanje sličnih delovanja, pošto se upoznao sa stvaralaštvom Rejngolda. Danas se flešmob koristi prilično široko i, kao što pokazuju istraživanja, formira sasvim osobitu realnost.

Smatra se da je na ideju da organizuje flešmob pomoću interneta kao najvažnijeg resursa došao Rob Zazueta.

Stvar je u tome što su flešmob zapravo mehanizmi za formiranje konkretnog ponašanja u datom momentu i datom prostoru. Upravljivost „umnom gomilom“ postiže se na račun sledećih organizacionih principa. Prvo, akcije se ranije planiraju preko oficijelnih internet sajtova, gde moberi razrađuju, predlažu i promišljaju scenarije za akcije. Drugo, da ne bi izazvali negativne

reakcije kod slučajnih posmatrača, takve akcije prolaze tiho i bez šuma, spokojno i jedva primetno. Da ne bi izazvali smeh kod slučajnih posmatrača, učesnici akcije sve rade s ozbiljnim izgledom. Pri akcijama učesnici se prave da je sve spontano, zato kretanje i spoljašnji izgled treba da budu najjednostavniji, uobičajeni.

Treće, akciju započinju svi učesnici istovremeno, ali ona treba da izgleda kao spontana. Radi ovoga se usaglašava vreme ili se određuje poseban čovek (svetionik), koji svima treba da dâ

signal za početak akcije. Četvrto, akcija ne treba da dugo traje – obično do pet minuta, inače će slučajni posmatrači početi da ispoljavaju aktivnost. Peto, učesnici akcije treba da se prave da ne poznaju jedan drugog. Šesto, na pitanja posmatrača učesnici akcije pokušavaju da ne odgovore ili svojim odgovorima ne otkrivaju pravi smisao akcije. I, na kraju, akcije treba da se ponavljaju i da imaju apsurdan karakter (delovanja mobera ne treba da podležu logičnom objašnjenju).

Pri svemu ovome, flešmob je potpuno dobrovoljna aktivnost. Učesnici jednog te istog poduhvata mogu imati različite ciljeve. Na primer, jedni hoće da se razonode, drugi žele da se osete oslobođeni društvenih stereotipa ponašanja, treći teže jakim senzacijama, efektima grupne psihoterapije. Ali najvažnije je da niko od učesnika flešmoba ne zna istinski uzrok organizacije ove ili one akcije.

Dakle, u čemu je istinski smisao ovih akcija? Zašto je smart-mob ispravno razumeti kao „novu socijalnu revoluciju“? Najvažnije što ovakve akcije čine jeste da formiraju nepomišljeno, ponašanje velikih masa ljudi, koje im je nametnuo „svetionik“. U trenucima flešmoba odvija se pretvaranje stvarnosti u spektakl, individuum gubi sopstvenu individualnost pretvarajući se u šraf društvene mašine.

Proizvodnja utiska masovnosti

Kao što smo već primetili, organizacija smart-gomile ostvaruje se pomoću socijalnih mreža i resursa interneta. Tako su svugde gde se događalo „arapsko proleće“ radi privlačenja saučesnika protestanti koristili nove internet usluge i mobilne telefone, prebacujući resurse iz kibernetskog prostora u gradski prostor i obrnuto. Posetioci socijalnih mreža imali su utisak da su u proteste uključeni milioni ljudi. Međutim, u stvarnosti broj realnih protestanata i protestanata na mrežama višestruko su se razlikovali. Ovo se postiže pomoću specijalnih programa.

Ruski analitičari obraćaju pažnju na to da je bukvalno za godinu dana pre arapske verzije „obojenih revolucija“ 2010.

Flešmob je potpuno dobrovoljna aktivnost. Učesnici jednog te istog poduhvata mogu imati različite ciljeve.

Kao što smo već primetili, organizacija smart-gomile ostvaruje se pomoću socijalnih mreža i resursa interneta.

vlada SAD potpisala ugovor s kompanijom *HBGary Federal* za razvijanje kompjuterskog programa koji može proizvoditi mnogobrojne fiktivne akaunte u društvenim mrežama radi manipulacije i uticaja na društveno mnjenje o spornim pitanjima, namećući željenu tačku gledišta. On takođe može biti iskorišćen za praćenje društvenog raspoloženja, da bi se našle opasne tačke gledišta. Još pre VVS SAD su naručile razvoj *Persona Management Softwarea*, koji je moguće iskoristiti radi stvaranja i upravljanja fiktivnim nalozima na sajtovima društvenih mreža da bi se iskriviljavala istina i proizvodio utisak kao da postoji opšteprihvaćeno mišljenje o spornim pitanjima. Bukvalno, „persone“ društvenih mreža treba da proizvode utisak da one potiču gotovo sa bilo kog mesta u svetu i da mogu uzajamno delovati pomoću

Ruski analitičari obraćaju pažnju na to da je bukvalno za godinu dana pre arapske verzije „obojenih revolucija“ 2010. vlada SAD potpisala ugovor s kompanijom HBGary Federal za razvijanje kompjuterskog programa koji može proizvoditi mnogobrojne fiktivne akaunte u društvenim mrežama.

običnih onlajn-servisa i mrežnih platformi. U junu 2010. program je bio pokrenut.

Na globalnom planu, ako se uzme u obzir stvaranje celog niza mrežnih struktura, počinjući od nevladinih organizacija i završavajući internet mrežama, reč je o novim tehnologijama socijalnog inženjeringu, koje proizvode do danas nepoznate modele donošenja odluka, menjajući kognitivnu bazu savremenog čoveka.

Bukvalno, „persone“ društvenih mreža treba da proizvode utisak da one potiču gotovo sa bilo kog mesta u svetu i da mogu uzajamno delovati pomoću običnih onlajn-servisa i mrežnih platformi.

A Internet, pošto je planetarna informaciona magistrala, preobražava takve projekte kao što su *WikiLeaks*, *Facebook* i *Twitter* u prenosioce američke „meke moći“, u instrument borbe za uticaj i, konkretno, za državne udare – „obojene revolucije“ – u ciljnim zemljama.

Tri globalna zadatka

Dakle, mrežne strukture su proizvod koji je stvoren za rešavanje minimalno tri globalna zadatka. Prvi, izmenu istorijskog pamćenja i formiranje novih smislova. Ako se ovaj zadatak uspešno reši, onda će individua, društvena grupa, činiti ono što je potrebno naručiocu operacije. U tom slučaju nikakva vojna koncepcija nije potrebna.

Drugi zadatak se sastoji u organizaciji operativne kontrole nad delatnošću grupa i zasebnih lica. Faktički, u mreži se odvija moderacija ponašanja. Treći zadatak – stvaranje mehanizama za formiranje i manipulaciju ponašanjem u konkretnim situacijama, a takođe navođenje na rešavanje zadataka ljudi koji te zadatke ne shvataju i ne treba da ih shvataju.

Na taj način, pomoću kompleksa savremenih tehnologija, odvija se, po rečima Antonija Gramšija, „molekularna agresija u kulturno jedro“ konkretnog socijuma, razarajući osnove nacionalne skladnosti, usjava se do krajnjih granica situacija unutar zemlje i u njenom okruženju. I sve se to čini, kao što shvatate, s plemenitim ciljevima – da se narodima daju sloboda i demokratija.

Kako je moguće suprotstaviti se ovom pritisku demokratije, ovoj „molekularnoj agresiji“? Traženjem alternativa liberalnoj demokratiji i skupu vrednosti i standarda, iza kojih se skrivaju globalisti, bave se mnogi naučnici. Treba priznati da praktični političari ovim nisu posebno zaokupljeni. Nadamo se, za sada. Ali, kao što je poznato, političari naučnicima nisu smetnja. Zato, idemo na suštinu pitanja.

Konstruktivna opozicija individualističkom tržišnom liberalizmu i egalitarnim demokratijama može biti idejna konstrukcija sabornosti. Ideju sabornosti možemo okarakterisati kao „organsku demokratiju“, koja uvažava ne samo lične slobode već i ličnosne aspekte, kao što su pripadnost porodici, mesnoj opštini, društvu u celini, uzimajući u obzir značaj učešća u društvenim procesima i značaj građanske samosvesti. Izlaz iz stega demokratije moguć je kroz preporod, a ponekad i kroz ponovno uspostavljanje osnova sabornosti. U njih treba uvrstiti i sledeće principe:

- Duhovno je iznad materijalnog;
- Društvo je iznad ličnog;
- Pravda je iznad zakona;
- Budućnost je važnija od sadašnjosti i prošlosti.

Konstruktivna opozicija individualističkom tržišnom liberalizmu i egalitarnim demokratijama može biti idejna konstrukcija sabornosti.

Ideju sabornosti možemo okarakterisati kao „organsku demokratiju“, koja uvažava ne samo lične slobode već i ličnosne aspekte, kao što su pripadnost porodici, mesnoj opštini, društvu u celini.

Sabornost vs. liberalna vrednost

Razjasnićemo neke momente. Kardinalna razlika postulata sabornosti i liberalnih vrednosti leži u tome što je, kao prvo, efikasna realizacija prava nemoguća izvan društva, znači, nemoguća je bez prihvatanja obaveze pre prava. „Premda je moralna autonomija ličnosti jedno od najvažnijih ljudskih svojstava, njeno dostizanje

Kardinalna razlika postulata sabornosti i liberalnih vrednosti leži u tome što je, kao prvo, efikasna realizacija prava nemoguća izvan društva.

je moguće svakome pojedinačno samo pod uslovom odgovorajućeg obučavanja i vaspitavanja u porodici, među prijateljima i učiteljima u određenoj socijalnoj i kulturnoj sredini“.

Drugo, briga o sebi i svojim pravima prepostavlja materijalnu i moralnu dobrobit drugih. Pri tome, to nije „svakodnevno samožrtvovanje“, već neprekidna svest o ulozi drugih. „Socijalna saglasnost“ jeste ona osnova na kojoj se gradi i funkcioniše društvo.

Treće, „uzdizanjem prava do apsoluta umnožava se pravo do u beskraj i dovodi do ekstrema, u društvu pravo ne treba da dominira nad odgovornošću i obavezama“.

Kao što je poznato, osobitu pažnju ulozi sabornosti, opštinskošti u životu ruskog i šireg pravoslavnog sveta posvetili su ruski filozofi. Nikolaj Berđajev, koji je prvi uveo termin „komunitarnost“, jasno je razdvajao pojmove opštinskosti i kolektivizma, pridajući ovom terminu karakteristike „prinudne egalitarnosti“, smatrajući da u „kolektivizmu čovek prestaje da bude najviša vrednost“.

„Premda je moralna autonomija ličnosti jedno od najvažnijih ljudskih svojstava, njeno dostizanje je moguće svakome pojedinačno samo pod uslovom odgovorajućeg obučavanja i vaspitavanja u porodici, među prijateljima i učiteljima u određenoj socijalnoj i kulturnoj sredini“.

Filozof je pisao: „Komunitarnost i sabornost uvek priznaju vrednost ličnosti i slobodu. Komunitarnost je duhovno načelo čovekovo, zajedničkost i bratstvo među ljudima i ona uopšte ne označava neku stvarnost koja je iznad ljudi i komanduje im. Komunitarnost ostavlja savest i vrednost u dubini ljudske ličnosti. Savest istovremeno može biti lična i komunitarna. Komunitarnost označava svojstvo lične savesti koje ne može biti zatvaranje i izolacija. Religiozna komunitarnost... naziva se sabornošću“.

Berđajev stavlja akcenat na slobodu, duhovnost i dobrovoljnost pri ljudskom sjedinjavanju i odbacuje prinudu. Međutim, u praksi su prinuda i dobrovoljnost bliski. Međusobno delujući, ljudi uvek potčinjavaju svoje lične stavove (duhovnu stranu) zajedničkom sistemu vrednosne orijentacije. Bez toga su uzajamno delovanje i poverenje nemogući, ali, istovremeno, oni ne mogu u potpunosti da obezbede koordinaciju delovanja; zato je potrebno još i komandovanje. Tako na suprotnim polovima stoje potpuna dobrovoljnost, razvoj krajnjeg individualizma s opasnošću po raspad društva, i čisto komandno totalitarno društvo.

Međusobno delujući, ljudi uvek potčinjavaju svoje lične stavove (duhovnu stranu) zajedničkom sistemu vrednosne orijentacije.

Sabornost kao uslov preživljavanja

Ni jedna od ove dve varijante nije životvorna. Ali, između njih postoji treći put. Berđajev ukazuje na ovu mogućnost kada piše da su „podjednako lažni i izolovani individualizam i mehanički proizvodni kolektivizam“, deleći ih samo na „carstvo duha i carstvo kesara“. Vladimir Solovjov je takođe ukazivao na životvornost „trećeg puta“ koji je moguće označiti kao sabornost.

„Od samog početka istorije tri osnovne sile su upravljale ljudskim razvojem. Prva teži da potčini čoveka u svim sferama i na svim stupnjevima njegovog života jednom vrhovnom načelu i da sjedini sve raznovrsne zasebne forme, da uguši samostalnost ličnosti, slobodu ličnog života... No, pored ove deluje i druga sila, potpuno suprotna; ona teži da razbije tvrđavu mrtvog jedinstva, uvek da pruži slobodu pojedinačnim formama života, slobodu ličnosti i njegovom delovanju; pod njenim uticajem zasebni elementi čovečanstva postaju polazne tačke života, deluju isključivo sebe radi, opšte gubi značaj... preobraća se u... apstraktno, prazno, i na kraju se sasvim lišava svakog smisla. Opšti egoizam i anarhija, mnoštvo zasebnih jedinica bez svake unutrašnje veze, to je krajnji izraz te sile. Ako bi ona prevladala, čovečanstvo bi se raspalo na svoje sastavne delove a istorija bi se završila ratom svih protiv svih... Ako bi samo ove dve sile upravljale istorijom

Tako na suprotnim polovima stoje potpuna dobrovoljnost, razvoj krajnjeg individualizma s opasnošću po raspad društva, i čisto komandno totalitarno društvo.

čovečanstva, u njoj ne bi bilo ničega osim neprijateljstva i borbe... Ni u jednoj od ove dve sile nema unutrašnje celovitosti i života, i, dakle, ne mogu ga predati čovečanstvu.

Ali čovečanstvo nije mrtvo telo, a istorija nije mrtvo kretanje,

Došlo je vreme da se istakne sabornost kao treći put između liberalne demokratije kao haosa i liberalne demokratije kao diktature.

i zato je nužno prisustvo treće sile koja daje pozitivni sadržaj dvema prethodnim, oslobađa ih od isključivosti, izmiruje jedinstvo najvišeg načela sa slobodnom mnoštvenošću zasebnih formi i elemenata, i na taj način proizvodi celovitost opštečovečanskog organizma i daje mu unutrašnji život. I zaista, mi u istoriji susrećemo samo zajedničko delovanje ove tri sile, a razlike između ovih i onih istorijskih epoha i kultura sastoje se samo u prevladavanju ove ili one sile, koja teži svome ostvarenju”.

„Svet se menja“ – ova ključna fraza iz Tolkinovog *Gospodara prstenova* na najbolji način karakteriše stanje savremene epohe – epohe političkih kriza, konflikata i ratova. Jedan od najvažnijih pokretača tako aktivne faze svetskog razvoja jesu ideje. Smatram da je došlo vreme da se istakne sabornost kao treći put između liberalne demokratije kao haosa i liberalne demokratije kao diktature. Konstruktivna opozicija ovoj formi demokratije, koju našim narodima nameće Zapad, moguća je i održiva u doktrini sabornosti, koja se bazira na iskonskim vrednostima naših kultura. Upravo je sabornost danas nužan uslov preživljavanja i očuvanja sebe kao ličnosti, kao nacije, kao države.

Uvođenje sabornosti je važna stvar, zbog čega ne vidim ničeg lošeg da se iskoriste sve tehnologije koje koristi protivnik. Potrebno ih je samo ispuniti novim – sabornim – sadržajem. Kada bi samo bilo političke volje, pošto, na našu veliku žalost, samo trudom naučnika ovaj teret nećemo podići!

Sa ruskog MIROSLAV IVANOVIĆ

Mr Dušan Šehovac

Bosna i Hercegovina između reintegracije i dezintegracije

(Jezik mržnje u sarajevskim štampanim medijima)

Rezime. Huškački jezik, jezik mržnje, jezik koji diskriminiše druge, drugačije, danas za posljedicu ima povećanja entitetske i etničke distance. Korišćen u sarajevskim dnevnim novinama u prvim danima rata (aprila-juna 1992. godine) u Bosni Hercegovini, prenijet je u postratni period i „obogaćen“.

Analizom sadržaja sarajevskih dnevnih novina iz postratnog perioda (januar 1996. – decembar 2013), utvrdio sam da percepcija Republike Srpske, srpskog naroda i njegovih istaknutih političkih i javnih ličnosti, političkih procesa, ratnih događaja, ratnih zločina i suđenja optuženih za ratne zločine, sadrži i jezika mržnje, huškačku retoriku koji diskriminiše i distancira.

Novinari ne poštuju preporuke Vijeća Evrope, sopstvene kodekse i preporuke. Očito, kad prevladaju nacionalni osjećaji, prestaju profesionalni. Naši su dobri momci a oni tamo su loši momci. Nacionalizam i patriotizam ubijaju profesionalizam.

Novinari ne poštuju preporuke Vijeća Evrope, sopstvene kodekse i preporuke. Očito, kad prevladaju nacionalni osjećaji, prestaju profesionalni.

Gовор mržnje provlači se i kroz sadržaje koji nisu informacije ili aktuelni politički komentar. Ponekad se „sakrije“ i u pisanju o istorijskim događajima, estradi, pa čak i sportskim događajima. I drugi sadržaji medija, druge rubrike, kao što su fotografije, karikature, ispitivanje javnog mnjenja, „dobar, loš, zao“, ličnost nedjelje, u službi su diskriminacije i mržnje.

Novinarska odgovornost ne očituje se samo u proizvodnji huškačke retorike, jezika mržnje, propagande, već i u negativnoj selekciji informacija i događaja i situacija iz života.

Posebno se u naslovima upotrebljavaju diskriminišući ili pežorativni termini, što ukazuje na znatnu dozu senzacionalizma: „genocidna tvorevina“, „četnitet“, „blentitet“, „manji bh. entitet“, „monstrum“, „dželat“, „koljači“, „paljanski Sopranovi“, „psihijatar i prevarant“, „paljanski koljač“, „zlikovac“, „krvnik“, „paljanski monstrum“, „koljač s Durmitora“, „jadovan“, „đavolji vladika“.

Novinarska odgovornost ne očituje se samo u proizvodnji huškačke retorike, jezika mržnje, propagande, već i u negativnoj selekciji informacija i događaja i situacija iz života, koje bi, da su korektno i profesionalni obrađene, dale drugaćiju, istinitiju, pozitivniju sliku o onima koji se u negativnom tonu opisuju, bile to institucije, narodi ili pojedinci.

Huškačka retorika prema osobi, narodima, institucijama putem govora mržnje je opasna, jer ona uvijek vodi i opredmećuje se u želji za akcijom, ka realizaciji te želje. U početku se te aktivnosti manifestuju u blažim oblicima a u krajnjoj instanci to vodi ka fizičkom obračunu sa osobom, društvenom grupom (narodom) i institucijama te društvene grupe. U završnom dijelu rada prezentuju se najsvježiji primjeri koji to potvrđuju.

U sarajevskim štampanim medijima vodi se intenzivna kampanja protiv Republike Srpske, srpskog naroda. A u isto vrijeme u tim istim medijima Bošnjaci se zalažu za reintegraciju, poštovanje ljudskih prava, brisanje entitetskih granica, za jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu. To je jedna vrsta političkog i ljudskog mazohizma, jer onog za koga stalno gorovite da je genocidan, da je zločinac, da je dželat, za koga kažu da je zao, opasan i da se ništa nije promijenio od onog kakav je bio u ratu, koji ima rezervnu domovinu, hoće da dovedu u reintegrисану Bosnu i Hercegovinu.

***Ključne riječi:** uloga medija, govor mržnje, novinarski kodeksi, reintegracija, etnička distanca.*

Huškačka retorika prema osobi, narodima, institucijama putem govora mržnje je opasna.

Može se razumjeti potreba ratnih novinara da, izvještavajući o ratu u Bosni i Hercegovini 1992–1995, nekriticčki i neprecizno u svojim prilozima pominju pojmove „agresija“, „fašizam“, „četnici“, „ustaše“, „genocid“, „teroristi“, „koncentracioni logori“ i slične, kojima je Sarajevo očajnički pokušavalо svijetu objasniti prirodu rata vođenog protiv jednog multietničkog društva i njegove međunarodno priznate države. Ali se ne može razumjeti i prihvati ti da ove iste pojmove nekriticčki i neprecizno upotrebljavaju i u postratnom periodu.

U tekstovima koji su analizirani, a objavljeni u dnevnoj štampi u Sarajevu, rat je odmah određen kao agresija, i nema drugih karakteristika rata. Organi i institucije srpskog naroda stavljaju se u navode ili koristi riječ takozvani („Glavnog štaba armije tzv. Srpske Republike Bosne i Hercegovine“, „tzv. srpski teritorijalci“). Jedinice i pripadnici tih jedinica (teritorijalci, milicioneri) su četnici, teroristi, šovinisti, nacisti, fašisti. Agresori dolaze iz Srbije, Crne Gore i Hrvatske. Svi su na brdima ili dolaze sa brda „gedžofašisti“, pa se građani upozoravaju da postoji „agresorsko-fašistički opanak“. Ličnosti iz vojnog, političkog i javnog života su „zločinci“ ili „ratni zločinci“, a to postaju bez javnih i pravosnažnih presuda. „Karadžić više nema mira ni u svojoj šumskoj prestonici, Palama“, i jedan od komentatora mu se obraća „E, moj konju durmitorski“. Dr Dragan Kalinić je „zločinac (koji) prima platu“, a dr Kornjača je „zločinac kornjača“. Srbi su postali „bosanski Srbi“, „Bosanci pravoslavne vjeroispovijesti“,

Analizom sadržaja sarajevskih dnevnih novina iz postratnog perioda utvrdio sam da percepcija Republike Srpske, srpskog naroda i njegovih istaknutih političkih i javnih ličnosti, političkih procesa, ratnih događaja, ratnih zločina i suđenja optuženih za ratne zločine, sadrži i jezik mržnje, huškačku retoriku (najvećim dijelom preuzeta u izvornom obliku iz ratnog perioda) koji diskriminiše i distancira.

Govor mržnje provlači se i kroz sadržaje koji nisu informacije ili aktuelni politički komentar. Ponekad se „sakrije“ i u pisanju o

Može se razumjeti potreba ratnih novinara da, izvještavajući o ratu u Bosni i Hercegovini 1992–1995, nekriticčki i neprecizno.

Ali se ne može razumjeti i prihvati da ove iste pojmove nekriticčki i neprecizno upotrebljavaju i u postratnom periodu.

istorijskim događajima, estradi, pa čak i sportskim događajima. I drugi sadržaji medija, druge rubrike, kao što su fotografije, karikature, ispitivanje javno mnenje, „dobar, loš, zao“, ličnost nedjelje, u službi su diskriminacije i mržnje.

„Karadžić prebačen u pritvorsku jedinicu u Hagu“, a jedan čovjek otvara dio te rečenice i posmatra grupu ljudi i izjavljuje „Užas! Koliko je ostalo njegovih pristalica“.

Ovom prilikom analiziraćemo rubriku „DOBAR, LOŠ, ZAO“ iz Oslobođenja, gdje su mjesta za loše i zle uglavnom rezervisana za predstavnike političkog i javnog života iz Republike Srpske. Analiziraću rubrike objavljene: 2.7.2008. (Rajko Kuzmanović), 8.7.2008. (Milorad Dodik), 9.7.2008. (Vijeće ministara BiH – Nikola Špirić), 10.7.2008. (Milorad Dodik), 14.7.2008. (Milorad Dodik), 15.7.2008. (Rajko Vasić, Igor Radojičić), 16.7.2008. (Vitomir Popović, Uroš Pena), 18.7.2008 (Nebojša Radmanović), 20.7.2008. (Mladen Bosić).

Karikaturista Đoko Ninković, koji je početkom rata kari-katurom komentarisao događaje, nastavio je rad i poslije rata, u Oslobođenju, i uglavnom je predmet njegovih komentara „To je to“ Republika Srpska i javne i političke ličnosti, rat i ratni zločini. Primjeri: karikatura 27.2.2008. godine, Dodik izjavljuje: „Trebaju mi dva svjedoka za dopunu Dejtonskog sporazuma“ i nudi papir da se potpiše, na kome piše „RS verzija BiH se sastoji od dva samostalna entiteta“. Drugi primjer je komentar „To je to“ od 31.7.2008, na kome piše: „Karadžić prebačen u pritvorsku jedinicu u Hagu“, a jedan čovjek otvara dio te rečenice i posmatra grupu ljudi i izjavljuje „Užas! Koliko je ostalo njegovih pristalica“.

Osnovni novinarski standard je da novinari imaju posebnu odgovornost da se uzdrže od izjava koje mogu da se shvate kao govor mržnje.

Primjeri istraživanja javnog mnjenja na portalu www.dnevniavaz.ba, koji nije reprezentativan za cijelu Bosnu i Hercegovinu, pravi su primjeri manipulacije sa informacijama i gdje se ne čuju sve strane. Primjer iz „Dnevног avaza“ od 24.7.2008: Srbijanske vlasti mogle su i ranije uhapsiti Karadžića, Pitanje: Da li je ratni zločinac Radovan Karadžić mogao biti uhapšen i ranije da su vlasti u Srbiji to htjele učiniti? Odgovori: Da 91%, Ne 7%, Ne znam 2%.

Osnovni novinarskih standardi je da novinari imaju posebnu odgovornost da se uzdrže od izjava koje mogu da se shvate kao govor mržnje, i kad je riječ o izvještavanju o zločinima, pa i ratnim,

koji je manje-više istovjetan na svim stranama svijeta. Ovi standardi, preporuke obavezuje novinare, da pažljivo i s osjetljivošću izvještavaju o istragama i sudskim predmetima i krivičnim djelima, krivičnom gonjenju i sudskim presudama. Govor mržnje i izvještavanje o zločinima, ratnim zločinima, regulisano je sa više preporuka i stavova Evropskog suda i Vijeća Evrope o govoru mržnje, bosanskohercegovačkih kodeksa i preporuka za medijsko izvještavanje sa sudova. Sve, pa i novinare, obavezuju da nikoga neće tretirati kao kriminalca, prije nego je donesena sudska presuda, i "...neće nikoga tretirati kao ratnog zločinca prije nego je donesena sudska presuda koja to potvrđuje, tretirajući takve osobe kao osumnjičene i/ili optužene za ratne zločine..." (Preporuka za medijske izvještavanje sa sudova, Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini).

Ali sva načela, kao i obično, padaju u vodu kad se počne sa imenima a pogotovo kad je o "velikim ribama" iz druge nacije riječ.

Nema skoro nijednog štampanog medija u Sarajevu koji uz imena Ratka Mladića ili Radovana Karadžića, ili bilo kog drugog Srbinu, osumnjičenog ili optuženog za ratne zločine, ne navodi atribut - ratni zločinac. Često u samom tekstu, nerijetko i u naslovu. Tek rijetki novinari, urednici, kao izuzetak, uz njihova imena stave i dodatak da su optuženi za ratne zločine. Ta vrsta kvalifikacije (ratni zločinac) u bosanskoj javnosti se smatra gotovo normalnom i na to se niko se osvrće. Osim kad neki drugi medij, s "one" druge strane, srpske, tu istu kvalifikaciju "prilijepi" Aliji Izetbegoviću ili Ejupu Ganiću, ili nekom trećem Bošnjaku, i tek tada se probudi javnost, i koristi tezu da žrtva ne može biti ratni zločinac.

Očito, kad prevladaju nacionalni osjećaji, prestaju profesionalni. Patriotizam ubija profesionalizam.

Novinari su uvjek u sukobu sa zakonima i etičkim normama kad na sebe, svjesno ili nesvjesno, preuzimaju ulogu sudija, ali i onda kada ne razumiju prirodu pravosudnog postupanja (krivičnu prijavu, optužnicu, prvostepenu i drugostepenu presudu itd.) pa, recimo, osumnjičene tretiraju kao optužene a

Nema skoro nijednog štampanog medija u Sarajevu koji uz imena Ratka Mladića ili Radovana Karadžića, ili bilo kog drugog Srbinu, osumnjičenog ili optuženog za ratne zločine, ne navodi atribut - ratni zločinac.

Ta vrsta kvalifikacije (ratni zločinac) u bosanskoj javnosti se smatra gotovo normalnom i na to se niko se osvrće.

optužene kao osuđene. Ukratko, kad presuđuju prije suda, iako su dužni da „profesionalno, objektivno, blagovremeno, tačno i nepristrasno izvještavaju o krivičnim postupcima i radu sudova, poštujući etičke standarde propisane Kodeksom za štampu BiH,

Nikada nijedan novinar u nekom tekstu u ovim štampanim medijima nije napisao ratni zločinac ni za jednog Bošnjaka, pa makar on bio i pravosnažno osuđen.

te poznavajući pravila i legislativu sudova u BiH, pred kojima se postupci odvijaju“ (Preporuka za medijske izvještavanje sa sudova, Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini).

Nikada nijedan novinar u nekom tekstu u ovim štampanim medijima nije napisao ratni zločinac ni za jednog Bošnjaka, pa makar on bio i pravosnažno osuđen ili čak i odslužio kaznu, (npr. Delić, Hadžihasanović, Delalić). Njih opisuju kao komandante i heroje. Oni su dede, muževi, sinovi. Uz njih idu fotografije unuka, žena, porodice, prijatelja. Njega (R. Delić) brani „pet lijepih žena i jedan muškarac“!

U dosta naslova navode se diskriminišući ili pežorativni termini („genocidna tvorevina“, „četnitet“, „blentitet“, „manji bh. entitet“, „monstrum“, „dželat“, „koljači“, „paljanski Sopranovi“, „psihiyat i prevarant“, „paljanski koljač“, „zlikovac“, „krvnik“, „paljanski monstrum“ „koljač s Durmitora“, „jadovan“, „đavolji vladika“), što ukazuje na znatnu dozu senzacionalizma u pristupu ovim temama, naročito u naslovima.

U dosta naslova navode se diskriminišući ili pežorativni termini („genocidna tvorevina“, „četnitet“, „blentitet“, „manji bh. entitet“, „monstrum“, „dželat“, „koljači“).

Evo jednog primjera teksta koji mnogo govori. Riječ je o Vitomiru Popoviću, ombudsmanu BiH, gdje se vidi ko govori (Savez logoraša BiH), koje riječi koristi (sljedbenik Karadžićeve politike, stavlja na stranu ratnih zločinaca, tokom agresije, vršen zločin i genocid nad srpskim stanovništvom (Banja Luka), bio potpredsjednik

Karadžićeve vlade tokom agresije na BiH...) i šta se traži (Popovićeva smjenu). Ovu matricu koriste i drugi subjekti u javnom prostoru: pojedinci, novinari, političke partije, predstavnici vjerskih zajednica, intelektualci i to protiv bilo koje ličnosti iz Republike Srpske koja radi ili će raditi na nekoj od bitnih funkcija u Bosni i Hercegovini. Nema nevinih i podobnih Srba.¹

Kao i u većini zemalja, tako i u Bosni i Hercegovini, mediji su i ogledalo društva. Naši mediji nisu ništa drugačiji, ni lošiji ni

¹ „Dnevni avaz“, 26.01.07. str. 12, Logoraši i žene žrtve rata traže Popovićevu smjenu - Reakcije na izjavu ombudsmena BiH.

bolji, od društva u kojem živimo. Oni su podijeljeni po entitetskom i etničkom principu i vjeruje se samo „našima“. Mediji sebe danas dobrim dijelom vide, sa nekoliko izuzetaka, kao zaštitnike nacionalnih interesa, pa su tako najprije u službi etničkih skupina kojima pripadaju. Potom je dobar dio, što dobrovoljno što, uslovno rečeno, pod prinudom ekonomskog preživljavanja, u službi određenih političkih partija i opcija.

Licitiranje brojem poginulih, stradalih i nestalih u proteklom ratu predstavlja laksus test političke mudrosti, građanske zrelosti i profesionalizma medijskih i drugih radnika. Licitiranje, pri čemu se zanemaruju činjenice.

Pretjerivanje i naduvavanje brojki su zajedničko mjesto, pri čemu je Srebrenica naročito paradigmatična. Potežu se brojke od 3, 7, 8, 10, 12 do čak 14 hiljada žrtava. Srpska strana je sklona nemoralnom umanjivanju broja pobijenih u Srebrenici, dok je bošnjačka strana sklona nepotrebnom predimenzionisanju broja stradalih, što je takođe nemoralno.

Uz političare, i vjerski poglavari su posebno skloni licitiranju brojkama poginulih i nestalih u prošlom ratu. Brojke se tresu iz rukava, ko kockar sakriveno karte u želji da se pobijedi druga strana.

Broj ubijenih Bošnjaka ide od 60.000 do 300.000. Broj silovanih žena od 1.250 do 70.000. Predsjednica Udruženja „Žena žrtva rata“ tvrdi da je „u BiH 25.000 silovanih žena i 52 muškarca“.²

Uz političare, i vjerski poglavari su posebno skloni licitiranju brojkama poginulih i nestalih u prošlom ratu.

Broj ubijenih Bošnjaka ide od 60.000 do 300.000. Broj silovanih žena od 1.250 do 70.000.

Po nekim podacima, u Sarajevu je poginulo 1.602 djece, a na spomeniku ubijenoj djeci opkoljenog Sarajeva uklesana su imena oko 600 poginule djece. Mirsad Tokača objavljuje spisak od oko 600 ubijene djece, u Hagu na suđenjima eksperti izjavljuju da je u Sarajevu ubijeno 450 djece.

Gовор mržnje može biti i šutnja, kada se šuti i ne govori o onima koji su predmet šutnje, kad se ne govori cijela istina o njima i onom što im se događa i šta oni rade.

² U BiH 25.000 silovanih žena i 52 muškarca, Susreti, Predsjednica udruženja „Žena žrtva rata“ tvrdi, Dnevni avaz, 5.9.2008, str. 11.

Novinarska odgovornost ne očituje se samo u proizvodnji huškačke retorike, jezika mržnje, propagande, već i u negativnoj selekciji informacija i zaobilazeњe događaja i situacija iz života, koje bi, da su novinski objektivno i odgovorno obrađene, dale drugaciju sliku o onima koji se negativno prikazuju, bili to narodi, pojedinci, institucije.

Tolerancija i pomirenje nemaju alternativu.

Tolerancija i pomirenje nemaju alternativu. To je imperativ današnjeg trenutka, za političare, vjerske poglavare, medije, nevladin sektor, civilno društvo i međunarodnu zajednicu, ne samo u BiH, već u susjedstvu i regionu. Za početak, nužan nam je minimum saglasnosti o onome što nam se desilo u bliskoj prošlosti, čega, nažalost, veoma malo ima.

Najteži i najstrašniji primjer koji bi trebalo da bude osnova za minimum saglasnosti o onom što se u ratu zaista desilo, jeste zločin u Srebrenici, genocid u Srebrenici, kako je kvalifikovan taj zločin, i koji je više puta na razne načine tako određen od određenih sudske instanci i drugih međunarodnih institucija.

Taj pojam, pojam genocida, onda se u javnosti politički, nacionalno zloupotrebljava, tako da se govori kao da je istorijska

zloupotreba, u političke i ideološke svrhe, određene istorijske istine i informacije donosi štetu prvo žrtvama tog događaja, žrtvama Srebrenice, pa onda i svima nama.

i pravna činjenica da se desio genocid u BiH, genocid u Zvorniku, genocid u Višegradi, genocid u Prijedoru, genocid u Vogošći, genocid u Dobroševićima (malo selo kraj Sarajeva). Mediji su puni sličnih primjera i mogao bih dugo nabrajati u kojim kontekstima i ko upotrebljava i zloupotrebljava ovaj pojam.

Zloupotreba, u političke i ideološke svrhe, određene istorijske istine i informacije donosi štetu prvo žrtvama tog događaja, žrtvama Srebrenice, pa onda i svima nama.

Težište ovog rada je u govoru mržnje u medijima, međutim, govor mržnje širi se i na sva područja svakodnevnog života. Sadržaj, mitovi i motivi svakidašnjeg života puni su jezika mržnje. On se iskazuje i vidi i na ulici, na svakom mjestu gdje ljudi komuniciraju.

Kad jednom postane uobičajan i podrazumijevajući, kad se udomaći, govor mržnje iz javnog života teško se povlači. Govor mržnje potiče, opravdava ili veliča diskriminaciju na osnovu rase, etničke, spolne, vjerske, političke, jezičke ili neke druge razlike.

Za jedno društvo koje je izšlo iz više značnog rata kakav je bio naš, jako je opasno putem medija podgrijavati i širiti bilo koji oblik mržnje prema drugom, drugačijem.

Političari, državnici, vjerski službenici, intelektualci, umjetnici, elita nevladinog sektora koja dobija prostor u medijima, gdje prodaju taj govor mržnje, „zarađuju“ i na njemu se održavaju, održavaju svoj status i svoju moć.

Komunikacija naših političkih lidera i političkih stranaka na izuzetno je niskom nivou, kulture dijaloga rijetko da ima u njihovim razgovorima, međusobno se napadaju, pljuju, vrijeđaju, pale nacionalne strasti, a mediji ih u tome podržavaju.

Ništa nije bolja komunikacija ni među drugim skupinama u Bosni i Hercegovini.

Huškačka retorika prema osobi, osobama ili grupacijama putem govora mržnje jezivo je opasna jer ona uvijek vodi i opredmeće se u želji za akcijom, i u realizaciji te želje. U početku, ta akcija se manifestuje u blažim oblicima a u krajnjoj instanci to vodi ka fizičkom obračunu sa osobom, osobama, grupacijama ili institucijama koje su predmet mržnje.

Ovako je nedavno o jednom događaju građane informisala TV SA (Vijesti, 06.09.2013. godine u 15,51 časova.) Novinar saopštava da je „polaganje kamena temeljca za izgradnju džamije u Lužanima na Ilidži danas oko 14,00 sati zasjenio incident mještana“ (podvukao D. Š.).

Vijest je sa video zapisom, zahvaljujući neprofesionalnosti i neodgovornosti novinara, medija, u javnosti pretvorena u incident nacija.

Incident mještana, tučnjava, izbila je zbog transparenta na kojem je pisalo „Haram vam bilo, djeca Lužana“. Mještani su napravili ovaj transparent u znak negodovanja jer se na mjestu gdje će se izgraditi džamija nalazi jedino dječje igralište u Lužanima. Pristalice izgradnje džamije pokušale su ukloniti ovaj transparent i tada je došlo do fizičkog sukoba.

Na video zapisu se vidi da nekoliko pristalica izgradnje džamije cijepaju transparent i fizički nasrću na protestante, a među

Za jedno društvo koje je izšlo iz više značnog rata kakav je bio naš, jako je opasno putem medija podgrijavati i širiti bilo koji oblik mržnje prema drugom, drugačijem.

Huškačka retorika prema osobi, osobama ili grupacijama putem govora mržnje jezivo je opasna jer ona uvijek vodi i opredmeće se u želji za akcijom, i u realizaciji te želje.

njima je i jedan ratni vojni invalid u kolicima, koji upućuje sljedeće poruke protestantima: „Jebem li vam majku četničku! U kolica ste me stavili! I brata ste mi ubili! I majku ste mi u logor odveli! I oca ste mi u logor odveli!“³ (Vijesti, TV SA, 06.09.2013. godine u 15,51 časova).

Na osnovu ove nepotpune informacije, jer novinar ne obavještava objektivno, sa svim činjenicama, gledaoce, javnost, da su svi učesnici incidenta Bošnjaci, u javnom mnjenju se rađa zaključak: „četnici, zločinci od juče, danas nam ne dozvoljavaju izgradnju džamije“.

U poslijepodnevnim časovima, u prometnoj, centralnoj ulici u naselju, koje je jedno od najmultietničkih naselja u Sarajevu, grupa

Na osnovu ove nepotpune informacije, jer novinar ne obavještava objektivno, sa svim činjenicama, gledaoce, javnost, da su svi učesnici incidenta Bošnjaci, u javnom mnjenju se rađa zaključak: „četnici, zločinci od juče, danas nam ne dozvoljavaju izgradnju džamije“.

dječaka stoje, a jedan od njih glasno više puta izgovara prolaznicima poruku: „Četnike Srbe treba odmah protjerati!“ U jednom danu od poruke „imenovanja, određivanja Bošnjaka“ četnicima od strane pristalice izgradnje džamije dolazimo za nekoliko časova do nove poruke: „četnike Srbe treba odmah protjerati“. Dobro je da nisu bile poruke „Srbe treba likvidirati!“

Pitam se sa strahom koliko vremena treba da se ove poruke pretvore u akciju protjerivanja i „Srba četnika“ i „Bošnjaka četnika“ iz moje, naše mjesne zajednice?⁴

Na svom blogu, Semir Halilović, sin generala Sefera Halilovića, obračunavajući se sa novinarom Slobodne Bosne, Senadom Avdićem, koji je komentarisaо njegov sukob sa portirom u zgradi Skupštine Kantona Sarajevo, piše i sljedeće rečenice i u „svoju igru“ uključuje i Mirjanu

Malić, predsjedavajuću Skupštine Kantona Sarajevo, članicu SDP BiH: „A neko se, kao Senad Avdić, davi u nečovječnosti i alkoholu šireći laži i islamofobiju, što je očekivano od čovjeka kojem su prijatelji ljudi kao Mirjana Malić, čiji je sin prononsirani četnički aktivista u SAD, i koji samo Sarajevo može trpiti i njen pasjaluk plaćati nekoliko hiljada maraka, budžetskih para.“⁵

³ Vijesti, TV SA, 06.09.2013. godine u 15,51 časova.

⁴ Autor ovog rada rođen je i živi s porodicom u ovom naselju.

⁵ Semir Halilović: „Nisam pretukao nikakvog portira u zgradi Vlade Kantona

I tako Mirjana postaje „četnička majka“, i „iz te zgrade iznosi budžetski novac sa kojim prosipa četničke ideje po gradu“, i na kraju „spirala Bosnine gluposti je jednostavna: Avdić je pozvao svoju prijateljicu majku Malić, a ko će kome ako neće ustaša četniku...“

Više nego jasne i opasne poruke javnosti iz ovog teksta su: prvo, u Sarajevu se udružile ustaše (Senad Avdić – autor ne objašnjava u tekstu zašto je on ustaša) i četnici (Mirjana Marić), a ona je četnik jer je njen sin prononsirani četnički aktivista u SAD; druga poruka je da njih dvoje šire laži (o Bošnjacima) i islamofobiju, a uz to ona još prosipa četničke ideje po gradu koristeći za to budžetski novac.

Zanimljiv je i primjer zloupotrebe pojma četnik, koji su vezali za njenog brata, pokušaj diskreditacije Varje Đurović, članice Naše stranke, koja je tada bila kandidat za mjesto predsjedavajućeg Opštinskog vijeća Centar Sarajevo.

Predstavnici bošnjačkih boračkih udruženja su u javnost plasirali informaciju da je njen brat četnik koji je u toku rata bio pripadnik agresorske vojske i da je „pucao“ sa „brda“ po gradu, i da nema smisla, a nije ni moralno, da ona predsjedava opštinskim vijećem, a posebno naglašavaju da ona kao „sestra četnika“ nije podobna da polaže vijence na mjesta zločina, memorijale, spomenike u opštini, tokom obilježavanja zločina koje su počinili „četnici“ i „agresori“.

Varja je izabrana za predsjedavajućeg Opštinskog vijeća Centar, jer se u međuvremenu došlo do istine koja je pokazala da njen brat uopšte nije učestvovao kao ratnik u napadima na Sarajevo, a ni bilo gdje drugdje.

Na Ilidži su ove godine, prije konstituisanja opštinskog vijeća, vijećnika Gorana Kapora optužili da je „četnički vojvoda“. Poslije rata Goran je bio više puta vijećnik, ali su tek ove godine etiketirali da je „četnički vojvoda“, jer je bio ozbiljan kandidat za predsjedavajućeg opštinskog vijeća, a do tada, svih ovih godina, bio je najobičniji, u trajanju u nekoliko mjeseci, vojnik Vojske Republike Srpske.

Na Ilidži su ove godine, prije konstituisanja opštinskog vijeća, vijećnika Gorana Kapora optužili da je „četnički vojvoda“. Poslije rata Goran je bio više puta vijećnik, ali su tek ove godine etiketirali da je „četnički vojvoda“, jer je bio ozbiljan kandidat za predsjedavajućeg opštinskog vijeća.

Poslije rata, 1996. godine, u doba reintegracije Sarajeva, pozvani su svi koji su prije rata radili u Sarajevu, a u toku rata su zbog raznih razloga napustili svoje radno mjesto, da mogu aplikirati na svoje radno mjesto bez konkursa, dovoljno je da se javе u

U javnim medijima, usmenoj predaji, umjetničkim djelima, svi „četnici“ su na „brdima“.

su svi „četnici“ bili na brdima, pa tako i profesor Grgić, koji je bio u Vojsci Republike Srpske neko kratko vrijeme, i to u urbanom ravničarskom dijelu opštine Ilijadža, gdje je i rođen i gdje je i živio.

U javnim medijima, usmenoj predaji, umjetničkim djelima, svi „četnici“ su na „brdima“, a jedan od izuzetaka je „četnikuša Mirjana Malić“ koja je u centru Sarajeva.

Prva posljedica ove prakse je proces smanjenja komunikacije između pripadnika različitih etničkih grupa, zatim fizičkog udaljavanja pripadnika jednog od drugog naroda, separacija i odvajanje u „svoje etničke grupe“, u mjestu življenja (u ovom radu

pojam etnička distanca podrazumijeva različite stepene razumijevanja i osjećaja intimnosti koji se javljaju u različitim socijalnim situacijama i odnosima između naroda) i na kraju preseljenju u „svoj entitet“. Migracije mogu biti dobrovoljne ili manje-više pod raznim pritiscima. I one nastaju kao rezultat tihe i nevidljive, teško precizirane diskriminacije, ali isto tako efikasne, kao i vidljive i jasno određene diskriminacije, do prijetnji likvidacijom, ili tjeranja iz „svog“ entiteta i države, pa i oružanim sredstvima, ali sa porukom da ne možeš ništa ponijeti osim blata na opancima, cipelama.

„Sve dok ima ljudi kao što je Dodik, a koji prijeti da će odnijeti komad naše zemlje nekuda, bit će ljudi kao što sam ja, a koji će se protiv toga boriti istim onim sredstvima kojima se oni bore u ostvarivanju tog cilja“, zaključio je Suljagić (koordinator Koalicije 1. mart).

⁶ Emir Suljagić: Ne pada mi na pamet da se izvinjavam za svoje stavove i mišljenje, Znamo.ba, jun 20, 2013.

Od pežorativnog određenja Republike Srpske: „stečevina“ „ratna dobit“, „štambilj država“ „manji bh. blentitet“, preko prijedloga i zahtjeva da se ukine ili mijenja njen naziv, do određenja da je to „genocidna tvorevina“, i na kraju krajeva, ono što je najstrašnije i najopasnije jeste ratna poruka, prijetnja Željka Komšića, člana Predsjedništva BiH: „Kome je stalo do BiH, uzeće oružje ako RS pokuša otcjepljenje! Budala je onaj ko misli da tako neće biti ako se pokuša otcijepiti dio zemlje. Možemo se nadmudrivati, prepirati, svađati... Svašta nešto može, mada je to ‘svašta’ najčešće besmisleno. Ali cijepati zemlju, sigurno vodi u rat! Zato je to glupa politika! O svemu možemo razgovarati, ali o tome da li BiH ostaje cijela, ne možemo nikako“.⁷

Velika su pitanja: šta da se radi i šta da se zaključi i kako da se ponašate, kada svakodnevno u štampanim medijima, na ulici, u komšiluku, slušate kako su pripadnici vaše etničke grupe neko ko je stalno satanizovan, na svaki način osporavan, ružen, tužen i to se toliko ponavlja da je neizdržljivo. Drugi proces koji se odigrava pred vašim očima jeste proces integracije, borbe za poštovanje ljudskih prava bez ikakve diskriminacije na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, a posebno pravo na povratak, i pravo na ravnopravno predstavljanje i učešće u svim segmentima društva (politika, ekonomija, obrazovanje, kultura, zdravstvo, za koje se isti ti zalažu). Ta dva procesa analizira prof. dr Nenad Kecmanović: „Ja sam jednom to u nekom tekstu nazvao nekom vrstom političkog mazohizma, naime imate s jedne strane intenzivnu kampanju protiv Republike Srpske, protiv Srba generalno, ovakvi, onakvi, zločinci, genocidni, a istovremeno apelujete na zbližavanje, veće jedinstvo, ukidanje entitetskih granica, jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu. Pa se onda logično postavlja pitanje, pojednostavljeno rečeno: vi hoćete zločince da dovedete u vlastitu kuću, onog dželata svog za kog sami kažete da je opasan, da je zao, da se nije ništa promijenio od onog kakav je bio u ratu“.⁸

Prijetnja Željka Komšića, člana Predsjedništva BiH: „Kome je stalo do BiH, uzeće oružje ako RS pokuša otcjepljenje!

Velika su pitanja: šta da se radi i šta da se zaključi i kako da se ponašate, kada svakodnevno u štampanim medijima, na ulici, u komšiluku, slušate kako su pripadnici vaše etničke grupe neko ko je stalno satanizovan.

⁷ Željko Komšić: Kome je stalo do BiH, uzeće oružje ako RS pokuša otcjepljenje, Oslobođenje, 17.08.2013, str. 11.

⁸ „Intervju“ RTRS, Nenad Kecmanović: Zbog čega ljudi odlaze iz Sarajeva, 20.04.2012. godine.

Analizirajući i iz drugog ugla sve ovo naprijed opisano pitate se šta će Bošnjacima u blizini takav čovjek, takav narod. Najprirodnija reakcija bi bila da se Bošnjaci od takvih ljudi, naroda odvoje, ograde, da se podignu zidovi, da se pojačaju entitetske granice, čak stave i graničari.

Analizirajući i iz drugog ugla sve ovo naprijed opisano pitate se šta će Bošnjacima u blizini takav čovjek, takav narod. Najprirodnija reakcija bi bila da se Bošnjaci od takvih ljudi, naroda odvoje, ograde.

Postavlja se pitanje šta još stoji iza ovog „političkog mazohizma“ i „neracionalnog ponašanja“, „medijske političke kampanje“ bošnjačke političke i druge elite. Nenad Kecmanović u već pomenutom intervjuu RTRS-u obrazlaže tezu da će pod tom neprestanom „medijskom političkom kampanjom“ i drugim pritiscima dio Srba i Hrvata postepeno iscuriti iz Bosne i Hercegovine, i da će tako doći do natpolovične većine. „Imate i treću prepostavku, koja je možda i bizarna, ali nije nerealna, o njoj se najmanje govori, da se u stvari radi o jednoj logičnoj namjeri, želji, planu Bošnjaka da dođu do svog entiteta. Dakle, kad se kaže treći entitet, obično se misli na hrvatski, i ako on to bude tada će svi imati entitete, ne samo Srbi, već i Hrvati i Bošnjaci“.⁹

Ovaj rad je pokušaj doprinosa istraživanjima o etničkoj distanci, jer neodgovorna, zlonamjerna upotreba atributa, određenja i etiketiranje pežorativnim izrazima, u medijima, u javnom prostoru, a težište ovog rada jeste jezik mržnje u štampanim medijima, koje ti pojedinci, grupe, narodi ne sadrže u svom biću, služe u osnovi onima koji to koriste, da se stvori atmosfera u kojoj se onemogućava ostvarivanje osnovnih ljudskih prava pojedinaca, grupa (primjer, Srbi koji su reintegrисани u grad Sarajevo 1996. godine), drugih naroda koji se satanizuju i diskriminisu. Ovakvo ponašanje postalo je značajno, i za posljedicu ima povećanje etničke i međuentitetske distance.

„Rezultati ovih istraživanja nam pokazuju da građani Bosne i Hercegovine imaju veliku distancu prema narodima sa kojima su do prije deset godina živjeli u jednoj državi“¹⁰. Rezultat toga na

⁹ „Intervju“ RTRS, Nenad Kecmanović: Zbog čega ljudi odlaze iz Sarajeva, 20.04.2012. godine

¹⁰ Srđan Puhalo, Etnička distanca građana Republike Srpske i Federacije BiH prema narodima bivše SFRJ, Psihologija, Beograd, 2003, Vol 36(2), 141-156. str. 154;

kraju mogu da budu i tri integrisana entiteta, u dezintegrисаној Bosni i Hercegovini, jer rezultati ovog a i drugih istraživanja pokazuju da su narodi u Bosni i Hercegovini više spremni da žive jedni pored drugih nego jedni sa drugima.

Bosnia and Herzegovina between Reintegration and Disintegration

(Hate speech in Sarajevo print media)

Summary

Inflammatory language, hate speech, the language that is discriminatory against others and different has nowadays resulted in enlargement of entity and ethnic distance. The language that was used in Sarajevo daily newspapers in the early days of the war (April-June 1992) in Bosnia and Herzegovina has been transferred to and “enriched” in the post-war period.

By analyzing the contents of Sarajevo daily newspapers from the post-war period, I determined that the perception of the Republic of Srpska, the Serb people and its prominent political and public figures, political processes, war-time events, war crimes and trials of people indicted for war crimes, also contains discriminatory and distancing hate speech, that is, inflammatory rhetoric.

The journalists do not respect Recommendation of the Council of Europe or their own codes and recommendations. When ethnic feelings prevail, those professional disappear. Our guys are good and those over there are bad. The nationalism and patriotism are killing professionalism.

The hate speech also runs through the contents that are not information or actual political comment. Sometimes it is also „hidden“ in the reports about historical events, show business and

even sports events. Other media contents, other sections, such as photographs, caricatures, public opinion polls, "good, bad, evil", person of the week, are also at the service of discrimination and have an effect on the expansion of discrimination and hatred.

The discriminatory or pejorative terms are especially used in headlines, which suggests the significant doze of sensationalism: "genocidal creation", "Chetnikentity", "imbecility", "smaller BiH entity", "monster", "executioner", "butchers", "the Sopranos of Pale", "psychiatrist and deceiver", "butcher from Pale", "wrong-doer", "executioner", "monster from Pale", "butcher from Durmitor", "miserable creature", "devil's bishop".

The journalistic responsibility is not manifested merely in eliciting inflammatory rhetoric, hate speech, propaganda, but also in the negative selection of information, events and situations from life which, had they been fairly and professionally dealt with, would present different, more truthful and more positive picture about those who are negatively described, regardless of whether they are institutions, peoples or individuals.

The inflammatory rhetoric against a person, peoples or institutions through the hate speech is dangerous because it always takes lead and transforms desire into action, towards realization of that desire. Initially, these activities are manifested in rather delicate forms, finally leading to a physical fight with a person, social group (peoples) and institutions of that social group. The final part of the Paper lists the most recent examples corroborating that.

The Sarajevo print media are conducting the intensive campaign against the Republic of Srpska, the Serb people. At the same time and in the same media the Bosniaks argue for reintegration, respect of human rights, elimination of entity borders, unified Bosnia and Herzegovina. This is a type of political and human masochism, because they want those that have constantly been labelled as genocidal, criminal, butcher, who they themselves labelled as evil, dangerous, those that have not changed at all since the war time and that have a reserve homeland, to be reintegrated in Bosnia and Herzegovina.

Key words: role of media, hate speech, journalistic codes, re-integration, ethnic distance.

Bibliografija

1. Rad u časopisu: Srđan Puhalo, *Etnička distanca građana Republike Srbije i Federacije BiH prema narodima bivše SFRJ*, Psihologija, Beograd, 2003, Vol 36(2), 141–156. str. 154;
2. Dnevne novine „Oslobođenje“, 1.4. – 27.5.1992. godine; 1.1.1996. – 31.12.2013. godine;
3. Dnevne novine „Večernje novine“, 1.5. – 30.6.1992. godine; 1.1.1996. – 7.11.2005. godine;
4. Dnevne novine „Dnevni avaz“, 1.1.1996. – 31.12.2013. godine;
5. www.dnevniavaz.ba
6. <http://semirhalilovic.blogspot.ba/> (Semir Halilović:
„Nisam pretukao nikakvog portira u zgradu Vlade Kantona Sarajevo“);
7. Znamo.ba, juni 20, 2013, Emir Suljagić: Ne pada mi na pamet da se izvinjavam za svoje stavove i mišljenje;
8. Vijesti, TV SA, 06.09.2013. godine u 15,51 časova;
9. Intervju RTRS, 20.04.2012. godine u 20,00 časova, Nenad Kecmanović: Zbog čega ljudi odlaze iz Sarajeva;
10. Preporuka Vijeća Evrope o govoru mržnje (Preporuka br. R(97) 20 o govoru mržnje);
11. Kodeks za štampu Bosne i Hercegovine, Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini;
12. Preporuke za medijske izvještače sa sudova u izvještajima o istragama i sudskim procesima, Vijeće za štampu u Bosni i Hercegovini.

Manuel Oksenrajter
urednik časopisa "Zuerst!", Berlin

Bosansko proleće

Od svih godišnjih doba, nemački vodeći mediji i političari najviše vole „proleće“. Oni se uvek raduju političkom „proleću“ kada otpočne u nekoj stranoj zemlji. Reč „proleće“ može se shvatiti kao sinonim za „obojenu revoluciju“.

Nemački novinari i političari uvek se raduju političkim prolećima. Nije važno da li je proleće došlo u Tunis, Libiju, Egipat, Siriju, Ukrajinu - ili Bosnu i Hercegovinu. Sva ta takozvana „proleća“ - zapravo obojene revolucije - nemački političari pozdravljaju velikim aplauzom. Priča je uvek ista: „Mladi napredni i obrazovani ljudi protestuju protiv korupcije i diktature. Oni traže demokratiju, slobodu i ljudska prava“.

Nemački novinari i političari uvek se raduju političkim prolećima.

U februaru 2014. godine komentator nemačkog levičarskog dnevnika "Tageszeitung" bio je presrećan: u Bosni se oseća „dah proleća“. Liberalno-konzervativni nemački magazin "Focus" pisao je u februaru u istom duhu: „Pravo bosansko proleće je na pomolu!“ Od levice do desnice, nemački mediji su slavili „bosan-

sko proleće“ – i oni bi još dugo vremena tako nastavili da u međuvremenu nije izbio mnogo značajniji geopolitički događaj: rat u Ukrajini. Majdanski pro-EU protesti u Kijevu i nasilje na jugu i istoku Ukrajine ohladili su privremeno njihovo probosansko oduševljenje.

Od levece do desnice, nemački mediji su slavili „bosansko proleće“ – i oni bi još dugo vremena tako nastavili da u međuvremenu nije izbio mnogo značajniji geopolitički događaj: rat u Ukrajini.

U vodećim zapadnim medijima ove obojene revolucije prikazuju se kao neočekivani politički događaji koji su sve iznenadili, kao neka vrsta razdraganog okupljanja mlađih demokrata spremnih za ulazak u zapadni liberalni raj „otvorenog društva“ i, podrazumeva se, „otvorenog tržišta“. U evropskim prestonicama i Vašingtonu, ispred ambasada zemalja određenih za odstrel odmah počinju demonstracije, a u znak solidarnosti razne organizacije prikupljaju sredstva za podršku „narodnom ustanku“. Političari drže govore i bodre „potlačene“ da istraju. Takvi scenariji poznati su iz svih navedenih zemalja kojih se dotakla „obojena revolucija“. Celokupni politički establišment zapadnih zemalja odmah se svrstava iza „obojenih revolucija“, na TV emisijama istupaju stručnjaci i aktivisti za ljudska prava. Predstave idu ustaljenim tokom.

Ali to je uvek priča sa skrivenim delovima. To su, pre svega, godine, ponekad deseteča, strpljivog rada na sticanju uticaja

U vodećim zapadnim medijima ove obojene revolucije prikazuju se kao neočekivani politički događaji koji su sve iznenadili, kao neka vrsta razdraganog okupljanja mlađih demokrata spremnih za ulazak u zapadni liberalni raj.

pomoću razorne delatnosti zapadnih „nevladinih organizacija“ i političkih fondacija koje se obrušavaju na targetirane zemlje.

Među evropskim državama, Nemačka u ovome igra istaknutu ulogu. Gde god se susrećemo sa „političkim prolećem“, tu su nemačke političke fondacije aktivne već duže vremena, naravno u sklopu armije zapadnih „NVO“ koje rade na istom zadatku.

Zvanična nemačka politička agenda u Bosni i Hercegovini je jasna. Na internet prezentaciji nemačkog ministarstva inostranih poslova stoji sledeće o odnosima između Berlina i Sarajeva: „Nemačka takođe podržava veliki broj projekata u Bosni i Hercegovini u okviru Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope. Današnja Nemačka je jedan od najvažnijih spoljnopolitičkih partnera Bosne i Hercegovine. Bosna i Hercegovina u Nemačkoj

vidi jednog od svojih glavnih oslonaca u Evropi i izvor podrške lokalnom procesu reforme i napora da se zemlja približi Evropskoj Uniji i NATO paktu. Fondacije Konrad Adenauer, Fridrih Ebert i Hajnrih Bel sve imaju svoje kancelarije u Sarajevu. Fondacija Fridrih Nojman takođe tamo ima svoje predstavništvo.“

Svaka od pomenutih političkih fondacija povezana je sa jednom od glavnih nemačkih političkih stranaka: Konrad Adenauer Fondacija (KAS) je politička produžena ruka Demohrišćanske unije nemačke kancelarke Angele Merkel; Fridrih Ebert Fondacija (FES) pripada stranci Socijaldemokrata; Hajnrih Bel fondacija povezana je sa strankom zelenih. Fridrih Nojman Fondacija pripada liberalnoj Slobodnodemokratskoj stranci koja više nije zastupljena u nemačkom parlamentu.

Prve tri fondacije (KAS, FES i Bel) igraju posebno značajnu ulogu u vršenju uticaja na strana društva. Mada te fondacije formalno pripadaju različitim strankama, one dele suštinski iste geopolitičke stavove obeležene transatlantskom, liberalnom i postmodernom agendom.

KAS, na primer, ima 80 kancelarija u inostranstvu i projekte u oko 100 zemalja, što znači da je prisutna u svetskim razmerama. Fondacija ovako prikazuje svoje delatnosti: „Kod kuće i u inostranstvu, naši obrazovni programi naglašavaju širenje demokratije, slobode, mira i pravde. Mi smo posvećeni učvršćivanju demokratije, ujedinjenju Evrope i jačanju prekoatlantskih odnosa, kao i saradnji na polju razvoja.“

Fridrih Ebert Fondacija (FES) takođe je aktivna u 100 država, gde finansira razne „projekte“. Fondacija svoje ciljeve određuje na sledeći način: „Mir, demokratija i razvoj društvene pravde – to su vrednosti za koje se zalaže Fridrih Ebert fondacija u svom međunarodnom radu. Promovisanje ovih vrednosti u Africi, Aziji, Latinskoj Americi i na Bliskom i Dalekom istoku je jedna od najvažnijih obaveza na polju međunarodne saradnje.“

Hajnrih Bel Fondacija je aktivna u „preko 60 zemalja i trenutno ima 29 kancelarija u inostranstvu“ (2013). Fondacija ovako

Bosna i Hercegovina u Nemačkoj vidi jednog od svojih glavnih oslonaca u Evropi.

Fridrih Ebert Fondacija (FES) je aktivna u 100 država, gde finansira razne „projekte“.

prikazuje svoj rad: „U zavisnosti od regionalne i političke situacije, naša delatnost ima širok dijapazon tematskih prioriteta kao što su globalizacija i održivi razvoj, klimatska i energetska politika, jačanje civilnog društva, rodna politika, podrška demokratiji, Evropska politika, prekoatlantski dijalog, političko savetovanje, umetnost, kultura i podrška mladim talentima.“

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, zapadna politička agenda je nedvosmislena.

Suštinski, aktivnosti tih nemačkih političkih fondacija ne razlikuju se od aktivnosti drugih zapadnih NVO ili ostalih političkih fondacija. Svi oni dele isti geopolitički stav – transatlantski hegemonizam.

Onaj ko bi pomislio da nemačke političke fondacije rade u korist nemačkog nacionalnog interesa, strahovito bi se prevario. Nemačke ustanove, kao i političke fondacije, smatraju sebe vesnicima „zapadnih vrednosti“. Američki politički filozof Pol Berman (Paul Berman) u svojoj raspravi „Teror i liberalizam“ (2003) napisao je sledeće: „Ceo muslimanski svet je još odavno prožet filosofijama nemačkog porekla, od revolucionarnog nacionalizma do totalitarizma, vešto prevedenih na govor koji je razumljiv muslimanima. Neka Nemci sada širom tog regiona idu od vrata do vrata i neka počnu sa opozivom svoga proizvoda.“

Sa stanovišta zapadnih globalista Federacija je podjednako neprihvatljiva kao i Republika Srpska zato što su, u krajnjoj analizi, oba entiteta utemeljena na nacionalnom identitetu.“

Nemačke fondacije danas rade upravo to, u Bermanovom najboljem i najgorem smislu: one u potpunosti opozivaju sve što stoji u bilo kakvoj vezi sa nacionalnim identitetom ili nacionalnim vrednostima i tradicijama, a reklamiraju neoliberalni, postmoderni društveni model. I oni to čine ne samo u „muslimanskom svetu“ nego svuda – uključujući i Bosnu i Hercegovinu.

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, zapadna politička agenda je nedvosmislena. U intervjuu sa ovim autorom, američki analitičar Stefan Karganović ovako je opisao ciljeve Zapada: „Ide se na to da se u Bosni i Hercegovini otpočne ‘od nule’. Sa stanovišta zapadnih globalista Federacija je podjednako neprihvatljiva kao i Republika Srpska zato što su, u krajnjoj analizi, oba entiteta utemeljena na nacionalnom identitetu“.

Konrad Adenauer Fondacija (KAS) u Bosni i Hercegovini nudi mogućnost mladima da obrazuju novu vrstu bosanske

političke elite koja bi bila „oslobođena“ od svojih nacionalnih i tradicionalnih korena. U svojim izdanjima, KAS navodi misli Đanija Bukića (Gianni Buquicchio), predsednika Venecijanske komisije, koji u dva entiteta Bosne i Hercegovine vidi remetilačke elemente, sa stanovišta „evropskih integracija“. Bukić kaže: „Vlast je (u BiH) decentralizovana do te mere da je efikasno upravljanje onemogućeno a donošenje odluka u državnim ustavama je paralisan neophodnošću postizanja konsenzusa između etničkih zajednica“. Dalje: „Po postojećem ustrojstvu, zemlja ne može u potpunosti da učestvuje u procesu evropskih integracija (...) Članstvo u EU je vrlo zahtevno. Od države se očekuje da poseduje administrativne kapacitete za vođenje izuzetno složenih pregovora“.

Poruka je jasna: počnite ‘od nule’ i ukinite oba entiteta.

Fridrik Ebert Fondacija (FES) takođe zastupa ukidanje entiteta u Bosni i Hercegovini. U intervjuu za „Projekat Balkan“, Tanja Topić, politički analitičar FES-a iz Banje Luke jasno definiše stav koji zastupa. Ona čak reklamira jednu vrstu zapadnog programa za „preumljenje“, pogotovo u odnosu na Srbe u Republici Srpskoj:

„Nama je potrebna nova generacija lidera koji će nam govoriti potpunu različitu priču, umesto priče koju građani slušaju danas. Potrebna je korenita reforma sistema obrazovanja kako bi se studenti vaspitavali u skladu sa vrednostima koje nisu iste kao one koje imamo danas.“

Topićka očigledno u Republici Srpskoj vidi remetilački elemenat, barem sa stanovišta integrativnog plana:

„Premijerka je jasno poručila: ako treba da se odrekнемo RS ulaznjem u NATO, onda nećemo NATO. Prema tome, na prvom mestu je RS, pa zatim NATO i EU. Sve reforme koje se sprovode u smeru NATO integracija svedene su na pitanje Republike Srpske i njenog opstanka.“

Što se tiče bosanske „obojene revolucije“ na „Radiju Slobodna Evropa“ ona je izjavila sledeće:

„Iskustvo nas poučava da u našem regionu vlastodršci zavise od neprekidne proizvodnje neprijatelja i izdajnika, sa ciljem

Tanja Topić, politički analitičar FES-a iz Banje Luke jasno definiše stav koji zastupa. Ona čak reklamira jednu vrstu zapadnog programa.

Topićka očigledno u Republici Srpskoj vidi remetilački elemenat, barem sa stanovišta integrativnog plana.

omalovažavanja i diskvalifikovanja svih koji različito misle. Po njima, neophodno je formiranje homogenog i patriotskog nacionalnog identiteta, da bi se svo nezadovoljstvo usmerilo na domaće izdajnike i strane plaćenike.“

Nijedan od glavnih projekata za prekomponovanje političke stvarnosti u BiH nije počeo u februaru 2014. godine nego nekoliko godina pre toga, aktivnostima na terenu koje uključuju i rad nemačkih NVO i političkih fondacija.

Podrazumeva se da ona najviše ima u vidu sve u Republici Srpskoj koji se protive ideji otpočinjanja ‘od nule’.

Uporedo sa Topićkom, i Mirela Grinter-Dečević (Mirela Grünther-Decevic) – mada je i sama predstavnica jednog stranog udruženja, Fridrik Ebert fondacije – oštro kritikuje Hrvatsku i Srbiju za „mešanje“ u Bosni i Hercegovini. Ona optužuje političare iz Beograda i Zagreba zato što posećuju pripadnike svojih etničkih zajednica u entitetima. Na svojoj internet prezentaciji, ni Hajnrih Bel fondacija ne krije svoju političku agendu. Tamo se može naći programski tekst iz pera sarajevske profesorke Nermine Mujagić koja žigoše „nacionalizam“ kao jedno od „najvećih zala ovoga sveta“. Mujagićeva apeluje na EU da pomogne „kako bi se prevazišao autoritarni politički sistem u Bosni i Hercegovini“. Njen cilj je da dezintegriše dva postojeća nacionalna entiteta i da ih zameni nekom vrstom centralizovane Bosne pod okriljem EU – dakle, opet, da se krene ‘od nule’.

Nijedan od glavnih projekata za prekomponovanje političke stvarnosti u BiH nije počeo u februaru 2014. godine nego nekoliko godina pre toga, aktivnostima na terenu koje uključuju i rad nemačkih NVO i političkih fondacija. Sve se svodi na stvaranje „nove države“ što, podrazumeva se, znači EU i NATO državu.

Stefan Karganović je pogodio suštinu kada je rekao: „Novoj državi potrebni su novi ljudi sa novim identitetom. Srpski identitet je naročito neuklopiv u planove Zapada u odnosu na Bosnu i Hercegovinu. Zato već godinama traju pripreme. Svi ti treninzi koje nude zapadne NVO imaju samo jedan cilj: da formiraju novu, prozapadnu upravljačku ekipu koja bi bila iznad etničkih podela i koja će zahvatiti vlast u pogodnom trenutku.“

Stefan Karganović

Bitka za Republiku Srpsku: Zamke i izazovi

Pet meseci posle februarske „uzbune“ u Federaciji BiH, i tri meseca uoči izbora u Republici Srpskoj na koje je ta uzbuna trebalo da odlučno utiče, pogodan je trenutak za opštu ocenu postignutih rezultata „obojene revolucije“ na ovim prostorima i procenu daljeg razvoja situacije na tom planu.

Na iznenađenje (i razočaranje) mnogih, u Republici Srpskoj rezultati napora i sredstava koje su strane obaveštajne službe uložile u naizgled obećavajući projekat „obojene revolucije“ (ostavimo po strani slične planove razrađene i za Federaciju BiH) za sada ostaju zanemarljivi. Ni jedan od glavnih ciljeva – formiranje u RS održivog masovnog pokreta pod lažnom zastavom demagoških socijalnih parola, objedinjenje opozicionih frakcija i nezadovoljnika svih vrsta u široki front i funkcionalnu celinu, ili potiskivanje targetirane vlasti na političku marginu i odbrambenu poziciju – nije ostvaren. Kada se razmotri niz faktora koji su konstruktorima i izvođačima prevrata u Republici Srpskoj išli naruku, kao i splet potencijalno nepovoljnih okolnosti po njihove protivnike, ovaj obrt političke situacije je vrlo interesan-

Na iznenađenje (i razočaranje) mnogih, u Republici Srpskoj rezultati napora i sredstava koje su strane obaveštajne službe uložile u naizgled obećavajući projekat „obojene revolucije“.

tan. Sa stanovišta realnih očekivanja, na osnovu iskustva sa drugih područja pod sličnim okolnostima, trenutni status prevrata je izuzetno zanimljiv i – kontraintuitivan.

„Obojena revolucija“ je proces političke agresije protiv jedne države koji se organizuje i usmerava izvana.

„Obojena revolucija“ je proces političke agresije protiv jedne države koji se organizuje i usmerava izvana. Uspeh zavisi u velikoj meri od nametanja utiska da su protagonisti procesa isključivo domaće društvene organizacije i političke snage. Neposredni, ali prikriveni cilj procesa jeste smena nepogodnog režima i njegova zamena novom grupom upravljača koji prihvataju tesnu političku saradnju sa organizatorima i finansijerima prevrata. Proces se odvija na fonu vešto artikulisane javne platforme koja ne odražava stvarne ciljeve organizatora i izvođača, ali je demagoški sračunata da privuče i instrumentalizuje najširu masovnu podršku koja se zatim usmerava na željeni način.

Karakteristika ovakve operacije je da se vlast u drugoj državi ne svrgava primenom vojnih sredstava nego političkom konspiracijom, što podrazumeva korišćenje širokog spektra obaveštajnih i propagandnih dejstava.

Karakteristika ovakve operacije je da se vlast u drugoj državi ne svrgava primenom vojnih sredstava nego političkom konspiracijom, što podrazumeva korišćenje širokog spektra obaveštajnih i propagandnih dejstava. Kao u slučaju vojnog napada, težnja agresora je da unutrašnji poredak i strukture vlasti u drugoj državi promeni u svoju korist. Međutim, umesto korišćenja vojnih kapaciteta, za postizanje cilja obezbeđuju se neophodna sredstva i vrši se mobilizacija ljudskih resursa unutar napadnute zemlje. Na terenu, prisustvo agresora svodi se uglavnom na finansijsku i infrastrukturnu podršku – instruktore i koordinatori operacije.

Organizatori prevrata nastoje da tragove vidljivog učešća prikriju u što većoj meri. Na takav način, otklanja se odgovornost za mešanje u unutrašnje poslove druge države i stvara se mogućnost uverljivog ograđivanja od negativnih posledica izazvanih dođaja. Svoje učešće maskiraju višeslojnom upotrebom posredničkih organizacija naizgled nezvaničnog karaktera.

I Šta je to „obojena revolucija“?

„Obojena revolucija“ je proces političke agresije protiv jedne države koji se organizuje i usmerava izvana.

Uspeh zavisi u velikoj meri od nametanja utiska da su protagonisti procesa isključivo domaće društvene organizacije i političke snage. Neposredni, ali prikriveni cilj procesa jeste smena nepogodnog režima i njegova zamena novom grupom upravljača koji prihvataju tesnu političku saradnju sa organizatorima i finansijerima prevrata. Proces se odvija na fonu vešto artikulisane javne platforme koja ne odražava stvarne ciljeve organizatora i izvođača, ali je demagoški sračunata da privuče i instrumentalizuje najširu masovnu podršku koja se zatim usmerava na željeni način.

Karakteristika ovakve operacije je da se vlast u drugoj državi ne svrgava primenom vojnih sredstava nego političkom konspiracijom, što podrazumeva korišćenje širokog spektra obaveštajnih i propagandnih dejstava. Kao u slučaju vojnog napada, težnja agresora je da unutrašnji poredak i strukture vlasti u drugoj državi promeni u svoju korist. Međutim, umesto korišćenja vojnih kapaciteta, za postizanje cilja obezbeđuju se neophodna sredstva i vrši se mobilizacija ljudskih resursa unutar napadnute zemlje. Na terenu, prisustvo agresora svodi se uglavnom na finansijsku i infrastrukturnu podršku – instruktore i koordinatori operacije.

Organizatori prevrata nastoje da tragove vidljivog učešća prikriju u što većoj meri. Na takav način, otklanja se odgovornost za mešanje u unutrašnje poslove druge države i stvara se mogućnost uverljivog ograđivanja od negativnih posledica izazvanih dođaja. Svoje učešće maskiraju višeslojnom upotrebom posredničkih organizacija naizgled nezvaničnog karaktera.

U vezi sa tim, u tekstu „Novi svet pučeva bez špijuna“ predsednik američkog „Nacionalnog fonda za demokratiju“ (*National Endowment for Democracy*, ili *NED*) Alen Vajnstajn otvoreno je izjavio: „Uključivanjem međunarodnih i regionalnih organizacija, SAD može da poveća učinak ograničenih sredstava koje ima na raspolaganju i da izbegne utisak da nastoji na ostvari prevlast nad drugima (...) Puno toga što danas radimo mi pre dvadeset i pet godina radila je CIA, u tajnosti.“¹

Trust mozgova koji se bavi osmišljavanjem američke spoljne politike, „Heritadž fondacija“ (*Heritage Foundation*), na sledeći način objašnjava ulogu NED-a kao sredstva spoljne politike: „NED je dragoceno oružje u međunarodnom ratu ideja. On promoviše nacionalni interes SAD pomazući na strateški važnim tačkama sveta razvoj stabilnih demokratija koje su prijateljski nastrojene prema SAD. Sjedinjene Države ne mogu sebi priuštiti luksuz da odbace tako efikasan spoljnopolitički instrument (...) Mada se hladni rat završio, globalni rat ideja i dalje besni.“²

Međutim, saradnica vašingtonskog „Kejto instituta“ (*Cato Institute*) Barbara Konri ne gaji suvišne iluzije o pravim, real-političkim namerama koje se nalaze iza općinjavajućih fraza o „razvoju stabilnih demokratija“:

„Posredstvom NED-a američki poreski obveznik plaća grupe sa posebnim interesima (*special interest groups*) da podrivate propisno izabrane vlade prijateljskih zemalja, da ometaju izbore u stranim državama i da korumpiraju demokratske pokrete.“³

Od kako je osnovan 1983. godine, „NED“ skoro sva sredstva koja ulaže u projekte širom sveta prima iz budžeta Sjedinjenih Država, aktom Kongresa. Od 1991. do danas dobio je preko pet milijardi dolara samo za aktivnosti u vezi sa „narandžastim revolu-

U vezi sa tim, u tekstu „Novi svet pučeva bez špijuna“ predsednik američkog „Nacionalnog fonda za demokratiju“ (*National Endowment for Democracy*, ili *NED*) Alen Vajnstajn otvoreno je izjavio: „Uključivanjem međunarodnih i regionalnih organizacija, SAD može da poveća učinak ograničenih sredstava koje ima na raspolaganju i da izbegne utisak da nastoji na ostvari prevlast nad drugima.

¹ Washington Post, 22 septembar, 1991.

² The National Endowment for Democracy: A Prudent Investment in the Future by James Phillips (Senior Research Fellow for Middle Eastern Affairs) and Kim R. Holmes (Vice President of Foreign and Defence Policy Studies), Heritage Foundation, 1996.

³ Conry, B. (1993) Cato Foreign Policy Briefing No. 27, 8. novembar, 1993.

cijama“ (2004. i 2013–14.) u Ukrajini.⁴ Investicija ovolikih razmera nije iznenađujuća kada se uzme u obzir da je sadašnji predsednik „NED“-a Karl Geršman (Carl Gershman) zadobijanje prevlasti u toj strateški važnoj zemlji slikovito okarakterisao na sledeći način: „Ukrajina je – najveći zgoditak.“⁵

Pored „NED“-a, niz drugih institucija sa sličnim zadacima i sličnih izvora finansiranja (državnih, ili korporativnih koje su bliske zvaničnim strukturama) deluju na ovim prostorima. Među njima su „USAID“, „Fond za otvoreno društvo“ (Soroš), „Međunarodni republikanski institut“ (International Republican Institute), „Nacionalni demokratski institut“ (National Democratic Institute), „Dom slobode“ (Freedom House), „Institut Alberta Ajnštajna“ (Albert Einstein Institute) i drugi.

če stranke u SR Nemačkoj: „Konrad Adenauer“⁷, „Fridrik Ebert“ i „Hajnrih Bel.“⁸

Mada se sve finansiraju iz zvaničnih ili poluzvaničnih izvora i na svojim operativnim područjima se neodstupno zalažu za ostvarivanje političke agende stranih država koje ih usmeravaju i sponzorišu, navedene i slične organizacije se, svuda gde deluju,

⁴ Govor državne podsekretarke Viktorije Nuland (Victoria Nuland) održan pred National Press Clubom u Vašingtonu, 13. decembra, 2013.

⁵ Washington Post, 26. septembar, 2013.

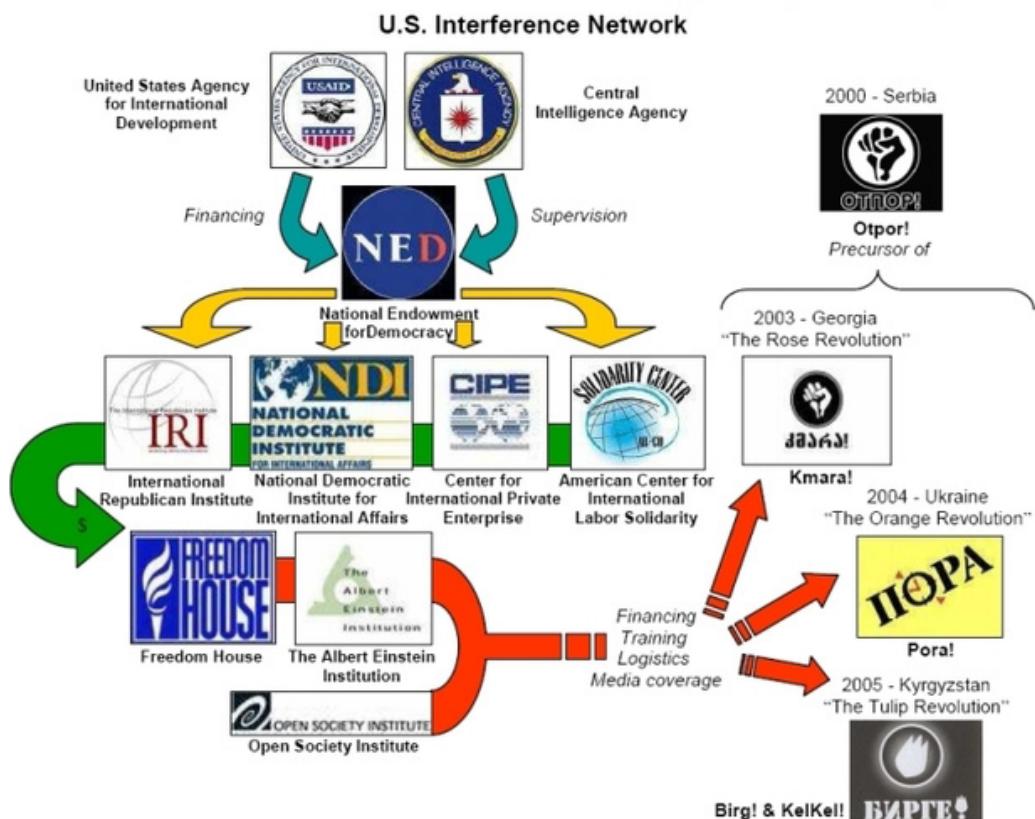
⁶ Tekući grantovi „NED“ za Bosnu i Hercegovinu navedeni su na internet prezentaciji ovog fonda: <http://www.ned.org/where-we-work/central-and-eastern-europe/bosnia-and-herzegovina>

⁷ Fondacija „Konrad Adenauer“ je u Ukrajini sponzorisala jednog od tri glavna rukovodioca kijevskog Majdana, Vitalija Klička.

⁸ Seminari koje u Republici Srpskoj organizuje fondacija „Konrad Adenauer“, delujući kao produžena ruka nemačke Demohrišćanske stranke, predstavljeni su kao obuka iz opštih političkih veština na koju su pozvani aktivisti ideološki srodnih lokalnih stranaka. Ovi seminari se održavaju formalno kao doprinos pripremama za izbore u oktobru 2014. godine, ali paralelno služe i za „umrežavanje“ perspektivnih političkih subjekata. Vidi „Blic“ (Banja Luka), 18, 19. i 20. decembar 2013.

pa i u Republici Srpskoj, javno predstavljaju kao grupe privatnih građana okupljenih da čine dobro po svetu, negirajući obaveštajne veze ili političke motive.

Copyright © 2008 by Oskar N. Baffi. All rights reserved.

Šema finansiranja i upravljanja „nevladinim organizacijama“

Iako se razlika, po navedenim rečima prvog direktora „NED“-a Karla Vajnstajna, sastoji iz puke formalnosti, na nivou percepcije u državama gde lokalni saradnici obavljaju svoje zadatke, ona može odigrati značajnu ulogu. Lokalnim saradnicima, na koje bi domoroci mogli gledati kao na stranu agenturu, to omogućava da se, relativno ubedljivo, predstavljaju kao pripadnici „civilnog društva“ koji sarađuju sa slično motivisanim stranim partnerima na raznim projektima od opšte koristi.

Iako se razlika, po navedenim rečima prvog direktora „NED“-a Karla Vajnstajna, sastoji iz puke formalnosti, na nivou percepcije u državama gde lokalni saradnici obavljaju svoje zadatke, ona može odigrati značajnu ulogu.

II Infrastruktura prevrata i uloga „nevladinih organizacija“

Matrica po kojoj se izvodi „obojena revolucija“ predviđa sinhronizovani nastup na dva koloseka: preko već postojećih stranaka opredeljenih za politička rešenja koja odgovaraju inostranim konstruktorima prevrata⁹ i preko takozvanih „nevladinih organizacija“, najčešće namenski formiranih da pružaju logističku podršku ukupnom projektu. Istupanjem u svojstvu političkih stranaka, ili koalicija koje se po potrebi iz njih sastavljaju, nosioci prevratničke agende osvajaju poluge vlasti sa formalnim osloncem na izbornu proceduru i na prividno legitiman način. „Nevladine organizacije“ deluju kao propagandna infrastruktura prevrata i katalizator masovne podrške.

Glavni smerovi njihove aktivnosti su (a) širenje dezinformacija kojima se diskredituje i operativno „smekšava“ meta političkog napada i (b) stvaranje u društvu klime mišljenja pogodne za jačanje pozicija onog političkog tabora koji NVO podržavaju, dok u redove protivnika unose kolebanje i defetizam, da bi njegove pozicije slabile.

Uloge su podeljene tako da, dok stranke konkuriraju za vlast, „nevladine organizacije“ ostvaruju društveni uticaj koji se, zatim, stavlja na raspolaganje onim političkim snagama sa kojima se, objektivno, NVO nalaze u istom frontu. Konačni cilj je identičan, samo što se efekat postiže na različite načine.

Stranke naklonjene prevratničkom projektu služe kao regrutni centri za osoblje koje će obavljati upravne funkcije posle uspešno izvedene promene vlasti. Motivi članova ne moraju uvek biti principijelni ili ideološki jasni; percepcija lične koristi, što često

⁹ U nekim slučajevima političke stranke su formirane specifično da bi sledile liniju inostranih sponzora u određenom političkom prostoru. Međutim, koristi se i tehnika infiltriranja i preuzimanja iznutra jakih političkih formacija sa sasvim različitom tradicionalnom idejnom orientacijom. Primeri su peronistička stranka u Argentini krajem 1980-ih i golistički pokret u Francuskoj na početku 2000-ih. U oba slučaja, agenti globalističkih interesa, Karlos Menem i Nikolas Sarkozy, ostvarili su izborne pobjede pozivajući se na tradicionalnu politiku masovnih pokreta u koje su bili ubačeni, prikrivajući svoju pravu agendu. Čim su osvojili vlast iz korena su promenili pravac svoje politike, uprkos nezadovoljstvu obmanutih sledbenika.

preovlađuje, dovoljna je za regrutovanje disciplinovanih saradnika. Za to vreme, u globalnom društvu NVO se bave oblikovanjem stavova korisnih za političku eksploataciju. Pri tome, interakcija ova dva sinhronizovana krila prevrata može se pratiti ne samo po uticaju koji ostvaruju na opšte raspoloženje u društvu, nego i po percepciji koju nameću politički aktivnim krovovima o neizbežnosti „promene“ (prečutno definisana kao uspešno izvođenje prevratničkog projekta) što znači da je u interesu svakog ko praktično razmišlja da na vreme priđe pobedničkom taboru.

Finansijska podrška koju „nevladine organizacije“ i srodne ustanove, koje deluju u Republici Srpskoj, dobijaju iz inostranstva, solidno je dokumentovana. Nekoliko primera će to pokazati.

Na internet prezentaciji „Nacionalnog fonda za demokratiju“ (NED) iznose se podaci o nizu organizacija koje su doabile grantove tokom 2013. godine.¹⁰ Na primer, banjalučko udruženje „Oštra nula“ bilo je dobitnik podrške u iznosu od \$14.800, „Transparensi internešenal“ (*Transparency International BiH*) – \$50.000, „Omladinski pokret – Pobuna“ (*Youth Movement – Revolt*) – \$34.133.

„Centar civilnih inicijativa“ (CCI) uredno navodi spisak donatora.¹¹ Među njima su „Američka agencija za međunarodni razvoj“ (USAID), NED, *Freedom House*, Fondacija „Fridrih Ebert“, „Nacionalni demokratski institut“, „Fond za otvoreno društvo“ (Soroš), kao i ambasade Holandije, Norveške, Velike Britanije i Kanade. Prisustvo ovih elitnih – među drugima – donatora ukazuje na značaj koji se pridaje CCI-ju i njegovom radu. Podatak o prilivu sredstava (najsvežija informacija na sajtu je za 2012. godinu) potvrđuje takav utisak. Te godine, ukupan priliv u blagajnu CCI-ja iznosio je 4.866.674 KM. Pored nimalo beznačajnih sredstava utrošenih na sopstvene potrebe (2.211.309 KM) zanimljivo je da je CCI, zapravo, veći deo dobivenih donacija – 2.655.365 KM – u obliku svojih

Finansijska podrška koju „nevladine organizacije“ i srodne ustanove, koje deluju u Republici Srpskoj, dobijaju iz inostranstva, solidno je dokumentovana.

„Centar civilnih inicijativa“ (CCI) uredno navodi spisak donatora. Među njima su „Američka agencija za međunarodni razvoj“ (USAID), NED, *Freedom House*, Fondacija „Fridrih Ebert“, „Nacionalni demokratski institut“, „Fond za otvoreno društvo“ (Soroš), kao i ambasade Holandije, Norveške, Velike Britanije i Kanade.

¹⁰ <http://www.ned.org/where-we-work/central-and-eastern-europe/bosnia-and-herzegovina>

¹¹ <http://www.cci.ba/pages/1/60/26.html>

grantova prosledio na korišćenje drugim, „partnerskim organizacijama“¹². Pregled finansijskog izveštaja CCI-ja, koji je objavljen na internetu, sugeriše da, pored ostalog, CCI služi i kao transmisioni

Pregled finansijskog izveštaja CCI-ja, koji je objavljen na internetu, sugeriše da, pored ostalog, CCI služi i kao transmisioni kaiš za daljnju raspodelu sredstava „nevladinim organizacijama“, dakle kao još jedan posrednički sloj između pravog izvora finansiranja i krajnjih korisnika na terenu.

Druga istaknuta NVO, koja se u medijima pojavljuje još češće od CCI-ja, jeste „Transparensi Internešenel“. Korupcija je glavni društveni problem kojim se ova NVO bavi. Donatorska slika je uglavnom slična kao kod CCI-ja.¹³ Drastična razlika je u ukupnom iznosu – 3.045.358 evra ili, radi lakšeg poređenja sa donacijama koje se slivaju u blagajnu CCI-ja – 5.938.448 KM. Sa stanovišta donatora, TI mora da izuzetno efikasno obavlja svoj posao kada mu se za borbu protiv korupcije na Balkanu, uprkos finansijskoj oskudici, dodeljuju tako pozamašna sredstva. U Rusiji, po bezbednosnoj proceni tamošnjih vlasti, TI je očigledno bio isuviše „efikasan“. Vlasti Ruske Federacije su zato nedavno objavile nameru da zabrane rad ruske filijale TI na svojoj teritoriji.¹⁴

Druga istaknuta NVO, koja se u medijima pojavljuje još češće od CCI-ja, jeste „Transparensi Internešenel“. Korupcija je glavni društveni problem kojim se ova NVO bavi.

Bezazleno imenovani „Centar za istraživanja i studije – GEA“ takođe nastoji da utiče na oblikovanje javnog mnjenja, ali u vezi sa pitanjima iz oblasti društvene i ekonomске politike. Za razliku od prethodnih NVO, za GEA nema objavljenih cifara, ali se na internet prezentaciji susrećemo sa mnogim već poznatim donatorima.¹⁵ Među njima su „USAID“, Sorošev „Fond za Otvoreno društvo“, kancelarija ambasade SAD u Sarajevo i – CCI. Sada možemo konstatovati identitet bar jedne od „partnerskih organizacija“ kojima se preko CCI-ja prosleđuje deo operativnih sredstava.

¹² <http://www.cci.ba/pages/1/58/28.html>

¹³ <http://ti-bih.org/o-nama/finansije/>

¹⁴ <http://www.fakti.org/globotpor/u-kneset-stigao-nacrt-zakona-o-novostranim-agentima>

¹⁵ <http://www.gea.ba/latn/?page=1>

Na stranu emotivne fraze i olako izrečene optužbe za „izdaju“, pri ocenjivanju rada „nevladinih organizacija“ realno pitanje i laksus test lojalnosti glasi: kakav stav zauzimaju u situacijama kada je politika inostranih finansijera u raskoraku sa interesima njihove zemlje? Pažljivim praćenjem angažmana ovih organizacija moguće je doći do objektivnih odgovora na ovo pitanje.

U čemu je stvar? Šta objašnjava slab uspeh projekta u Republici Srpskoj? Za sada brzih i prostih odgovora na ovo pitanje nema.

III Situacija u Republici Srpskoj posle februarskih nereda

Pre socijalnih nereda koji su u februaru 2014. naizgled spontano izbili na raznim mestima u Federaciji BiH, sa očiglednim očekivanjem da će se preliti u Republiku Srpsku, mogle su još postojati dileme o stvarnim zadacima kompleksa „nevladinih organizacija“ finansiranih iz inostranstva i odnedavno aktivnih na ovim prostorima. Od februara, nedoumica u tom pogledu sve je manje. Parallelna dešavanja u Ukrajini, koja su relativno brzo zašla u naprednu prevratničku fazu, pažljivim posmatračima poslužila su kao korisna studija slučaja i – blagovremeno upozorenje.

Dok je prevratnički proces u Ukrajini uslovno uspeo, bar u smislu zahvata simbolične vlasti u prestonici, mada ne bez protivljenja koje još uvek traje u drugim oblastima zemlje, u Federaciji BiH i – što je od prevashodnog značaja – u Republici Srpskoj, suprotно strahovanjima i očekivanjima, taj proces stagnira.

U čemu je stvar? Šta objašnjava slab uspeh projekta u Republici Srpskoj? Za sada brzih i prostih odgovora na ovo pitanje nema. Međutim, na um pada nekoliko uslovnih objašnjenja.

Prvo, u Republici Srpskoj kadrovsko jezgro izabrane prevratničke ekipe nije se pokazalo na visini zadatah ciljeva.

Prvo, u Republici Srpskoj kadrovsko jezgro izabrane prevratničke ekipe nije se pokazalo na visini zadatah ciljeva. Nisu se držali priručnika. Oni nisu znali kako da razviju lažnu zastavu na pravi način i da sofisticirano primene možda ne briljantna, ali svakako praktična i proverena uputstva Džina Šarpa¹⁶ za izvođenje „obojene revolucije“, za šta su

¹⁶ Američki profesor, direktor „Instituta Alberta Ajnštajna“, autor teorije „ne-nasilnog otpora“ gde su izloženi strategija i taktika „obojene revolucije“.

bili plaćeni i što im je bio zadatak. Trapave vođe lažne omladinske i veteranske organizacije, Nikola Dronjak i Duško Vukotić, koji je trebalo da budu avangarda i udarna pesnica masovne pobune, posle „petnaest minuta slave“ o kojima je govorio Endi Vorhol, vraćeni su u naftalin ili poslati na dopunsku obuku. Naravno, oni ne

Podjednako važna komponenta prevratničkog scenarija – politička fasada – takođe je podbacila.

snose potpunu odgovornost za ovakav ishod već je dele sa strukturama koje su ih postavile i nedovoljno pripremile. I jedni i drugi su zaslužili žuti karton i treba im hitno potražiti adekvatnu zamenu.

Drugo, podjednako važna komponenta prevratničkog scenarija – politička fasada – takođe je podbacila. Iz razloga o kojima bi se moglo nagađati, inostrani rukovodioci operacije odabrali su konzervativnu strategiju korišćenja već „poznatih lica“ (*familiar faces*) umesto da su se potrudili da scenografiju osveže novim likovima. U vrlo važnoj formativnoj fazi DOS-a u Republici Srpskoj (što, uzgred, opet ukazuje na nekreativnost organizatora ili lenjost da potraže originalnija rešenja) to se pokazalo kao necelishodna odluka. Da bi se postigao uspeh, agitatorska i politička krila prevrata moraju funkcionisati uvezano i svaki od njih na visokom stupnju profesionalnosti. Naše predviđanje, izloženo u studiji „Rušenje Republike Srpske: teorija i tehnologija prevrata“, da će u određenom trenutku u igru biti ubačen lažni politički me-

Zagonetna inertnost širokih slojeva uprkos objektivnim uslovima koji su, i dalje, u celini obeshrabrujući.

sija, potpuno nova ličnost sa sposobnošću da pod lažni steg privuče kolone nezadovoljnih i obmanutih – nije se ostvarilo. Iako bi to, bez sumnje, bio najbolji način da se izgradi masovni pokret sa izgledima da u izbornoj trci realno ugrozi „stubove režima“,¹⁷ prilika da se to blagovremeno učini propuštena je. Sada je preostalo malo

vremena do izbora da bi se pristupilo takvom složenom projektu, čak i da postoji volja za to.

Treći faktor je zagonetna inertnost širokih slojeva uprkos objektivnim uslovima koji su, i dalje, u celini obeshrabrujući. Za inostrane konstruktore prevrata, čije procene uglavnom počivaju na razmatranju materijalnih pokazatelja,¹⁸ koji su im jedini sasvim

¹⁷ Krilatica Džina Šarpa koja se odnosi na glavne izvore moći postojeće vlasti. Po Šarpu, na rušenje tih „stubova“ prevratnici treba da koncentrišu svoje najjače snage da bi neutralisali odbrambenu sposobnost režima i osvojili vlast (Džin Šarp, „Samooslobodenje,“ str. 35).

¹⁸ To se bukvalno odražava u popularnoj američkoj političkoj mudrosti da

razumljivi, ova činjenica predstavlja prvorazredni kulturološki šok. Za laika bi bilo prirodno, ali za profesionalce je diletački i nedopustivo da svoju analizu ograniče isključivo, ili pretežno, na onaj model koji im je iz neposrednog iskustva najbliži. Ne ulazeći u pitanje zašto je tako, to iziskuje promenu paradigme i promišljeni novi pristup ukoliko se u Republici Srpskoj teži postizanju opipljivih političkih rezultata do jeseni ove godine.

Ne ulazeći u pitanje zašto je tako, to iziskuje promenu paradigme i promišljeni novi pristup ukoliko se u Republici Srpskoj teži postizanju opipljivih političkih rezultata do jeseni ove godine.

IV Hipotetički daljnji oblici podrivačkog procesa

Tokom tri meseca preostalih do izbora, kakvim će se instrumentima vršiti daljnji pritisci na Republiku Srpsku? Podrazumeva se da dolazi u obzir samo promena taktike. Od cilja – rušenje Republike Srpske – ne odustaje se.

Sa trenutnim opadanjem realne perspektive za izvođenje standardne obojene revolucije korišćenjem većinskog srpskog stanovništva, što bi podrazumevalo primenu širokog spektra sredstava, uključujući provociranje masovnih uličnih nereda i nasilni zahvat vlasti, na vidokrugu su tri pomoćne varijante.

(1) Uzimajući u obzir nedarovitost konstruktora prevrata, moguće je da će se opredeliti za modifikovani oblik izborne varijante. Ne za pošten i neometan izborni proces, naravno, nego za manipulisanje procesom u dovoljnoj meri da bi se rezultat unapred mogao problematizovati. To je skraćena varijanta standardne strategije prevrata. Svi propagandni resursi biće uloženi u što prljaviju predizbornu kampanju, punu senzacionalnih optužbi, u očekivanju da će se na takav način jaz izmedju suprotstavljenih političkih tabora što više suziti. Jasan znak da se ide ovom metodologijom biće bučne najave instruisanih lokalnih marioneta, još pre nego što izbori budu održani, da će biti po-

Tokom tri meseca preostalih do izbora, kakvim će se instrumentima vršiti daljni pritisci na Republiku Srpsku? Podrazumeva se da dolazi u obzir samo promena taktike. Od cilja – rušenje Republike Srpske – ne odustaje se.

ljudi glasaju „u skladu sa stanjem novčanika“ (*people vote their pocketbooks*). U političkom sistemu kao SAD, gde su čak i pri donošenju važnih političkih odluka moralni i ideoološki faktori tradicionalno od drugostepenog značaja, materijalnom momentu pripada dominantna uloga. Međutim, puka projekcija sopstvenih merila dovodi do grešaka kada se predviđa ponašanje drugih.

kradeni,¹⁹ i oštro postavljeni zahtev „međunarodne zajednice“ za dovođenje stranih posmatrača. Uz to će ići uobičajena tehnologija lažnih anketa javnog mnjenja, žalbe na navodno narušavanje izbornih pravila, itd.

U ovoj varijanti računa se na postizanje što tešnje izborne razlike (kao i uvek, nije bitno ko je stvarno pobedio) dovoljne da se, uz odgovarajući propagandni podsticaj, stvori utisak izborne krađe.

uslovima Bosne i Hercegovine, treba očekivati da se u igru uključi i kancelarija Visokog predstavnika, sa svim instrumentima koji joj stoje na raspolaganju, među kojima i sumnjiva „Bonska ovlašćenja“.

(2) Drugi mogući metod neutralizacije protivnika je „napad ugleđenosti“ (na izvornoj terminologiji: „*charm offensive*“). Protivnik se uspavljuje prividnom normalizacijom odnosa, kao što je učinjeno sa Slobodanom Miloševićem u periodu neposredno posle Dejtona.

Za to vreme, prevratničke snage se regrupišu i vrše se ispravke u metodologiji puča. Udar nije otkazan nego je odložen.

Neočekivana izjava, krajem maja, zamenika pomoćnika državnog sekretara SAD, Hojt Brajan Ji, da su direktni razgovori sa predsednikom Dodikom sada opet u igri ukazuje na mogućnost primene ovakve taktike. „Do sada nismo imali mnogo kontakata sa Dodikom“, nevešto je rekao Ji, neprecizirajući na čiju su inicijativu

ti kontakti bili prekinuti, „ali se nadamo da će u budućnosti to biti moguće“²⁰. Poznavaoci tehnologije „promene režima“ znaju pravu pozadinu ciljanog prekida kontakta. To je standardna taktika stra-

¹⁹ U intervjuu banjolučkom portalu „Buka“ 17. jula 2014. Dragan Čavić aludira na mogućnost aktiviranja upravo ovakvog scenarija: http://www.6yka.com/home/pdf_novost/60123

²⁰ „Dnevni Avaz“, 23. maj 2014.

ne koju Ji zastupa, sa svrhom da se žrtva politički „izoluje“ pred početak odlučujuće faze izvođenja uspešne „obojene revolucije.“

Iznenadni zaokret, doduše, kako Ji naglašava, pod uslovom da „sastanci budu konstruktivni i na temeljima obostranog uvažavanja“, zavređuje pažnju. To nesumnjivo ukazuje da su, na terenu, konstruktori prevrata došli do pravilnog zaključka da dosadašnji pristup nije delotvoran i da je neophodna korekcija kursa. Zato posežu za rezervnom taktikom, već korišćenom drugde u sličnim situacijama. Neuspšena direktna konfrontacija zamenjuje se obilnim znacima imperijalne pažnje i blagovoljenja, sračunatim da počastvovanu provincialnu žrtvu opuste i odvrate od aktivnog bavljenja efikasnim odbrambenim pripremama. O načinu kako se primena ove taktike u praksi završava, Slobodan Milošević bi mogao iscrpno da obavesti rukovodstvo Republike Srpske – da je danas živ.

(3) Na horizontu je i jedna zloslutna varijanta (ne da su prve dve benigne). Inscenirani spor u vezi sa zakonom o prebivalištu u Republici Srpskoj ima potencijal da preraste u detonator masovnih nereda po etničkom osnovu, što bi na jesen moglo poslužiti kao izgovor za nametanje vaninstitucionalnih političkih rešenja.

Mehanizam bi funkcionisao na sledeći način. Ustavni sud BiH je pre kratkog vremena ukinuo kao „neustavnu“ odluku Vlade Republike Srpske o regulisanju mogućnosti nerezidenata da se prijave u RS i učestvuju na oktobarskim izborima. Cilj Sarajeva je da se upisivanjem nekoliko desetina hiljada Bošnjaka, koristeći fiktivne adrese u RS, omogući izbor bar tri bošnjačka predstavnika u delegaciji iz Republike Srpske u Domu naroda Bosne i Hercegovine, što je dovoljno da u saradnji sa delegatima iz Federacije Republika Srpska na ustavan način bude preglasana. Ovo je trik koji bi širom otvorio vrata za sprovođenje tehnički legalnih „reformi“ u smeru centralizacije BiH, čime bi Republika Srpska bila obesmišljena i vremenom pretvorena u praznu ljušturu.

Vlada RS odreagovala je najavom da će umesto ukinute „odлуке o prebivalištu“ doneti „uredbu“ suštinski istog sadržaja. Međutim, Sarajevo i njegovi inostrani pokrovitelji neće odustati od namere da izvedu izborni inženjerинг koji bi im omogućio sprovo-

Na horizontu je i jedna zloslutna varijanta (ne da su prve dve benigne). Inscenirani spor u vezi sa zakonom o prebivalištu u Republici Srpskoj.

Vlada RS odreagovala je najavom da će umesto ukinute „odлуке o prebivalištu“ doneti „uredbu“ suštinski istog sadržaja.

đenje ključnih delova njihove agende. Pozornica je sada postavljena za političku krizu u oktobru, nesagledivih razmera.

Ako Vlada RS istraje u nameri da onemogući izborni inženjering registrovanjem desetina hiljada lažnih birača, Bošnjaci će biti

Ako Vlada RS istraje u nameri da onemogući izborni inženjering registrovanjem desetina hiljada lažnih birača, Bošnjaci će biti ohrabreni da preduzmu masovnu kampanju protesta i građanske neposlušnosti.

Internacionalizacija veštački otvorenog problema stvorila bi pogodne uslove da se umeša visoki predstavnik Valentin Incko, koji se u februaru izrekao da bi mogao dovesti vojna pojačanja, u očekivanju da će se tadašnji neredi proširiti i na RS.²¹ On bi se pozvao na fantomska „Bonska ovlašćenja“. Iskoristio bi iskonstruisanu krizu kao izgovor da poništi rezultate izbora i da na mesto izabranih predstavnika dekretom postavi na vlast kooperativnu ekipu, koja će sarađivati u samourištenju Republike Srpske.

Ovaj scenario je potpuno realan i njime bi se kompenzovao neuspeh prvobitnog plana, koji je predviđao mobilizaciju u prvom redu srpskih masa za izvođenje „obojene revolucije“. Da li će biti primjenjen nije izvesno, ali je sigurno da se aktivno razmatra.

Najveća greška koju bi narod Republike Srpske mogao da napravi bila bi prepostavka da se opasnost smanjuje. Potezi svih aktera moraju se pomno pratiti.

„Večna budnost je cena slobode“, davno je rekao jedan američki patriota.

Najveća greška koju bi narod Republike Srpske mogao da napravi bila bi prepostavka da se opasnost smanjuje.

²¹ „Politika“ (Beograd), 9. februar 2014.

Prof. dr Branimir Kuljanin¹

Veliki rat 1914–2014.

Sažetak: Svetska istorija je istorija Istočnog pitanja, odnosa Istoka i Zapada. Prvi svetski rat 1914–1918. treba razmatrati u sklopu njenog opšteg toka, kao jedno od razdoblja, pokušaj jednostranog, samovoljnog rešenja ovog pitanja oružanom silom germanskog sveta. Danas je 1914. daleko ogledalo 2014. po bezobzirnosti napada Zapada na Istok. Ukrajinski neonacisti su preuzeли ulogu Nemaca u razaranju „ruskog sveta“², na tom putu ništa ljudsko im nije sveto.

Sa Prvim svetskim otvara se dugi vek Velikog rata – preko Drugog svetskog i Trećeg, Hladnog, do najnovijeg neobjavljenog Četvrtog svetskog rata, koji je Zapad, predvođen SAD, počeo nakon sloma Sovjetskog Saveza za konačno pokoravanje Evroazije i stvaranje svoje neformalne planetarne imperije Pax Americana.

Događaji skraja prošlog i početka ovog, XXI veka pokazuju da je nakon sloma dvopolarnog sveta Istočno pitanje ponovo

Svetska istorija je istorija Istočnog pitanja, odnosa Istoka i Zapada.

¹ Prof. dr Branimir Kuljanin, profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjaluci.

² Русский мир (rus.) – ruski svet; istorijska Rusija, koju čine pre svega Velikorusija (Ruska Federacija), Malorusija (Ukrajina) i Belorusija. Tu je i severni Kazahstan u kom žive milioni Rusa. To je prostor od 20 miliona km² sa oko 200 miliona žitelja.

otvoreno i da se u njegovom središtu danas nalazi naša *vizantijsko-slovenska civilizacija*, prvenstveno srpski i ruski narod i njihove države kao njeni nosioci, središnje zemlje Balkana i Evroazije. Početkom 90-ih svet je ušao u dugi „strateški nestabilni“³ XXI vek,

Početkom 90-ih svet je ušao u dugi „strateški nestabilni“ XXI vek, nepredvidiv u suštinskim promenama.

nepredvidiv u suštinskim promenama. Srbi, odnosno Jugoslavija su prvi napadnuti, a glavni cilj današnjeg krstaškog pohoda okeanskog sveta predvođenog atlantskim Zapadom na kontinentalni svet, na Istok, jeste Rusija – stub i zaštitnik drevne pravoslavne ideje sabornosti: sabiranja, okupljanja ljudi i naroda u ljubavi i slobodi – jedine istinske alternative zapadnoj, rimskoj ideji autoritarne, rasističke vladavine svetom.

Ključne reči: Istočno pitanje, sloboda, Sloveni, pravoslavna civilizacija, Evroazijski savez.

Istočno pitanje

Koreni Istočnog pitanja su u težnji drevnog Rima za svetskom vladavinom, za stvaranjem svetske države.

Koreni Istočnog pitanja su u težnji drevnog Rima za svetskom vladavinom, za stvaranjem svetske države.

liku Trojedinog Boga. Ljubav vodi oživljavanju i ponovnom uspostavljanju srodstva. Istinsko središte sveta je Konstantinopolj u kojem je nastalo pravoslavno hrišćanstvo, Rim je samo prelaz zbog svog isključivo zapadnog duha. U Vizantiji, koja je „bila prestonica grčko-slovenskog sveta“⁴ susrele su se *istočna ideja jedinstva*, jednog

³ Александр С. Панарин, *Стратегическая нестабильность в XXI веке*, Институт русской цивилизации, Москва, 2014, с. 577

⁴ Н. Ф. Федоров, Вопрос о братстве, или родстве, о причинах небратского, неродственного, т.е. немирного, состояния мира и о средствах к восстановлению родства, и: *Собрание сочинений в четырех томах, том первый*, Издательская группа „Прогресс“, Москва, 1995, с. 35–308, ovde 235. U istoriji ruske misli Nikolaj F. Fjodorov je jedinstvena pojava. U Moskvi mu je posvećena samo jedna spomen-soba, mala biblioteka i – ništa više. Rusija treba da se

u kom nestaju razlike, nestaje ličnost, i *zapadna ideja slobode* u kojoj nema jedinstva, ideja ličnosti koja završava u individualizmu. Objedinjavanjem ove dve ideje nastala je *ideja Trojedinog Boga* u kom Sin, rađajući se, i Duh, ishodeći, ostaju kao dve samostalne ličnosti u jedinstvu sa Ocem, ne razdvajaju se od njega. Konstantinopolj je postao spoljašnje, a hrišćanstvo unutrašnje – duhovno središte okupljanja.

Rimsku imperijalnu ideju preuzeli su rimski episkopijosredinom V veka. Od vremena Karla Velikog pape i zapadni vladari se zajednički bore za *vladavinu Zapada nad Istokom*, ali i međusobno za prvenstvo duhovne i svetovne vlasti. Od tada je evropski Zapad samovoljno odstupio od hrišćanskog idealja i udružio se sa muhamedancima u borbi protiv Vizantije, a potom protiv Rusije. Nakon pada Vizantije Moskva je prihvatile da bude Treći Rim i dala jedini pravi odgovor na lažne vere. I ona će propasti ukoliko ne bude posrednica između Istoka i Zapada u njihovom mirnom ujedinjavanju. Mir u svetu zavisi od pomirenja zapadnog latinsko-germanskog sa grčko-slovenskim svetom. Kroz zajedničko delovanje nastaje hrišćanski ideal – bratska zajednica.

Istorija Rusije⁵ opovrgava optužbe koje za njenu zaostalost pripisuju pravoslavlju i karakteru ruskog naroda⁶. Dok su se osvajanjem Rima Germani našli u središtu velike kulture, Rusi su, potisnuti iz doline Dnjepra od nomada, našavši se u pustoj zemlji među tuđim, vekovima neprijateljskim i od sebe slabije razvijenim narodima, morali stvarati sve od naselja do puteva. Te okolnosti

Rimsku imperijalnu ideju preuzeli su rimski episkopi još sredinom V veka.

Istorija Rusije opovrgava optužbe koje za njenu zaostalost pripisuju pravoslavlju i karakteru ruskog naroda.

zajedno sa čitavom našom civilizacijom okrene pre svega izučavanju njegovog dela i hrišćanskom načinu života, kojim je on sam živeo, da bi izašla iz stanja u kom se sada nalazi. Fjodorovu je mesto na ulazu u "Lenjinku" (Rusku državnu biblioteku RGB u Moskvi), zajedno sa Dostojevskim – da mladi naraštaji znaju od koga treba da uče, ko je sa zemlje ruske.

⁵ Василий О. Ключевский, *Русская история*, I-III, Москва. Мысль, 1993. Ključevski naširoko pokazuje s kakvim se sve teškoćama ruski narod vekovima borio u surovom prirodnom i neprijateljskom društvenom okruženju da bi opstao.

⁶ Пегар Чаадајев, *Философска писма*, Zepter book world, Београд, 2000. Čaadajev kaže da je Rusija kao na raskršću, zemlja bez svog unutrašnjeg razvoja i napretka zato što je duhovno učenje preuzela od „izopaćene Vizantije“. Životvornim smatra evropsko načelo jedinstva oličeno u papstvu.

su odredile sporost u razvoju i jednostavan sastav društava istočnih Slovena, ali i svojeobraznost razvoja i sastava tog društva. Evropa treba da bude zahvalna za svoj duhovni razvoj Rusiji, koja ju je štitila od azijskih nomada – pljačkaša, a ne da s prezicom gleda na njenovojevremeno zaostajanje. Rusija je sebe srazmerno rano shvatila kao *prelaznu zemlju, posrednicu između dva sveta – Istoka i Zapada*. Ona je i prostorno i duhovno i Evropa i Azija. Još u prvim letopisima istakla je ideju

Krstaški ratovi vođeni su radi ovladavanja Vizantijom i uništenja pravoslavlja.

slovenskog jedinstva, a u pravoslavnom hrišćanstvu otkrila svoje duhovno rođenje. Sudbinski susret Rusije i Vizantije počinje u IX veku, kada je radom slovenskih prosvetitelja svetih Kirila i Metodija kroz pravoslavlje i crkvenoslovenski jezik sačuvana samosvest slovenskih naroda i zaustavljen nemački prodor na Istok⁷.

Krstaški ratovi vođeni su radi ovladavanja Vizantijom i uništenja pravoslavlja. U borbi papa i careva za prevlast politički su raskomadane Italija i Nemačka, a sa turskim osvajanjem Konstantinopolja žarište evropske privrede i politike se seli na Zapad, na Atlantik, zbog toga što je najkraći put na Istok bio presečen i neophodnosti da se ide obilaznim putem, što je dovelo do otkrića Amerike, i da se oko Afrike stigne u Aziju.

Na Zapadu se sudaraju rimska ideja otvorenog prostora jedinstvene civilizacije i „germanska nacionalistička ideja“ mnoštva zatvorenih suvereniteta.

Na Zapadu se sudaraju rimska ideja otvorenog prostora jedinstvene civilizacije i „germanska nacionalistička ideja“⁸ mnoštva zatvorenih suvereniteta. Papskom katoličkom suprotstavljen je autoritet nacionalne države.

Druga evropska ideja je protestantska. Protestantска sloboda, borba ličnih mišljenja u liberalnom protestantizmu vodi u anarhiju i ličnu samovolju. Protestantizam je nastao u borbi protiv „katoličkog imperijalizma“⁹. Tu, protestantsku slobodu sputava nacija, nemačka ideja je ideja nacije. Nemac slepo veruje da je u njemu, a ne u katoličkoj civilizaciji,

⁷ Антоний-Эмилий Н. Тахиаос, *Святые братья Кирилл и Мефодий просветители славян*, Сергиев посад, 2008

⁸ Александр С. Панарин, *Россия в цивилизационном процессе (между атлантизмом и евразийством)*, Российская Академия наук, Институт философии, Москва, 1995, s. 80

⁹ Сергеј Булгаков, *Православље*, Медитеран, Будва, 1991, s. 51

obnovljenje čovečanstva. On je katoličku ideju uvek cenio kao jakog protivnika, a Slovene i vizantijsko-slovensku pravoslavnu ideju prezire. U snagu ljubavi nikada nije verovao. Ideja Istoka je unutrašnje, *duhovno* ujedinjenje sveta, dok državno, spoljašnje treba da mu sledi.

Istočno pitanje je *pitanje vizantijskog nasleđa*¹⁰, što znači ne samo prostora – nasleđa vizantijskih zemalja i društvenog – oslobođenja porobljenih hrišćanskih naroda, već i više od toga pitanje *duhovnog nasleđa* uništenog Vizantijskog carstva, a to je *pravoslavna hrišćanska vera i kultura*.

Uz Osmanlijsko carstvo i porobljene hrišćanske narode vremenom su značajan činilac Istočnog pitanja od sredine XV veka postale Rusija, koja se oslobođala tatarske vlasti, i zapadne države – Austrija, koja je nastojala da potisne Tursku i sama osvoji Balkan, i druge koje su štitile osmanlijsku državu radi svojih interesa.

Verski i nacionalni interesi balkanskih naroda važniji su od materijalnih u postavljanju i rešavanju Istočnog pitanja. Duhovni naslednik Vizantije je pravoslavna Rusija, koja je od ženidbe Ivana Trećeg Sofijom Paleolog 1472. postala i zakoniti čuvar ideje Drugog Rima – *ideje pravoslavnog carstva*, što je i obznanila u *Poslanici starca Filofeja Pskovskog* velikom knezu Vasiliju Trećem 1523–1524. o Moskvi kao Trećem Rimu¹¹. Istočno pitanje se tako postavlja kao *pitanje svetskoistorijske uloge Rusije na Istoku*. „Dvoglavi beli orao na ruskom i srpskom grbu,

Istočno pitanje je pitanje vizantijskog nasleđa.

Verski i nacionalni interesi balkanskih naroda važniji su od materijalnih u postavljanju i rešavanju Istočnog pitanja.

¹⁰ Ф. И. Успенский, Восточный вопрос, и: *История византийской империи XI-XV вв., „Мысль“*, Москва, 1997, с. 641–829.

¹¹ Н.В.Синицина, *Третий Рим – Истоки и эволюция русской средневековой концепции*, Индрик, Москва, 1998. „Romejsko carstvo“, nastalo sa pojmom hrišćanstva i hrišćanske Crkve, se posle gubitka političke samostalnosti Vizantije pojavljuje u Rusiji. Treći Rim je poslednje ovapločenje hrišćanskog carstva, translatio imperii. Sveta Rimska imperija, put od Grka Germanima nije istinski pravac. Istinsko romejsko carstvo je Rusko carstvo, ono je Treći Rim. ‘Dva Rima su pala, treći stoji, a četvrtoga neće biti’ (s. 74), to je ključna misao Filofejeve poslanice: Rusija će ostvariti Carstvo Božije, carstvo pravde na Zemlji. Ruska crkva je naslednik Crkve iz prvih osam vekova njenog sabornog života i jedinstva kada su ‘пape bili pravoslavnii’ (s. 77). Filofejeva puna i savršena odredba o hrišćanskom načinu života kao idealu ‘Svete Rusije’ je opstala vekovima.

preuzet od Vizantije, znamenje je mirnog ujedinjavanja Istoka i Zapada u pravoslavnom duhovnom središtu sveta...”¹².

Istorijski izvor do stvaranja carstva sredinom XVI veka, do kada je krajnje neizvesna bila njena budućnost i opstanak, pokazuje

Istorijski izvor do stvaranja carstva sredinom XVI veka, do kada je krajnje neizvesna bila njena budućnost i opstanak, pokazuje koliko je težak bio njen položaj.

koliko je težak bio njen položaj. Sredinom XVI veka još uvek se nije znalo kome će pripasti ruska zemlja – hrišćanima ili muslimanima. Pred kraj tatarske horde iznenada je ojačalo Kazansko kanstvo. Ono je vladalo istokom ondašnje Rusije, povezalo se sa Astrahonom, držalo Volgu u svojim rukama, a saveznik mu je bio i kan Krimskog kanstva, pljačkaš i razbojnik. Mladi car

Ivan Vasiljevič je uvideo da neodložno mora da „okonča ondašnje Istočno pitanje i zauzme Kazanj“¹³. Rusko osvajanje Kazanja bilo je „rezultat borbe između Moskve i Istanbula za nasleđe Zlatne horde“¹⁴, čija je on bio poslednja prestonica. Osmanska imperija je težila da preko Tatara ovlađa ovim prostorima. Ova borba je prerasla u građanski rat, u kom su u Kazanstvu i Astrahanskom kanstvu pobedile proruske, a u Krimskom kanstvu proturske snage. Tako je Car Ivan Četvrti rešio ondašnje Istočno

pitanje i obezbedio Rusiji mirniji razvitak. Tatari su dobrovoljno ušli u sastav Rusije, turkijski narodi su činili dve trećine moskovske vojske. I na Kavkaz ruska država se širila iz strateških bezbednosnih razloga, u njoj je na muslimanskim posedima primenjivan šerijatski zakon. Svoju veru i običaje Rusi nisu nametali nikome, zato su drugi prihvatali rusku državu i pravoslavnu civilizaciju.

Svoju veru i običaje Rusi nisu nametali nikome, zato su drugi prihvatali rusku državu i pravoslavnu civilizaciju. Nakon pobožnih vladara, sa Petrom Prvim Rusija od teokratske carevine u kojoj je car bio glavni čuvar idealova svetosti (‘Svete Rusije’), postaje svetovna imperija u kojoj je

¹² Branimir Kuljanin, Evroazijski savez, u: *Argumenti* 19, Savez nezavisnih socijaldemokrata, Banja Luka, avgust 2013., s. 91–132, ovde 123.

¹³ Fjodor Dostoevski, *Piščev dnevnik I.*, Dela, knjiga 17, Rad, Beograd, 1983, s. 378

¹⁴ Леонид Решетњиков, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокаци безнађа,* EVRO-GIUNTI. Наша Србија, Београд, s. 29. General-lajtnant (potpukovnik) dr Leonid Rešetnjikov je direktor Ruskog instituta za strateška istraživanja RISI sa oko 130 naučnih saradnika, blizak saradnik predsednika Rusije Vladimira Putina. On je istoričar koji je 33 godine proveo kao radnik spoljne obaveštajne službe, najvećim delom na Balkanu – u Sofiji, Beogradu i Atini. U Srbiji je boravio više puta, između ostalog bio je i na otvaranju spomenika imperatoru Nikolaju Drugom u Banjoj Luci juna 2014. g.

pravoslavlje postalo jedna od veroispovesti. Karlo Dvanaesti je nameravao da Rusiju podeli na više podređenih kneževina, i uvede uniju s katolicima – kao u Ukrajini. Mada zapadnjak, Petar nije bio bogoborac, u Poltavskoj bici 1709. pozvao je vojsku da se bori za pravoslavnu veru i crkvu, za pravdu. Po savetu svog duhovnog učitelja svetitelja Mitrofanija Voronješkog, Petar je novu prestonicu, Sankt Peterburg, osnovao u delti Neve, po ugledu na Aleksandrovu Aleksandriju u delti Nila. Ipak, nasilno uvođenje „evropske civilizacije“, evropskog načina života se izrodilo u prezir plemstva prema narodu, pa i prema sveštenstvu. Evropeizacija je potresala same temelje života – blagodatni, saborni duh ruskog pravovernog naroda.

Interesi evropskih sila spleli su se na Balkanu, u Konstantinopolju, na moreuzima i Istočnom Sredozemlju jer je vladavina njima otvarala put gospodstvu nad Starim kontinentom. U rešavanju Istočnog, *pitanja vizantijskog nasleđa* Rusija je bila u povoljnijem položaju od zapadnih država zbog verske i plemenske bliskosti sa porobljenim pravoslavnim i slovenskim narodima u Turskom carstvu. U strahu od jačanja Rusije zapadne države, surevnjive i sitničave u međusobnim odnosima, složno su nastupale protiv njenih i interesa balkanskih naroda pred mogućnošću prevladavanja pravoslavnog hrišćanstva i Slovena u Evropi. Još od pada Konstantinopolja bilo je jasno da je *imperijalna* politika Rima i neprijateljstvo prema pravoslavnim Grcima glavna smetnja rešenju Istočnog pitanja. Rim je najpre preko Poljske (XIV-XVII vek), a potom Austrije (XVIII vek), Francuske (Napoleon Prvi, Napoleon Treći) i Nemačke (kajzer Vilhelm Drugi, Hitler) pokušavao da ovlada pravoslavnim i slovenskim Istokom. Rusija se dugo branila od prozelitskih težnji Rima, Poljske i Austrije, a prvi pohod za oslobođenje Balkana preduzela je početkom XVIII veka. Prutski pohod Petra Velikog 1711. prvi je takav pokušaj. Ipak, uprkos jačanju, Rusija je svoju vekovnu borbu za opstanak platila sporim razvojem i zaostajanjem za Zapadom, što je dovelo do oštih Petrovih reformi, preuzimanja zapadne nauke i civilizacije i podele na narod veran pravoslavlju i

Karlo Dvanaesti je nameravao da Rusiju podeli na više podređenih kneževina, i uvede uniju s katolicima – kao u Ukrajini.

Interesi evropskih sila spleli su se na Balkanu, u Konstantinopolju, na moreuzima i Istočnom Sredozemlju jer je vladavina njima otvarala put gospodstvu nad Starim kontinentom.

obrazovani sloj okrenut Evropi. Mada su u Evropi naučili mnoge nauke i zanate, evropeizovani Rusi su doveli u pitanje svoju veru i moral. U Napoleonovojoj vojsci od „dvanaest jezika“, osvajača kojeg je rimski papa 1804. krunisao za rimskog cara, bila je sva katoličko-protestantska Evropa. Ipak, narod je odbranio svoju zemlju i veru.

U Parizu na trgu Konkord na Svetlu (Pashalnu) nedelju ruska vojska je održala moleban sa vaskršnjim pozdravom 'Hristos vaskrse'.

Satanska sila zla je privremeno obuzdana. Liberalistički individualizam bezuslovne slobode, koji ne priznaje nikakve vrednosti od porodice do naroda i države, nikakav Božiji ni ljudski zakon, masonska zavera protiv Rusije je zaustavljena, ali ne i pobedena. Na opasnost od nihilizma upozoravali su Dostojevski i Ljeskov, bogoslovi Teofan Zatvornik, mitropolit Filaret, Jovan Kronštatski. Zahtevi za slobodom su prerastali u ničim ograničenu samovolju. Bakunjin je u *Katehizmu revolucionara* pisao da je revolucija nemilosrdno rušenje, uništavanje svih svetinja. Nihilizam je vremenom doveo do ratobornog bezbožništva. Krajem XIX veka sa odvajanjem od narodnih korena pojavili su se „zli dusi“, ljudi spremni na nasilni prevrat. Potresi do kojih je došlo su bili posledica krize kulture više nego političke i ekonomске krize.

Od kraja XVIII veka ruski vladari, uključujući kraj Katarinine vladavine, u strahu od širenja Francuske buržoaske revolucije rešavaju Istočnog pitanja pretpostavljaju očuvanje feudalnog apsolutističkog monarhijskog poretku u Evropi.

Od kraja XVIII veka ruski vladari, uključujući kraj Katarinine vladavine, u strahu od širenja Francuske buržoaske revolucije rešavanju Istočnog pitanja prepostavljaju očuvanje feudalnog apsolutističkog monarhijskog poretku u Evropi. Od tada je ruska politika puna protivrečnih poduhvata. Takvi su sudbonosna 1813, kada car Aleksandar Prvi nije prihvatio savet mudrog Kutuzova da ostavi Evropi da se sama oslobodi od Napoleona, a da Rusija oslobodi Balkan na kom je u toku bio Prvi srpski ustank (1804–1813), i Nikolajevu gušenje mađarskog ustanka 1849, koje je neposredno štetilo slovenskim interesima. Početkom 70-ih godina XIX veka ujedinjenje Nemačke i Italije, kao glavni politički događaj posle Francuske revolucije, daje novi sadržaj borbi za rešavanje pitanja turskog nasleđa u Evropi. Zahtev Nemačke za novom podelom sveta doveo je do stvaranja

novih saveza na kontinentu. Povezivanje srednjeevropskih država zbližilo je Rusiju i Francusku. Od otvaranja Sueckog kanala 1869. pojačana je borba za Istočno Sredozemlje. Novu podelu sveta počele su SAD 1898. osvajanjem Kube i Filipina.

Savez balkanskih pravoslavnih država, stvoren 1912, bio je usmeren prvenstveno protiv nemačko-austrijskog prodora na Istok, više nego protiv Turske.

Savremena istorija počinje 1918, po završetku Prvog svetskog rata sa nastankom masovnog potrošačkog društva¹⁵. Međutim, za početak savremene istorije možemo uzeti 1898, kada Amerika počinje da stvara svoju imperiju. Savremeni atlantsko-evroazijski sukob počinje 1904-1905, kada je Amerika svojom politikom podrške Japanu odlučujuće uticala na ishod rusko-japanskog rata. Ovim je određen i glavni cilj spoljne politike Amerike. To je slabljenje i uklanjanje iz političkog života njenog najmoćnijeg suparnika - Rusije, koja je u to vreme imala buran privredni razvoj i rast stanovništva sa izgledima da postane vodeća zemlja sveta na privrednom i vojno-političkom planu. Imperativ američke geostategije za XXI vek je „da se ne pojavi ni jedan evroazijski rival koji bi bio u stanju da dominira Evroazijom i tako konkuriše Americi“¹⁶.

Glavnu ulogu u otpočinjanju Prvog svetskog rata odigrala je Velika Britanija¹⁷ da bi oslabila dve vodeće evroazijske kontinentalne sile u međusobnom sukobu - Nemačku i Rusiju.

Nakon sloma Ruskog carstva u Prvom svetskom ratu, u vreme neprihvatanja komunizma nastaje filosofija evroazijstva kao napregnuto traženje drevne ruske ideje i društva pravde.

Savez balkanskih pravoslavnih država, stvoren 1912, bio je usmeren prvenstveno protiv nemačko-austrijskog prodora na Istok, više nego protiv Turske.

Savremena istorija počinje 1918, po završetku Prvog svetskog rata sa nastankom masovnog potrošačkog društva.

¹⁵ Милорад Екмечић, Размишљања о методологији савремене историје, у: *Историјски часопис*, књига XLII-XLIII (1995-1996), Београд, 1997, с. 331-371

¹⁶ Zbignjev Bžežinski, *Velika šahovska tabla*, CID, Podgorica, 1999. Po otvorenoj rusofobiji i cinizmu knjiga Bžežinskog ima čudovišne razmere. Ona uveliko podseća na Hitlerovu knjigu *Moja borba* (*Mein Kampf*), razlika je u tome što u njoj nema izričitog rasizma. U ovoj knjizi Bžežinski je izložio geopolitički plan zapadnih globalista o ovladavanju svetom, sa težištem na uništenju ruske države.

¹⁷ В.П. Потемкин (уредник), *Историја дипломатије*, Свеска друга - Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949

Evroazijski pokret i teorija su nastali početkom 20-ih godina kao protivstav prema zapadnom društvenom i političkom poretku. Nikolaj Trubecki razvija teoriju kulturnog pluralizma sveta¹⁸, Petar Savicki evroazijsku teoriju prostora¹⁹, a Nikolaj Aleksejev filosofiju države i prava²⁰.

Nasuprot zapadnom individualističkom, evroazijci zasnivaju holistički prilaz društvu i istoriji;

Nasuprot zapadnom individualističkom, evroazijci zasnivaju holistički prilaz društvu i istoriji; ideji pravne države i teoriji ljudskih prava suprotstavljaju ideju države dužnosti i pravo naroda, zajednica. Liberalnoj demokratiji protivstavljaju organsku demokratiju i ideokratiju, državu pravde.

Prepostavke za početak Drugog svetskog rata stvorile su SAD svojom podrškom usponu nemačkog nacionalsocijalizma, italijanskog fašizma i japanskog militarizma - zemljama koje su okružavale komunistički SSSR i onemogućavale širenje komunizma, u odbrani kapitalističkog porekla u svetu²². Uoči krize

Prepostavke za početak Drugog svetskog rata stvorile su SAD svojom podrškom usponu nemačkog nacionalsocijalizma, italijanskog fašizma i japanskog militarizma.

1929, predsednik Huver se susreo sa vodećim preduzetnicima iz centra „Rasel“, koji su od njega tražili da SAD podrže SSSR u otklanjanju razornih posledica građanskog rata i Nemačku u smanjivanju obaveza Versajskog ugovora, da bi ih potom sukobile i, konačno, kako bi se, oporavljene od krize, „SAD našle jedan na jedan sa preživelim od ova dva neprijatelja“²³. Slom Varšavskog saveza, koji je zapravo bio *slovenski savez*, ostvarenje vekovnih istorijskih težnji Rusije, i Sovjetskog

Saveza, moćne evroazijske komunističke države, krajem XX veka usledio je kao posledica dejstva Trilaterale (Angloamerika - SAD i Kanada, Evropska zajednica i Japan)²⁴, ali i kao posledica urušavanja usled unutrašnjih slabosti tog porekla. Nacionalna politika „prava naroda na samoopredeljenje“ dovela je u konačnom rezultatu do

¹⁸ Николај Трубецки, *Европа и човечанство*, Логос, Београд, 2004

¹⁹ Петар Савицкий, *Континент Евразия*, АГРАФ, Москва, 1997

²⁰ Николај Алексејев, *Руски народ и государство*, АГРАФ, Москва, 1998

²¹ Holizam – opšta teorija da organizam (pojedinac ili društvo) može da postoji i živi samo kao celina, viša od prostog zbiranjia sopstvenih delova, a problemi se posmatraju u širem okviru (društvenom, prirodnom). Ovaj pristup podrazumeva povezivanje različitih uticaja na pojedinca ili društvo.

²² Noam Čomski, *Kontrolisana demokratija*, CID, Podgorica, 1999

²³ Дроздов Ю. *Россия для США – не поверженный противник* // Фонтанка. ru.<http://www.fontanka.ru/2011/03/05/042/>

²⁴ Smilja Avramov, *Trilateralna komisija*, Idij, Veternik, 1998

sloma države. Potom je izvršena oligarhijska privatizacija koja je u korenu onemogućila prelazak iz državnog socijalizma u istinsko narodno privredno preduzetništvo. Kapitalizam čiji je glavni oslonac bila Amerika pobedio je. To su najvažniji događaji političke istorije XX veka.

I danas, 23 godine nakon nestanka SSSR, dužni smo odgovor na pitanje kako je „velika država, koja se prostirala od Dunava i Buga do Tihog okeana, od Irana do Arktika, postala zavisna od dalekog Vašingtona i provincijalnog Brisela?“²⁵. Mada se narod na referendumu 17. marta 1991. ogromnom većinom (75 odsto) izjasnio za opstanak SSSR-a, on je ipak nestao, što nas upućuje na istraživanje „skrivenih subjekata globalnog upravljanja“²⁶, koji svoju težnju ka ovladavanju svetom prikrivaju tobže samoniklim masovnim kretanjima (dan su to najčešće ‘obojene revolucije’). Radi uništenja Rusije i ovladavanja njenim bogatstvima Zapad vodi u biti jedan neprekidni rat još od 1914.

Krim se vratio u svoju rodnu zemlju, ali ostaje još više od dvadeset miliona Rusa van nje. Kod Srba stanje je još gore, srazmerno veličini još veći deo naroda živi u tuđim državama. Kuda dalje? Nakon sloma socijalističkog društva i država, preko još poraznijeg ogleda neoliberalnog kapitalizma i zapadne demokratije, treba tražiti neki treći put. Srpski narod je, slično ruskom, u poslednjem veku zaboravio „zavete svojih svetaca, krenuo za lažnim vođama i ciljevima, stavio iznad svega materijalno umesto duhovnog, počeo... da traži prijatelje među neprijateljima i usled toga našao se podeljen i zavisan od milostinje zlobnika“²⁷.

U potrazi za istinom i pravdom, za vlastitim korenima, preispituje se istorijsko nasleđe. Najznačajniji teoretičar neoevropskog pokreta obnovljenog početkom 90-ih, jecte Aleksandar

I danas, 23 godine nakon nestanka SSSR, dužni smo odgovor na pitanje kako je „velika država, koja se prostirala od Dunava i Buga do Tihog okeana, od Irana do Arktika, postala zavisna od dalekog Vašingtona i provincijalnog Brisela?“

Radi uništenja Rusije i ovladavanja njenim bogatstvima Zapad vodi u biti jedan neprekidni rat još od 1914.

²⁵ Леонид Решетников, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокацији безнаћа*, s. 7

²⁶ Андрей Фурсов, *Холодный восточный ветер русской весны*, Книжный мир, Москва, 2014, s. 6

²⁷ Леонид Решетников, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокацији безнаћа*, s. 8

S. Panarin²⁸. Najveći izazov i opasnost za savremeni svet, na početku XXI veka, Panarin vidi u *elitističkom* globalnom poretku čije ostvarivanje treba onemogućiti *demokratski vođenom globalizacijom* kroz ravnopravan dijalog različitih civilizacija i kultura. Elitistička, plutokratska globalizacija grubog anglosaksonskog kapitalizma se sudarila s nacionalnom državom, kao najvećom preprekom.

Već na prvi pogled možemo uočiti da se Evropa pojavljuje kao prostor borbe između atlantskog sveta koji danas vode SAD i Azije ili tačnije Evroazije, odnosno Rusije, koje čine drugi pol.

To je glavni sadržaj savremene istorije - borba za odbranu naroda i civilizacija na postojanje pred pothodom ideologije i politike globalnog „otvorenog društva“, svetskog tržišta i liberalne demokratije, koji služe interesima zapadne, pre svega finansijske, bankarske oligarhije. Ako se s malim i slabim državama srazmerno brzo i lako obračunavaju, koristeći i vojnu silu, što smo mi i te kako iskusili, velike i moćne zemlje imaju sredstava i načina da im se suprotstave. Tako su ponikli Šangajska organizacija za saradnju (ŠOS), Grupa Brazil, Rusija, Indija, Kina, Južna Afrika (BRIKS), Grupa 20 i Evroazijski savez (EAS). Ukrajina je najnovije poprište te borbe.

Metodologija istraživanja nas upućuje na utvrđivanje polova savremenog sveta koji svojom dijalektikom, svojim kretanjem proizvode politički život. Na globalnoj ravni ti polovi su evroatlantizam i evroazijstvo. Već na prvi pogled možemo uočiti da se Evropa pojavljuje kao prostor borbe između atlantskog sveta koji danas vode SAD i Azije ili tačnije Evroazije, odnosno Rusije, koje čine drugi pol. Ko vodi opevanu globalizaciju?

Zapad čini pre svega anglosaksonsko jezgro (SAD, Kanada, Velika Britanija, Australija, Novi Zeland).

Kapitalizam i projektovana istorija

Zapad čini pre svega anglosaksonsko jezgro (SAD, Kanada, Velika Britanija, Australija, Novi Zeland). Istorija poslednjih vekova prvenstveno je istorija anglosaksonskog kapitalizma - nadnacionalnog, globalnog upravljanja vrhova svetske kapita-

²⁸ Александар Сергеевич Панарин (1940-2003), jedan od najznačajnijih savremenih ruskih filosofa i politologa.

lističke klase zatvorene u 'lože', 'klubove' i 'komisije', maskirane „demokratskim“ plaštom građanskog društva. Kada su joj zatrebale strukture nadnacionalnog upravljanja na prelazu XVII u XVIII vek, buržoazija je iskoristila postojeće masonske, koje su zvanično počele da se razvijaju od 1717.²⁹ Sa ovim se javila i mogućnost projektovanja istorije, kapitalizam vremenom sve više dobija karakter strateškog planiranja u svetskim razmerama. Finansijska osnova omogućava pristup vlasti i svojini, upravljanje tokovima informacija i nauke, i, konačno, stvaranja društvenog mnenja. „Usamljena gomila“ (D. Risman) rano-industrijskih gradova, bez vlastitih vrednosti i nasleđa,

bila je odličan predmet upravljanja, što se i pokazalo tokom doba revolucija 1789–1848. Tada bankarski kapital, mase i informacije postaju glavne pokretačke snage projektovane istorije. Bankarski kapital je postao najuticajniji sa britansko-francuskom borbom za svetsku vlast, evropskom kolonizacijom sveta i industrijskom revolucijom. Prelom je bila Francuska revolucija 1789–1799, kada su nove društvene skupine pomoću novca, informacija (*Enciklopedija*) i masovnog pokreta preuzele vlast. *Enciklopedija* je prvi slučaj „uspešnog psihistorijskog rata epohe Moderne“³⁰.

U vreme međusobnog nadmetanja Britanije i njenog suparnika Francuske, koju je pobedila u ratovima 1756–1763. i 1792–1815, ponikle su nadnacionalne strukture upravljanja. Britanska oligarhija, kontinentalne lože i švajcarski bankari su, koristeći stvarne teškoće, srušili monarhiju u Francuskoj i odstranili glavnog suparnika Britanije. Isprobani socijalni tehnologiji su potom koristili više od jednog veka. Nakon svog vrhunca 1815–1873. g., britanska hegemonija slabi i posle Prvog svetskog rata nju preuzimaju SAD. One su do danas nadmoćna svetska sila, tako da su Angloamerikanci, Anglosaksonci već dva veka svetski hegemon. Kapitalizam deluje u uskoj vezi s nadnacionalnim strukturama upravljanja, po poreklu britanskim, i jevrejskim kapitalom, koji dodatno povezuje anglosaksonski svet, u jednu celinu.

U vreme međusobnog nadmetanja Britanije i njenog suparnika Francuske, koju je pobedila u ratovima 1756–1763. i 1792–1815, ponikle su nadnacionalne strukture upravljanja.

Kapitalizam deluje u uskoj vezi s nadnacionalnim strukturama upravljanja, po poreklu britanskim, i jevrejskim kapitalom, koji dodatno povezuje anglosaksonski svet, u jednu celinu.

²⁹ Андрей Фурсов, Холодный восточный ветер русской весны, s. 26–27.

³⁰ Isto, s. 30.

celinu. Istorija kapitalizma od sredine XVIII veka je „istorija nadnacionalnog upravljanja“³¹, čije su strukture izražavale pre svega interes britanskog, a potom američko-britanskog kapitala.

Subjekt nadnacionalnog upravljanja bila je do kraja XIX veka XIX veka britanska oligarhija, kroz masonske lože.

Subjekt nadnacionalnog upravljanja bila je do kraja XIX veka britanska oligarhija, kroz masonske lože. Sredinom XIX veka ovo upravljanje je postalo svetsko. Lože su bile ostrvske i kontinentalne. Ideologija ostrvskih loža je bila *engleska patriotska*, a kontinentalne su im bile podređene, sa potpuno suprotnom *kosmopolitskom* ideologijom. Ovde, u ovoj suprotnosti je glavno načelo i tajna nadnacionalnog upravljanja. Kosmopolitizam je potkopavao državnost, duhovno nasleđe i veru (prvenstveno katolicizam) kontinentalnih država. Iz mreže loža, koja je vremenom preplela celi svet, potekla su takozvana liberalna učenja, čiji je zadatak bio da ismejavaju i razaraju nacionalne tradicije. Istovremeno, Britanija je kao zeniku oka čuvala svoje duhovno i društveno nasleđe. Brigom o njemu i Jevreji su, tokom vekova raseljeni po celom svetu, uspeli da se očuvaju kao narod.

Sredinom XIX veka niču i nadnacionalne strukture koje hoće da upravljaju borbom radnika za svoja prava. Prva internacionala,

Britanija je kao zeniku oka čuvala svoje duhovno i društveno nasleđe. Brigom o njemu i Jevreji su, tokom vekova raseljeni po celom svetu, uspeli da se očuvaju kao narod.

koju je vodio Marks, bila je povezana s masonskim ložama. U poslednjoj trećini veka nastaje dvojni sistem upravljanja svetom: državne strukture, i nacionalne stranke i skupštine, koje su zapravo u velikoj meri bile pod upravom zatvorenih svetskih struktura. Usled ekonomskog depresije 1873-1896. opada hegemonija Britanije, a masonstvo se deli na britansko i nemačko. Jačaju SAD i Nemačka i počinje borba Zapada za ruska bogatstva. S ovim se javljaju nova društva kao subjekti svetskog upravljanja, koja pomoću finansijske stavlju zapadne države pod svoju neformalnu političku kontrolu. Dok je na Zapadu državnost sve više bila u službi finansijske internacionale, u SSSR je, suprotno, nakon odstranjivanja Trockog i projekta „svetske revolucije“, komunistička država pretvarala Treću internacionalu u svoje sredstvo.

U istoriji nadnacionalnog upravljanja postoje evoluciona i revolucionarna, krizna razdoblja. Nakon srazmerno mirnog XVIII

³¹ Isto, s. 31.

veka nastupa doba revolucija 1789–1848, koje je postavilo potrebu za novim formama nadnacionalnog upravljanja. Stabilizacija 1850–1870. tu potrebu privremeno je odložila, a duga kriza 1870–1945. dala je te nove forme. Uspešan 30-godišnji poratni razvoj Zapada završio se novom krizom, čiji su se znaci pojavili krajem

60-ih, kada nastaju Rimski klub (1968) i Trostrana komisija (1973). Njih je stvorila *korporatokratija*, mlađi i pohlepni deo svetske buržoazije, po svojim mogućnostima i usmerenju ne više samo svetska, već globalna snaga. Ove nove strukture su strukture globalnog upravljanja. Njihov zadatak je bio da započnu globalizaciju kao sredstvo borbe gornjih slojeva buržoazije protiv SSSR kao vanjskog i radnika i većeg dela srednjih slojeva kao unutrašnjeg protivnika. Razaranje i razbojnička pljačka SSSR-a i drugih socijalističkih zemalja na izvesno su vreme odložili novu krizu Zapada. Ipak, ona je nastupila krajem 90-ih, i svet se, između ostalog, već deseteče i po nalazi i u krizi globalnog upravljanja.

Sukob Rusije i Zapada još od kraja XVI veka je ne samo verski već i geopolitički. On je dvostruk: s katoličkim prozelitizmom, koji je Rim ostvarivao preko katoličkih zemalja, i protestantskim, koji vodi Engleska. Ova borba je vođena proteklih vekova s raznim menama, a nakon nestanka SSSR-a, danas je dobila oblik sukoba Zapada s Rusijom, koji se zaoštrio krajem prošle godine u sukobu oko Ukrajine. Evropski bankari, Rotšildi i drugi, još su 1820-ih težili uspostavljanju svetske vlade, čemu se suprotstavila Rusija. Oni su finansirali Krimski rat i revolucionarni pokret u Rusiji. Krimski rat je bio prvi rat koji je celi Zapad vodio protiv Rusije, još od 20-ih pripremala ga je Britanija, koja je u Rusiji, nakon poraza Francuske, videla svog glavnog suparnika u svetu. Uticaj Rusije u Evropi je oslabio, ali je sukob sa Britanijom nastavljen u Srednjoj Aziji. Britanija je okupljanjem nemačkih zemalja oko Pruske počela da stvara kontinentalnu protivtežu Rusiji, koja bi obuzdala i sve samostalniju Francusku Napoleona Trećeg. Poraz Francuske u ratu 1870–1871. bio je rezultat dogovora „braće“ iz masonske lože Britanije, Francuske i Nemačke, koja i nije bila toliko vojno nadmoćna kako je izgledalo. Britanci su slavili svoju

Sukob Rusije i Zapada još od kraja XVI veka je ne samo verski već i geopolitički.

Evropski bankari, Rotšildi i drugi, još su 1820-ih težili uspostavljanju svetske vlade, čemu se suprotstavila Rusija. Oni su finansirali Krimski rat i revolucionarni pokret u Rusiji.

pobedu, ali Nemci su se pokazali svojeglavi, što je predodredilo sudbinu sveta narednih više od 70 godina, do završetka Drugog svetskog rata. Nemci su odvojili svoje masonske lože od francuskih, izvukli ih ispod kontrole britanskih, i objedinili u krupnu

Na zatezanju čvora rusko-nemačkih odnosa prvo britanska, a potom američka oligarhija je gradila svoju globalističku politiku.

nadložu „Tajna Nemačka“ („Geheime Deutschland“), čime su najavili svoju samostalnu ulogu u svetskim događanjima. Britanskim strukturama nadnacionalnog upravljanja prvi put je upućen izazov od strane jedne nacije. Privredni i politički uspon Drugog rajha davao je snagu tom izazovu 1870-ih, kada je Britanija već bila prošla zenit svoje političko-ekonomске hegemonije u svetu. Drugi rajh je stvorio dvostruku strukturu vlasti, kakva je do tada postojala samo u Britaniji. Mada su u „podlom Albionu“ odmah uvideli nemačku opasnost, Britanci su 70-ih bili posvećeni događajima na Balkanu i Bliskom istoku, gde je u toku bio Rusko-turski rat. Britanska oligarhija je 80-ih imala za cilj da zaustavi uspon Nemačke i pod svoju kontrolu stavi ruska bogatstva. Njena noćna mora je bilo stvaranje rusko-nemačkog kontinentalnog saveza. Britanci su Nemačku mogli zaustaviti samo pomoću Rusije, koju su potom nameravali oboriti na kolena, što su i pokušali učiniti

Rešenje nemačkog pitanja Britanci su tražili u svetskom ratu u kom bi Nemačku uhvatili u klešta između Francuske i Rusije.

1917–1918. Tako je pripreman Prvi svetski rat. Britanska imperija je nastojala da produži svoj život razaranjem Nemačke i Rusije kroz njihov međusobni sukob. Na zatezanju čvora rusko-nemačkih odnosa prvo britanska, a potom američka oligarhija je gradila svoju globalističku politiku. Globalistima je smetala nemačka protestantsko-katolička imperija, a tim više ruska pravoslavno-hrišćanska, uz to i u biti nekapitalistička civilizacija.

Rešenje nemačkog pitanja Britanci su tražili u svetskom ratu u kom bi Nemačku uhvatili u klešta između Francuske i Rusije. Sesil Rods, čovek Rotšilda, 1880-ih počeo je stvarati „zatvorenu organizaciju upravljanja novog tipa“³². Rimski papa je ubedio Francuze da se približe Rusiji, što je, mada nevoljno, prihvatio jer je Vatikan mnogo dugovao Rotšildima. Tom zbližavanju je doprinelo i pogoršanje rusko-nemačkih odnosa posle Bizmarka. Francusko-ruski savez je stvoren 1892–1893.

³² Isto, s. 50.

Usložnjavanje položaja Britanije dovelo je do stvaranja novih struktura upravljanja, koje su više odgovarale stanju u svetu nego masonstvo, s jedne, i nemačka nadloža i druge zatvorene strukture, s druge strane. Između ostalih, stvoreni su društvo „Mi“ („We“) ili „Grupa“ („The group“), koje još postoji. Potom i društvo Milnera „Okrugli sto“, izraslo iz „Grupe“, koje je postalo njeno jezgro. Nove strukture su se uključile u spasavanje Britanije kroz uništenje Nemačke i razaranje Rusije. I Nemci su stvarali svoje neordenske strukture i korporacije novog tipa. Od Ruzvelta počinje nova politika SAD prema Britaniji, one zajedno svog glavnog protivnika vide u Rusiji.

Nakon 1871. g. Drugi rajh se uzdigao na fonu pada Britanije, SAD su se brzo razvijale. Novo stanje je bilo drukčije od doba pobeđe masonske revolucije u Francuskoj i uništenja Druge imperije (1789–1871) rukama „braće“ Britanije, Pruske i Francuske. A tim više od doba vladavine masonstva kao glavnog subjekta nadnacionalnog upravljanja i organizacionog oblika konspirativnih struktura (1717–1871). Masonstvo se 1870-ih i 1880-ih podelilo na suprotstavljene polove: nemačko nacionalno i neliberalno, što je bilo neposredno suprotno liberalno-kosmopolitskim načelima masonstva, ali i Britaniji i njenim ostrvskim i kontinentalnim ložama. Britanska oligarhija, koja je skoro dva veka upravljala skoro svim masonskim ložama Evrope, tražila je nove oblike upravljanja oslonjene na moć imperije. Nemoć Britanije da sama obezbedi taj uticaj uputio je na saradnju sa SAD. Jedino je angloameričko jedinstvo moglo rešiti zadatak: 1) stvaranja jedinstvenog anglosaksonskog finansijskog sistema, 2) rušenja Nemačke i drugih evropskih i evroazijskih imperija, 3) slabljenja i razaranja Rusije i prisvajanja njenih bogatstava, 4) odstranjivanja suparnika kroz izazivanje evroazijskog, odnosno svetskog rata, i

Od Ruzvelta počinje nova politika SAD prema Britaniji, one zajedno svog glavnog protivnika vide u Rusiji.

Britanska oligarhija, koja je skoro dva veka upravljala skoro svim masonskim ložama Evrope, tražila je nove oblike upravljanja oslonjene na moć imperije.

³³ Entente (fr.) – sporazum.

5) uspostavljanja svetske vladavine anglosaksonaca kao više rase pod okriljem njene svetske vlade. Doktrina rasizma razrađena je u drugoj polovini XIX i početkom XX veka u Britaniji, a kasnije su je Nemci primenjivali u svojoj politici.

Sesil Rods je kao model organizacije i delovanja tajnog društva 1891. izabrao jezuite.

Sesil Rods je kao model organizacije i delovanja tajnog društva 1891. izabrao jezuite. „Grupa“ je imala unutrašnji („Društvo izabranih“) i vanjski krug („Asocijacija pomoćnika“), koji su delovali u politici, novinarstvu, nauci i obrazovanju. Poseban značaj „Grupa“ i Alfred Milner su davali sredstvima masovnog obaveštavanja, stavljajući pod svoju kontrolu „Times“ i druge novine. Od 1910. izdaju tromesečni časopis „Okrugli sto“ („The Round Table“) namenjen društvenoj eliti. „Grupa“ je preko visokih oficira učvrstila svoj položaj i u vojski. Organizacija Rodsa-Milnera je imala veliki uticaj na istoriju XX veka. Važnija joj je bila stvarna, delotvorna tajna nego javna vlast. Oksford je postao idejno-intelektualno središte organizacije i pripreme elite. Glavni cilj društva je bio stvaranje tajne svetske elite. Ono je uspostavilo kontrolu i nad glavnim političkim strankama, Konzervativnom i Liberalnom. Razne delove nove svetske angloameričke elite povezivao je jevrejski kapital. Obnova veze Britanije sa SAD omogućila je vladavinu anglosaksonaca u XX veku.

Razne delove nove svetske angloameričke elite povezivao je jevrejski kapital. Obnova veze Britanije sa SAD omogućila je vladavinu anglosaksonaca u XX veku.

Posle zaključenja anglo-francuskog saveza 1904. „Grupa“ je počela podržavati revanšističke organizacije u Francuskoj. Istovremeno, Angloamerikanci su nastojali da oslabe Rusiju u Aziji, što su učinili kroz Japansko-ruski rat 1904–1905. pomažući Japancima. Da bi pridobili Rusiju, svesni njene potrebe za morskom lukom u toplom moru, nakon gubitka rata sa Japanom

Jedno od prvih „dela“ društva je Burski rat³⁴ 1899–1902, u kom je stradalo i 32.000 burskih žena i dece u koncentracionim logorima. Rezultat rata bilo je britansko osvajanje burskih država Transval i Oranje, sa rudnicima zlata i dijamantata. Slično i danas Zapad izlaz iz svoje ekonomске krize traži u osvajanju tuđih zemalja i njihovih bogatstava. Sada je meta Rusija.

³⁴ Buri su potomci holandskih kolonista, koji su se naselili u Južnoj Africi u XVII veku otimajući zemlju od mesnog stanovništva.

i položaja na Dalekom istoku, ponudili su joj Konstantinopolj i moreuze, tvrdeći da je jedini način njihovog zadobijanja rat s Nemačkom. Agent „Grupe“ u Rusiji, diplomata Aleksandar Izvoljski (ministar ruske diplomatiјe 1906–1910) spremio je sklapanje sporazuma cara i kajzera. Izvoljski je podbadao balkanske države, prvenstveno Srbiju i narod u Bosni i Hercegovini, protiv Nemačke i Austro-Ugarske.

U to vreme „Grupa“ u Britaniji izvodi na vlast Čerčila i Lojda Džordža. U njen vanjski krug su, novcem i na druge načine, uvučeni i neki članovi vlade Francuske.

„Društvo pilgrima“ („Pilgrim society“), osnovano 1902, razvijalo je veze sa SAD. Kroz stipendije je stvaran probritanski, vrlo uticajan deo američke elite, a bankarske dinastije Njujorka – Morgan, Kun, Leb, Šif, Varburg, bile su usko povezane s Rotšildima, koji su preko njih uticali na politiku SAD, sudarajući se s Rokfelerima.

Rusija je 1914, uoči rata, 80 odsto zajmova dugovala francuskim bankama, koje su kontrolisali uglavnom Rotšildi. Londonski i pariški Rotšildi su istovremeno davali zajmove državi i sponzorisali revolucionare i liberalne, s ciljem slabljenja i rušenja ruske države. Rotšildi u pravilu koriste kao paravan druge kompanije tako da malo ko zna šta oni stvarno kontrolišu.

Plan angloameričkih bankara bio je uspostavljanje kontrole nad finansijama SAD i njihovo delimično lišavanje suvereniteta. Predsednike koji su se tome suprotstavljali fizički su uništavali (Linkoln, Garfeld, Mek-Kinli).

„Gospodari svetske igre“ su 1907–1908. završili pripremu za rat kao sredstvo uspostavljanja svetske kontrole. Napad je trebalo da ide u više pravaca: – završavanje kontrole nad finansijama SAD stvaranjem načelno nove organizacije, koja odgovara novim kriptopolitičkim strukturama nove angloameričke elite; – nova finansijska organizacija je bila potrebna za finansiranje Velikog rata; – korišćenje Balkana za trovanje odnosa između Rusije i germanskog bloka (Nemačka i Austro-Ugarska) kao područja budućeg casus belli;

Plan angloameričkih bankara bio je uspostavljanje kontrole nad finansijama SAD i njihovo delimično lišavanje suvereniteta.

„Gospodari svetske igre“ su 1907–1908. završili pripremu za rat kao sredstvo uspostavljanja svetske kontrole.

- izazivanje Nemačke na vojni sukob, da bi mogla biti optužena za „izdaju“ (izlazak ispod kontrole britanskih loža početkom 1870-ih);
- uvlačenje Nemačke u britansku zamku, stvaranjem utiska da će u slučaju rata „bočnih“ država (Francuska, Rusija) sa „središnjim“ (Nemačka, Austro-Ugarska) Britanija ostati neutralna;
- stvaranje povoda za rat kontinentalnih država (Rusije i germanskih) na Balkanu.

Britanija i „Grupa“ su nakon igre započete 1891. pripremile rusko-nemački rat, trebalo je još samo potpaliti vatru na Balkanu.

„Grupa“ je u svoju mrežu, pored Izvoljskog, koji je postao poslanik u Francuskoj, uvukla i ruskog poslanika u Srbiji Nikolaja Hartviga.

Početak Prvog svetskog rata je bio pobeda nadnacionalnog kapitala nad evropskim državama i SAD. Na Rusiju kao istinskog saveznika od početka nisu računali, ona je bila meta i žrtva.

Britanija i „Grupa“ su nakon igre započete 1891. pripremile rusko-nemački rat, trebalo je još samo potpaliti vatru na Balkanu. Priprema je počela još posle Rusko-turskog rata 1877-78, a snažno je pojačana posle 1907. Tajna angloamerička elita je do 1912. dva puta neuspešno pokušala da Nemačku izazove na rat. Nakon toga su se usredsredili na Balkan, na Srbiju, pretrpanu britanskom agenturom, kao mesto budućeg sudara radi njenih veza s Rusijom i zato što je bila jako zavisna od evropskog kapitala. Bez vlastite infrastrukture i investicionog kapitala, privredno nerazvijena, iskorišćavana i zavisna Srbija pripremana je za ulogu detonatora

Bez vlastite infrastrukture i investicionog kapitala, privredno nerazvijena, iskorišćavana i zavisna Srbija pripremana je za ulogu detonatora koji treba da uništi stari poredak.

detonatora koji treba da uništi stari poredak. Nikolaj Hartvig je kontrolisao Pašićevu vladu i bio povezan s Dragutinom Dimitrijevićem Apisom, vođom „Crne ruke“, polumasonske organizacije srpskih nacionalista³⁵. Apis je bio učesnik ubistva kralja Aleksandra 1903. i po zvaničnoj verziji jedan od organizatora ubistva Franca Ferdinanda 1914.

Izvoljski i Hartvig su, zajedno s Bušeom, stvorili Balkansku ligu, savez balkanskih zemalja protiv Turske i Austro-Ugarske, saveznika Nemačke. Brzo su usledili rezultati – Prvi balkanski rat protiv Turske i Drugi protiv Bugarske, tradicionalnog saveznika Nemačke. Kajzer se oba puta uzdržao od izazova, davši prednost diplomatiji, verujući uz to u mogućnost

³⁵ Андрей Фурсов, Холодный восточный ветер русской весны, s. 69

dogovora s Britancima o neutralnosti, kao što su Nemci i 1941. pokušali. I po drugi put pali u istu zamku.

Američki bankari, od kojih su mnogi bili članovi „Društva pilgrima“, 1912. su za predsednika SAD progurali svoju marionetu Vudroa Vilsona. On je već 1913. potpisao ukaz o stvaranju Federalnog rezervnog sistema, čime je novac prešao u vlasništvo i pod kontrolu ograničenog broja privatnih bankara. Time je sve bilo spremno. Pucanj u Sarajevu je bio u Londonu i Njujorku naručeni pucanj u svetski mir! Franca Ferdinanda, protivnika rata sa Slovenima, ubio je član „Mlade Bosne“, dvadesetogodišnji Srbin Gavrilo Princip.

Američki bankari, od kojih su mnogi bili članovi „Društva pilgrima“, 1912. su za predsednika SAD progurali svoju marionetu Vudroa Vilsona.

Prvi svetski rat

Sukob Zapada, od sredine XVIII veka, prvenstveno Austrije sa Rusijom za tursko, odnosno vizantijsko nasleđe, tokom više od dva veka vođen je sa promenljivim uspehom i završen je u Prvom svetskom ratu propašću sva tri carstva – Turskog, Austro-ugarskog i Ruskog. U njemu je propao i nemački Drugi rajh. Ulazak Engleske i celog Britanskog carstva, koje je predodredilo i stav Amerike, davao je ratu karakter svetskog. Prodor Nemaca i katoličkog Rima na Istok završio se stvaranjem slovenskih država (Poljska, Čehoslovačka, Jugoslavija), ali su moreuzi i Konstantinopolj ostali turski. Pokušaj uspostavljanja nemačkog gospodstva nad Evropom i svetom, sa težištem prodora na pravoslavni i slovenski Istok nije uspeo. Istočno – tursko pitanje je *slovensko*, ono je pitanje odbrane Slovena ne samo od Turaka već i od Germana – neprijatelja koji su u savezništvu. Nova sovjetska vlast je u vremenu od 1917. do 1923. u vreme Grčko-turskog rata i Lozanske konferencije, doprinela da Turska sačuva Konstantinopolj i moreuze. Istočno pitanje nije rešeno u potpunosti. Vekovni cilj Rusije u rešavanju ovog pitanja – oslobođenje Konstantinopolja i moreuza od turske vlasti, otvaranje slobodnog prolaza iz Crnog u Sredozemno more, nije

Sukob Zapada, od sredine XVIII veka, prvenstveno Austrije sa Rusijom za tursko, odnosno vizantijsko nasleđe, tokom više od dva veka vođen je sa promenljivim uspehom i završen je u Prvom svetskom ratu propašću sva tri carstva – Turskog, Austrougarskog i Ruskog.

ostvaren. Ali, nije uspeo ni pokušaj potčinjavanja Rusije i Balkana od strane Zapada.

Sa Prvim svetskim ratom se „nije okončalo jedno veliko razdoblje, nego jedno novo počelo iz njega, kao oporuka staroga sveta novome”³⁶. Mada je novo doba nepredvidivo, ipak je prošlost ključ za njeno razumevanje. Prvi svetski rat odredio je istoriju čitavog XX veka. On je izbio „zbog želje Nemačke da iskoristi poraz Rusije protiv Japana 1904. i na Balkanu joj zada novi udarac”³⁷. Nemačka je težila da Poljsku i Ukrajinu odvoji od Rusije pod habzburškim katoličkim uticajem, a nju svede na granice pre Petra Velikog.

Nemačka je težila da Poljsku i Ukrajinu odvoji od Rusije pod habzburškim katoličkim uticajem, a nju svede na granice pre Petra Velikog.

Nemačka je težila da Poljsku i Ukrajinu odvoji od Rusije pod habzburškim katoličkim uticajem, a nju svede na granice pre Petra Velikog.

Jugoslovenska ideja je tokom XIX i početkom XX veka prošla mene od zahteva za kulturnim preporodom i autonomijom u sastavu Austrije i trijalističkog preuređenja Austrougarske do jugoslovenske federacije, balkanske konfederacije i panslavističkih programa. Verske razlike delile su narode još i pre njihovog nacionalnog sazrevanja. Predsednik vlade Srbije Nikola Pašić je u osloncu na Rusiju video mogućnost oslobođenja srpskih i drugih južnoslovenskih zemalja od Turske i Austrougarske. Jovan Cvijić je u Francuskoj dovršio i u martu 1918. objavio svoje kapitalno delo *Balkansko poluostrvo*³⁸. Pašić je buduću državu video kao dovoljno veliku, jaku i samostalnu.

Neprijatelja stvaranja jugoslovenske države bilo je mnogo.

Nemački imperijalizam, Nemačka i Austrougarska, preko Balkana, čije središte naseljavaju Srbi, nastojale su da se probiju na Istok, prema Turskoj i dalje prema Bagdadu, nafti i drugim bogatstvima Bliskog istoka. Srpske pobede u balkanskim ratovima 1912-1913, jačanje i mogućnosti daljeg širenja srpske države na

³⁶ Милорад Екмечић, „Политичка аутобиографија генерације“ (место Првог светског рата у историји), у: *Огледи из историје*, Службени лист СРЈ, Београд, 1999, с. 163-190, 163.

³⁷ Isto, с. 169-170

³⁸ Јован Цвијић, *Балканско полуострво и јужнословенске земље*, http://www.promacedonia.org/serb/cvijc/cvijic_balkansko_poluostrvo_1.pdf, preuzeto 16. jula 2014.

srpske zemlje u Austrougarskoj i njeno pretvaranje u snažan oslonac balkanske politike Rusije uzburkale su javnost ne samo na jugoistoku Evrope. Vojni poraz Srbije je trebao Austrougarskoj za njeno uključivanje u sastav reorganizovane dvojne monarhije sa trećom – jugoslovenskom jedinicom, koja bi uključivala i Srbiju. Ubistvo nadvojvode Franca Ferdinanda u Sarajevu na Vidovdan, 28. juna 1914, iskorišćeno je kao povod za taj rat.

I Italija, koja je nastojala da dobije istočnu obalu Jadranskog mora i uspostavi svoj uticaj u Balkanskom zaleđu u pravcu Podunavlja, bila je nepomirljivi protivnik stvaranja jugoslovenske države. Velika Britanija je bila protivnik prevladavajućeg srpskog uticaja u jugoslovenskoj državi. Istorija R.V. Siton Votson se još 1914. kod britanske vlade zalagao za stvaranje federacije da bi u njoj katolici preuzeli vođstvo od pravoslavnih Srbaca.

Ideja ujedinjenja i stvaranja zajedničke države nastala je kao rezultat svesti o „istorijskoj povezanosti jugoslovenskih naroda i njihovoj etničkoj srodnosti“³⁹. Osim postojanja Srbije i Crne Gore kao samostalnih država, okupljanje Južnih Slovena su podstakle i opasnosti od nemačkog i italijanskog imperijalizma.

Da bi se prostorno povezali sa Turskom, Nemci su odlučili da unište Srbiju. Radi toga su prvo pridobili Bugare obećavši im istočnu Srbiju i vardarsku Makedoniju.

Pokušaj Gavrila Principa da se otruje cijanidom posle atentata nije uspeo. Tako je i bilo predviđeno: *Srbin-ubica* je bio potreban sudu radi dokaza i raspaljivanja sukoba. Princip je 1918. umro u zatvoru od tuberkuloze. Hartwig je 1914. umro u austrijskoj ambasadi u Beogradu, Apis je streljan 1917. Te godine je tajanstveno nestala prepiska Hartviga sa Sazonovim, ministrom ruske diplomatičke. Izvoljski je iznenada umro 1919., kada je počeo da piše memoare.

Odmah posle atentata u Sarajevu predstavnici „Grupe“ su počeli igru u Beču i Peterburgu. Britanski političari i štampa su

Ideja ujedinjenja i stvaranja zajedničke države nastala je kao rezultat svesti o „istorijskoj povezanosti jugoslovenskih naroda i njihovoj etničkoj srodnosti“

Da bi se prostorno povezali sa Turskom, Nemci su odlučili da unište Srbiju. Radi toga su prvo pridobili Bugare obećavši im istočnu Srbiju i vardarsku Makedoniju.

³⁹ Branko Petranović, *Istorijski Jugoslavije 1918–1988*, prva knjiga, Kraljevina Jugoslavija 1914–1941, NOLIT, Beograd, 1988, s. 3.

jednoznačno istupili na strani Austrougarske, podržavajući njene zahteve Srbiji i osudili su Srbe. Austrougarima su ulivali utisak da je evropsko javno mnenje na njihovoj strani. Britanska štampa je ocenjivala ubistvo kao napad Srbije na koji Austrougarska mora odgovoriti. Središte političkog odlučivanja Britanci su veštoto prebacili u Peterburg.

Rusija je izazivana da bi Nemačka bila izazvana na napad.

Agentura „Grupe“ – Izvoljski i Poenkare, uz pomoć poslanika Francuske u Rusiji Paleologa i britanskog poslanika Bjukenena, imala je zadatak da obezbedi odlučan stav Peterburga prema Beču. Oni su osujetili sve pokušaje Sazonova da Rusija izbegne njoj nepotreban i opasan rat, za koji još nije bila spremna. Modernizacija ruske vojske je trebalo da bude završena 1917.

Rusija je izazivana da bi Nemačka bila izazvana na napad. „Grupa“, Grej, Bjukenen i drugi shvatili su da u Britaniji niko neće rat dok se Nemačka ne počne agresivno ponašati prema Rusiji i Francuskoj. To je zavisilo od Britanije. Da je ona zauzela saveznički stav prema Francuskoj i Rusiji, Vilhelm Drugi se ni u kom slučaju

Odlučujući ulogu u otpočinjanju evropskog rata, koji je prerastao u svetski, odigrali su britanski ministar diplomatija Edvard Grej i Lojd Džordž, ubedivši Nemačku u neutralnost svoje zemlje.

ne bi izložio opasnosti takvog rata, višegodišnji napori njegovih potpaljivača bi propali. „Grupa“, Edvard Sedmi i ministar diplomatičke Grej učinili su sve da Vilhelma ubede u neutralnost Britanije. On se nadao da će sukob Austrougarske i Srbije ostati lokalni. Odlučujući ulogu u otpočinjanju evropskog rata, koji je prerastao u svetski, odigrali su britanski ministar diplomatija Edvard Grej i Lojd Džordž, ubedivši Nemačku u neutralnost svoje zemlje.

U svom proglašu narodu 15. jula 1914. ruski imperator Nikolaj Drugi kaže da „Rusija srođna po veri i krvi sa slovenskim narodima i verna svojim istorijskim tradicijama, nije nikad ravnodušno gledala na njihovu sudbinu“⁴⁰, da se to bratsko osećanje ruskog naroda probudilo s nebeskom snagom kada je „Austrougarska svesno uputila Srbiji zahteve, koje ne može usvojiti jedna nezavisna država“⁴¹. Car poziva narod da jednodušno ustane u odbranu

⁴⁰ Политика, Београд, 28. јули 2014., специјални додатак „Како је почeo велики рат“, с. 9.

⁴¹ Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, prva knjiga, Kraljevina Jugo-

nepravedno uvređene Srbije i dostojanstva Rusije, da „odbije drzak napad neprijatelja“⁴².

Prestolonaslednik Aleksandar Karađorđević u svom obraćanju narodu 16. jula kaže: „Pre 36 godina zauzela je Austrija srpsku Bosnu i Hercegovinu, koje su ustale bile da se oslobole, a pre šest godina konačno ih prisvojila bespravno...“⁴³, što je izazvalo nezadovoljstvo naroda i dovelo i do Sarajevskog atentata. Austrija je za delo koje su izvršili njeni građani optužila Kraljevinu Srbiju. Danas se istorija doslovno ponavlja: Zapad optužuje Rusiju za otpor naroda u Ukrajini fašističkom nasilju koje provodi prozapadna kleronacička junta nakon državnog udara, odlučna da tu zemlju uvede u Evropsku uniju i NATO.

Danas se istorija doslovno ponavlja: Zapad optužuje Rusiju za otpor naroda u Ukrajini fašističkom nasilju koje provodi prozapadna kleronacička junta nakon državnog udara, odlučna da tu zemlju uvede u Evropsku uniju i NATO.

Vlada Kraljevine Crne Gore 24. jula stupanje u rat obrazlaže „napadom monarhije na savezničku Srbiju; drugo: izvanrednim vojničkim merama, koje je monarhija preduzela duž granica Crne Gore; i treće: objavom rata od strane Nemačke, saveznice Austrougarske, Rusiji, vekovnoj zaštitnici Crne Gore“⁴⁴, a kralj Nikola u svom ratnom proglašu 25. jula „i po treći put, za nepune dve godine, poziva pod oružje... u rat, sveti rat, za slobodu Srpsva i Jugoslovenstva“⁴⁵. Kralj kaže da su Jugosloveni, umesto hrišćanske zahvalnosti za odbranu od osmanlija, razjarenih azijata, u Austriji našli „grob svoje slobode“, da se ona odlučila da „taj narod sad potpuno uništi, da njegove slobodne predstavnike, Srbiju i Crnu Goru pregazi“. Za žrtve koje su Jugosloveni podnosili u odbrani Evrope, Austria je odgovorila „nepravdom, gonjenjem, robovanjem i pakosnim sejanjem razdora među braćom, za šta je čak i crkvu uzimala kao sredstvo“. Dok je porobljavala „Slovene u zemljama monarhije, dotle su nosioci crno-žute boje čupali i iskopavali srce Srbinovo, divnu Bosnu i Hercegovinu“, oteli svojim spletkama „krvlju srpskom zaliveni Skadar i Drač“, i kada su se „slobodne srpske zemlje“ (Srbija i Crna Gora) spremale za novi

Vlada Kraljevine Crne Gore 24. jula stupanje u rat obrazlaže „napadom monarhije na savezničku Srbiju.“

slavija 1914–1941, s. 9.

⁴² Политика, Београд, 28. јули 2014., специјални додатак „Како је почeo велики рат“, s. 9.

⁴³ Isto, s. 8.

⁴⁴ Isto, s. 11.

⁴⁵ Isto, s. 12.

život, kada su slovenska braća počela propovedati „slogu, bratstvo i jednakost“ latili su se oružja da nas unište. Kralj Nikola poziva Crnogorce da, verni srpskom jedinstvu i slobodi, zajedno sa Srbijom i Rusijom odbrane celo slovenstvo.

Austrija je htela nešto što je nemogućno i kad je stavila na kocku sebe ili to, morala je propasti ona.

Na dan početka rata, 28. jula 1914, kada je austro-ugarska vojska bombardovala Beograd, *Politika* je objavila članak u kom piše:

„Reči postaju dela. Veličke ideje, vekovima ugnjetavane i ugušivane, ostvaruju se. Duboke narodne želje postaju živa stvarnost. Rubom Balkana pucaju teški okovi i možda nas samo još nekoliko dana deli od oživotvorenja velikog narodnog sna: *Oslobodenja celog srpskog naroda* (istakao B.K.)...

Austrija je htela nešto što je nemogućno i kad je stavila na kocku sebe ili to, morala je propasti ona. Tako je *našla svoj potpuno zasluženi kraj naslednica Turske* (istakao B.K.)...

Odlučnost Srbije da brani prava svoja i svoga naroda i srpska pravedna stvar odneli su pobedu. Austrija je dobila ono što je zaslužila...“⁴⁶.

Većina članova Kabineta ministara Velike Britanije bila je protiv rata. „Grupa“ ih je zaobišla. Čerčil je počeo mobilizaciju flote i ne obavestivši Kabinet, a premijer Askvit je naredio mobilizaciju armije. Kralj Džordž Peti je u Bakingemskom dvorcu 4. avgusta objavio rat Nemačkoj. Zamka se zatvorila, Nemačka se našla u ratu na dva fronta sa tri vodeće evropske države. Kajzer Vilhelm

Odlučnost Srbije da brani prava svoja i svoga naroda i srpska pravedna stvar odneli su pobedu. Austrija je dobila ono što je zaslužila...“

se našao u zamci „podlih čifta“, ali bilo je kasno. Rat je počeo. Plan zamišljen još 1880-ih je ostvaren: „upravo Velika Britanija, međunarodni savez angloameričkih bankara, organizovan u klubove i lože“⁴⁷ prepunio je čašu. Anglosaksonci su uspeli jer su protiv sebe imali nedarovitog vladara -Vilhelma Drugog. Rusija je na sebe uzela ogroman deo tereta rata. Već u avgustu 1914. spasila je Pariz i Francusku svojom ofanzivom u Istočnoj Pruskoj.

Borbe na balkanskom ratištu su počele po objavi rata. Srpska vojska od oko 450.000 ljudi, iako iscrpljena u balkanskim ratovima

⁴⁶ Isto..

⁴⁷ Андрей Фурсов, *Холодный восточный ветер русской весны*, s. 75.

1912–1913, odnела je velike pobeđe nad Austrougarskom u Cerskoj i Kolubarskoj bici. Istovremeno je crnogorska vojska vodila teške borbe u istočnoj Bosni i u Hercegovini. Nakon Kolubarske bitke, od epidemije pegavog tifusa je umrlo blizu 400.000 ljudi, među njima skoro 80.000 vojnika. Posle velikih vojnih pobeda Narodna skupština je u Nišu 7. decembra 1914. usvojila izjavu vlade da Srbija ratuje za ujedinjenje svih Južnih Slovena – Srba, Hrvata i Slovenaca. Time je konačno određen ratni cilj Srbije, koji je saopšten članicama Antante⁴⁸.

Tajnim Londonskim ugovorom sa Antantom aprila 1915. Italija je trebalo da dobije istočnu, slovensku obalu Jadranskog mora. Jugoslovenski odbor je odbacio Londonski ugovor, a Jugoslovene, predvođene Srbijom i Crnom Gorom, smatrao za „jedan narod, jedinstven, istovetan po jeziku“⁴⁹, svojoj istoriji i svesti, mada sa različitim državnopravnim i kulturnim nasleđem.

Nadmoćna, više nego dvostruko brojnija nemačka, austrougarska i bugarska vojska napale su 6. oktobra 1915. Srbiju. Srpska vojska se uz otpor, kroz kratke i snažne protivudare, povlačila prema jugu. Više nemačkih pokušaja da je opkole i unište nisu uspeli. Bugari su srpskoj vojsci odsekli odstupnicu prema Solunu. Ona je bila prinuđena da se pod veoma teškim uslovima (glad, zima, bolesti) preko Albanije i Crne Gore povuče na jadransku obalu. Crnogorska vojska je štitila njen povlačenje u kom je stradalo oko sto hiljada vojnika i izbeglog naroda.

Fridrich Nauman je u svojoj ideologiji Srednje Evrope pod nemačkim vođstvom⁵⁰, nakon srpskog poraza u jesen 1915, zagovarao podelu Srbije i otvaranje puta za muslimanski Istok potiskivanjem Rusije sa Balkana i iz moreuza. Tu je „jezgro svih srpskih glavobolja sa Srednjom Evropom u ovom veku“⁵¹.

Tajnim Londonskim ugovorom sa Antantom aprila 1915. Italija je trebalo da dobije istočnu, slovensku obalu Jadranskog mora.

Nadmoćna, više nego dvostruko brojnija nemačka, austrougarska i bugarska vojska napale su 6. oktobra 1915. Srbiju.

⁴⁸ Милорад Екмечић, *Ратни циљеви Србије 1914–1918*, Просвета, Београд, 1990.

⁴⁹ Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, prva knjiga, Кraljevina Jugoslavija 1914–1941, s. 15.

⁵⁰ Friedrich Nauman, *Bulgarien und Mitteleuropa*, Berlin, 1916.

⁵¹ Милорад Екмечић, „Политичка аутобиографија генерације“ (место Првог светског рата у историји), у: *Огледи из историје*, s. 163–190, ovde 171.

U januaru 1916. g. austrougarska 3. armija je izvršila koncentričan napad na Crnu Goru, čija je vojska nakon ogorčenih borbi poražena i predala se. Zemlja je okupirana, a kralj Nikola Prvi Petrović i deo vlade izbegli su u Italiju. Na odlučan zahtev

Ruska vojska je ratovala na pet frontova: nemačkom, austrougarskom, rumunskom, turskom i persijskom.

ruskog imperatora Nikolaja Drugog, saveznički brodovi (francuski i engleski) su početkom 1916. prebacili srpsku vojsku na ostrvo Krf, a posle njene reorganizacije u tri armije na Solunski front, na kom se okupilo oko 160.000 srpskih vojnika. Od Jugoslovena, mobilisanih u austrougarsku vojsku, koji su dospeli u rusko zarobljeništvo, u Odesi je u septembru 1916. g. formiran Srpski dobrovoljački korpus. Iz njega je posle februarske revolucije 1917. oko 12.000 vojnika prebačeno na Solunski front.

Ruska vojska je ratovala na pet frontova: nemačkom, austrougarskom, rumunskom, turskom i persijskom. Tokom rata do februara 1917. g. zauzela je neke austrijske pogranične oblasti. Poljska i deo Litve su prepušteni, sa Nemačkom je držala liniju fronta približno po zapadnoj granici današnje Belorusije; neprijatelj nije pušten na rusku zemlju. Na jugu je ušla više stotina kilometara u dubinu Turske. Ostvaren je suštinski preokret u korist Rusije i saveznika. Vojska je imala 1,4 miliona vojnika, proizvodnja oružja i municije, bombi i mina je višestruko uvećana. Za potrebe vojske i flote stvorena je moćna ruska hemijska industrija. Gubici vojske do februara 1917. bili su oko milion vojnika, a broj civilnih žrtava bio je neznatan.

Verni zamisli da se Nemačka i Rusija međusobno unište, Britanci su se krajem 1916., kada je bilo jasno da će Nemačka biti pobeđena, okrenuli rešenju ruskog pitanja.

Februarska i Oktobarska revolucija u Rusiji

Verni zamisli da se Nemačka i Rusija međusobno unište, Britanci su se krajem 1916., kada je bilo jasno da će Nemačka biti pobeđena, okrenuli rešenju ruskog pitanja. Podržali su zaveru protiv Nikolaja Drugog, ubica Rasputina je poslan iz Londona. Rušenjem monarhije dobili bi zahvalnu probritansku vladu u Rusiji, koja ne samo što ne bi smela zatražiti Konstantinopolj i moreuze obećane caru Nikolaju, već bi postala poslušno oruđe u rukama „Grupe“ – u pretvaranju Rusije u sirovinski dodatak Zapada.

U Rusiji su pobunjenici protiv samodržavne monarhije tokom revolucije 1905–1907. „ubili 16.634 ljudi, uključujući i više od 7.000 državnih činovnika visokog i srednjeg nivoa“⁵², među njima i ministara, gradonačelnika, gubernatora i generala. To se dešavalo u vreme kada je Rusija bila u snažnom privrednom i društvenom usponu⁵³. Izgleda da je upravo ovaj materijalni procvat naveo mnoge da požele da „odbace stroga moralna pravila, da žive „slobodno“, da krenu putem kojim su se već kretale Francuska i druge evropske zemlje“⁵⁴. Sve govori da je on jedan od glavnih uzroka prevrata do kojeg je došlo u društvu i državi. Stara ideja nesebičnog služenja zemlji i narodu je izazivala nerazumevanje i razdražljivost. Mnogi ljudi, koji su na prvo mesto stavljali svoje lične interese, nisu razumeli ni prihvatali odanost cara Nikolaja istorijskoj, pravoslavnoj Rusiji. Njegove odluke nisu izvršavali ili su ih izvrtali. Osuđujući cara, ni levičari ni desničari nisu razumeli složenost položaja u kom se zemlja našla početkom XX veka. Nisu mu praštali poraz u ratu sa Japanom, uprkos svim dostignućima.

Mnogi ljudi, koji su na prvo mesto stavljali svoje lične interese, nisu razumeli ni prihvatali odanost cara Nikolaja istorijskoj, pravoslavnoj Rusiji. Njegove odluke nisu izvršavali ili su ih izvrtali.

⁵² Леонид Решетников, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокацији безнађа*, s. 80.

⁵³ Stanovništvo je 1897–1914. povećano sa 129 na 178 miliona, za 53 miliona ljudi, a proizvodnja uglja, električne energije (1.100 miliona kilovata 1913), nafta (skoro 90% prerađevine), železa i drugih metala je rasla velikom brzinom. Rusija je 1913. zaostajala samo za tri zemlje protestantskog kapitalizma u kojima je stalni industrijski rast bio 'smisao' postojanja: posle SAD, sa 80% proizvodnje Nemačke i skoro jednakom ekonomiji Velike Britanije bila je četvrta privreda sveta, znatno veća od Francuske i dvostruko veća od Austrougarske. (*Россия накануне Первой мировой войны: Статистико-документальный справочник*, Самотека, Москва, 2008). Za vladavine cara Nikolaja izgrađene su tri velike železnice, ruska rečna flota postala je najveća u svetu. Uoči rata počela je izgradnja luke u Murmansku. Sa rastom proizvodnje ruda pojavili su se i domaći motori, brodovi, podmornice, lokomotive i automobili. Prinos osnovnih žitarica je 1913. bio za trećinu veći nego u SAD, Kanadi i Argentini zajedno. Rusija je za vladavine Nikolaja Drugog bila žitница Evrope i veliki izvoznik drveta. Imala je budžet bez deficit-a i značajan rast zlatnih rezervi, uz višestruko niže poreze nego u drugim državama. Gimnazije su postojale u svim sreskim gradovima, bilo je više od sto fakulteta sa 150.000 studenata i srazmerno niskim školarinama. Gradovi i saobraćaj su se razvijali 'američkom brzinom'. Svi ovi uspesi su postignuti 1900–1914. uprkos političkim potresima 1905–1907, bez iscrpljivanja i satiranja ljudi, kakvo je kasnije korišteno u sovjetskoj industrijalizaciji putem gulaga 1928–1941. Predviđalo se da će Rusija, koja je postala bogata država u procвату, ubrzo postati vodeća evropska privredna i politička sila.

⁵⁴ Леонид Решетников, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокацији безнађа*, s. 84.

Mada je u letu 1914. učinio sve da Rusija izbegne rat, car Nikolaj „nije mogao da ne pritekne u pomoć bratskoj Srbiji“⁵⁵. Vladika Nikolaj Velimirović je ocenio da je „dug kojim je Rusija obavezala srpski narod 1914. toliko... velik da njega ne mogu da vrate ni vekovi, ni pokolenja“⁵⁶.

Vladika Nikolaj Velimirović je ocenio da je „dug kojim je Rusija obavezala srpski narod 1914. toliko... velik da njega ne mogu da vrate ni vekovi, ni pokolenja“.

vratne ni vekovi, ni pokolenja“⁵⁶. Liberalna opozicija, koju je pomagala Antanta, februara 1917. rat iskoristila je za državni prevrat, znajući da bi očekivana pobeda ruske vojske izazvala talas narodnog oduševljenja i rodoljublja protiv kojeg ništa ne bi mogla učiniti. Da bi izbegao bratoubilački rat i bezakonje, car se po svojoj hrišćanskoj savesti 2. marta 1917. odrekao prestola.

Uhapšen je 8. marta. Ima mišljenja da je jedini oblik političke vladavine koji odgovara Rusiji monarhija zbog veličine zemlje i raznorodnosti naroda koji žive i njoj, da je Rusija prevelika i isuviše složena zemlja da bi bila republika. Za razliku od prestonice, od Petrograda, narod u zemlji nije se radovao abdikaciji cara, mada su se seljaci nadali preraspodeli zemlje a radnici da će dobiti tvornice na upravljanje. Veliku ulogu u prevratu odigrala je izdaja generalštabnih oficira. Poziv *Za veru, cara i otadžbinu* zaboravili su. Privremena vlada je upropastila sve državne ustanove, vojsku

i policiju. Raspustila je i Državnu dumu, u čije ime je prevrat proveden, pripremajući izbore za Ustavotvornu skupštinu. Kerenski je 1. septembra nezakonito proglašio Rusiju republikom, a sebe za predsednika vlade i vrhovnog komandanta vojske.

„Glavni cilj februarske revolucije bio je zamena ruske pravoslavne civilizacije zapadnom, takozvanom demokratskom, sa njenom pragmatičnom i liberalnom ideologijom“⁵⁷.

ideologijom“⁵⁷. Ljudi su od podanika velike države postali sitne duše, nevernici. Boljševizam je nastao kao rezultat dugotrajnog bogoborstva, otpadništva od svetinje. Februarska je dovela do Oktobarske revolucije, one su izvedene iz jednog središta, imale su „zajedničke mentore i kreditore“⁵⁸. Prekoceanske gazde su,

⁵⁵ Isto, s. 89.

⁵⁶ Новый журнал, Москва, 1995. № 2, s. 151–161.

⁵⁷ Леонид Решетников, *Вратити се Русији, трећи пут или ћорсокаци безнађа*, s. 113.

⁵⁸ Isto, s. 114.

verovatno, Kerenskog postavile za privremenog vođu, da bi ga zamenile radikalnijim. Američki industrijalac Č. Krejn, jedan od glavnih finansijera ruske revolucije, u letu 1917. tvrdio je da će nakon prvog razdoblja revolucija „ustupiti mesto komunizmu“⁵⁹.

Isti ljudi iz SAD su davali novac Kerenskom i Trockom i Lenjinu.

Nemačka vrhovna komanda je, da bi dotukla Rusiju, dopustila Lenjinu i njegovim socijaldemokratima da iz Švajcarske preko Nemačke pređu u Petrograd. Trocki je iz SAD sa više desetina svojih saradnika parobrodom preko Kanade poslat u Petrograd sa istim ciljem. On je u proleće 1917. sa američkim pasošem, koji je odobrio predsednik SAD Vilson, napustio Njujork u društvu sa krupnim njujorškim bankarima. U Kanadi je zaustavljen, ali je na zahtev Vilsona pušten i nastavio je put.

Nakon što je međusobno sukobila najveće evropske monarhije, finansijska internacionala je odlučila da se obračuna sa svojim najvećim protivnikom – Rusijom. „Neutralna“ Amerika je kreditirala sve zaraćene strane, „raspored snaga, koje su delovale u ruskoj revoluciji, više ne izaziva sumnje“⁶⁰. Boljševici su, nakon što su na izborima dobili samo jednu četvrtinu (24,5 odsto) glasova, izvršili „Oktobarsku revoluciju“, usurpaciju vlasti. Oni su tokom pripreme i izvođenja državnog prevrata imali veliku podršku sa Zapada. Zapadne zemlje su čak i u vreme građanskog rata 1917–1922. dozirano pomagale njihove protivnike, računajući na produbljenje i odugovlačenje iscrpljujućeg sukoba. Zločini boljševika su zasenili podmuklost i izdaju tvoraca februarske revolucije. Svirepi obračun sa činovnicima stare vlasti u prvoj „revoluciji“, hapšenje carske porodice bez optužnice, skoro čitave carske vlade (osim izdajnika) i nasilje nad stotinama ljudi, nastavljeno je u drugoj revoluciji i nad sveštenstvom. Boljševici su se odlikovali izuzetnom mržnjom prema veri i naciji. Lenjin, koji je beskrajno mrzeo hrišćanstvo, u Parizu je držao predavanja u školi sociologije

Nemačka vrhovna komanda je, da bi dotukla Rusiju, dopustila Lenjinu i njegovim socijaldemokratima da iz Švajcarske preko Nemačke pređu u Petrograd.

Trocki je iz SAD sa više desetina svojih saradnika parobrodom preko Kanade poslat u Petrograd sa istim ciljem.

⁵⁹ Саттон Э., Уолл-Стрит и большевистская революция, Русская идея, Москва, 1998, с. 20.

⁶⁰ Михаил Назаров, Таини России, историософи XX века, Русская идея, Москва, 1999, с. 62.

koju je osnovala masonska loža „Kosmos“⁶¹. Boljševička ideja proleterskog internacionalizma je podrazumevala uništenje pravoslavlja i ruske nacije. I Trocki, Sverdlov, Buharin, Lunačarski i mnogi drugi boljševici bili su članovi masonske lože. Izraz „narodni neprijatelj“ pojavio se još u februaru 1917.

Američki milioner Vilijam Bojs Tompson je u decembru 1917. dao milion dolara boljševičkoj vlasti. Sa boljševicima usledio je i sramni Brest–Litovski mir.

Seljaci su krenuli da dele zemlje, radnici da preuzmu tvornice, vojnici su zaboravili otadžbinu. Još je februarska revolucija, da bi sebe osigurala, svesno uništila staru vojsku, koje se bojala, zemlja je ostala nezaštićena. Kerenski je uništio komandu i otpustio iz vojske najiskusnije oficire, a sva vojna lica su dobila pravo da pripadaju političkim strankama. U vojsci je nastao haos – mitinzi, izdaja, pljačke i ubistva.

Američki milioner Vilijam Bojs Tompson je u decembru 1917. dao milion dolara boljševičkoj vlasti. Sa boljševicima usledio je i sramni Brest–Litovski mir. Da bi sačuvali usurpiranu vlast predali su iskonske ruske zemlje neprijatelju. Rušenje stotina hramova i ubijanje hiljada sveštenika bilo je sastavni deo politike „borbenog ateizma“. Potpaljivanjem mržnje siromašnih slojeva prema bogatim boljševici su izazvali građanski rat u kom su stradali milioni ljudi. Feliks Čeržinski, Poljak, predsednik Češke, otvoreno je mrzeo

Pokrenut je i masovni „crveni teror“, sa koncentracionim logorima i prinudnim radom, u kom su ubijani svi politički protivnici, inteligencija i bogati seljaci.

Ruse. Pripadnici buržoazije su uništavani bez ikakve lične krivice. Boljševici su tvrdili da im je u ime borbe za prava radnika, protiv kapitalističkog iskorištavanja, sve dozvoljeno, da za njih ne važe nikakva pravila morala i čovečnosti. Čitava carska porodica, car sa ženom i petoro dece, ubijena je 17. jula 1918. u Jekaterinburgu. Car je mirnog duha molio da prenesu onima koji su mu ostali verni da se zbog njega ne svete jer „neće zlo pobediti zlo, već samo ljubav“⁶².

Ipatjevsku kuću u kojoj su ubijeni srušio je Boris Jeljin kao sekretar Sverdlovske oblasne komiteta partije, po naređenju iz Moskve. Pokrenut je i masovni „crveni teror“, sa koncentracionim logorima i prinudnim radom, u kom su ubijani svi politički protivnici, inteligencija i bogati seljaci. Posebno svirep bio je obračun sa donskim kozacima. Ubijeno je više od milion kozaka.

⁶¹ В.С. Брачев, *Русское масонство XVIII–XX веков*, Стота, СПБ, 2000, с. 244.

⁶² Леонид Решетников, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокаци безнађа*, с. 123.

Neobično sadistički boljševici su se iživljavali nad sveštenicima. Arhivski dokumenti pokazuju da se radilo o „genocidu nad ruskim narodom“⁶³, uništavani su celi slojevi, posebno oni koji su mogli da postanu nosioci ideje pravoslavne, Svetе Rusije. Nakon sveštenika, oficira, državnih činovnika, kozaka, buržoazije, udar se sručio na seljake krajem 20-ih i početkom 30-ih. Uništavani su svi protivnici „socijalističkog raja“.

Ruska belo-plavo-crvena zastava, koju je uveo car početkom Prvog svetskog rata, ukinuta je 8. aprila 1918. i uvedena je crvena sa okultnim simbolima – pentagramom (crvenom petokrakom) i čekićem. U petokraci su tajne magije, simboli gnosticizma, figure okultizma, svi ključevi kabale. Od spomenika, boljševici su prvo srušili one najpoštovanijima – caru Aleksandru Drugom i generalu Skobeljevu, komandantu ruske vojske na balkanskom ratištu u ratu sa Turskom 1877-1878. Gradove i sela su preplavili spomenici Marksu i Engelsu, francuskim revolucionarima, a, po naređenju Trockog, u Sviažsku je 1918. postavljen „spomenik Judi Iskariotskom sa pesnicom uperenom preteći prema nebu“⁶⁴. Veličanstvena Petrova prestonica preimenovana je u Lenjingrad. Sva sela i gradovi dobili su kipove čoveka koji je zemlju uveo u višegodišnji građanski rat i nasilje komunističke vlasti nad narodom. Oni su trebali da zamene pravoslavne hramove. I danas ostaje otvoreno pitanje kako je takvo zlo moglo da ovладa nad velikim, bogonosnim narodom.

Iako su u borbi sa boljševizmom u odbrani istorijske, hrišćanske Rusije poginule stotine hiljada ljudi, vojnika Bele garde, on je pobedio.

Ruska belo-plavo-crvena zastava, koju je uveo car početkom Prvog svetskog rata, ukinuta je 8. aprila 1918. i uvedena je crvena sa okultnim simbolima.

Narod je građanski rat video kao borbu carske vojske protiv bezbožničke. Belu armiju su zamišljali sa sveštenicima koji u svojim odeždama pevaju „Hristos voskrese!“. Međutim, ona je bila zavisna od svojih stranih pokrovitelja i saveznika. U Denjikinovojoj vojsci na jugu Rusije za izvođenje himne „Bože, čuvaj cara!“ oficire su slali u vojni zatvor, monarhiste su proganjali. Poraz Kolčaka i Denjikina je bio poraz februarske revolucije, nije bio poraz monarhističkog pokreta i ideje. Vrangel je shvatio

Narod je građanski rat video kao borbu carske vojske protiv bezbožničke.

⁶³ Isto, s. 135.

⁶⁴ Isto, s. 136.

da je ideologija belog pokreta neostvariva, on je tražio povratak istorijskoj Rusiji, svoju vojsku je nazvao Ruskom armijom. On se prvi od ideje februara okrenuo beloj ideji. Međutim, borba je izgubljena znatno ranije kada su bezbožničke snage zavele znatan deo ruskog naroda. I u Vrangelovoj vladi ključne položaje su držali masoni. Oni su služili samo interesima Francuske, koja se snažno protivila povratku istorijske Rusije.

Krajem 1920. bitka belog pokreta za Rusiju bila je izgubljena.

Krajem 1920. bitka belog pokreta za Rusiju bila je izgubljena. U građanskom ratu su pobedili boljševici zato što on nije imao svoju ideologiju. Ruski rodoljubi, koji nisu bili zaraženi liberalizmom, počeli su da shvataju da su ratovali za pogrešne ciljeve, da samo *pravoslavlje može da bude prava ideologija* u borbi protiv boljševizma. Rusija je izgubila svoje svetinje, čak i svoje ime. Ljudi odani pravoslavnom carstvu su se poslednji put okupili u Vladivostoku 23. jula 1922. na Zemaljskom saboru, željni da obnove Svetu Rusiju u njenoj veličini i slavi. Predsednik sabora, general M. K. Diterihs, rekao je da je beli pokret izgubio zato što je Rusija bila nedostojna milosti Svevišnjeg Tvorca zaboravivši Hrista i izrazio veru da će mu se vratiti. Milioni ljudi koji nisu hteli ni mogli da žive pod novom, bezbožnom vlašću napustili su zemlju. Prognani iz nje, počeli su obnavljati istorijsku Rusiju u tuđim, čak neprijateljskim državama. Ruske izbeglice su u svom duhu sačuvale „majčicu Rusiju“.

Srpska vlada i Jugoslovenski odbor iz Londona izdali su 20. jula 1917. Krfsku deklaraciju o oslobođenju i ujedinjenju svih Srba, Hrvata i Slovenaca u zajedničku državu.

Stvaranje jugoslavenske države

Srpska vlada i Jugoslovenski odbor iz Londona izdali su 20. jula 1917. Krfsku deklaraciju o oslobođenju i ujedinjenju svih Srba, Hrvata i Slovenaca u zajedničku državu, koja je trebalo da bude ustavna, demokratska i parlamentarna monarhija „troimenog naroda“ sa srpskom dinastijom Karađorđevića. Nikola Pašić je bio protiv federacije smatrajući da bi ona bila slaba država, a i Hrvat Ante Trumbić, predsednik Jugoslovenskog odbora, takođe je bio protiv nje bojeći se da bi „velika Srbija“, srpska federalna jedinica, bila nadmoćna u njoj.

Crnogorski odbor je smatrao da je „Crna Gora završila svoju ulogu kao nezavisna država“⁶⁵ i tražio njeno prisajedinjenje Srbiji kao jedne od istorijskih srpskih zemalja. U odluci narodne skupštine od 26. novembra u Podgorici prvi stav glasi da „Srpski narod u Crnoj Gori jedne je krvi, jednoga jezika i jednih težnji, jedne vjere i običaja s narodom koji živi u Srbiji i drugim srpskim krajevima“, da su im zajednički prošlost, ideali i „sve što jedan narod čini narodom“⁶⁶.

Nakon dugog zatišja, srpska vojska je sredinom septembra 1918. g. u trodnevnim borbama probila Solunski front, na kom se nalazilo 619.000 vojnika Antante i 600.000 vojnika Centralnih sila, i 30. septembra prinudila bugarsku vojsku na predaju. Krajem oktobra vojska je oslobođila Srbiju i krenula u oslobođanje južnoslovenskih zemalja pod Austrougarskom.

Nakon odluka narodnih predstavnika u Bosni, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Vojvodini... regent Aleksandar Karađorđević je u Beogradu 1. decembra 1918. proglašio ujedinjenje u jednu državu – Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca. Južnoslovenski narodi su se prvi put u svojoj istoriji, od doseljavanja na Balkan početkom VII veka, našli u svojoj zajedničkoj državi.

U Prvom svetskom ratu Srbija je izgubila 1,250 miliona ljudi, što je 28 odsto stanovnika, i čak 60 odsto muškaraca u dobi od 18 do 55 godina. Poginulo je preko 400.000 vojnika.

Crnogorski odbor je smatrao da je „Crna Gora završila svoju ulogu kao nezavisna država“ i tražio njeno prisajedinjenje Srbiji.

Nakon odluka narodnih predstavnika u Bosni, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Vojvodini... regent Aleksandar Karađorđević je u Beogradu 1. decembra 1918. proglašio ujedinjenje u jednu državu – Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca.

Međuratni svet 1918–1938

Krajem 1918. tri imperije – Ruska, Nemačka i Austrougarska nisu postojale. Izgledalo je da je versajski poredak potpuna pobeda političke posluge Rotšilda, Rokfelera i drugih bankarskih porodica angloameričke oligarhije organizovane u klubove, lože i zatvorena društva. Ali, „lukavstvo istorije“ (Hegel) je na delu.

⁶⁵ Branko Petranović, *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, prva knjiga, Kraljevina Jugoslavija 1914–1941, s. 18.

⁶⁶ Isto, s. 22.

Versajski mir je SAD i Japan uveo među svetske sile, a privremeno isključio Rusiju zbog sloma države. SAD su preko Lige naroda težile uspostavljanju trgovačkog svetskog poretka liberalnog kapitalizma.

Versajski mir je SAD i Japan uveo među svetske sile, a privremeno isključio Rusiju zbog sloma države. SAD su preko Lige naroda težile uspostavljanju trgovačkog svetskog poretka liberalnog kapitalizma.

One su za vreme Prvog svetskog rata postale vodeća industrijska zemlja sveta. Središte svetske istorije od 1919. postaje američka obala Atlantika. Zvezda ovog modela društva je počela da se gasi nakon finansijskog sloma 1929. Američki konzervativizam je, nasuprot Vilsonovoj „The New Diplomacy“, zahtevao oslonac na vojnu moć i brzu modernizaciju mornarice i kopnene vojske. SAD su umesto istinski demokratskog društva stvorile svojevrsnu militarističku državu.

Evropa nakon Prvog svetskog rata gubi svoju ulogu nosioca tehnološkog i kulturnog razvoja sveta. Francuska je postala stub evropskog političkog poretka, ali je njena politika doživela slom 1940, kada su katoličke stranke pokušale da se oslobole demokratskih tekovina iz 1789. Na kretanja u svetu uveliko je uticao i socijalistički pokret i revolucija u Rusiji 1917. g. Istoriski smisao sovjetskog socijalizma je više u ubrzanoj industrijalizaciji i tehnološkoj modernizaciji na račun seljaštva, nego u stvaranju socijalističkog društva, mada su i tu postignuti značajni rezultati, posebno u demokratskom sistemu obrazovanja⁶⁷.

Evropa nakon Prvog svetskog rata gubi svoju ulogu nosioca tehnološkog i kulturnog razvoja sveta.

Strah kapitalista od svetskog socijalizma uveliko je doprineo razvoju demokratije i socijalne politike, naterao ih da se uzdržavaju od krajnjeg individualizma.

Sa slomom SSSR i socijalističkog pokreta u svetu stari rasista-kolonizator ponovo izbija na površinu. Ideju demokratije i ljudskih prava Zapad danas tumači samovoljno zavisno od svojih geopolitičkih interesa. Po Teodoru Ruzveltu, ideologu američkog imperijalizma, „Amerika je trebalo da brani zajednicu demokratskih naroda u kojoj su i Nemci, ali ne i Sloveni“⁶⁸. Ruzvelt je optužio Srbe za izazivanje svetskog rata!

⁶⁷ Александр С. Панарин, *Искушение глобализмом, Реваншистская политика и цивилизация в глобальном мире* и други списи.

⁶⁸ Милорад Екмечић, „Политичка аутобиографија генерације“ (место Првог светског рата у историји), у: *Огледи из историје*, с. 163–190, овде 186.

Rušenje samodržavlja, „kičme ruske pravoslavne civilizacije“⁶⁹, brzo je počelo davati svoje gorke plodove. Ljudi su uvideli da im liberalizam i boljševizam nisu doneli slobodu, a izgubili su mir i blagostanje. Mesto Boga, nebeskog raja i zemaljskog pakla zauzeli su vođa revolucije, svetla komunistička budućnost i koncentracioni logori, gulazi. Ne samo zabludelim, ni sumnjivim nisu praštali. Sudili su Čeka i partijski komiteti. Pravoslavni ljudi su bili izloženi najsurovijem teroru; fizički su uništavani 1920–1940, a 1950–1980. su politički progonjeni. Mlađi ljudi su vremenom prihvatali komunizam kao svoju ideologiju. Sa njom, narod je 1917–1991. izvršio velike radne i ratne podvige, ali i greške i prestupe. Lenjinovo balzamovano telo je 1924. smešteno u mauzolej na Crvenom trgu u Moskvi. Umesto poklonjenja *Bogočoveku*, Rusija se klanjala čovekobogu. Statue Lenjina, koje su prekrile celu zemlju, obično su postavljane na mestu srušenih crkava ili u samim crkvama, preuređenim u klubove i državne ustanove, u oltarskom delu hrama. Boljševici su 20-ih i 30-ih godina udarničkim tempom rušili pravoslavne hramove, ali i džamije, budističke dacane i sinagoge. Masovno su hapsili sveštenike, od kojih su većinu streljali. Drevnim ruskim gradovima su davana imena „svetaca“ nove vere – vere u komunizam.

Caricin (današnji Volgograd) je 1925. preimenovan u Staljingrad. Staljin je u Rusiji odavno mit koji izaziva užas ili ushićenje. Teror i logori nisu samo Staljinovo delo, crveni teror je rezultat boljševičke doktrine „izgradnje novog sveta i stvaranja novog čoveka“⁷⁰. Pobuna čoveka protiv Boga se u boljševičkoj revoluciji završila satiranjem miliona ljudi nespremnih da se priključe tom poduhvatu. Nije samo Staljin, i Lenin, Trocki, Sverdlov, Đeržinski, Buharin i Hruščov su i te kako okrvavili svoje ruke. Boljševička vlast, čitav sistem je iznedrio ove čudovišne zločine. I žrtve revolucije i građanskog rata 1917–1922, dekozakizacije i dekulakizacije se mere beskrajnim ljudskim

Rušenje samodržavlja, „kičme ruske pravoslavne civilizacije“, brzo je počelo davati svoje gorke plodove. Ljudi su uvideli da im liberalizam i boljševizam nisu doneli slobodu, a izgubili su mir i blagostanje.

Mlađi ljudi su vremenom prihvatali komunizam kao svoju ideologiju. Sa njom, narod je 1917–1991. izvršio velike radne i ratne podvige, ali i greške i prestupe.

⁶⁹ Леонид Решетњиков, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокација безнађа*, s. 161.

⁷⁰ Isto, s. 165.

patnjama i nebrojenim žrtvama. Staljin je neposredno odgovoran za masovna bezakonja od 20-ih do 50-ih godina. Uprkos razlikama, idejno-politička osnova lenjinizma i staljinizma je jedna te ista.

I na vlast su došli zahvaljujući jednim te istim centrima moći. Nakon smrti Lenjina, zakulisnim vladarima je više odgovarao pragmatični Staljin nego svadljivi Trocki. Staljin je iz drugog ešalona

Nakon smrti Lenjina, zakulisnim vladarima je više odgovarao pragmatični Staljin nego svadljivi Trocki.

vlasti izašao na vrh uz njihovu pomoć. U Vašingtonu i Njujorku su hteli da učvrste SSSR kao protivtežu Britaniji i sve jačoj Nemačkoj u Evropi. Trockom je 1928. iz Njujorka upućen telegram da vlast preda Staljinu, koji je potom još dugo vodio njegovu ekonomsku politiku.

Zahvaljujući toj podršci Staljin se odvažio da Trockog protera iz SSSR-a. Odmah po njegovom proterivanju uputio je u Njujork grupu ljudi koji su trebali da uvere „gazde“ da će se industrijalizacija zemlje provoditi po zamisli Trockog.

Za boljševike ruska civilizacija i narod su bili materijal, predmet revolucionarnog delovanja, koji je trebalo izmeniti. Lenjin i Trocki težili su stvaranju svetske komunističke države, a Staljin se, naišavši na nesavladive prepreke u ostvarivanju ove zamisli, okrenuo stvaranju sovjetske imperije u kojoj je on bio neprikosnoveni vladar. Svoje političke (Trocki) i vojne protivnike

Za boljševike ruska civilizacija i narod su bili materijal, predmet revolucionarnog delovanja, koji je trebalo izmeniti.

(zavera generala) nemilosrdno je odstranjivao. Uništenje trockizma i pobeda u Velikom otadžbinskom ratu su bile pobeđe u interesu obnove istorijske Rusije. Staljin nije bio „crveni car“, on je bio diktator, a Rusiji je potreban duhovno najviši oblik državnog uređenja zasnovan na

veri u Trojedinog Boga, ne u čoveka. U istoriji Rusije ovakva državnost je ostvarivana u ideji belog cara, pomazanika Božjeg. Ruska državna ideja bila je ideja hrišćanske, pravoslavne monarhije. Monarh je iznad sebe priznavao Boga, on je u ime Božije služio narodu. Diktator se oslanja na svoju pamet i volju.

Šta u susretu sa idejom teokratske monarhije može demokratija? Politička teorija se, u skladu s filosofskom idejom trojičnosti bića (jedno, razlika, identitet-jedinstvo), i hrišćanskom verom u Trojedinog Boga (Otac, Sin i Duh Sveti), može zasnovati na ideji trojnog sklopa političkog života, odnosno političkog

sistema. Članovi trijade su Bog, čovek i ljudska zajednica (narod, država i slično). Postavlja se pitanje njihovog međusobnog odnosa. Šta su termini extermi, šta terminus medius koji posreduje i zaključuje njihov međusobni odnos? Moguće su razne kombinacije: 1) a) Bog - teokratija, b) čovek - monarhija, odnosno 1ab) teokratska monarhija; ili 2) a) Bog, b) čovek, odnosno 2ab) liberalna, po svom poreklu protestantska, individualistička demokratija, i druge. Ja mislim da rešenje treba tražiti u *sabornoj* demokratiji, kao političkom sistemu u kom bi u ljudske poslove nakon sloma teokratije bio vraćen *ideal, večne, neprolazne vrednosti*. Čovek u politici treba da bude humanista, to je jedina i neprolazna ideja i ideoologija bio on konzervativac ili liberal, nacionalista ili komunista. Humanizam je *granična linija*, nečovečne političke ideje, pokrete i stranke treba zabranjivati ili sprečavati njihovu pojavu. Boljševička diktatura (proleterijata) se izvrgla u tiraniju državnog činovništva i jednog čoveka. Umesto Božjeg pomazanika, sluge Božjeg, Rusija je dobila surovog diktatora. Tako je i današnja zapadna liberalna demokratija autoritarna dogmatika. I demokratija ima svoje granice, ne može se bilo kome dozvoliti da radi sve što mu padne na um. Ali, tu se otvara i drugo, pitanje političke moći. Demokratski izbori su u nizu zemalja na vlast doveli fašiste (Nemačka, eks-jugoslavenske kvazidržavice i druge). Svet se od toga mora zaštiti. Na Zemlji danas živi sedam milijardi ljudi, ima više stotina nacija i drugih etničkih grupa, oko dvesta država, jedna svetska (OUN) i više regionalnih organizacija. Ne možemo dozvoliti SAD, NATO i Zapadu da glume bogove. Bog je jedan i poodavno tamo ne stanuje, skinuli su ga sa nebesa. Crni đavo se tamo uselio, od nestanka SSSR-a učinili su toliko zla svetu da bi im i on pozavideo. Ničije suze ih neće ganuti, treba im na put stati; ta gnjila lešina će se još dugo raspadati. Smrad koji su raširili po Ukrajini kužna je pretnja celom svetu. S fašistima nema šale, krajnje je vreme da se narod osvesti. Tu niko ne može biti ravnodušan, ne može stajati po strani. U protivnom, bujica će sve odneti. Svet se nalazi u predratnom stanju; novi, treći sudar velikih sila i blokova može biti konačni slom civilizacije.

Čovek u politici treba da bude humanista, to je jedina i neprolazna ideja i ideoologija bio on konzervativac ili liberal, nacionalista ili komunista.

Boljševička diktatura (proleterijata) se izvrgla u tiraniju državnog činovništva i jednog čoveka.

Milnerovo društvo je 1916. konačno postalo jezgro „Grupe“, u kojoj je sve uticajniji bio Arnold-Džozef Tojnbi Mlađi, istoričar i obaveštajac. Milner je od njega preuzeo misao da je širenje imperije i povezivanje anglojezičkih elita uslov opstanka britanskog kao

Milnerovo društvo je 1916. konačno postalo jezgro „Grupe“, u kojoj je sve uticajniji bio Arnold-Džozef Tojnbi Mlađi, istoričar i obaveštajac.

višeg načina života. Posle rata u Londonu stvoren je Kraljevski institut međunarodnih odnosa. Njegov pravi osnivač bio je Kerzon. Najznačajniji saradnik instituta bio je Tojnbi, kasnije pisac *Istraživanja istorije (A study of history)* u dvanaest knjiga i mnogih drugih radova. On je koordinisao rad britanskih specijalnih službi u Drugom svetskom ratu. Institut je provodio brojna istraživanja i objavljivao više časopisa. Stvorio je svoja odeljenja u dominionima i proširio uticaj na zemlje van britanskog Komonvelta. Od početka Drugog svetskog rata istraživačko je odeljenje britanskog ministarstva diplomatiјe.

U Vašingtonu je 1924. stvoren njegov američki analog – Savet za međunarodne odnose. U Britaniji i SAD stvarani su i klubovi povezani s „Grupom“. Klubovi angloameričke elite bili su bratstva koja upravljaju anglosaksonskim državama. Činili su ih i čine konglomerati dinastija poteklih iz „bankarskih kuća, diplomatskog korpusa, oficirske kaste i vladajuće aristokratije“⁷¹.

U Vašingtonu je 1924. stvoren njegov američki analog – Savet za međunarodne odnose.

Taj konglomerat je čvrsto upleten u tkivo savremenih „demokratija“. Ovi „klubovi“ deluju kao živo povezana oligarhija, koja preko srednje klase uspostavlja veze s prostim svetom. Demokratski izbor je lukavi model oligarhijskog upravljanja u kom elektorat, narod nema nikakav uticaj na životno važne odluke.

Rusija i Nemačka su 20-ih i 30-ih godina bile posebno interesantne anglo-američkoj oligarhiji zbog: 1) opkoljavanja Evroazije i potrebe da spreči njihovo objedinjavanje kao glavnih sila evroazijskog masiva, i 2) njihovih ogleda sa stvaranjem novog svetskog poretka. U Rusiji su „Grupa“ i njeni američki saradnici uspostavili veze s boljševicima, internacionalnim socijalistima, a u Nemačkoj s nacionalistima, koji su vremenom postali nacional-socijalisti. Politika svetske revolucije ruskih internacionalnih socijalista odgovarala je finansijskoj internacionalni jer je rušila

⁷¹ Андрей Фурсов, Холодный восточный ветер русской весны, s. 78.

državne granice i otvarala prostor svetskom tržištu. Mada su revolucionari i buržuji, levi i desni globalisti, neprijatelji, svetska revolucija je usaglašavala politički s ekonomskim poretkom. Cilj revolucionara je bio da stvore svetsku komunističku vladu, a kapitalistička oligarhija ih je koristila da sruše stari poredak da bi uspostavila novi kapitalistički, bez država, sa svetskom vladom. Staljinski SSSR je ometao planove i jednih i drugih. Trockističko-buharinski levo-desni antistaljinski blok je bio stvarnost uslovljena dijalektikom razvoja kapitalizma i njegovog protivnika – socijalizma.

Gorivo svetske revolucije trebalo je da bude Sovjetska Rusija, u kojoj su od oktobra 1917. na vlasti bili internacionalni socijalisti Lenjina i Trockog. Nakon neuspeha revolucije u Nemačkoj 1923, Staljinova vlada se 1925–27. okrenula izgradnji socijalizma u Rusiji, odnosno SSSR-u. Industrijalizacija SSSR-a skupo je plaćena. Na Zapad su išli vozovi i brodovi sa žitom i drvetom, oduzetim od seljaka osuđenih na smrt glađu, i zlatom koje je dobijeno robovskim radom zatvorenika u logorima. Dekulakizacija je u stvari bila pljačka bogatijih seljaka, kojima su odnosili sve iz kuće. Na velikim gradilištima umirale su stotine hiljada ljudi izmučenih iscrpljujućim radom, glađu i bolestima. U sastavu Gulaga NKVD 1. januara 1939. bila su 42 logora, od kojih je najveći Bamlag imao preko 262.000 ljudi, koji su radili na izgradnji Bajkalsko-amurske železničke pruge (BAM), ostali veći su imali od 30 (Usoljlag u Permskoj oblasti) do 140 hiljada zatvorenika (Sevostlag u Magadanu). Gulazi su bili logori sa robovskom radnom snagom, u koje su ljudi dospevali kao „narodni neprijatelji“. Na izgradnji Belomorsko-baltičkog kanala, od 126.000 zatvorenika, umrlo je oko 50.000 ljudi. Za izgradnju kanala Moskva-Volga 1937. napravljen je logor Dmitrovlag, u kom je radilo 1,2 miliona ljudi. „Robovi“ su sabirani za i najmanji prekršaj, a i bez bilo kakve krivice. Narod je jednostavno bio potrošni materijal. Tokom kolektivizacije od nasilja i gladi umrlo je „oko deset miliona ljudi“⁷². Istorijске svetinje i umetnička dela (Sinajski rukopis, slike

Gorivo svetske revolucije trebalo je da bude Sovjetska Rusija, u kojoj su od oktobra 1917. na vlasti bili internacionalni socijalisti Lenjina i Trockog.

Za izgradnju kanala Moskva-Volga 1937. napravljen je logor Dmitrovlag, u kom je radilo 1,2 miliona ljudi. „Robovi“ su sabirani za i najmanji prekršaj, a i bez bilo kakve krivice.

⁷² Леонид Решетников, *Вратиму се Русију, трећи пут или ћорсокација безизбеђа*, s. 182.

Rembranta, Rubensa, Ticijana, Van-Dajka, juvelirska dela), koja su vekovima prikupljali carevi odlazili su na Zapad u bescenje. Zapadnim kartelima su 1920. stavljeni na raspolaganje glavni izvori sirovina i energije za narednih 70 godina. Strani stručnjaci, većinom američki, radili su na izgradnji glavnih tvornica jer su domaći stradali u ratu ili su bili u izgnanstvu. Staljin je, svestan velikog zaostatka SSSR-a za kapitalističkim zemljama i opasnosti da zemlja bude uništena, ubrzaujući industrijalizaciju provodio surovo, „veliki skok“, proglašen 1928, do krajnosti je napregao sve snage. Do tada su građanski rat i razni ogledi doveli privredu na rub propasti.

Udesto „svetske revolucije“ put angloameričkih globalista za kontrolu svetom sada je išao kroz „svetski rat“, u kom su nemački nacisti trebali srušiti SSSR, u njemu i sami sagoreti, i tako obaviti posao za njih.

Britanski i američki obaveštajci su od 1919. Hitlera i nemačke naciste držali u rezervi, ali su nakon propasti trockističkog puča u Moskvi 8. novembra 1927. g. pojačali veze s njima. Prelomna je bila 1929. Progonom Trockog iz SSSR-a, komunističkoj i finansijskoj internacionali je bilo jasno da „svetske revolucije“ neće biti. Desni globalisti su kao odgovor počeli pripremu novog svetskog rata. U tom cilju su doveli Hitlera na vlast, da bi se Nemci i Rusi još jednom uhvatili u smrtonosni koštač. Te 1929. direktor Centralne banke Engleske Montegu Norman počeo je zatvarati Britansku imperiju prema vanjskom svetu, prvenstveno prema SAD i Rokfelerima, koji su počeli rešavati svoje probleme ulazići i u Treći rajh i u SSSR.

Odluka Normana, koju je nametnuo deo angloameričkih bankara, otvorila je put Velikoj depresiji i ratu u kom su SAD trebale razoriti ne samo Treći rajh već i Britansku imperiju. Prethodno je bio potreban rat u Evropi i u tom cilju su počeli uzdizati Hitlera. Za stvaranje Trećeg rajha su bili zainteresovani angloameričke zatvorene strukture, nemački i francuski bankari i industrijalci i s Londonom istorijski tesno povezani „švajcarski gnomi“.

Udesto „svetske revolucije“ put angloameričkih globalista za kontrolu svetom sada je išao kroz „svetski rat“, u kom su nemački nacisti trebali srušiti SSSR, u njemu i sami sagoreti, i tako obaviti posao za njih.

Britanski i američki obaveštajci su od 1919. Hitlera i nemačke naciste držali u rezervi, ali su nakon propasti trockističkog puča u Moskvi 8. novembra 1927. g. pojačali veze s njima.

Jedan od zadataka svetske ekonomске krize 1929–1933. bilo je stvaranje uslova za dolazak Hitlera na vlast. Nacisti nisu došli na vlast usled slučajnih okolnosti u uslovima krize. I kriza nije prirodna nevolja, već odraz donje tačke privrednog stanja u kružnom kretanju novca. Tri meseca posle Hitlerovog polaganja zakletve kancelara Rajha 30. januara 1933, nacisti su pozvali Jalmara Šahta prozvanog „Amerikanac“ (za njim je stajao krupni američki biznis) da rukovodi rajhbankom, a tačno pola godine kasnije Montegu je objavio prodaju nacističkih dužničkih obaveza na londonskim tržištima.

Nemačka je od 1933. do 1938. modernizovala privredu i vojsku. Iza korporacija Trećeg rajha većinom je stajao američki kapital. Američke korporacije, pre svih rokfelerovske, tokom '30-ih, sve do 1944, ulagale su u ekonomiju Trećeg rajha. Rokfeleri su, ulazući u nju, Nemačku pripremali za rat sa SSSR-om i produžavali svoju borbu s Rotšildima, pripremajući slom njihovog čeda – Britanske imperije, što je bio jedan od njihovih glavnih ciljeva u Drugom svetskom ratu. O tome je otvoreno govorio njihov čovek Alen Dals. Ako su Prvi svetski rat dobili s neznatnom nadmoći nad Rotšildima, u Drugom su pobedili u potpunosti. To je jedna od potvrda da „svetska vrhuška uopšte ne konstituiše neku jedinstvenu svetsku vladu (to je mašta, projekt), već predstavlja celinu nekoliko klastera, koji ulaze u različite nadnacionalne strukture i nalaze se u složenim i protivrečnim odnosima saradnje i suparništva – povremeno veoma oštrog, ako ne surovog“⁷³.

Glavni razlog Britanaca za uzdizanje Hitlera bio je politički – usmeravanje Nemačke na SSSR, što im je tokom 30-ih uspelo. Nakon sloma SSSR-a usledilo bi uništenje Nemačke, slično zamisli ostvarenoj u Prvom svetskom ratu. Staljinova politika onemogućila je pretvaranje SSSR-a u njihovo oruđe. On je tri puta sprečio leve i desne globaliste da ostvare svoje planove. Iza pokušaja za uspostavljanje vlasti nad ruskim resursima preko Hitlera stajala je angloamerička politika.

Jedan od zadataka svetske ekonomске krize 1929–1933. bilo je stvaranje uslova za dolazak Hitlera na vlast.

Nemačka je od 1933. do 1938. modernizovala privredu i vojsku.

⁷³ Андрей Фурсов, Холодный восточный ветер русской весны, s. 84–85.

Nakon Versaja britanska elita se podjelila na: 1) antiboljševičku, 2) grupu „Okruglog stola“ Milnera, to jest sav klaster „Grupe“ i 3) mirotvorce. Grupa Milnera je bila jezgro imperijskog monolita. Postojanje tri grupe omogućavalo je lak prelazak s jedne strategije na drugu, zavisno od okolnosti, mada se gluma često pretvarala u stvarnu borbu.

Hitler je 26. januara 1934. potpisao savez s Poljskom.

Hitler je 26. januara 1934. potpisao savez s Poljskom. Time je pokazao da se zajedno s njom sprema za borbu s SSSR-om, znajući da će tako dobiti pomoć od Britanije za jačanje nemačke vojske. Od 1935. Britanija, uprkos protestima Francuske, podržava naoružavanje Nemačke. Britanska vladajuća elita je Hitlera držala u napregnutoj neizvesnosti. Poseta lorda Halifaksa, člana „Grupe“, 19. novembra 1937, imala je veliki uticaj na otpočinjanje Drugog svetskog rata. Tada su zatvorene britanske strukture podstakle Hitlera na rat sa SSSR-om, mada je proizašlo drukčije. Ipak, Nemačka je uništena, kako je i zamišljeno, a na slom SSSR-a je trebalo sačekati do 1991. Predstavnici „Grupe“ su pažljivo pročitali *Moju borbu* (*Mein Kampf*), popričali s Hitlerom na nemačkom i, kao i 1912. Vilhelma, pridobili prostaka. Halifaks je objasnio Hitleru da Nemačku vide kao bastion borbe protiv komunizma, i da zato nisu protiv mirnog prisajedinjenja Austrije i Čehoslovačke Rajhu. Hitler je shvatio da to znači pomoć zapadnih plutokratija, prvenstveno Britanije, ne obazirući se na Francusku.

Ulaskom njene vojske u Austriju, 3. marta 1938, Nemačka je bitno uvećala svoje zlatne rezerve, a osvajanje Čehoslovačke suštinski bi ojačalo njenu vojnoindustrijsku moć.

Drugi svetski rat 1938–1945.

Ulaskom njene vojske u Austriju, 3. marta 1938, Nemačka je bitno uvećala svoje zlatne rezerve, a osvajanje Čehoslovačke suštinski bi ojačalo njenu vojnoindustrijsku moć. Britanci su učinili sve da uplaše Čehoslovačku, koja je imala snažnu vojsku. Britanska štampa je pisala o navodno rasističkom odnosu Čehoslovačke prema nemačkom stanovništvu, koje civilizovani svet ne može trpeti. Nemački generali, neupućeni u plan igre, procenili su da će napad na Čehoslovačku, naznačen za 1. oktobar, dovesti do katastrofe i

pripremili su zaveru o svrgavanju ili ubistvu Hitlera 28. septembra. S njim su upoznali Britance, koji su i zavarili „čehoslovačku kašu“. Britanci su 28. septembra potpisali Minhenski sporazum, kojim su, zajedno sa Nemačkom, Italijom i Francuskom, razbojnički delili jednu suverenu državu, članicu Lige nacija. Ovim sporazumom stvoren je agresivan antisovjetski blok. Ta podela je trebalo da bude početak novog Istočnog rata u Evropi, sličnog Krimskom. Rat je trebalo da preraste u svetski. Minhenski sporazum je bio predaja Čehoslovačke i stvarni početak evropskog razdoblja rata koji je 22. juna 1941. prerastao u evroazijski, a u decembru 1941. u svetski.

Odmah posle podele Čehoslovačke, koju su obavile Nemačka i „evropski šakal“ Poljska, Hitler je počeo pripreme za osvajanje ostalog dela zemlje. To je urađeno u martu 1939, čime je Treći rajh izašao na granicu SSSR-a. Posle osvajanja zemlje Norman Montegju je predao rajhbanci zlatne rezerve Čehoslovačke od šest miliona funti sterlinga. I to zlato je bilo namenjeno ratu Nemačke protiv Rusije. Međutim, Hitler je Češku pretvorio u protektorat Bohemija i Moravska, a Slovačku, koja graniči sa SSSR-om, proglašio za nezavisnu državu, čime je dao na znanje da ne namerava uskoro ratovati sa SSSR-om. Nemačka vojska još nije bila spremna za taj rat.

Britanci su od Poljske zahtevali da od Hitlera traži Slovačku kao protektorat. On im je odgovorio protivzahtevom za Dancig (Gdansk). Odstranjivanje poljske smetnje u odnosima sa Zapadom nije mogao ostvariti bez sporazuma sa SSSR-om, koji je zaključen u avgustu 1939. Staljin je bio prinuđen da potpiše sovjetsko-nemački sporazum, koji je bio poslednji u nizu sličnih potpisanih između Nemačke i drugih velikih evropskih država, da bi odložio rat i dobio vreme za pripremu odbrane zemlje. Posle tog sporazuma Hitler je napao Poljsku, uveren da se Britanija i Francuska neće umešati u rat. Britanija je formalno ušla u rat, mada pravog rata s Nemačkom nije bilo sve do sredine 1940. Ni Hitler nije htio ratovati s Britanijom verujući da se s njom može dogоворити, a i zato što Nemačka nije imala potrebnu

Odmah posle podele Čehoslovačke, koju su obavile Nemačka i „evropski šakal“ Poljska, Hitler je počeo pripreme za osvajanje ostalog dela zemlje.

Staljin je bio prinuđen da potpiše sovjetsko-nemački sporazum, koji je bio poslednji u nizu sličnih potpisanih između Nemačke i drugih velikih evropskih država, da bi odložio rat i dobio vreme za pripremu odbrane zemlje.

vojnu snagu. On je težio na Istok, videći u Rusiji zemlje koje Nemci mogu oteti i naseliti, novi „životni prostor“.

Stanje se menja u velikoj meri pod pritiskom SAD. Ovaj čvor suprotnih težnji rešen je u prvoj polovini juna 1941. za vreme tajnih pregovora Hesa s Britancima (dokumenti su tajni, nedostupni istraživačima, do sredine XXI veka). Nemačka je od Britanije, očigledno, u najmanju ruku dobila jamstva neutralnosti, bez čega se ne bi odlučila da započne prebacivanje vojske sa zapadnog fronta na sovjetsku granicu. Čerčil je odmah počeо govoriti o zajedničkoj borbi Britanije sa Nemačkom protiv SSSR-a, ali obmanuo je. Hitler se zaglibio kao i Vilhelm 1914, ali posledice su za Nemačku ovaj put bile mnogo teže nego 1918–1919. Britanija je ponovo uspela

SSSR su 22. juna 1941. napale Nemačka, Rumunija, Mađarska, Finska i Italija. Neprijatelj je imao četiri miliona vojnika. Tokom rata 1941–1942. Crvena armija je trpela teške poraze.

nahuškati Nemačku i Rusiju, izazvati i Drugi svetski rat, ali to je bio kraj i njihove imperije sa teškim posledicama za njihove zatvorene strukture.

SSSR su 22. juna 1941. napale Nemačka, Rumunija, Mađarska, Finska i Italija. Neprijatelj je imao četiri miliona vojnika. Tokom rata 1941–1942. Crvena armija je trpela teške poraze. Nemci su u novembru 1941. stigli pred Moskvu, koja je odbranjena uz ogromne žrtve.

Najnaseljeniji i industrijski najrazvijeniji deo SSSR-a je okupiran. SSSR je u ratu na oltar pobjede položio „skoro 30 miliona života“⁷⁴, od kojih su jedna trećina vojnici, a dve trećine civili. Mnogi su uzroci ovog neviđenog u istoriji stradanja jednog velikog naroda. Svoju ulogu odigrali su i namera Nemaca da Rusima otmu zemlju, i podli plan Angloamerikanaca da ih kroz njihov međusobni sukob oslabe i tako stvore uslove za svoju vladavinu svetom. Ali, tu je i zaborav vlastitih svetinja i istorijskog pozvanja velike zemlje, klasna mržnja koja razara, a ne hrišćanska ljubav koja oplemenjuje i okuplja ljude i narode.

U Velikom otadžbinskom ratu je na stranu neprijatelja prešao veliki broj ljudi – armija Vlasova, kozacki odredi na Donu i Kubanu, samostalni pukovi i brigade, dobrovoljački odredi belih emigranata (jedna trećina vojnospособnih muškaraca) – „ukupno

⁷⁴ Леонид Решетников, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокаци безнаћа*, s. 186.

više od milion ljudi”⁷⁵, što se nikada pre nije desilo u istoriji Rusije. Oni su time pokazali da nisu voljni da ratuju za društvo u kom su živeli, žeeli su nešto drugo. Jedan deo tih ljudi bili su kukavice i nitkovi, deo je išao pod pretnjom smrću. U prvih godinu i po dana rata Nemci su zarobili tri miliona ljudi, broj onih koji nisu hteli da se bore bio je neobično veliki. Ljudi su bili lakoverni, nisu shvatali kakve su namere imali nacista prema njihovoј zemlji i Slovenima u celini. Mislili su da će moći da se izbave od boljševičke diktature. Bez obzira na pobude, oni su postali izdajnici otadžbine iz koje su fizički ili duhovno proterani tokom revolucije, građanskog rata i „socijalističke izgradnje“. Staljin je uvideo da sovjetska vlast mora da prihvati neke ustanove i simbole stare Rusije, nestale u revoluciji. Uspostavljeno je primirje sa Ruskom pravoslavnom crkvom, izabran je patrijarh, izmenjena je retorika i simbolika rata.

Narod je 1943. konačno shvatio da su Nemci došli da unište njegovu državu, nasele ruske zemlje i da ga pretvore u svoje roblje. Hitler je nameravao da zabrani svako obrazovanje Slovena, jer „pismenost Rusa, Ukrajinaca i ostalih – donosi samo štetu“⁷⁶, posebno iz sopstvene istorije, što bi ih neminovno dovelo do određenih „političkih zaključaka“. Slovene treba „odvikavati da misle“, oni su „stvoreni da rade za Nemce i nizašta više“. Lepa nemačka naselja će biti povezana dobrim putevima, uzećemo za sebe „samo njihove najbolje zemlje“, a u „močvarama neka čeprkaju slovenski domoroci“. To su već jednom učinili drugi „gosti“ – Turci su uzeli najbolje slovenske zemlje, naselili se u pitomim dolinama oko reka i jezera, a narod proterali u brda i planine. Njihovi potomci se danas hvale da su građani, za razliku od Srba, seljaka. Za Nemce bi bilo najbolje kad bi se Sloveni „sporazumevali rukama“, ali pošto to nije moguće treba im oduzeti pravo i mogućnost za obrazovanje i mišljenje. Besmislenom zabavom treba im „odvlačiti pažnju od pokušaja sticanja političkih,

Narod je 1943. konačno shvatio da su Nemci došli da unište njegovu državu, nasele ruske zemlje i da ga pretvore u svoje roblje.

Za Nemce bi bilo najbolje kad bi se Sloveni „sporazumevali rukama“, ali pošto to nije moguće treba im oduzeti pravo i mogućnost za obrazovanje i mišljenje.

⁷⁵ Isto, s. 191.

⁷⁶ H Picker, *Hitlers Tischgespräche in Fuhrerhauptquartier*, Bonn, 1951, s. 137, 184, 190, 251.

naučnih, i uopšte bilo kakvih znanja“. Kako to danas divno rade naše televizije sa svojim kobasičastim serijama, farmama, balkanskim prevarama i drugim poslasticama! Na radiju treba da se čuje što više „jednostavne... i vesele muzike“. Imamo i toga dovoljno. Jedina razlika između nacista sredine i kraja XX i početka XXI veka je u tome što su prvi bili otvoreni. Ako nisu uspeli 1941–1945. g., sada su uspešniji. Srpska deca već više od 20 godina ne uče istoriju, niko ih ne uči da misle; ako ovo stanje potraje, stari planovi će se ostvariti.

Posle rata Staljin je, svestan potrebe za američkom finansijskom, tehničkom i drugom pomoći u privrednoj obnovi zemlje, činio ustupke u izgradnji vlasti zemljama istočne Evrope koje je zauzela sovjetska vojska.

Svet posle drugog svetskog rata

Posle rata Staljin je, svestan potrebe za američkom finansijskom, tehničkom i drugom pomoći u privrednoj obnovi zemlje, činio ustupke u izgradnji vlasti zemljama istočne Evrope koje je zauzela sovjetska vojska. U njima je postojao višepartijski sistem, sitna i srednja privatna svojina, obustavljen je nasilje prema crkvi i nasilna kolektivizacija poljoprivrednih imanja. Kominternu, koja je bila štab za izvoz revolucije, rasformirao je još 1943. Međutim, stanje se u svetu posle maja 1945. promenilo korenito. Nakon poraza Nemačke, SAD više nisu bile zainteresovane za jačanje SSSR-a kao

Staljin je nakon rata razmišljao da „pretvori Moskvu u 'svetski centar pravoslavlja', kao protivtežu Vatikanu“, ali već 1949. vraća se staroj politici prema crkvi.

protivteže njoj i Britaniji, koja je jako oslabljena. SAD su zauzele Zapadnu Evropu i Istočnu Aziju, a SSSR im je mogao postati suparnik. Novi predsednik SAD Hari Truman je 1945. poveo krstaški rat protiv komunizma s ciljem da izoluje i uguši SSSR. Najava ove politike bio je gultonski govor Čerčila, premijera Britanije, koja je postala američki vazal.

Staljin je nakon rata razmišljao da „pretvori Moskvu u 'svetski centar pravoslavlja', kao protivtežu Vatikanu“⁷⁷, ali već 1949. vraća se staroj politici prema crkvi. Dok je pripremao novu čistku u partiji i državnom aparatu, umro je, pod nerazjašnjenim okolnostima, početkom marta 1953. (prepostavlja se da je otrovan), nakon skoro 30 godina neprikosnovene vlasti u velikoj zemlji. Hruščov, sklon

⁷⁷ Леонид Решетников, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокација безнађа*, s. 203.

potpunom uništenju crkve, od 1959. provodi novo masovno nasilje nad njom. Zatvaraju se tek obnovljene parohije, crkve, manastire i bogoslovije. Broj parohija je prepolovljen (smanjen sa 14 na 7,5 hiljada), od 47 ostalo je samo 16 manastira. Za vernike je 1963. zatvorena Kijevsko-pečerska lavra, najveća svetinja ruskog pravoslavlja. Sveštenici i vernici su proganjani. Hruščov je bio trockista – globalista. On se svojevremeno istakao kao revnosni progonitelj naroda u Ukrajini, u kojoj je bio partijski sekretar. Upleo je SSSR u finansiranje desetina afričkih i azijskih zemalja koje su hteli da grade komunizam. Dvadeseti kongres partije Hruščov je iskoristio da učvrsti svoju ličnu vlast, a ne da osudi metode vladanja, koje je i sam rado primenjivao. U pobuni radnika 1962. u Novočerkasku ubijeno je i ranjeno 113 radnika, pucano je na mirne građane. Razdoblje 1960–1980. dalo je velike rezultate u naučnotehničkom razvoju, u astronautici, vojnoj industriji i drugim oblastima. Ono što je tada stvoreno, 90-ih je spasilo Rusiju od propasti. Poredeći svoj sa životom na Zapadu, narod je bio nezadovoljan. Na Zapadu su imali više slobode i dobara, a manje političke nastave. Stalni pritisak vlasti i izneverena nadanja doveli su do potpune malodušnosti u društvu. Mada je KPSS imala više miliona članova, komunista više skoro da i nije bilo. Komunistička ideja je zaboravljena. Gorbacov je poveo zemlju u pravcu Zapada, SAD. Napuštajući vlastiti model društva, nadali su se da će uspešan, kao i u SAD, biti njihov kapitalizam, niko se nije setio ruskog istorijskog iskustva: „Nakon najsurovijeg sedamdesetogodišnjeg progona, ruska ideja je tek počela da se pomalja kroz debele slojeve komunističke i liberalne klevete“⁷⁸.

Andropov upozorava partiju da je glavna opasnost za zemlju ruski nacionalizam. Proslava 600-godišnjice bitke na Kulikovom polju (1380) svedena je na ništa. Međutim, pogled obrazovanog dela društva bio je okrenut na Zapad, briga je bila suvišna. Februarska katastrofa 1917. ponovila se 1991. g. Država se raspala, od Rusije su se odvojile ne samo druge nacionalne republike, već i istorijske ruske zemlje – Ukrajina, Belorusija, severni i istočni Kazahstan.

Komunistička ideja je zaboravljena. Gorbacov je poveo zemlju u pravcu Zapada, SAD.

Februarska katastrofa 1917. ponovila se 1991. g. Država se raspala, od Rusije su se odvojile ne samo druge nacionalne republike, već i istorijske ruske zemlje – Ukrajina, Belorusija, severni i istočni Kazahstan.

⁷⁸ Isto, s. 213.

Narod je tokom sovjetske vlasti denacionalizovan, a na kraju je i podeljen državnim granicama. Van zemlje se našlo 25 miliona Rusa. Nakon skoro pola veka pritiska Zapada SSSR je srušen. Kako Zapad tako se i sovjetska vlast bojala preporoda istorijske Rusije.

Kako Zapad tako se i sovjetska vlast bojala preporoda istorijske Rusije.

Rusije. Dok je sukob između liberalne demokratije i komunističke diktature bio ideološki, sukob Zapada sa istorijskom Rusijom je *civilizacijski*, on je mnogo dublji. Međutim, sovjetski partijski i državni činovnici su, napuštajući komunističku ideologiju, prihvatali zapadne vrednosti. Uz vlast, uzeli su i narodna dobra, postali su kapitalisti. Jeljinova liberalna grupacija je „podvrgla zemlju totalnoj pljački i potčinjavanju zapadnim interesima“⁷⁹. Tako se jednim salto mortale, tokom perestrojke krajem 80-ih i 90-ih, imovina namučenih kulaka i buržuja, naroda koji ju je udarnički stvarao desetinama godina u petoljetkama, našla u rukama novih bogataša, oligarha, koji niti su je stvarali, niti su znali da upravljaju njom.

Nova država, Ruska Federacija, nastavila je da živi po logici sovjetskog sistema u svim oblastima života. Ljudi su ostali isti, sovjetski sistem je nastavio da truli uz snažnu prisutnost liberalizma, posebno u prestonici, u Moskvi. Svi – oligarsi, političari, inteligencija i ceo narod su potekli iz socijalizma. Sovjetski pristup prevladava u svim oblastima života, u politici, privredi i kulturi. Ruski liberalizam je sam sebe diskreditovao u očima naroda pljačkom i ostalim zlodelima koje je počinio. Jedini istinski lek za zločine koji su zahvatili čitavu zemlju 90-ih mogla je postati vera. Povratak njoj sprečavalо je bezbožništvo, koje je usađivano u dušu naroda više od 70 godina. Na fonu nezadovoljstva naroda postojećim oligarhijskim poretkom, postoji mogućnost stvaranja neokomunističkog režima u kom bi neostaljinistička pseudoimperija bila prekrivena velom pseudopravoslavlja. Takav hibrid je privlačan i levim i desnim radikalima, komunistima i nacionalistima. To bi Rusiju odvelo u novu katastrofu, sličnu slomu SSSR.

Sa rušenjem pravoslavne imperije 1917. Rusija je postala duhovna kolonija bezbožničkih sila, ona je nestala kao država i

⁷⁹ Isto, s. 214.

civilizacija. Njoj je potreban duhovni preporod, „prociscenje uma i duše od tuđih i lažnih vrednosti”⁸⁰. Liberalizam je potpuno strana ideologija ruskom duhu, ona razjeda već iscrpljeni organizam nacije. Liberalizam kao i komunizam odbacuje hrišćanstvo.

Oni su protivnici pravoslavlja kao duhovne osnove društva i države. Njihovo razmimoilaženje u socijalnoj i ekonomskoj politici ne poništava ovu osnovnu činjenicu. Komunisti se nisu pokajali za svoj krvavi teror nad verujućim narodom i samo čekaju svoj trenutak.

Liberale i levičare ujedinjava zajednička mržnja prema pravoslavlju. Oni kritikuju po razmerama zapanjujuću pljačku državne imovine, ravnodušnost prema građanima i nemoralnost činovnika, ali se i jedni i drugi boje zaokreta Putinove politike prema istorijskim vrednostima Rusije. Toga se boje i SAD i njihovi vazali u zapadnim zemljama. Preporod istorijske Rusije poništio bi njihove viševekovne napore za njeno uništenje. Za Rusiju je opasan i ruski nacionalizam, koji je mešavina ruski obojenih paganstva i nacionalsocijalizma. Određene snage nastoje da ga omladina prihvati. Čudovišno je da se mladim ljudima nudi nacistička ideologija u zemlji koja je toliko stradala od nacizma. Neprijatelji Rusije pokušavaju da je podriju pomoću radikalnih i levičara i desničara. Izazivanje verske i rasne mržnje put je u njenu propast. Rušenje jedinstvene ruske države vodi porobljavanju i nestanku svih naroda koji žive u njoj.

Da bi se „suprotstavila lažnoj svetskoj imperiji”⁸¹, koja hoće da porobi sve zemlje i narode svojim bezbožništvom, da zaustavi stvaranje zapadnog globalističkog „raja” – svetskog koncentracionog logora u kom nema mesta za hrišćanstvo, pravoslavna civilizacija treba da razvije svoj vlastiti model društva i države u kom treba naći mesta kako za monarhijsko načelo jedinstva tako i za demokratsko načelo slobode, ne zaboravljajući da pokretačku snagu i sposobnost za rešavanje protivrečnosti života daje *načelo demokratskog jedinstva*. Rešenje nije u teokratskoj monarhiji (imperializam, neka moguća obnovljena pravoslavna imperija, pogotovo ne samodržačka, mada

Liberale i levičare ujedinjava zajednička mržnja prema pravoslavlju.

Izazivanje verske i rasne mržnje put je u njenu propast. Rušenje jedinstvene ruske države vodi porobljavanju i nestanku svih naroda koji žive u njoj.

⁸⁰ Isto, s. 214.

⁸¹ Isto, s. 224.

glava države treba da bude sluga i Božji i narodni) ni u liberalnoj demokratiji (nihilistička anarhija, sloboda kao samovolja koja je svet dovela u apokaliptično stanje) već u *sabornoj demokratiji* u kojoj je nosilac duha svetosti, oduhovljenja sveta svaki čovek i celi narod

Moć je satansko iskušenje za čoveka, poništavanje volje i slobode drugog. Smirenost i snaga zajedno vode napretku.

prema meri svojih moći i sposobnosti. Svaki pojedini čovek svojim vlastitim svakidašnjim naporom treba da savladava svoju sopstvenu sebičnost i samoljublje, da kroz borbu teži saglasnosti i jednoglasnosti sa drugima a ne pobedi, nadmoći. Moć je satansko iskušenje za čoveka, poništavanje volje i slobode drugog. Smirenost i snaga zajedno vode napretku. Oholost i sebičnost – to je zlo sveta u kom živimo. Put ka nebu ide kroz ljudska srca. Ličnosni pristup političkoj teoriji, politička filosofija u kojoj politička antropologija zauzima svoje dostoјno mesto jeste put ka rešenju problema. Povratak jednostranoj imperijalnoj ideji i politici cara kao pomazanika Božjeg ne uviđa stvarne potrebe i dostignute rezultate političkog razvoja tokom proteklog veka. Demokratija je istinska ljudska potreba, pobuna protiv samodržavne monarhije nije bila slučajnost ni greška. Ali, to ne znači da treba ukinuti monarhijsko načelo, naprotiv. Mešovita, trojna vladavina (monarhijsko, aristokratsko i demokratsko načelo) je iskustvo na kom se može razvijati teorija koja ne uproštava složenu sliku tkiva društvenog i političkog života. Ali, nikome nije dato, pa ni caru ni narodu, ni raznim elitama da bude isključivi tumač volje Božje. Na vlasti se dosad izmenilo bezbroj bezbožnih vladara, a ni narodu nije mrsko da se opusti samo ako ima priliku. Pohlepa elita je i dovela svet u sadašnje stanje. Božja promisao i sila sve dovodi na svoje mesto.

Ruska pravoslavna crkva se obnovila poslednjih godina.

Ruska pravoslavna crkva se obnovila poslednjih godina, ali je visoko sveštenstvo, umesto prosvećivanjem naroda, počelo da se više bavi ličnim interesima i strastima. Takva crkva ne može igrati svoju prosvetiteljsku ulogu u društvu. Narodu je potreban preporod u ljubavi prema Bogu i čoveku. Crkva bez duha može da se nađe u onom položaju u kom je danas katolička crkva.

Srbi, Jugoslavija i Srednja Evropa

Vatikan je dugo odbijao da prizna novu državu Južnih Slovena, Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca. Za njega je stvaranje jugoslovenske države značilo prevagu pravoslavlja i širenje rusko-slovenskog uticaja na rubu Podunavlja i Srednje Evrope. Svetoj stolici je najvažnije bilo očuvanje „najkatoličkije države“ - Austrougarske kao Istočnog carstva (Oester-reich), udarne pesnice katoličkog prodora na Istok. I sile Antante su sve do sredine 1918. g. bile za očuvanje Austrougarske kao protivteže Rusiji u Podunavlju. Pobeda načela samoopredeljenja naroda pomogla je Južnim Slovenima da i oni budu priznati kao evropski narod pod vođstvom pobedničke Srbije.

Pod srpskim XX vekom treba podrazumevati „razdoblje koje je počelo 1914, a još istorijski nije završeno“⁸². Glavna pokretačka snaga srpske istorije ovog vremena je težnja naroda za ujedinjenjem i uključivanjem u savremeno društvo, koju su pratili pokušaji katoličke Srednje Evrope da ga podredi svojim interesima. Srbi su početkom XX veka živeli na prostoru istorijski podeljenom na najmanje pet kulturnih područja: srednjoevropskom, vizantijskom, mediteranskom, osmanlijskom i srpskom patrijarhalnom nacionalnom području sa dugim nasleđem zadružnog načina života.

Verski podeljeni između tri veroispovesti – pravoslavne, rimokatoličke i islamske, Srbi su u XX vek ušli sa idejom da je nacija zajednica *jezika*, a iz njega izašli sa drugom, suprotnom – da je *verska* zajednica. Hrvati su smatrani delom zajedničke srpskohrvatske nacije, čije istorijsko sazrevanje treba dovršiti. Srpska pobeda u Prvom svetskom ratu omogućila je stvaranje Jugoslavije na ovoj pretpostavci, ali ona je plaćena previsokom cenom. Srbija je u ratu izgubila toliko stanovništva da je zbog toga srpski nacionalni pokret bio prinuđen da pređe na odbranu ranije postignutog. Kod katolika i muslimana vremenom je, pod raznim uticajima, nadvladala misao

Pod srpskim XX vekom treba podrazumevati „razdoblje koje je počelo 1914, a još istorijski nije završeno“.

Verski podeljeni između tri veroispovesti – pravoslavne, rimokatoličke i islamske, Srbi su u XX vek ušli sa idejom da je nacija zajednica *jezika*, a iz njega izašli sa drugom, suprotnom – da je *verska* zajednica.

⁸² Милорад Екмечић, Српски двадесети век, у: *Дијалог прошlosti и садашњости*, зборник радова, Службени лист СРЈ, Београд, 2002, с. 13–17, ovde 13.

da su zasebni narodi. Dok je srpska žrtva za „kosovski“ identitet (sudbonosni boj na Kosovu polju s Turcima na Vidovdan, 28. juna 1389) bila „žrtva za vječnu, bezuslovnu vrijednost“⁸³, za veru pravoslavnu, kod muslimana i rimokatolika, konvertita, nastaje

Politička ideologija katoličke crkve odigrala je odlučujuću ulogu u prelazu sa etničkog na religiozni tip nacionalnog pokreta.

etika otpadnika, koji od novog identiteta u nastajanju žele da naprave neku novu (kontra)vrednost.

Politička ideologija katoličke crkve odigrala je odlučujuću ulogu u prelazu sa etničkog na religiozni tip nacionalnog pokreta. Još od 1815. katolička crkva je pripremala ujedinjenje Južnih Slovena pod vođstvom habzburške dinastije, nacrt okupacije balkanskih

pokrajina je stvoren 1844, a u Bosni i Hercegovini je ostvaren 1878, nakon Berlinskog kongresa. Tom cilju služila je i ideja pretvaranja monarhije od dvojne u trojnu federaciju sa slovenskom kao trećom jedinicom uz pokatoličavanje čitavog društva⁸⁴. Habzburška vlast je u Prvom svetskom ratu provodila „politiku tihog genocida nad srpskim narodom u Bosni i Hercegovini“⁸⁵. U tom cilju stvorene

Austrougarska vojska nije napadala preko Save i Dunava, već težim pravcem preko reke Drine s ciljem da Srbe iz istočne Bosne natera na izbeglištvo u Srbiju.

su muslimanske i katoličke dobrovoljačke jedinice (*Schutzcorps*), a u lancu koncentracionih logora uništeno je skoro sve srpsko sveštenstvo i inteligencija. Pokolji Srba, genocid, počeo je još u oktobru 1914. i do danas nije okončan. Austrougarska vojska nije napadala preko Save i Dunava, već težim pravcem preko reke Drine s ciljem da Srbe iz istočne Bosne natera na izbeglištvo u Srbiju. Bečki parlament je Majskom deklaracijom 1917.

dao mogućnost da se stvori „jugoslovenska federalna jedinica u Carstvu pod hrvatskim unitarnim vođstvom“⁸⁶, čime bi se Slovenci

⁸³ Часлав Копривица, Поријекло народа и питање суштине заједнице, у: *Саборност и демократија*, зборник радова (уредник Б. Кульанин), Удружење „Српско-руски мост“, Бања Лука, 2013, с. 26–123, ovde 67.

⁸⁴ Muslimani su se za vreme austrijske vlasti iseljavali iz Bosne i Hercegovine, a ona je planski naseljavala katolike iz celog carstva i unijate iz Ukrajine na najsrpskije prostore da bi ih iznutra razbila. Pravoslavni Srbi su, inače, tokom kako turske tako i austrijske vlasti, bili najbrojnija nacionalno-verska skupina u Bosni i Hercegovini. Činili su skoro polovinu stanovništva.

⁸⁵ Милорад Екмечић, Српски двадесети век, у: *Дијалог прошlosti и садашњости*, зборник радова, с. 13–17, ovde 15. Šta danas radi kijevska kleronacistička hunta u Novorusiji, u Donjecku, Lugansku i drugim gradovima? Nije li to nastavak jedne iste politike Zapada prema pravoslavnom svetu koja se provodi čitav protekli vek?

⁸⁶ Isto, s. 16.

odrekli svoje države i jezika u korist Hrvata kao nosilaca katoličke ideje i politike na ovom prostoru. Nakon ujedinjenja 1918. katolička crkva radi na rasturanju države preko čitavog niza raznovrsnih verskih, društvenih i političkih organizacija. Njen svetovni pokret

„Katolička akcija“ još od početka veka ima veliku političku ulogu u nizu evropskih zemalja; od enciklike *Fermo proposito* 1905. polako se prelazi na stvaranje i katoličkih političkih stranki, crkva se prilagođava demokratskom društvu koje je ranije vodila kao stado. Zajednička svim tim katoličkim strankama Srednje Evrope je bila mržnja prema Jevrejima, a pravoslavne Slovene su videle kao svog glavnog neprijatelja. Slično radu Vatikana u fašističkoj Italiji, nadbiskup Alojzije Stepinac je 1936. preko „katoličke akcije“ hrvatsku politiku vezao za kleronacistički, ustaški pokret Ante Pavelića uz zahtev da se prekine politika sporazumevanja sa Srbima, koju je do tada vodila najuticajnija Hrvatska seljačka stranka. Nemačka je nastojala da preko ovladavanja Srednjom Evropom uspostavi svoju vlast i nad celom Evropom i svetom. Socijaldarvinistička ideologija nemačkog nacizma, rasna borba Germana za ‘životni prostor’ na slovenskom Istoku svoje korene ima u starom katoličkom nasleđu.

Rasistička ideologija Prvog svetskog rata odlučujuće je uticala na nastanak ideologije i ratne politike nemačkog nacizma i italijanskog fašizma. Verski podeljena Nemačka je svoju nacionalnu ideologiju gradila na arijevskom rasizmu. Ideja smirivanja unutrašnjih društvenih borbi, korporativne države i nacionalnog jedinstva naroda pozvanih da vladaju svetom je osnova ideologije fašizma, kako nemačkog tako i italijanskog. Katolička crkva je u fašizmu videla sredstvo za uništenje masonskog liberalizma i socijalističkog ateizma, i, konačno, za osvajanje vlasti. Ona želi da preko fašizma katoliči svet. Papska enciklica *Quas primas* 1925. osuđuje društvene podele i političke stranke, težeći da čitavo društvo stavi pod katoličko vođstvo. Fašistički i katolički rasizam su se međusobno dopunjivali i u nemačkom društvu raspaljujući antisemitizam, antikomunizam i militarizam. Za katoličke ideologe fašistička „etička država“ je Božji vikar na zemlji. Anti-

Rasistička ideologija Prvog svetskog rata odlučujuće je uticala na nastanak ideologije i ratne politike nemačkog nacizma i italijanskog fašizma.

Fašistički i katolički rasizam su se međusobno dopunjivali i u nemačkom društvu raspaljujući antisemitizam, antikomunizam i militarizam.

komunizam se podudario sa rasizmom: „Rat na Zapadu je za Nemačku bio tradicionalni rat sa diplomatskim sredstvima i ograničenim ciljevima, u kome su se čak poštovali izvesni elementi međunarodnih ugovora. Rat na Istoku, pak, bio je *rasistički antikomunistički pohod* u kome se nije trebalo pridržavati nikakvih konvencija“⁸⁷.

I sve katoličke države istočne Evrope, osim Češke, nakon Prvog svetskog rata razvijale su se na političkoj ideologiji katoličke crkve.

I sve katoličke države istočne Evrope, osim Češke, nakon Prvog svetskog rata razvijale su se na političkoj ideologiji katoličke crkve. Predvođene Austrijom (hrišćanski socijalisti), Poljska, Mađarska, slovački deo Čehoslovačke, hrvatski deo Jugoslavije i Litva razvijaju ideje o autoritarnom poretku kao obliku nacionalne države. U Austriji fašizam korporativnog tipa 1934. prerasta u diktaturu, Poljska razmatra mogućnost iseljavanja Jevreja na Madagaskar. U Slovačkoj oni su skoro potpuno uništeni u Drugom svetskom ratu, a i u ustaškoj takozvanoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH), gde su ih skoro sve pobili u koncentracionom logoru Jasenovac, poznatom kao „Aušvic Balkana“.

U srpskim i drugim jugoslovenskim zemljama, društvene i političke ideje XIX veka su preko Prvog svetskog rata doživele do

U srpskim i drugim jugoslovenskim zemljama, društvene i političke ideje XIX veka su preko Prvog svetskog rata doživele do naših dana.

naših dana. Pri ujedinjenju u zajedničku državu učinjeni su međusobni ustupci: „Hrvati su se prečutno odricali Bosne i Hercegovine, a Srbi ideje da i katolici Dalmacije i Slavonije mogu biti delovi srpske nacije“⁸⁸. Nove stranke i njihove ideologije su više razarale nego čuvale jugoslovensku zajednicu. Hrvati su bili više skloni Podunavskoj konfederaciji nego državnoj zajednici sa

Srbima, koje su smatrali Levantincima. Kasnija politika stvaranja hrvatske države naseljene isključivo Hrvatima svoje korene ima znatno pre Prvog svetskog rata, oslonjena na ideju da oni pripadaju Zapadu. Svoju politiku potiskivanja pravoslavlja na istok katolička crkva je praktično ostvarivala već u Prvom, a tim više u Drugom svetskom ratu oslanjajući se prvenstveno na Nemačku.

Religiozni tip nacije je na jugoslovenskom tlu pobedio u Narodnooslobodilačkom ratu 1941–1945. Srbi su se podelili na

⁸⁷ Todor Kuljić, *Fašizam*, Nolit, Beograd, 1987, s. 216.

⁸⁸ Isto, s. 177.

komuniste i nacionaliste. Pobeda nad fašizmom je plaćena tolikim žrtvama da je u pitanje doveden opstanak nacije⁸⁹. Prepostavke za raspad Jugoslavije su stvarane dugo i brižljivo, još od raskida sa Sovjetskim Savezom 1948. Hrvati su, uz podršku Zapada, uporno radili na njenoj razgradnji. Konačni slom je usledio u ratovima 1991–1999. uz obilnu podršku ujedinjene Nemačke, Vatikana i mnogih drugih svim protivsrpskim snagama. Država se raspala po unutrašnjim granicama koje su od 1948. stvarali komunisti, od 1941. povezani s britanskim masonskim ložama. Zapadne države one moguće su Srbe da se ujedine u jednu, srpsku državu ne samo diplomatskim delovanjem, već i neposrednim vojnim uplitanjem u rat na strani srpskih neprijatelja.

„Demokratska“ ideologija je vrlo uspešno poslužila – kroz kleronacionalizam je dovela do sloma države. Jugoslovenska ideja je pokleknula pred obnovom katoličke Srednje Evrope. Genocid iz Prvog i Drugog svetskog rata nastavljen je progonom stotina hiljada Srba iz Hrvatske i većeg dela Bosne i Hercegovine (muslimansko-katolička Federacija BiH), pa čak i iz Srbije – sa Kosova i Metohije. Preostali Srbi su se našli u položaju proganjениh manjina u novostvorenim patuljastim državama opterećenim nacizmom, katoličkim klerikalizmom i islamskim radikalizmom, a pritisak na Srbiju i Republiku Srpsku, koju silom drže u sastavu Bosne i Hercegovine, ne prestaje ni danas. Crna Gora se za proteklih više od dvadeset godina, nažalost, potpuno prepustila diktatu Zapada. Tako sraman pad „Srpske Sparte“ нико nije mogao očekivati. Ideološki rascep srpske politike još od 1941, koji je vremenom prerastao u besmislenu borbu za vlast i uticaj, preti da potpuno pocepa srpski narod. Karikaturalni „crnogorski jezik“ i operetska država vrhunac su izrugivanja zdrave pameti. Ako katolici i muslimani zastupaju svoje versko pravo, „nije jasno kome i čemu treba crnogorska lakrdija“⁹⁰? Odvajanjem Crne Gore Srbija je ostala bez izlaza na

Hrvati su, uz podršku Zapada, uporno radili na njenoj razgradnji. Konačni slom je usledio u ratovima 1991–1999. uz obilnu podršku ujedinjene Nemačke, Vatikana i mnogih drugih svim protivsrpskim snagama.

Jugoslovenska ideja je pokleknula pred obnovom katoličke Srednje Evrope.

⁸⁹ Procene jugoslovenskih gubitaka, uglavnom srpskih, se kreću od 800.000 do 1.706.000 ljudi. Posao utvrđivanja tačnog broja žrtava, da bi bile prikrivene, ni do danas nije završen, što ostavlja mogućnosti za velike manipulacije, koje se i koriste na potpuno bezočan način.

⁹⁰ Бранимир Куланин, Срби и четири правца руског евразијства, u: *Србија и*

more; to je veliki dobitak za srpske neprijatelje, ali šta je dobila Crna Gora? Ostrašćenost ide dotle da se ne ustežu ni od napada na Srpsku pravoslavnu crkvu, naprotiv, preko njenog razbijanja dele i srpski narod. Bezočno napadaju i značajnog teologa mitropolita

Srpske zemlje se danas nalaze u stanju u kom ih je, podeljene i oslabljene, pa i zavađene, srazmerno lako uklopliti u nemačku Srednju Evropu. To je put u nacionalnu katastrofu.

Amfilohija Radovića, koji još uvek čuva crnogorsko čojstvo i junaštvo od nitkova. Njegoš je svoj *Gorski vijenac* posvetio prahu oca Srbije, Đordiju Petroviću Karađorđu, vođi Prvog srpskog ustanka 1804, koji je i sam bio poreklom iz Crne Gore. Srpske zemlje se danas nalaze u stanju u kom ih je, podeljene i oslabljene, pa i zavađene, srazmerno lako uklopliti u nemačku Srednju Evropu. To je put u nacionalnu katastrofu.

U ratu u Jugoslaviji je ispitivan model, u njemu je razrađivana tehnologija za buduće ratove u etnički i verski složenim državama – Rusiji i drugim. SAD, Britanija i Nemačka, uz jedan broj muslimanskih zemalja Bliskog i Srednjeg istoka, razvile su svoje obaveštajne mreže i agencije uticaja.

Zadatak ujedinjenja srpskih zemalja u jednu jedinstvenu državu i odbrane naše plemenite civilizacije, koju nam je u nasleđe ostavila Vizantija, pred nama je. Sličan zadatak stoji i pred Rusijom; ujedinjenje „ruskog sveta“, ruskih istorijskih zemalja u jedinstvenu rusku državu je uslov opstanka pred novim, neonacističkim pohodom Zapada, zajedno sa delom muslimanskog sveta, na pravoslavni Istok. Istorija je „dijalog prošlosti sa sadašnjosti“⁹¹, soubina Vizantije bi trebalo da nam bude opomena i pouka.

Rat i stradanje, često za tuđi račun, naša je soubina.

Rat i stradanje, često za tuđi račun, naša je soubina. Srbi su 1914. mobilisani u austrougarsku vojsku, ali su bežali u srpsku – prošli albansku golgotu, Solunski front i rat završili na italijanskoj granici. Tu su ga završili i 1945. u jedinicama Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Slom 90-ih nas je teško pogodio. Srbi su potisnuti sa mnogih svojih vekovnih prostora; od mora i sa glavnih saobraćajnih pravaca, a preostala srpska manjina na Kosovu i Metohiji već petnaest godina živi u getu.

⁹¹ *евроазијски геополитички простор* (приредили Миломир Степић и Живојин Ђурић), Институт за политичке студије, Београд, 2013, с. 351–386, ovde 364.

⁹¹ Милорад Екмечић, Предговор, у: *Огледи из историје*, с. 5–7, ovde 5.

Danas nam pripremaju *novi 25. mart – ulazak u NATO pakt*. Pristupanje Jugoslavije fašističkom Trojnom paktu 1941. je najsramnija stranica u srpskoj istoriji. Istina, odmah posle 25. usledio je 27. mart, narodna pobuna. Ujutro 27. marta patrijarh Gavrilo se narodu obratio rečima: „Pred našu naciju u ove dane sudba je ponovo stavila pitanje: kome će se privoleti carstvu? Jutros u zoru na to pitanje dat je odgovor: privoleli smo se carstvu nebeskom, to jest carstvu Božjem istine i pravde, narodne slove i slobode.“

Taj večni ideal, nošen u srcima svih pravih Srba i Srpkinja, čuvan i razgorevan u svetilištima naših pravoslavnih hramova... jutros je osvanuo čist i svetao kao sunce...⁹² Za pobunom je usledio krvavi obračun sa Jugoslavijom u Aprilskom ratu, koji je odložio napad na SSSR za više od mesec dana i po mnogim procenama uveliko doprineo pobedi nad fašizmom.

Treba da učinimo sve što je u našoj moći da se ova strašna istorija ne ponovi. NATO je od nestanka SSSR-a, koji ga je ograničavao, počinio toliko zločina u više zemalja Evroazije i Afrike da je njegova zločudna narav očigledna svakom razumnom čoveku. Fašisti iz celog sveta već ratuju u Ukrajini. Među tim plaćenim ološem, koji radi protiv bratskih ruskih zemalja ima i Srba, što je velika sramota za Srbiju i ceo srpski rod. Plan Zapada je da nakon Ukrajine preuzmu Belorusiju, potom Kazahstan i, konačno, Rusiju. Hoćemo li dozvoliti da srpski vojnici, zajedno sa zapadnim fašistima, ubijaju ljudе po ruskim selima i gradovima? Ako ljubav prema čoveku, prema slobodi, još gori u našim srcima, to neće biti tako.

Od Nemačke i Zapada se ne treba nadati nikakvom dobru. Evropska unija se neprijateljski odnosi prema Srbima i čitavoj našoj civilizaciji; na Slovene, ne samo pravoslavne, gleda rasistički. Germanski prezir i mržnja prema Slovenima, prema Srbima i Rusima posebno, prastari su, dovoljno je pročitati *Istočno pitanje* Uspenskog i Križanićevu (1617–1683) *Politiku*⁹³ pisani sredinom

Treba da učinimo sve što je u našoj moći da se ova strašna istorija ne ponovi.

Plan Zapada je da nakon Ukrajine preuzmu Belorusiju, potom Kazahstan i, konačno, Rusiju.

⁹² Патријарх Гаврило, Говор на Београдском радију 27. марта 1941. године, у: *Најлепшије српске беседе* (избор Милентије Ђорђевић), Просвета, Београд, 1999, с. 395–396, ovde 396.

⁹³ Juraj Križanić, *Politika*, Golden marketing, Zagreb, 1997.

XVII veka. Ima mišljenja da je danas najvažnije Nemačku osloboediti vazalnog odnosa prema SAD. A šta ćemo dobiti sa slobodnom Nemačkom? 'Prijateljsko' tapšanje nemačkih ministara diplomatijske po plećima ukrajinskih kleronacista i pokroviteljski stisci ruka

U XX veku politika je bila proizvodnja života po zadanim nacrtima „velikih učenja“, nemilosrdnih prema nasleđu.

govore da denacifikacija Nemačke nije izvršena ni završena. Svoju gnusnu politiku pokoravanja Evrope ujedinjena Nemačka je započela još u Jugoslaviji 90-ih. Evropska zajednica je, pod njenim pritiskom, Bosnu i Hercegovinu priznala 6. aprila 1992. – na godišnjicu napada na Jugoslaviju 1941, a napad na Srbiju 1999. počeo je u noći 24. na 25. mart – na godišnjicu potpisivanja pristupanja Jugoslavije Trojnom paktu 1941. To ne samo da nije slučajno, poruka fašista je jasna: mi baš i nismo izgubili Drugi svetski rat, on nije završen – evo, ponovo smo tu!

Dramaturgija istorije

U XX veku politika je bila proizvodnja života po zadanim nacrtima „velikih učenja“, nemilosrdnih prema nasleđu⁹⁴. Kakvi su rezultati?

Uspostavljanje globalnog sveta je politička drama sticanja potpune vlasti, pokušaja da se svetom upravlja iz jednog središta, čiji je ishod moguće prognozirati samo na osnovi dijalektike izazova i odgovora.

Oni se neumitno razilaze s početnim zamislama. Politika je najdelotvornije i najnepredvidivije sredstvo društvenih promena, oni se kreću od prvobitne ideološke uverenosti do tim neočekivanih rezultata što je vera bila jača. Zato se javila težnja ka prelazu od stihische politike suparničkih nacija ka planskoj politici takozvanog novog svetskog poretku. Globalna politika je drama proizvodnje, raspodele i preraspodele vlasti u svetskim razmerama, nastala kao rezultat Hladnog rata i sloma dvopolarnog sklopa sveta. Uspostavljanje globalnog sveta je politička drama sticanja potpune vlasti, pokušaja da se svetom upravlja iz jednog središta, čiji je ishod moguće prognozirati samo na osnovi dijalektike izazova i odgovora. To je izazov jedinoj suverenoj državi-hegemonu, koja prvo razgrađuje sve krupne države sposobne za samostalan

⁹⁴ А.С. Панарин, *Глобальное политическое прогнозирование в условиях стратегической нестабильности*, Эдиториал УРСС, Москва, 1999.

život i briše razlike između unutrašnje i spoljne politike. Na ovaj izazov je usledio odgovor početkom XXI veka stvaranjem čitavog niza organizacija od Šangajske organizacije za saradnju (ŠOS), grupe Brazil, Rusija, Indija, Kina, Južnoafrička Republika (BRIKS) i Grupe

20 do Evroazijskog saveza (EAS), koji treba da počne delovati 1. januara sledeće, 2015. godine. Nastojanja pobednika da zaustavi ubrzavaju tok istorije, ozbiljnost izazova najavljuje napregnutu dramaturgiju odgovora žrtava, koje brane svoje živote i dostojanstvo. Glavno je slamanje ideooloških stereotipa, jer nova budućnost može biti pojmljena samo mišljenjem oslobođenim savremenog liberalizma, koji se izopaočio u nepodnošljivu autoritarnu dogmatiku. Budućnost predodređuje naša kultura, koja treba da ima glavnu ulogu u prognoziranju. Društveni život na čoveka deluju kroz nju, ona mu daje subjektivni, vrednosni značaj. Predviđa se mogući društveno-istorijski smisao određenih događaja. Moderna je potisnula stare, ali nije uspela da stvori nove kulturne modele; istorijsko kretanje je spiralno.

Čitav XX i početak XXI veka je razigravanje drame koja je počela sa Prvim svetskim ratom, koji je postavio osnovu Drugog, u kom se rešavalo isto – nemačko pitanje, a Drugi Hladnom, koji se završio nestankom Sovjetskog Saveza i slabljenjem Rusije. Današnji dramatičan položaj Rusije, ruskog sveta, posebno od početka građanskog rata u Ukrajini, jeste novi, završni čin drame koja je počela sa Prvim svetskim ratom. Ratovi i revolucije XX veka bili su borba za svetsku vlast. Ideologizacija svesti je glavni krivac za zla „veka ekstrema“⁹⁵.

Prvi svetski rat i u njemu postavljeni dugoročni politički „program“ je prvi čin tragedije XX–XXI veka. Razni nacionalizmi (pangermanizam, panslavizam, atlantizam), marksizam i liberalizam su samo sredstvo. Iskustvo prva tri čina drame dozvoljava da predvidimo sledeće. Program, postavljen prvim činom, nije iscrpljen. Čitava drama je *lanac paradoksa*, koji su suština tragedije – potpuna suprotnost stvarnog rezultata početnoj zamisli.

Čitav XX i početak XXI veka je razigravanje drame koja je počela sa Prvim svetskim ratom.

Prvi svetski rat i u njemu postavljeni dugoročni politički „program“ je prvi čin tragedije XX–XXI veka.

⁹⁵ Erik Hobsbaum, *Doba ekstrema, istorija Kratkog Dvadesetog veka 1914–1991*, Dereta, Beograd, 2002.

Agresija NATO-a protiv Srba u kojoj je nestala Jugoslavija bila je samo početak neprekidnog rata (Avganistan, Irak; Libija, Sirija) nadnacionalnih struktura Zapada za konačno ovladavanje svetom nakon nestanka SSSR-a i Varšavskog saveza.

Agresija NATO-a protiv Srba u kojoj je nestala Jugoslavija bila je samo početak neprekidnog rata.

Rat je i oružani, ali je prvenstveno usmeren na izmenu svesti, na istorijske društvene, moralne i druge vrednosti napadnutih zemalja i civilizacija. Ovaj rat ima tri ravni – informacionu (krivotvorene činjenice, „opis“ događaja), konceptualnu (tumačenje činjenica, „teorija“) i metafizičku (smisaonu). Danas smo suočeni s bezočnim krivotvorenjem faktografije, koncepcije i metafizike savremene istorije – uzroka, toka i posledica Prvog i Drugog svetskog rata, u kom zapadni „istraživači“, prvenstveno angloamerički i nemački, krivicu sa izazivača prebacuje na žrtve, a zasluge pripisuju zločincima. Ove godine u žarištu je krivotvorene istorije Prvog svetskog rata, iduće godine su dva veka od završetka napoleonovskih ratova (1815) i 70 godina od pobeđe nad evropskim fašizmom (1945), 2017. je jedan vek od Oktobarske revolucije – ko zna šta će još sve „otkriti“ i saopštiti svetu? Verovatno će „otkriti“ da je SSSR, koji je oslobođio svet od fašizma, glavni krivac za izbijanje Drugog svetskog rata, kao što danas Srbe optužuju za Prvi!

Danas smo suočeni s bezočnim krivotvorenjem faktografije, koncepcije i metafizike savremene istorije – uzroka, toka i posledica Prvog i Drugog svetskog rata.

Nakon sloma SSSR-a („imperije zla“), sada pravoslavlje oglašavaju za glavnog neprijatelja zapadne civilizacije: to je tačno utoliko što je pravoslavna *blagodatno-saborna kultura hrišćanske saosećajnosti i darovanja*⁹⁶ jedini istinski protivnik zapadnog imperializma, koji je preko drevnog Rima, katoličke netrpeljivosti, kapitalističkog ugnjetavanja i socijalističkog nasilja (i jedan i drugi su latinski, u biti katolički „izumi“, uprkos Veberovoj „protestantskoj etici“) stigao do današnjeg neoliberalnog totalitarizma. Danas se ne vodi samo bitka za odbranu zemlje i naroda, u toku je borba za istoriju – za iskonske vrednosti od kojih zavisi opstanak čoveka. Današnji neopagani koji preko kleronacističkog državnog udara Ukrajinu

⁹⁶ Александр С. Панарин, *Православная цивилизация в глобальном мире*, Институт русской цивилизации, Москва, 2014.

uvode u „evropski dom“, u „civilizovani“ zapadni svet, ciničniji su i od Hitlerovih fašista. Putnički avion sa skoro 300 ljudi su oborili nad Ukrajinom da bi optužili Rusiju i stvorili izgovor za mere slične onima koje su preduzeli protiv Srba nakon više puta podmetanih zločina (Račak, Markale i drugi). Klinton je tražio od Izetbegovića da Srbe, nakon zločina počinjenih nad njima u tom kraju, puste u Srebrenicu, a onda je u Potočarima održao govor od dvadeset minuta za koji je „naplatio“ 250.000 dolara. I takva zemlja hoće da bude gospodar sveta! Cinizam s kojim sve to rade govori da se današnjim satanistima, samozvanim vladarima sveta, jako žuri, boje se odgovora do kojeg će neumitno doći. U BRIKS žele da uđu i Argentina, Indonezija, Meksiko i mnoge druge zemlje, žele i u Šangajsku organizaciju za saradnju (ŠOS) i Evroazijski savez (EAS).

Glavni oblici upravljanja u svetskom razdoblju (1880–1980. godine) bili su svetski ratovi i s njima povezane velike revolucije.

Nadnacionalne strukture upravljanja i ideologija globalizma

Stvarni subjekt istorije Zapada od druge polovine XVIII veka, a svetske istorije od druge polovine XIX veka, nadnacionalne su strukture usaglašavanja i upravljanja. Pritom, nadnacionalno upravljanje prolazi kroz *evropsko, svetsko i globalno razdoblje*.

Glavni oblici upravljanja u svetskom razdoblju (1880–1980. godine) bili su svetski ratovi i s njima povezane velike revolucije. Rešavanje ovih zadataka je i stvorilo te zatvorene strukture, pretežno britanske, a potom britansko-američke. One su zamenile masonske kao udarni odred, organizaciono jezgro svetske kapitalističke oligarhije, ne ukidajući pritom masonstvo.

Istraživanje pripreme i vođenja dva svetska rata pokazuje način i oblike delatnosti „gospodara svetske igre“, iz čega se mogu izvući određene pouke za sadašnju politiku.

Istraživanje pripreme i vođenja dva svetska rata pokazuje način i oblike delatnosti „gospodara svetske igre“, iz čega se mogu izvući određene pouke za sadašnju politiku. Veliki rat XX veka je počeo 1914, a završen je 1991, pri čemu ni tada, a ni do danas nisu rešeni određeni zadaci. Istoriski neprijatelj Rusije, Slovena i pravoslavne civilizacije ne odustaje od njih. Pri tom je iskustvo

prelomnog razdoblja 1871–1929. i 1930-ih izuzetno važno. Naše vreme jako podseća na početak XX veka. Priprema Prvog svetskog rata, više nego Drugog, pokazuje način rada nadnacionalnih struktura upravljanja stvorenih na strategiji britanske vladajuće političko-intelektualne klase. Njena odlika je celovito izučavanje

Priprema Prvog svetskog rata, više nego Drugog, pokazuje način rada nadnacionalnih struktura upravljanja stvorenih na strategiji britanske vladajuće političko-intelektualne klase.

sveta, ona se ne oslanja samo na intuiciju. Strategija je delo obimnog rada, nju nemaju lenji i lakomisleni. Međutim, ne treba zaboraviti da Britanija nije slučajno nazvana „podlim Albionom“; beskrajna sebičnost, podlost i ne samo bezosećajnost već i sadistička zloba, jednom rečju nečovečnost odlikuje ne samo njenu već čitavu angloameričku politiku. Oni su se izveštili u tome da zgrću žar tuđim rukama. Državni prevrat, izazivanje

građanskog rata u Ukrajini i njihov odnos prema Rusiji najnoviji su slučaj potpuno bezdušnog, zločinačkog postupanja sa čitavim zemljama i narodima.

Danas je, uz naftu i gas, Zapadu posebno interesantan i ruski prostor, pre svega Sibir, zbog preteće geoklimatske katastrofe. Istaknuti zapadni političari otvoreno govore da je Rusa dovoljno 20 do 30 miliona (da opslužuju „cevi“ – naftovode i gasovode), da ih ne treba više.

Tekuće istorijsko razdoblje počelo je Francusko-pruskim ratom (1870–1871) i ekonomskom depresijom (1873–1896); preko

Danas je, uz naftu i gas, Zapadu posebno interesantan i ruski prostor, pre svega Sibir, zbog preteće geoklimatske katastrofe.

tri svetska rata dovelo je do rušenja SSSR-a, i odmah je nastavljeno najnovijim pohodom Zapada (širenje NATO i Evropske unije na Istok) na ruski prostor i bogatstva. Optužbe upućene Srbima i Rusima kao krivcima za Prvi i Drugi svetski rat su izmišljene. Naš zadatak je da odbranimo, povratimo rezultate Drugog svetskog rata izgubljene u Hladnom ratu. Varšavski savez je

objedinjavao skoro sve slovenske i pravoslavne zemlje, on je nastao kao rezultat njihove pobede u Drugom svetskom ratu, odbrane od osvajača. Ovu zajednicu treba obnoviti na novoj, dobrovoljnoj osnovi. Od Zapada nećemo ništa dobiti.

Među značajnijim zatvorenim udruženjima zapadne oligarhije (Bilderbergški klub, Trostrana komisija, Savet za spoljne odnose SAD, Fabijansko društvo u Londonu, određene masonske

lože u SAD, Velikoj Britaniji, Francuskoj i drugim zemljama) ima deset do petnaest prepletenih struja koje se međusobno bore za prevlast. Najnovije ideoološko jezgro te klase je kalvinističko-judaistička po poreklu, rasistička ideja izabrane manjine, pozvane da vlada svetom, kojoj se Zapad okrenuo pre pola veka, krajem 60-ih. Sama ideja je nastala spojem kalvinističke ideje izabranih pojedinaca i judaističke ideje izabranog naroda. Treba imati u vidu i katoličku ideju teokratske monarhije, čiji se koreni nalaze u autoritarno protumačenom monarhijanstvu u trinitarnom učenju, što je i dovelo do odvajanja Zapada od Svetе saborne apostolske Crkve.

Rusija (Ruska imperija, Sovjetski Savez, Ruska Federacija), 'Treći Rim', već dva veka je prepreka na putu stvaranju „svetske vlade“, zato je toliko mrze i napadaju. Za osujećivanje mogućnosti da Rusija, koja je uspešno ratovala protiv Turske, u Prvom svetskom ratu dobije Konstantinopolj i moreuze (Bosfor i Dardaneli) najviše, mada ne i jedina, bila je zainteresovana Velika Britanija. Ona je preko liberalne opozicije u državnoj dumi (stranka kadeta Pavla Miljukova) još od 1916. radila na rušenju monarhije, što se preko februarske revolucije 1917. i podrške Nemačke i SAD boljševicima završilo Oktobarskom revolucijom, koja je zemlju izbacila iz rata. Plodovi pobeđe pripali su zapadnim saveznicima, mada je Rusija u njemu izgubila najviše vojnika i podnela najveće žrtve u celini.

Zapad se, u borbi za svetsku vlast, izdaje za civilizaciju koja ima univerzalni značaj, i, saglasno tome, trudi se da sve druge omalovaži i optuži za nesavremenost i mračnjaštvo, za neprihvatanje „zapadnih vrednosti“. Krivotvorene istorije i čitavog duhovnog nasleđa čovečanstva je značajan činilac savremenog informacionog, psihistorijskog rata i globalnog upravljanja. Svaki pokušaj ozbiljnog istraživanja struktura globalnog upravljanja optužuju kao 'konspirologiju' i 'teoriju zavere', koje nemaju mesta u nauci. A šta bi drugo i mogli očekivati? Popper je po narudžbi tih struktura napisao knjigu *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji* i, naravno, uz odgovarajuću propagandu postao „veliki“ i svetski uticaj filosof politike i

Rusija (Ruska imperija, Sovjetski Savez, Ruska Federacija), 'Treći Rim', već dva veka je prepreka na putu stvaranju „svetske vlade“, zato je toliko mrze i napadaju.

Zapad se, u borbi za svetsku vlast, izdaje za civilizaciju koja ima univerzalni značaj.

Ideologiju globalizma Zapad uporno ostvaruje. Bžežinski najavljuje Rusiji dug i iscrpljujući građanski rat u Ukrajini. Zamesili smo vam kašu, izvolite kusajte!

U toku je borba koja će predodrediti budućnost sveta za narednih nekoliko stoljeća, ne možemo sedeti skrštenih ruka. Čitavo srpsko vojno i političko rukovodstvo, koje je pokušalo da odbrani narod i zemlju, u Hagu je; tamo bi rado videli i rusko, uprkos tome što vojska ukrajinske hunte, pod američkim pokroviteljstvom, bombarduje ruske gradove na istoku zemlje, koji traže svoja zakonita prava! A SAD, suočene sa privrednim i vojnim usponom Rusije, koju su pokušali da dotuku 90-ih, uvode joj već treći paket ekonomskih i drugih sankcija. Mek Kejn je već pretio da će Putin završiti kao i Gadafe, Obama govori o američkoj izuzetnosti, čiji je glavni jamac američka vojska! I nemački nacisti su krenuli na Sovjetski Savez uvereni u svoju, rasnu izuzetnost. Izuzetnost se završila tako što je tri miliona zarobljenih nemačkih vojnika deset godina podizalo ono što su rušili za četiri godine rata. Preživele, njih dva miliona, pustio je Hruščov 1955. Valjda bi im takvi kakvi su bili nakon deset godina poratne „socijalističke izgradnje“ bili samo teret.

Novo rusko Kosovo, posle Ukrajine, može postati Kuban, jug Rusije preko koga zemlja izlazi na Crno i Kaspijsko more. Zapadna strategija anakonde, opkoljavanja, odvajanja od mora i gušenja žrtve, koju su već primenili prema Srbima i Srbiji, namenjena je i Rusiji, kao glavnom dobitku u borbi za ovladavanje bogatstvima

društva. U stvari, radi se o jednom (socijalnom) delu ideologije globalizma, uz Atalijeve *Linije horizonta* (ekonomija, trgovačko društvo), *Veliku šahovsku tablu* Bžežinskog (geopolitička strategija ovladavanja Evroazijom), Fukujamin *Kraj istorije...* (politička teorija globalizacije liberalne demokratije). „Nauka“ koja opslužuje globaliste je srazmerno dobro plaćena, a kada je u pitanju novac, mogu, bar privremeno, i zaboraviti na naučnu i ljudsku savest, naravno ako je imaju. Ideologiju globalizma Zapad uporno ostvaruje. Bžežinski najavljuje Rusiji dug i iscrpljujući građanski rat u Ukrajini. Zamesili smo vam kašu, izvolite kusajte! U svakom slučaju bićete krivi, od inkvizicije smo imali šta naučiti!

Šta činiti?

U toku je borba koja će predodrediti budućnost sveta za narednih nekoliko stoljeća, ne možemo sedeti skrštenih ruka. Čitavo srpsko vojno i političko rukovodstvo, koje je pokušalo da odbrani narod i zemlju, u Hagu je; tamo bi rado videli i rusko, uprkos tome što vojska ukrajinske hunte, pod američkim pokroviteljstvom, bombarduje ruske gradove na istoku zemlje, koji traže svoja zakonita prava! A SAD, suočene sa privrednim i vojnim usponom Rusije, koju su pokušali da dotuku 90-ih, uvode joj već treći paket ekonomskih i drugih sankcija. Mek Kejn je već pretio da će Putin završiti kao i Gadafe, Obama govori o američkoj izuzetnosti, čiji je glavni jamac američka vojska! I nemački nacisti su krenuli na Sovjetski Savez uvereni u svoju, rasnu izuzetnost. Izuzetnost se završila tako što je tri miliona zarobljenih nemačkih vojnika deset godina podizalo ono što su rušili za četiri godine rata. Preživele, njih dva miliona, pustio je Hruščov 1955. Valjda bi im takvi kakvi su bili nakon deset godina poratne „socijalističke izgradnje“ bili samo teret.

Novo rusko Kosovo, posle Ukrajine, može postati Kuban, jug Rusije preko koga zemlja izlazi na Crno i Kaspijsko more. Zapadna strategija anakonde, opkoljavanja, odvajanja od mora i gušenja žrtve, koju su već primenili prema Srbima i Srbiji, namenjena je i Rusiji, kao glavnom dobitku u borbi za ovladavanje bogatstvima

Evroazije. Kavkaski muslimani organizovano naseljavaju taj prostor, slično albanskom zaposedanju Kosova. Zapad koristi razrađene socijalne i vojno-političke tehnologije, što mu omogućava da s velikom verovatnoćom predviđa ishod planiranih poduhvata.

Rusija je danas predmet satanizacije, kao što su bili Srbi i Srbija 90-ih. Cilj opravdava sredstvo, sva sredstva su dopuštena radi dostizanja cilja! A cilj je tako plemenit: uspostavljanje svetske vlade pod dominacijom jedne, „izuzetne“ nacije i države! Pobunjenici protiv kijevske kleronaciističke hunte su sada „teroristi i separatisti“, a Putin je krivac za rušenje aviona i smrt skoro 300 nevinih putnika! Razgoropadeni ruski imperijalizam je ponovo pretnja civilizovanom, slobodnom svetu! Mediji obavljaju svoj posao, za to su plaćeni. Pitanja o tačnosti i istinitosti su suvišna. Sankcije protiv Rusije će biti usmerene na oštro pogoršanje uslova života naroda i stvaranje uslova za „upravljeni haos“, svrgavanje vlasti i uspostavljanje narodne, „demokratske“. Zapadni preduzetnici očekuju da će ukrajinsku crnicu i ruske sirovine dobiti po bagatelnim cenama. Arbitražni sud u Hagu je presudio da Rusija isplati 50 milijardi dolara bivšim akcionarima Jukosa. Takav rad čak i pravnih ustanova će naterati Rusiju da izđe iz evropskog pravnog polja. Iz Grupe 8 je već isključena. Pokazuje se da je sva postsovjetska politika otvaranja prema Zapadu bila pogrešna, zdravu i snažnu Rusiju tamo ne žele. Gorbačovu su dali Nobelovu nagradu za mir i aplaudirali Jeljinu dok su uništavali svoju zemlju i narod. Sada kada Putin obnavlja Rusiju, koju je izvukao iz brloga 90-ih, nazivaju ga diktatorom i Hitlerom naših dana zato što je ruski Krim vratio matici zemlji i spasio ga od fašista.

Zapad koristi razrađene socijalne i vojno-političke tehnologije, što mu omogućava da s velikom verovatnoćom predviđa ishod planiranih poduhvata.

Nama je potrebna vlastita istoriografija i filosofija istorije, na kojoj će biti odgajana nova pokolenja. Kakvo je danas stanje? Dozvolili smo da nastavu istorije i filosofije skoro potpuno izbace iz nastave. Šta možemo očekivati? Omladina niti zna istoriju, niti se ospozobljava za samostalno mišljenje. Istorija i filosofija su najvažnije za stvaranje društvenih i političkih pogleda, moralnih stavova i, konačno, formiranje ličnosti; bar je tako u uspešnim društvima i zemljama. Još od Sokrata i Platona poznato je da je

Rusija je danas predmet satanizacije, kao što su bili Srbi i Srbija 90-ih.

obrazovanje (paideia), mi bi u duhu pravoslavne kulture i srpskog nasleđa rekli prosvećivanje, prvi i najvažniji zadatak društva i države. Pronicljivost i dalekovidost u obrazovanju i vaspitanju dece i omladine, u prosvećivanju naroda osnov je njegove budućnosti,

Pronicljivost i dalekovidost u obrazovanju i vaspitanju dece i omladine, u prosvećivanju naroda osnov je njegove budućnosti.

blagoslova ili prokletstva. Nauka bez vere i morala neće doneti zrele plodove.

Vizantijsko-slovenski svet

Gde je danas naša civilizacija? Da li smo mi spremni za borbu? Hedonistički individualizam je već razglobio, razjeo društvo, ono više ne postoji. Ako

student u autobusu sedi dok starac stoji onda je to smak sveta. A sedi i ne obraća pažnju na njega. Ako ima voznu kartu to još ne znači da su „ravnopravni“, da može da ne ustupi mesto starijem; društvo je zasnovano na moralu, na ljudskoj saosećajnosti. Dok su „liberali“ i „demokrati“ 90-ih rasturali Sovjetski Savez i pljačkali narod i svoju zemlju, Srbi su, pod pritiskom neprijatelja sa mnogih strana, još uvek željno gledali u tom pravcu ne shvatajući šta se dešava. Krajnje je vreme da se zapitamo gde se nalazimo! Rusija je o sebi trebalo da misli dok su fašisti uništavali Jugoslaviju, progonili i ubijali Srbe, a ne da čeka da Ukrajinu, iskonsku rusku zemlju, pretvore u razbojište. Neprijatelj nije pred vratima, on je u kući! Pravoslavne svetinje zlotvorima služe na porugu, skrnave ih kao što su to Latini i Turci radili vekovima i kao što to danas rade Albanci na Kosovu. Za Ukrajinom će uslediti i veće nesreće

ako se ne osvestimo. Zašto spava Kijev, majka gradova ruskih? Zar Rusija treba da od ološa oslobođa kozačku zemlju? Fašistima treba i trag zatreći, omogućiti narodu da živi u slobodi. Rusi i Rusija su pomogli unijatima (Galiciji, celoj zapadnoj Ukrajinji) da se oslobole strane vlasti na kojoj su se vekovima smenjivale Polska, Austrija i druge katoličke zemlje, da žive u svojoj državi. A šta oni danas rade? Umesto zahvalnosti, ubijaju Ruse, razaraju njihove kuće i gradove, nazivaju ih insektima, ljudima niže vrste! U Rusiji se već nalazi pola miliona izbeglica iz Ukrajine, zar to nije nova Jugoslavija? Odesa bi morala biti opomena celom svetu kuda se zaputio!

U Rusiji se već nalazi pola miliona izbeglica iz Ukrajine, zar to nije nova Jugoslavija?

Gde tražiti odgovore na pitanja našeg vremena? *Trinitarno i hristološko učenje* (trojičnost Božja, učovečenje Boga, dve prirode u Hristu) stvoreno na vaseljenskim saborima i danas je savremenije i vrednije od svih društvenih i političkih teorija novog veka.

Zašto u Ukrajini ljudi obaraju na kolena, zar to nije rukopis Vatikana? Sena velikog inkvizitora nadnosi se nad svetom, treba se boriti za slobodu! Homjakov je odgovor pravoslavnih patrijarha 1848. na poslanicu Pija Devetog, u kojem kažu da je čuvar istine celi crkveni narod a ne hijerarhija, shvatio kao najvažniji događaj za buduće vekove. Istočno pitanje je pitanje odbrane ljubavi od prezira, velikodušnosti od sebičnosti, smernosti od oholosti, slobode od nasilja i ropstva!

Zapad je izgubio svaki osećaj za meru i razum. Stvaranje „novog svetskog poretka“ bilo bi uspostavljanje autoritarnog sistema planetarnog rasizma. Sociokulturna i geopolitička agresija Zapada nailazi na sve odlučniji odgovor sveta. Globalna ekološka, socijalno-ekonomski i kulturna kriza zahteva stvaranje nove paradigmе razvoja. Izlaz je razvijanje *evroazijske ideje* kao odgovora na nesnosni atlantski liberalni totalitarizam.

Vizantijsko-slovenska ikumena, kao središnja civilizacija sveta treba da bude nosilac novog formacionog pokreta u kom će *hronopolitika* zameniti geopolitiku⁹⁷ – socijaldarvinističku preraspodelu zemalja i njihovih dobara.

Slobodno, saborno jedinstvo formula je društva i države koje treba stvoriti i ponuditi je celom svetu izmučenom nasiljem i strahom od novih porobljivača. Živeti životom hrišćanina, u duhu bratske ljubavi, nasušna je potreba i zadatak savremenog čoveka i društva. Sili treba suprotstaviti mudrost. Formaciona inicijativa će se sa Zapada preseliti u druge prostore.

Zašto su Srbi narod rusofilski? Zato što Rusi osećaju beskraj, to je shvatio Dostojevski dok je gledao razbojnike kako igraju u „mrtvom domu“. I još zato što, ako na zemlji postoji narod nebeske

Zapad je izgubio svaki osećaj za meru i razum. Stvaranje „novog svetskog poretka“ bilo bi uspostavljanje autoritarnog sistema planetarnog rasizma.

Sili treba suprotstaviti mudrost. Formaciona inicijativa će se sa Zapada preseliti u druge prostore.

⁹⁷ Александар С. Панарин, *Реваншистская политика в XXI веке*, Издательство „Русский мир“ ОАО „Московские учебники“, Москва, 2005.

lepote, onda je to ruski narod. Nikada ne bih dao velike plave ruske oči i zlatne kose za crne španske oči i kose, pisao je Dostojevski. Rusiju i prostodušni pravoslavni narod ruski ljubio je beskrajno. Rusija je velika blagošću, svojom dobrotom. Tužno je gledati kako

Nova Srbija, kako je nastala, tako je za čas i nestala. Srbi su, bežeći od turskog i austrijskog progona, našli svoj novi dom u Novorusiji, ali brzo su se srodili i orodili sa mesnim narodom i nestali.

nestaje taj čudesno, anđeoski lepi drevni slovenski lik iz ruske „glubinke“ – iz Pskova, Pjenze, Toropca, iz ruskih sela; ali šta se može – još su mnoge neispunjene tajne u časi Božjoj.

Nova Srbija, kako je nastala, tako je za čas i nestala. Srbi su, bežeći od turskog i austrijskog progona, našli svoj novi dom u Novorusiji, ali brzo su se srodili i orodili sa mesnim narodom i nestali. Nova Srbija

(Novo-Serbija, Novaya Serbia) postojala je samo 12 godina, od 1752. do 1964. na prostoru današnje Kirovogradske oblasti sa upravnim središtem u Novomirgorodu. Srbi iz Austrijskog carstva, uglavnom iz današnje Vojvodine, dobili su zemlju, osnovali mnoga sela, koja su nazvali po svojim rodnim, od kojih mnoga i danas imaju stare nazine. Danas, oni su Rusi. I ponovo među izbeglicama od zla i nasilja koji danas piruju u divnoj ruskoj postojbini; zato što su pravoslavni. „Daj nam, Bože, onoliko hrabrosti koliko neprijatelj naš ima mržnje prema nama, i delo će Tvoje uskoro biti svršeno“⁹⁸.

Nova Srbija (Novo-Serbija, Novaya Serbia) postojala je samo 12 godina, od 1752. do 1964. na prostoru današnje Kirovogradske oblasti sa upravnim središtem u Novomirgorodu.

Iz krvi pravednika, koje Bog šalje ljudima, ponikla je naša blagorodna vera. Sudbina najboljih je da se žrtvuju za svoj rod.

Hrišćanski humanizam najdublji je izvor na kom se može napajati nova ideologija i politika. Rusija, u ime više, Hristove istine i pravde, treba da objedini pravoslavne i sve slovenske narode, da nastavi delo Vizantije – delo mirnog ujedinjavanja sveta. Da bi postala istinsko – duhovno i političko središte, ona sama treba da stvori društvo koje kao obrazac može ponuditi celom svetu. To je trnoviti put ostvarivanja Hristovog zaveta ljubavi i bratstva svih naroda, celog ljudskog roda.

Ceo vizantijsko-slovenski svet se svom snagom treba okrenuti stvaranju evroazijskog saveza i u njemu zajedno graditi

⁹⁸ Владика Николај Велимировић, Беседа о првим жртвама, у: *Најлепше српске беседе*, с. 325–332, ovde 332.

svoju budućnost. Srpske i grčke zemlje, Rumunija i Bugarska, sva Jugoistočna Evropa, treba se licem okrenuti prema Rusiji. Ona sama se priprema za ubrzani razvoj svog Dalekog istoka, za preusmeravanje svoje ekonomске i razvojne politike. Nama

je potrebna zajednička strategija. Na tom zadatku treba okupiti sav intelektualni potencijal društva. U Varšavskom savezu je živelo oko 400 miliona ljudi. Stvaranje *kritične mase* za samostalan naučnotehnološki, društveno-politički i duhovni razvoj podrazumeva obnovu jedinstva na osnovu uvida u istorijske interese, koji treba da budu ispred pojedinačnih i kratkoročnih.

Na podele i sukobe i igraju naši neprijatelji. Istorija Prvog i Drugog svetskog rata, kao i najnoviji događaji u Jugoslaviji, Ukrajini i na drugim mestima, trebali bi da nam budu pouka i opomena. Rusija svojim ugledom i snagom treba da odigra nezamenljivu ulogu ujedinitelja slovenskih i pravoslavnih naroda i zemalja.

Zaključak: Da bi se očistilo blato koje se nakupilo u svetu poslednjih 30–40 godina, potreban je vetar koji „može doći samo s Istoka“⁹⁹, gnjila zapadna civilizacija nepovratno propada. Da ne bismo bili pešaci u njihovoј igri, moramo razviti svoju vlastitu nacionalnu srpsku i civilizacionu strategiju. Dok je Ruska imperija pod pritiskom neprijateljskih sila propala, SSSR je imao svoju strategiju istorijskog razvoja i vlast odlučnu da je ostvari, zato je pobedio u najtežem ratu u istoriji sveta. Stvorio je veliku i moćnu zajednicu, koju treba obnoviti na novim osnovama. Budućnost slovenskih i pravoslavnih naroda je u vlastitoj, a ne u tudim civilizacijama i političkim zajednicama. Očuvanje i razvoj nacionalnih kultura moguće je samo i njoj. Ako deca ne uče i ne poznaju istoriju svog naroda, kao što je kod nas sada slučaj, on nema nikakvu budućnost. Da bi društvo bilo zdravo i napredovalo srazmerno svojim mogućnostima, potreban nam je istinski demokratski društveni i politički poredak zasnovan na najvišim istorijskim vrednostima. To je demokratija koja jednako uvažava prava i interes pojedinca i zajednice, počev od porodice preko naselja do cele nacije, države i civilizacije. Bez sretnih ljudi

Nama je potrebna zajednička strategija. Na tom zadatku treba okupiti sav intelektualni potencijal društva.

Da bi društvo bilo zdravo i napredovalo srazmerno svojim mogućnostima, potreban nam je istinski demokratski društveni i politički poredak zasnovan na najvišim istorijskim vrednostima.

⁹⁹ Андрей Фурсов, *Холодный восточный ветер русской весны*, s. 3.

nema sretne zajednice. Ali, i obrnuto, ako nema duha zajedništva, međusobnog razumevanja i ljubavi, teško da iko u takvom društvu može biti sretan i zadovoljan. Individualizam i kolektivizam su krajnosti koje mogu samo da štete zdravom razvoju ličnosti i društva. Iskustvo nasilnog kolektivizma (komunizam, socijalizam) i razornog individualizma (liberalizam) bi nas trebalo poučiti da stalno tražimo i pronalazimo neophodnu meru i ravnotežu u odnosima između brojnih učesnika sve složenijeg društvenog i političkog života na načelu slobodnog razvoja za sve.

Blagodatni, saborni duh pravoslavne kulture je osnova na kojoj možemo graditi i stvoriti društvo u kakvom bi i drugi poželeli da žive.

Blagodatni, saborni duh pravoslavne kulture je osnova na kojoj možemo graditi i stvoriti društvo u kakvom bi i drugi poželeli da žive. Iako je socijalistički ateizam tokom XX veka udaljio narod od vere hiljadugodišnja prošlost je živila u srcima ljudi, „u narodnom sećanju, u sačuvanim, pa čak i u srušenim hramovima, u starim ikonama“¹⁰⁰. Viši smisao života nije u materijalnom blagostanju. Iz sveta samozivosti i sujete treba se vratiti duhovnom životu, veličina i snaga naše civilizacije je u služenju istini i pravdi.

„Jerusalimska „majka crkva svih crkava“, preko Konstantinopolja – Novog Rima (*hiljadugodišnjeg prvog Hrišćanskog istočno-romejskog carstva*), Aleksandrije i Antiohije oplodila je i prosvetila svjetlošću vječne Istine, balkanske narode, Kijev – kolijevku ruskih gradova, Gruziju, i rodila novo hrišćansko pravoslavno carstvo – Moskvu (*Treći Rim, po starcu Filoteju s kraja XIV i početka XV vijeka: „četvrtog neće biti“*). Posle otpada Prvog Rima (XI vijek) i time nastale simbioze zapadnog hrišćanstva sa imperijalnom „rimskom idejom“, kroz nepogrešivo papstvo, reformaciju, kontrareformaciju, renesansu, prosvećenost, i nove humanističke totalitarne poretku (*francuska, sa Zapada izvezena marksističko-boljševička revolucija, nacifašizam i savremenici američko-evropski globalizam*) pravoslavni istok je postao i ostao kičmena moždina svijeta na razmeđu Evrope, Azije i Afrike.

Nalazeći se na raskršću između judeo-hrišćanske muhamedanske otpadije i zapadnog, Bogočovjeka razovaploćujućeg, inkvi-

¹⁰⁰ Леонид Решетников, *Вратити се Русију, трећи пут или ћорсокаци безнађа*, s. 20-21.

zitorskog humanizma, pravoslavlje je, kao i Hristos, Glava Crkve, postalo i ostalo „znak preporečni“. Njegova istorija se odvijala i odvija u znaku Hristove Golgotе ali i Njegovog Vaskrsenja“.

Osnovne iskonske vrednosti u životu pravoslavnog ruskog naroda i države su „*pravoslavlje i državnost u carskom služenju pomazanika Božijeg – Simfonija među njima*“¹⁰¹, briga o nebeskom, a ne prosto o sadašnjem životu; duša Rusije je u Carstvu nebeskom. Sa boljševičkom i „liberalnom“ revolucijom Rusija postala je kolonija bezbožnih sila. Metafizička drama, sukob božanskih i demonskih sila potresa Rusiju još od „prve smute“ skraja XV veka. Kao naslednica i prejemnica Istočno-romejskog Konstantinovog carstva, Rusija je bila i ostala svesna svog opštečovečanskog pozvanja. U njoj sve, pa i ovostrane zemne društvene vrednosti zasnovane na anarhizmu i nihilizmu, stvaranju novog čoveka, pa i bez Boga i besmrtnosti, dobija eshatološko izmerenje. Boljševička revolucija bila je socijalni humanistički maksimalizam, ona je pokušala da zameni Svetu Rusiju sa bezmernim Carstvom nebeskim. Rezultat je tužan: revolucija je postala pseudoreligiozni apsolutizam, koji je uništio milione ljudi radi svetle, sretne budućnosti čoveka i čovečanstva i pokušao da iskoreni sve sveto u njoj.

Spas od demonskog duha samorazaranja i samo-uništenja, greha bogootpadništva sveta je u povratu svetosti pokajanjem i sastradanjem, koji su osnova pravoslavne civilizacije. Istinski učitelji, prosvetitelji Rusije su Sveti Sergej Radonješki i Sveti Serafim Sarovski, Puškin i Dostojevski. Za grehe se treba pokajati i praštati, nije dovoljno kažnjavati. To je put istinskog preobražaja čoveka i društva u duhu Hristove samožrtvene ljubavi za život sveta.

Inkvizicija i Francuska revolucija s Napoleonovim osvajanjem Evrope, Prvi svetski i Drugi svetski rat sa nacifašizmom i „novim evropskim poretkom“, i, konačno, današnji pohod Zapada na Istok, pokušaj stvaranja „jednopolarnog sveta“ i „novog svetskog porekta“ razna su razdoblja razvoja imperijalne ideje, nasilnog postrojavanja sveta bez unutrašnjeg, duhovnog preporoda čoveka.

Revolucija je postala pseudoreligiozni apsolutizam, koji je uništio milione ljudi radi svetle, sretne budućnosti čoveka i čovečanstva i pokušao da iskoreni sve sveto u njoj.

Za grehe se treba pokajati i praštati, nije dovoljno kažnjavati.

¹⁰¹ Isto, s. 240.

Žrtva te politike više nego drugi bio je tokom savremene istorije „najkrivlji“, najistureniji prema Zapadu pravoslavni srpski narod. Nas nije mimošao nijedan kazneni odred; Beograd, srpska prestonica rušen je prvi i 1914. i 1941. i 1991. godine. U ime tog

Nas nije mimošao nijedan kazneni odred.

„novog svetskog poretka“ 1999. ubijene su hiljade nevinih ljudi, rušeni mostovi i bolnice, trovana zemlja, i nakon svega toga od nas zahtevaju da se bespogovorno svrstamo u NATO sa fašistima koji su srušili Jugoslaviju i danas u Ukrajini ruše drevnu rusku pravoslavnu civilizaciju. NATO još podmuklijim i ne manje surovim metodama nastavlja demonsko delo osvajača. Bez imalo ljudske savesti doveo je svet na ivicu novog rata koji se može završiti opštim slomom.

Izlaz je „samo jedan i on, naravno nije u Evropskoj uniji ili u NATO-u, gde se može ući samo kao sluga. Treba se vratiti Srbiji, vratiti se duhovno, vratiti se veri, molitvi, srpskoj tradiciji, srpskom shvatanju i doživljaju sveta. Drugog puta nema. Srbija i srpski narod preživeće i reći će svoje samo ako ponovo postanu deo pravoslavne civilizacije, čija je božanska misija – biti alternativa tom agresivnom, nemoralnom sistemu koji SAD i Zapad nameću čitavom svetu. Vratimo se, braćo Srbi, Rusi, Grci, Bugari, Gruzijci, svi pravoslavni – u svoju kuću, i živimo kako su nam zaveštali Gospod i naši preci“¹⁰², a ne kako od nas zahtevaju iz Vašingtona i Brisela.

Beograd, srpska prestonica rušen je prvi i 1914. i 1941. i 1991. godine. U ime tog „novog svetskog poretka“ 1999. ubijene su hiljade nevinih ljudi, rušeni mostovi i bolnice, trovana zemlja.

Banja Luka, 5. avgust 2014. g.

Literatura

Avramov, S., *Trilateralna komisija*, Idij, Veternik, 1998.

Алексеев, Н., *Руский народ и государство*, АГРАФ, Москва, 1998.

Архиепископ Митрополит Црногорско-приморски Амфилохије, Поговор, у: Леонид Решетњиков,

¹⁰² Isto, s. 9

- Вратити се Русији, трећи пут или ћорсокаџи безнађа,*
s. 23–244.
- Вељеžinski, Z., *Velika šahovska tabla*, CID, Podgorica, 1999.
- Брачев, В.С., *Руское масонство XVIII-XX веков*, Стота,
СПБ, 2000.
- Булгаков, С., *Православље*, Медитеран, Будва, 1991.
- Владика Николај Велимировић, Беседа о првим жртвама,
и: *Најлепшије српске беседе*, s. 325–332.
- Dostojevski, F., *Piščev dnevnik*, Dela, knjige 17 i 18, Rad,
Beograd, 1983.
- Дроздов, Ю. *Россия для США – не поверженный противник* // Фонтанка.ру.<http://www.fontanka.ru/2011/03/05/042/>
- Екмечић, М., *Огледи из историје*, Службени лист СРЈ,
Београд, 1999, Предговор, s. 5–7, и „Политичка
аутобиографија генерације“ (место Првог светског
рата у историји), s. 163–190
- Екмечић, М., Размишљања о методологији савремене
историје, и: *Историјски часопис*, књига XLII–XLIII
(1995–1996), Београд, 1997, s. 331–371.
- Екмечић, М., *Ратни циљеви Србије 1914–1918*, Просвета,
Београд, 1990
- Екмечић, М., Српски двадесети век, и: *Дијалог прошлости
и садашњости*, зборник радова, Службени лист СРЈ,
Београд, 2002, s. 13–17
- Јован Џвијић, *Балканско полуострво и јужнословенске земље*,
http://www.promacedonia.org/serb/cvijc/cvijic_balkansko_polyostrvo_1.pdf, preuzeto 16. jula 2014.
- Ключевский, В., *Русская история*, I–III, Москва. Мысль,
1993.
- Копривица, Ћ., Поријекло народа и питање суштине
заједнице, и: *Саборност и демократија*, зборник
радова (уредник Б. Кульанин), Удружење „Српско-
руски мост“, Бања Лука, 2013, s. 26–123.
- Križanić, J., *Politika*, Golden marketing, Zagreb, 1997.

Kuljanin, B., Evroazijski savez, u: *Argumenti* 19, Savez nezavisnih socijaldemokrata, Banja Luka, avgust 2013, s. 91–132.

Куљанин, Б., Срби и четири правца руског евразијства, у: *Србија и евразијски геополитички простор* (приредили Миломир Степић и Живојин Ђурић), Институт за политичке студије, Београд, 2013, с. 351–386.

Kuljić, T., *Fašizam*, Nolit, Beograd, 1987.

Назаров, М., *Тайна России, исторософия XX века*, Русская идея, Москва, 1999.

Nauman, F., *Bulgarien und Mitteleuropa*, Berlin, 1916.

Новый журнал, Москва, 1995. № 2, с. 151–161.

Патријарх Гаврило, Говор на Београдском радију 27. марта 1941. г., у: *Најлепшије српске беседе* (избор М. Ђорђевић), Просвета, Београд, 1999, с. 395–396.

Панарин А. С., *Глобальное политическое прогнозирование в условиях стратегической нестабильности*, Эдиториал УРСС, Москва, 1999.

Панарин, А.С., *Православная цивилизация в глобальном мире*, Институт русской цивилизации, Москва, 2014.

Панарин, А.С., *Реванши истории, Российская стратегическая инициатива в ХХI веке*, Издательство „Русский мір“ ОАО „Московские учебники“, Москва, 2005.

Панарин, А. С., *Россия в цивилизационном процессе (между атлантизмом и евразийством)*, Российская Академия наук, Институт философии, Москва, 1995.

Панарин, А.С., *Стратегическая нестабильность в ХХI веке*, Институт русской цивилизации, Москва, 2014.

Petranović, B., *Istorija Jugoslavije 1918–1988*, prva knjiga, Kraljevina Jugoslavija 1914–1941, NOLIT, Beograd, 1988.

Picker, H., *Hitlers Tischgespräche in Fuhrerhauptquartier, Bonn*, 1951.

Политика, Београд, 28. јули 2014, специјални додатак „Како је почeo велики рат“.

Потемкин, В.П. (уредник), *Историја дипломатије*, Свеска друга – Архив за правне и друштвене науке, Београд, 1949.

Россия накануне Первой мировой войны: Статистико-документальный справочник, Самотека, Москва, 2008.

Решетњиков, Л., *Вратити се Русији, трећи пут или Њорсокаци безнађа*, EVRO-GIUNTI, Наша Србија, Београд, 2014.

Савицкий, П., *Континент Евразия*, АГРАФ, Москва, 1997.

Саттон. Э, *Уолл-Стрит и большевистская революция, Русская идея*, Москва, 1998.

Синицина, Н.В., *Третий Рим – Истоки и эволюция русской средневековой концепции*, Индрик, Москва, 1998.

Тахиаос, А.-Э. Н., *Святые братья Кирилл и Мефодий просветители славян*, Сергиев посад, 2008.

Трубецки, Н., *Европа и човечанство*, Логос, Београд, 2004.

Успенский, Ф.И., Восточный вопрос, и: *История византийской империи XI-XV вв.*, Мысль, Москва, 1997, с. 641-829.

Федоров, Н.Ф., Вопрос о братстве, или родстве, о причинах небратского, неродственного, т.е. немирного, состояния мира и о средствах к восстановлению родства, и: *Собрание сочинений в четырех томах, том первый*, Издательская группа „Прогресс“, Москва, 1995, с. 35-308.

Фурсов, А., *Холодный восточный ветер русской весны*, Москва, Книжный мир, 2014.

Hobsbaum, E., *Doba ekstrema, istorija Kratkog Dvadesetog veka 1914–1991*, Dereta, Beograd, 2002.

Чаадајев, П., *Философска писма*, Zepter book world, Београд, 2000.

Čomski, N., *Kontrolisana demokratija*, CID, Podgorica, 1999.

Mr Tamara Kuzman

Indikatori ocjene uspješnosti zajedničkih poduhvata

Uvod

Udruživanje privrednih subjekata u zemlji i inostranstvu ima za cilj, između ostalog, poboljšanje performansi sopstvenog poslovanja i ostvarivanja ekonomске vrijednosti za vlasnike kapitala odnosno njihovog većeg dobitka. Međutim, u uslovima stalnih promjena, nepoznatog tržišta, promjenljive konkurenčije i drugih uticaja, često nastaju problemi uspostavljanja kontrole poslovanja i realizacije stabilnog profita. Stoga, realno iskazivanje vrijednosti povrata na uloženi kapital odnosno novostvorene vrijednosti za učesnike-partnere u ulaganjima, od izuzetnog je značaja za dalje planiranje poslovnih aktivnosti i efikasno funkcionisanje poduhvata.

S tim u vezi, korištenjem odgovarajućeg sistema mjerena performansi poduhvata moguće je odrediti stvarnu ocjenu uspješnosti ulaganja. Može se reći da „indikatori predstavljaju dragocjeno oruđe, koje treba periodično analizirati, da bi se u skladu sa izmijenjenim uslovima poslovanja i izmijenjenim potrebama, neka

Udruživanje privrednih subjekata u zemlji i inostranstvu ima za cilj, između ostalog, poboljšanje performansi sopstvenog poslovanja.

eliminisala, druga usavršila, kao i dodala nova”¹. U uslovima neizvjesnosti odnosno intenzivnih promjena, postoji ogroman broj

U uslovima neizvjesnosti odnosno intenzivnih promjena, postoji ogroman broj indikatora koji se mogu različito izražavati.

indikatora koji se mogu različito izražavati. Njihovom analizom, moguće je utvrditi mogućnosti rasta i razvoja kompanija-učesnika u zajedničkom poduhvatu, utvrditi prilike i prijetnje, te motivisati ljudski potencijal.

1. Vrste indikatora za utvrđivanje performansi zajedničkih poduhvata

Kada privredno društvo ocijeni da bi putem zajedničkih poduhvata moglo da unaprijedi svoje poslovanje, predstoji mu da pronađe odgovarajućeg inostranog partnera. Izbor partnera je uslovljen:

- prirodom poslovne aktivnosti privrednog društva,
- ciljevima koji se žele postići zajedničkim poduhvatom,
- pravnim propisima zemlje, uvoznice kapitala.²

Ukoliko se putem zajedničkih poduhvata nastoji obezbijediti potreban input (sirovine, energija i sl.), onda je izbor sužen na zemlje koje takve inpute posjeduju. Jeftinija proizvodnja takvih artikala

može biti rezultat korišćenja prednosti ekonomije obima, zajedničkih tehnoloških znanja, te kvalitetnijih i/ili jeftinijih sirovina i energije. Cilj zajedničkih poduhvata može biti i proširenje tržišta, izbjegavanje spoljnotrgovinskih barijera i carina.

Kada privredno društvo ocijeni da bi putem zajedničkih poduhvata moglo da unaprijedi svoje poslovanje, predstoji mu da pronađe odgovarajućeg inostranog partnera.

Prilikom izbora partnera s kojim će se ići u zajednički poduhvat treba uzeti u obzir privrednu i društvenu situaciju, stabilnost ekonomske i političke situacije i stanje vladavine zakona. Ovdje je važno da se putem zajedničkih ulaganja ne samo obezbjeđuje više sredstava za finansiranje zajedničkih projekata a da se pri tome dijeli rizik, već se u poslovanje aktivno uključuje i domaći partner koji svakako

¹ Pucarević, Milan: Mjerila performansi kao pokazatelji efekata akvizicije, *Financing – naučni časopis za ekonomiju*, 3, 3 (2012), str. 26.

² Jovanović Gavrilović, Predrag: *Međunarodno poslovno finansiranje*, Beograd: Ekonomski fakultet, 2008, str. 210.

bolje poznaje uslove poslovanja u određenoj privredi, zakonodavni okvir, poslovne običaje, ukuse potrošača, prilike na tržištu i slično.

Indikatori uspješnosti zajedničkih poduhvata mogu se posmatrati s različitih stanovišta, a prvenstveno zavise od njegovih razvojnih faza. Postoje četiri pristupa u mjerenuju uspješnosti zajedničkih poduhvata: ekonomski, strateški, bihevioralni i pristup učenja.³ Na sličan način se indikatori poslovanja neke kompanije navode i u tzv. uravnoteženom pristupu vrednovanja (engl. balanced scorecard), a to su: finansijski indikatori, indikatori zadovoljstva kupaca, kvalitet internih poslovnih procesa, te konstantno učenje, a time i brži razvoj tehnologije u organizaciji.

Osim toga, neki istraživači razlikuju indikatore koji su u vezi s ciljem poduhvata (engl. task-related) i indikatore za međuodnos partnera (engl. partner-related). Uspjeh zajedničkih poduhvata zavisi i od: nagrada koje partneri dobijaju za svoje kontribucije, kompatibilnosti ciljeva partnera, broja partnera, te ugovornih ili neugovornih ograničenja.⁴

Iako je u fokusu razmatranja uspješnost zajedničkih poduhvata, indikatori ocjene njihove uspješnosti neminovno moraju uključiti i nivo zadovoljstva partnera poduhvatom, posebno ako se partneri posmatraju kao ulagači koji očekuju određeni prinos/povrat na uloženi kapital.

Budući da univerzalni indikator uspješnosti za sve vrste poslovanja ne postoji, kao ni egzaktna granica između njihovih pojedinih podjela, u ovom radu će se razmatrati dvije grupe indikatora uspješnosti – kvantitativni i kvalitativni.

Indikatori uspješnosti zajedničkih poduhvata mogu se posmatrati s različitih stanovišta, a prvenstveno zavise od njegovih razvojnih faza.

Iako je u fokusu razmatranja uspješnost zajedničkih poduhvata, indikatori ocjene njihove uspješnosti neminovno moraju uključiti i nivo zadovoljstva partnera poduhvatom.

³ Büchel, Bettina; Thuy, LaiXuan: Measures of Joint Venture Performance from Multiple Perspectives: An Evaluation by Local and Foreign Managers in Vietnam, *Asia Pacific Journal of Management*, 18, 1 (2001), str. 10–111.

⁴ Hennart, Jean-Francois; Zeng, Ming: Structural determinants of joint venture performance, *European Management Review*, 2, 2(2005), str. 108.

2. Kvantitativni indikatori uspješnosti

U kvantitativne indikatore uspješnosti zajedničkih poduhvata mogu se ubrojiti tržišni i finansijski indikatori poslovanja (poslovog segmenta kod ugovornih zajedničkih poduhvata).

U kvantitativne indikatore uspješnosti zajedničkih poduhvata mogu se ubrojiti tržišni i finansijski indikatori poslovanja (poslovog segmenta kod ugovornih zajedničkih poduhvata).

I finansijski indikatori i grupa tržišnih indikatora koji su u vezi s reakcijom preduzeća koja ulaže na finansijskom tržištu nisu u potpunosti pouzdani, jer prvi zavise od realnosti računovodstvenih podataka, a drugi od pouzdanosti procjena investitora na finansijskom tržištu (koji takođe u velikoj mjeri zavise o računovodstvenim podacima).

Međutim, procjene preduzeća–učesnika zajedničkog poduhvata ne vezuju se za učešće partnera, već za cjelokupnu kompaniju, te postoji problem određivanja koji dio se odnosi na zajedničko ulaganje.

O pouzdanosti reakcija zainteresovanih strana koje nisu neposredno uključene u zajedničke poduhvate, odnosno investitora na finansijskom tržištu, kao mjeri uspješnosti zajedničkih poduhvata može se govoriti tek kad bi se znao određeni postotak vlasništva nad neto imovinom u zajedničkom poduhvatu. S tim u vezi, naglašava se razmatranje *finansijskih indikatora* koji predstavljaju realniju ocjenu uspješnosti zajedničkog ulaganja, kao i neposredno uključenih strana odnosno partnera u poduhvat. Pri tome je potrebno razmotriti indikatore koji se odnose na zajednički

Tržišni indikatori mogu se podijeliti na one koji su u vezi s reakcijom investitora na finansijskom tržištu i one koji se odnose na mjerjenje tržišnih učešća poduhvata.

poduhvat i one koji se, na osnovu dogovorenog učešća i odabrane metode finansijskog izvještavanja, odnose na učesnike poduhvata.

2.1. Tržišni indikatori poslovanja

Tržišni indikatori mogu se podijeliti na one koji su u vezi s reakcijom investitora na finansijskom tržištu i one koji se odnose na mjerjenje tržišnih učešća poduhvata. Posljednji navedeni se mjere veličinom zajedničkog poduhvata, tržišnim učešćem te strukturu proizvoda/tržišta, a od prvih se razlikuju po tome što uključuju dugoročnije trendove.

Procjene investitora na finansijskom tržištu odnose se na kompanije partnera, jer učešća u zajedničkim poduhvatima najčešće nisu izlistana na berzi, pa je nemoguće odrediti koji se dio procjena investitora odnosi na zajedničke poduhvate, a koji na ostale poslovne segmente kompanija partnera. Prema tome, kada je riječ o tržišnim indikatorima, uspješnost zajedničkih poduhvata obično se procjenjuje u trenutku javnog proglašenja odluke o formiranju zajedničkog poduhvata.

Reakcije investitora na finansijskom tržištu na objavljivanje namjera o formiranju zajedničkih poduhvata su različite. One u pravilu zavise od percepcije uspješnosti i rizičnosti zajedničkog poduhvata, pa ih stoga neki teoretičari nazivaju ex-ante mjerom uspješnosti zajedničkog poduhvata.⁵ Pri tome je riječ o kretanju cijena akcija učesnika zajedničkog poduhvata, pod uslovom da se one kotiraju na berzi. Zbog razvijenosti tržišta kapitala najviše istraživanja o reakcijama na objavljivanja formiranja zajedničkih poduhvata sprovedeno je u Sjedinjenim Američkim Državama 80-ih i 90-ih godina prošlog vijeka, a dobijeni rezultati uglavnom su različiti. Razlike u rezultatima istraživanja posljedice su različitosti u veličini uzorka, razdoblju istraživanja, analiziranoj privrednoj djelatnosti, veličini kompanije-partnera u zajedničkom poduhvatu, razvijenosti zemlje sjedišta partnera, ali i metode finansijskog izvještavanja.

Istraživanje o kretanju cijena akcija učesnika koji su objavili namjeru formiranja zajedničkih poduhvata u zemljama u razvoju radi zajedničke proizvodnje, u periodu od 1980. do 1991. godine, pokazalo je da reakcije investitora mogu biti i pozitivne i negativne, u zavisnosti od ekonomskih karakteristika određene investicije. Pozitivne reakcije potvrđene su pri objavljivanju formiranja zajedničkih poduhvata u razvijenim zemljama i zemljama stabilnog političkog okruženja i stabilne valute.

Reakcije investitora na finansijskom tržištu na objavljivanje namjera o formiranju zajedničkih poduhvata su različite.

Pozitivne reakcije potvrđene su pri objavljivanju formiranja zajedničkih poduhvata u razvijenim zemljama i zemljama stabilnog političkog okruženja i stabilne valute.

⁵ Park, Seung; Kim, Dongcheol, Market Valuation of Joint Ventures: Joint Venture Characteristics and Wealth Gains, *Journal of Business Venturing*, 12, 2(1997), str. 85.

Na osnovu istraživanja sprovedenog na 158 zajedničkih poduhvata u elektronskoj djelatnosti u Sjedinjenim Američkim Državama, od kojih je 45 bilo između domaćih i 113 između domaćih i inostranih partnera, dokazano je da tržište pozitivno reaguje na objavljivanje formiranja zajedničkih poduhvata ako učesnik ima veću kontrolu nad poduhvatom.⁶ Rezultati istraživanja su pokazali da akcije učesnika zajedničkog poduhvata:

– bolje reaguju na formiranje zajedničkih poduhvata s preduzećima rivalima,

– ostvaruju bolji prinos ukoliko je poslovanje povezano s poslovanjem zajedničkog poduhvata u odnosu na akcije partnera čije poslovanje nije s njim u vezi;

– ostvaruju niži prinos ukoliko se ulaže specifični know-how (u pravilu je to manji partner) od akcija učesnika koji ulaže finansijski mjerljive resurse, jer je percepcija investitora da se manji partner izlaže riziku gubitka konkurenčke prednosti u odnosu na većeg;

– relativno veće veličine lošije reaguju u slučaju ulaska u zajednički poduhvat s partnerima s kojima su ranije bili formirali zajednički poduhvat, čemu je razlog veća mogućnost oportunizma jer se podrazumijeva da su partneri, zahvaljujući prethodnoj saradnji, bolje upoznati s međusobnim poslovanjem i konkurenčkim prednostima;

– ostvaruju veće prinose ukoliko su u pretežnom vlasništvu institucionalnih investitora;

– s većinskim udjelom u zajedničkom poduhvatu ne reaguju pozitivno, osim ako je riječ o manjem partneru, što potvrđuje važnost zajedničke kontrole;

– reaguju pozitivno ukoliko zajednički poduhvat predstavlja opciju finansiranja za ekspanziju poslovanja na nesigurnom području.

⁶ Ibid., str. 84. i 99–105.

2.2. Finansijski indikatori poslovanja

Finansijski indikatori se dijele na različite načine: indikatore profitabilnosti, likvidnosti, zaduženosti, aktivnosti, ekonomičnosti i indikatore investiranja, pri čemu postoje i mnoge druge klasifikacije. U razmatranje se uzimaju pozicije iz finansijskih izvještaja, ali mogu se i kombinovati s fizičkim pokazateljima, poput broja i strukture zaposlenih radnika, što predstavlja inpute za izračunavanje tržišnog učešća poduhvata.

Kod svih kompanija odabrane računovodstvene politike utiču na indikatore uspješnosti, pa je to slučaj i kod zajedničkih poduhvata. S tim u vezi, na rezultat zajedničkog ulaganja utiče: politika amortizacije, politika rezervisanja, metoda obračuna zaliha i troškova prodatih proizvoda (potcenjivanje zaliha zbog manjih troškova prodatih proizvoda precjenjuje dobit, i obrnuto), politika obračuna nekih vrsta finansijske imovine (učestalost revalorizacije finansijskih instrumenata često zavisi od njihove usvojene klasifikacije), politika naplate i otpisa potraživanja, opcije i dospijeće obaveza i drugi faktori.

Izračunavanje finansijskih indikatora konstantno ima dimenziju kratkoročnosti, jer se inputi za izračunavanje odnose na određeni vremenski rok, koji nije duži od godinu dana. Budući da iznosi pozicija iz perioda u period variraju, za kvantitativnu ocjenu uspješnosti potrebno je uzeti u obzir srednjoročne i dugoročne prosjekе pojedinih indikatora te ih prilagoditi eventualnim promjenama računovodstvenih politika. Finansijski indikatori uspješnosti zajedničkih poduhvata zavise i od odabrane metode računovodstvenog obuhvatanja učešća poslovnih subjekata u zajedničkom ulaganju.

Iako se na kvantitativne indikatore odnosi pojam mjerljivosti, ponekad mjerljivost nije adekvatna, jer nisu u obzir uključene sve varijable za izračunavanje pojedinog indikatora (uslijed upitnog načina vrednovanja pojedinih računovodstvenih podataka objavljenih na određenim pozicijama bilansa). Na osnovu pojedinih indikatora može se dati tek okvirni odgovor o (ne)uspješnosti zajedničkog poduhvata.

Kod svih kompanija odabrane računovodstvene politike utiču na indikatore uspješnosti, pa je to slučaj i kod zajedničkih poduhvata.

Izračunavanje finansijskih indikatora konstantno ima dimenziju kratkoročnosti, jer se inputi za izračunavanje odnose na određeni vremenski rok, koji nije duži od godinu dana.

S tim u vezi, zajednički poduhvat je uspješan ako partneri imaju veći povrat na uloženi kapital od očekivanog, odnosno ukoliko je prinos na uloženi kapital veći od onoga koji bi se, uz približno istu rizičnost, mogao ostvariti investicijama u alternativne projekte.

Zajednički poduhvat je uspješan ako partneri imaju veći povrat na uloženi kapital od očekivanog.

Osim toga, prinos koji partner ostvaruje na uložena sredstva u zajedničkom poduhvatu često nije mjerljiv konvencionalnom mjerom povrata na uloženi kapital – ROE (engl. return on equity), koji teoretski pripada učesnicima poduhvata. Naime, prihodi po osnovu zajedničkog poduhvata često se ostvaruju putem ugovora o nabavkama, provizije za upravljanje poduhvatom, naknada za licenciranje i korišćenje autorskih prava, pa kao takvi obično nisu jasno prepoznatljivi iz finansijskih izvještaja učesnika. Smatra se da odluke o alokaciji prihoda i troškova bitno utiču na postizanje kvantitativno zadanih ciljeva partnera.

Relativno gledano, zajednička ulaganja, kao i sva druga privredna društva, posluju u nekoj djelatnosti koja prolazi kroz određeni životni ciklus i koja ima kratkoročno nepromjenjivu strukturu. Stoga kvantitativne indikatore uspješnosti zajedničkih

U savremenom, turbulentnom okruženju, tradicionalni pristupi mjerena uspješnosti poslovanja poduhvata postali su nepotpuni.

poduhvata treba posmatrati u kontekstu pokazatelja koje ostvaruju kompanije slične veličine i karakteristika, te iz iste privredne djelatnosti. Međutim, ponekad finansijski izvještaji uporedivih kompanija nisu javno dostupni ili su neke privredne djelatnosti toliko specifične da im je teško naći adekvatno poređenje. To se posebno dešava u određenim područjima istraživanja i razvoja, gdje su troškovi istraživanja toliko visoki da postoji strah njihove nadoknade, pa se stoga pokušavaju ili umanjiti ili prikriti od posredno zainteresovanih strana.

3. Kvalitativni indikatori uspješnosti

U savremenom, turbulentnom okruženju, tradicionalni pristupi mjerena uspješnosti poslovanja poduhvata postali su nepotpuni uslijed njihove orijentacije na prošlost, nepovezanosti s nematerijalnim aspektima poslovanja, kratkoročne orijentacije,

te naglašavanja rezultata bez uzroka. Na osnovu toga nametnula se potreba povezivanja mjera uspješnosti s ljudima i poslovnim procesima čije se snage i slabosti ne mogu prikazati u bilansu stanja.

Pored toga, kvalitativne mjere uspješnosti zajedničkih poduhvata su opisne, ali, s druge strane, puno teže za upoređivanje. Moguće ih je podijeliti na objektivne i subjektivne, iako postoje i druge podjele.

3.1. Objektivni indikatori uspješnosti

U objektivne indikatore uspješnosti mogu se uvrstiti: odabrani formalnopravni oblik zajedničkog poduhvata, trajanje zajedničkog poduhvata, broj partnera, vrsta resursa koji se ulažu, te kvalitet korporativnog upravljanja, od kojih su prvonavedeni vidljivi i izvan kruga neposrednih učesnika u poduhvatu.

Odabrani formalnopravni oblik zajedničkog poduhvata, odnosno zajednički formiranog pravnog lica, posmatrano s aspekta učesnika, u velikoj mjeri ex-ante definiše uspješnost zajedničkog poduhvata. Za kompanije-partnere u poduhvatu od izuzetnog je značaja poznavanje prednosti odnosno nedostataka različitih formalnopravnih oblika, po pogledu ograničenosti obaveza i rizika, zaštite vlasničkih prava, načina oporezivanja, mogućnosti kontrole i slično.

Trajanje zajedničkih poduhvata regulisano je ugovorom i ograničeno je ispunjenjem cilja radi koga je i formirano, osim ako se saradnja između partnera ne nastavi. Međutim, iako je riječ o novom projektu, potpisuje se novi ugovor o zajedničkom ulaganju. Na trajanje zajedničkih poduhvata utiču brojni faktori, poput obilježja djelatnosti, vrste uloženih resursa, odredaba ugovora i tako dalje.

Rezultati istraživanja o *uticaju broja partnera* na uspješnost zajedničkih poduhvata su kontradiktorni, iako bi logično bilo pretpostaviti da manji broj partnera znači i manju konfrontaciju između učesnika oko različitih pitanja. S druge strane, veći broj partnera povećava transakcione troškove zbog veće potrebe kontrole

Trajanje zajedničkih poduhvata regulisano je ugovorom i ograničeno je ispunjenjem cilja radi koga je i formirano, osim ako se saradnja između partnera ne nastavi.

Rezultati istraživanja o uticaju broja partnera na uspješnost zajedničkih poduhvata su kontradiktorni.

i nadzora. Međutim, uz postojanje sposobnog menadžmenta poduhvata smatra se da će saradnja većeg broja partnera doprinijeti i većim koristima za svakoga od njih.⁷

Uticaj vrste resursa na uspješnost zajedničkih poduhvata počeo se istraživati u novijem periodu.

Uticaj vrste resursa na uspješnost zajedničkih poduhvata počeo se istraživati u novijem periodu. Istraživanja su pokazala da, ukoliko učesnici ulažu komplementarne resurse, veća je vjerovatnoća da će poduhvati ostvariti veće koristi za partnere nego kada se ulažu isti ili približno slični resursi. Da bi poduhvat bio uspješan, potrebno je kombinovati barem tri od četiri obilježja resursa koji se ulažu – vrijednost i rijetkost (osnova su za postizanje konkurentske prednosti), kompatibilnost i nepostojanje supstituta (osnova su povećanja vrijednosti).⁸

Kvalitet korporativnog upravljanja, u skladu sa postavljennom hipotezom rada, znatno utiče na uspješnost zajedničkog ulaganja. Putem OECD-ovih Principa korporativnog upravljanja definisano je dobro i loše upravljanje. Poseban značaj mu je u činjenici da se njegovim posredstvom lako mogu premostiti nesuglasice proizašle kao rezultat nedovoljno preciznog ugovora o zajedničkom poduhvatu, te može djelovati kao mehanizam početnog i naknadnog uspostavljanja i održavanja ravnoteže u zajedničkom ulaganju.

Kvalitet korporativnog upravljanja, u skladu sa postavljennom hipotezom rada, znatno utiče na uspješnost zajedničkog ulaganja.

3.2. Subjektivni indikatori uspješnosti

Subjektivni indikatori uspješnosti odnose se na percepcije učesnika i menadžmenta poduhvata o njegovoj uspješnosti, pa su to ujedno i bihevioristički parametri uspješnosti. Oni se uveliko oslanjaju na objektivne indikatore uspješnosti koji im omogućavaju kvantifikovanje postignutih rezultata i njihovo poređenje sa postavljenim ciljevima. Na subjektivne parametre uspješnosti podu-

⁷ Beamish, Paul W.; Kachra, Ariff: Number of partners and JV performance, *Journal of World Business*, 39, 2 (2004), str. 117.

⁸ Ainuddin A. R., Beamish, Paul W.; Hulland J. S., Rouse M. J.: Resource attributes and firm performance in international joint ventures, *Journal of World Business*, 42, 1(2007), str. 54.

hvata utiću saznanja o partneru koje postoji prije ili nastaje nakon formiranja zajedničkog poduhvata.

Faktori koji utiču na formiranje stava partnera prije same realizacije zajedničkog ulaganja a u cilju postizanja njegove uspješnosti su prethodno iskustvo s ciljanim partnerom, reputacija partnera i potencijal učenja od partnera u poduhvatu. S druge strane, faktori koji utiču na percepcije partnera o uspješnosti poduhvata nakon njegovog formiranja su: razmjena know-how-a, povjerenje, razmjena resursa i kulturološki faktori.⁹

Ciljevi učesnika definisanih ugovorom o zajedničkom poduhvatu često se razlikuju od stvarnih ciljeva, pa stoga i ocjena uspješnosti zajedničkog poduhvata zavisi od subjekta koji je daje. Uslijed raznih egzogenih i endogenih faktora vremenom se ciljevi mijenjaju, te ono što je uspjeh zajedničkog ulaganja za jednog partnera ne mora biti jednakо shvaćeno s aspekta drugog. Tako mnogi teoretičari smatraju da potpuno ispunjenje ciljeva svih učesnika u zajedničkom poduhvatu predstavlja najbolji indikator njegove uspješnosti.¹⁰

Što su odnosi između uloga partnera manje proporcionalni, veći je rizik neuspjeha zajedničkog poduhvata, posebno ukoliko su postignute koristi manje u odnosu na uložene resurse. Istraživanja su pokazala da *struktura resursa* znatno utiče na percepcije partnera o uspješnosti zajedničkih poduhvata, odnosno da objašnjava 28% varijacija prilikom ostvarivanja ciljeva učesnika. Zadovoljstvo partnera je veće ako su podjednako odgovorni za snabdijevanje zajedničkog poduhvata neophodnim inputima, ali kad snabdijevanje zavisi od jednog partnera ili kad je za to odgovoran menadžment poduhvata, njegovo zadovoljstvo je manje. U istraživanju se navodi da je *pitanje kontrole* najčešći uzrok konflikata među menadžerima u zajedničkom poduhvatu.¹¹

Ciljevi učesnika definisanih ugovorom o zajedničkom poduhvatu često se razlikuju od stvarnih ciljeva, pa stoga i ocjena uspješnosti zajedničkog poduhvata zavisi od subjekta koji je daje.

Što su odnosi između uloga partnera manje proporcionalni, veći je rizik neuspjeha zajedničkog poduhvata, posebno ukoliko su postignute koristi manje u odnosu na uložene resurse.

⁹ Nielsen, Bernhard B.: *Determining International Strategic Alliance Performance*. Copenhagen: Copenhagen Business School., 2002, str. 6.

¹⁰ Yan, Aimin; Gray, Barbara. Negotiating control and achieving performance in international joint venture: A conceptual model, *Journal of International Management*, 7, 4 (2001), str. 303.

¹¹ Pearce, John A.; Hatfield, Louise: Performance effects of alternative joint venture resource responsibility structures, *Journal of Business Venturing*, 17, 4 (2002), str.

Povjerenje kao bitan segment uspješnosti zajedničkog poduhvata predstavlja mogućnost oslanjanja na drugog partnera u uslovima u kojima postoje određeni rizici. Ukoliko je povjerenje veće, partneri će se u pravilu više oslanjati na neformalne kontrolne mehanizme.

Najnovija mjera uspješnosti zajedničkog poduhvata koja se koristi u poduhvatima je i indikator učenja, koji je u isključivoj vezi sa učesnicima.

Međutim, nivo povjerenja između strana uključenih u zajednički poduhvat varira i obično je proporcionalan dužini njegovog trajanja. Stoga bi se moglo reći da zajednički poduhvat predstavlja stalni kompromis partnera između kontrole i povjerenja.¹²

Najnovija mjera uspješnosti zajedničkog poduhvata koja se koristi u poduhvatima je i *indikator učenja*, koji je u isključivoj vezi sa učesnicima. Odnosi se na sticanje znanja u poduhvatu u kraćim rokovima i uz manje ulaganje resursa nego što bi bilo potrebno kada bi kompanija to radila na konvencionalan način. U tom smislu, učenje u poduhvatu može se podijeliti na učenje o partneru i učenje od partnera.¹³

Proces učenja je dinamičan poput procesa sticanja međusobnog povjerenja i procesa uspostavljanja kontrolnih mehanizama. Ako je zaštita resursa velika, transfer resursa je manji, pa je manja i mogućnost učenja, te je i zadovoljstvo partnera poduhvatom

Proces učenja je dinamičan poput procesa sticanja međusobnog povjerenja i procesa uspostavljanja kontrolnih mehanizama.

manje.¹⁴ Međutim, zadovoljstvo partnera je veće ukoliko su kvantitativni indikatori poslovanja poduhvata bolji. Na zadovoljstvo partnera, dakle, utiče i stepen saglasnosti s partnerima u poduhvatu oko strateških ciljeva, načina korišćenja uloženih resursa i odlučivanja (kontrole).

Zaključak

Utvrđivanje uslova pod kojima će se realizovati uspješan zajednički poduhvat, kao i mjerila te uspješnosti, veoma je značajno.

343–364.

¹² Inkpen, Andrew C; Currall, Steven C.: *The Coevolution of Trust, Control, and Learning in Joint Ventures*, *Organization Science*, 15, 5 (2004), str. 588.

¹³ Ibid., str. 588.

¹⁴ Nielsen, Bernhard B.: *Determining International Strategic Alliance Performance*. Copenhagen: Copenhagen Business School, 2002, str. 37.

Iako u literaturi ne postoji konsenzus o načinu mjerena uspješnosti navedenog oblika ulaganja, kao polazna osnova za procjenu može se uzeti ugovor o zajedničkom poduhvatu. Njime se definišu ciljevi udruživanja učesnika, uključujući i finansijske ciljeve, vrijeme trajanja poduhvata, način upravljanja poduhvatom, način rješavanja sukoba između partnera u poduhvatu, način povlačenja nekog partnera iz poduhvata i tome slično.

Uz uvažavanje regulatornog okvira i rizika koji djeluju, posebno sistematskih (tj. onih na koje se ne može uticati), od značaja su mehanizmi upravljanja zajedničkim ulaganjem kao što su zajednička kontrola i korporativno upravljanje. Međutim, zajednička kontrola se ogleda u uticaju partnera na poslovne politike zajedničkog ulaganja uopšte. U vezi s tim razlikuju se kvantitativni indikatori, među kojima se izdvajaju finansijski indikatori kao osnovno mjerilo uspješnosti zajedničkih poduhvata. Naime, odabранe računovodstvene politike i metode računovodstvenog obuhvatanja učešća poslovnih subjekata u zajedničkom ulaganju utiču na navedene indikatore, odnosno na krajnji rezultat i umnogome pokazuju uspješnost ulaganja. Mnoga istraživanja su pokazala da je primarni faktor za ocjenu ukupne uspješnosti zajedničkih poduhvata zapravo visina finansijskog rezultata.

S druge strane, potrebno je i razmatrati kvalitativne indikatore u okviru kojih se naglašavaju objektivni faktori poput odabranog formalnopravnog oblika, trajanja zajedničkog ulaganja, vrsta resursa koji se ulažu i drugo. Utvrđeno je da kvalitet korporativnog upravljanja i kulture, kao vrsta objektivnog faktora, utiče na sprovođenje kontrole, te određuje ulogu i mjesto učesnika u zajedničkom poduhvatu, čime se utiče i na visinu krajnjeg rezultata ulaganja. Sveukupna kontrola omogućava nadzor nad poslovnim sistemom s ciljem zaštite imovine i povećanja efikasnosti poslovanja putem obezbjeđivanja tačnih i ažurnih poslovnih informacija, na kojima, opet, počiva kvalitetno upravljanje preduzećem.

Utvrđeno je da kvalitet korporativnog upravljanja i kulture, kao vrsta objektivnog faktora, utiče na sprovođenje kontrole.

Sveukupna kontrola omogućava nadzor nad poslovnim sistemom s ciljem zaštite imovine i povećanja efikasnosti poslovanja.

Literatura

1. Božić, Radomir: Korporativno upravljanje i poslovno-finansijska kriza preduzeća, Sedmi međunarodni simpozijum o korporativnom upravljanju: *Promjenama strategija, politika i modela korporativnog upravljanja do prevladavanja krize*, 2012.
2. Jovanović Gavrilović, Predrag: *Međunarodno poslovno finansiranje*, Beograd: Ekonomski fakultet, 2008.
3. Pucarević, Milan: Mjerila performansi kao pokazatelji efekata akvizicije, *Financing – naučni časopis za ekonomiju*, 3, 3 (2012)
4. Ainuddin A. R.; Beamish, Paul W.; Hulland J. S.; Rouse M. J.: Resource attributes and firm performance in international joint ventures, *Journal of World Business*, 42, 1 (2007)
5. Beamish, Paul W.; Kachra, Ariff: Number of partners and JV performance, *Journal of World Business*. 39, 2 (2004)
6. Büchel, Bettina; Thuy, LaiXuan: Measures of Joint Venture Performance from Multiple Perspectives: An Evaluation by Local and Foreign Managers in Vietnam, *Asia Pacific Journal of Management*, 18, 1 (2001)
7. Hennart, Jean-Francois; Zeng, Ming: Structural determinants of joint venture performance, *European Management Review*, 2, 2 (2005)
8. Nielsen, Bernhard B.: *Determining International Strategic Alliance Performance*. Copenhagen: Copenhagen Business School., 2002.
9. Park, Seung; Kim, Dongcheol. Market Valuation of Joint Ventures: Joint Venture Characteristics and Wealth Gains, *Journal of Business Venturing*, 12, 2(1997)
10. Yan, Aimin; Gray, Barbara. Negotiating control and achieving performance in international joint venture: A conceptual model, *Journal of International Management*, 7, 4 (2001)

Mr Radmila Dragišić¹

Zaštita patenta u Evropskoj uniji

I Uvod

„Patentni paket“ Evropske unije dogovoren je u decembru 2012. godine. Čine ga dvije regulative donesene u okviru *Pojačane saradnje*² između 25 država članica (sve države, osim Italije i Španije) i Sporazum o jedinstvenom sudu za patente³.

Redovi koji slijede predstavljaju skraćeni pregled aktivnosti vođenih u nastojanju da se omogući primjerena zaštita patenta u Uniji. U tu svrhu se kazuje na koji način je komunitarni zakonodavac iskoristio mehanizam pojačane saradnje, uveden Ugovorom o

„Patentni paket“ Evropske unije dogovoren je u decembru 2012. godine.

¹ Šef kabinetra ministra spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH.

² Eng. *Enhanced cooperation* – legislativni postupak koji omogućuje državama članicama da ostvare čvršću saradnju u oblastima koje ne pripadaju isključivim nadležnostima Unije.

³ Projekat komunitarnog patent-a datira još iz sedamdesetih godina prošlog vijeka. Luksemburška konferencija o patentu EZ iz 1975. godine proizvela je Konvenciju o evropskom patentu za zajedničko tržište, međutim, ista nikad nije stupila na snagu.

Evropskoj uniji⁴. Pažnja se usmjerava i na potencijalne izmjene i dopune koje je, u svrhu stupanja na snagu Sporazuma o jedinstvenom sudu za patente, neophodno izvršiti u Regulativi Brisel I (*recast*)⁵.

Stvaranje jedinstvene zaštite u domenu patenta ne predstavlja oblast koja je u isključivoj nadležnosti institucija Unije.

II Upotreba mehanizma pojačane saradnje

Stvaranje jedinstvene zaštite u domenu patenta ne predstavlja oblast koja je u isključivoj nadležnosti institucija Unije i, stoga, nije eksplicitno navedena u članu 3. stav 1. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (u daljem tekstu: *TFEU*⁶). Pravni osnov za stvaranje evropskog prava intelektualne svojine predstavlja član 118. *TFEU*, koji upućuje na uspostavljanje i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta, koje prema članu 4(2) *TFEU* predstavlja oblast za čije je uređivanje nadležnost podijeljena između Unije i država članica.

U Evropskoj uniji zaštita patenta se u proteklom periodu mogla ostvariti na dva načina – posredstvom institucija za zaštitu patenta koje su uspostavljene u državama članicama ili posredstvom

U Evropskoj uniji zaštita patenta se u proteklom periodu mogla ostvariti na dva načina.

Evropske patentne organizacije (u daljem tekstu: *EPO*)⁷, koja je formirana pod okriljem Evropske konvencije za patente. Međutim, kada *EPO* jednom dodijeli patent, isti mora biti potvrđen u svakoj državi članici u kojoj je zaštita zatražena. Da bi evropski patent bio punovažan na teritoriji države članice, njenim propisima se može, *inter alia*, zahtijevati da vlasnik patenta izvrši prevod tog patenta na službeni jezik dotične države⁸. Iz navedenog razloga je patentni

⁴ Ugovor o Evropskoj uniji, poznatiji kao ugovor iz Maastrichta, potpisani je 7. februara 1992, a stupio je na snagu 1. novembra 1993. godine.

⁵ Eng. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (*recast*), objavljena je u *Službenom glasniku Evropske unije* 20. decembra 2012. godine, a stupila je na snagu 20 dana poslije toga. Rješenja iz ovog pravnog akta će se početi primjenjivati od 10. januara 2015. godine (izuzev čl. 75 i 76, sa čijom se primjenom počelo 10. januara 2014. godine).

⁶ Skraćenica: *TFEU* složena je od početnih slova ovih riječi prevedenih na engleski jezik (eng. *Treaty on the Functioning of the European Union*)

⁷ <http://www.epo.org>

⁸ U svrhu smanjivanja troškova uzrokovanih postupkom priznavanja u

sistem u Uniji, posebno u segmentu jezičkih zahtjeva, iziskivao velike troškove. Zanimljiv je podatak, koji je Komisija navela u eksplanatornom memorandumu Prijedloga regulative Evropskog parlamenta i Savjeta za provođenje pojačane saradnje u oblasti stvaranja unitarne patentne zaštite, da okvirni troškovi priznavanja jednog patenta dosežu prosječno 12.500 evra ako se priznavanje traži u samo 13 država članica, a preko 32.000 evra ukoliko se isto traži u cijeloj Uniji. Procjenjuje se da stvarni troškovi priznavanja patenata u Uniji iznose oko 193 miliona evra na godišnjem nivou.

Bez obzira na to što su prepoznati nedostaci sa kojima se poslovno okruženje susreće zbog odsustva jedinstvene patentne zaštite, Unija veoma dugo nije bila u mogućnosti da istu uspostavi.

Komisija je 5. jula 2000. godine usvojila Prijedlog regulative Savjeta o patentu Zajednice. Evropski parlament je 2002. godine usvojio Rezoluciju⁹. Savjet je 2003. godine usvojio zajedničku političku poziciju¹⁰, ali konačan dogovor se nije mogao postići. U aprilu 2007. godine rasprava je nastavljena u Savjetu, nakon što je Komisija usvojila *Saopštenje o unapređenju patentnog sistema u Evropi*, posredstvom kojeg je potvrđeno opredjeljenje za izradu jedinstvenog komunitarnog patent-a.

Lisabonski ugovor predstavio je mnogo određeniju pravnu osnovu za stvaranje evropskog prava intelektualne svojine. Prema članu 118(1) *TFEU*, mјere za kreiranje evropskog prava intelektualne svojine treba da uspostave Evropski parlament i Savjet, postupajući u skladu sa redovnom zakonodavnom procedurom. Član 118(2) *TFEU*, međutim, sadrži specifičnu pravnu odredbu o jezičkom režimu koji se primjenjuje na evropsko pravo intelektualne svojine, a koji podrazumijeva posebnu zakonodavnu proceduru,

Bez obzira na to što su prepoznati nedostaci sa kojima se poslovno okruženje susreće zbog odsustva jedinstvene patentne zaštite, Unija veoma dugo nije bila u mogućnosti da istu uspostavi.

Lisabonski ugovor predstavio je mnogo određeniju pravnu osnovu za stvaranje evropskog prava intelektualne svojine.

navedenom smislu, 2000 godine države članice *EPC* usvojile su tzv. „Londonski sporazum“ (Sporazum o primjeni člana 65. *EPC*), koji je trenutno na snazi u 11 država članica Unije i koji je doprinio da troškovi prevođenja budu smanjeni.

⁹ European Parliament legislative resolution on the proposal for a Council regulation on the Community patent (COM(2000) 412 – C5-0461/2000 – 2000/0177(CNS)) (OJ C 127 E, 29. 5. 2003, p. 519-526).

¹⁰ Dokument Savjeta 7159/03

prema kojoj Savjet, nakon konsultacija sa Parlamentom, mora postupati jednoglasno. Iz navedenog razloga, jezički režim koji bi se primjenjivao na unitarni patentni sistem u Uniji mora biti ustanovljen posredstvom posebne regulative.

U decembru 2009. godine Savjet je usvojio Zaključak o unapređenom patentnom sistemu za Evropu.

U decembru 2009. godine Savjet je usvojio *Zaključak o unapređenom patentnom sistemu za Evropu*¹¹, kao i *Generalnu poziciju o prijedlogu za Regulativu o patentu Unije*. Jezički režim nije obuhvaćen predmetnim aktima zbog pomenutih specifičnosti koje se tiču pravnog osnova.

Komisija je 30. juna 2010. godine usvojila Prijedlog regulative Savjeta o prevodilačkim aranžmanima za patent Evropske unije¹². Prijedlog je upotpunjena Izveštajem o procjeni uticaja, posredstvom kojeg je izvršena analiza različitih opcija za moguće prevodilačke aranžmane. I pored izuzetnih napora, na sastanku Savjeta, 10. novembra 2010. godine, zabilježeno je da nije moguće postići saglasnost o prevodilačkim aranžmanima. Na ponovnom sastanku Savjeta, 10. decembra 2010. godine, potvrđeno je da je dogovor nemoguće postići u skorijoj budućnosti. Budući da je dogovor o predloženoj regulativi o prevodilačkim aranžmanima

potreban za konačan dogovor o zaštiti jedinstvenim patentom u Uniji, utvrđeno je da se taj cilj ne može postići u razumnom roku primjenjujući odgovarajuće odredbe ugovora. Nakon ova dva sastanka Savjeta i potvrde da Unija kao cjelina ne može postići dogovor o uspostavljanju zaštite jedinstvenim patentom u Uniji u razumnom roku, ispunjeni su uslovi iz člana 20(2).

Ugovora o Evropskoj uniji (u daljem tekstu: *TEU*¹³) prema kojima se pojačana saradnja može odobriti samo kao posljednja mjeru.

Na osnovu zahtjeva 12 država članica (Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Litvanija, Luksemburg, Holandija, Poljska, Slovenija, Švedska i Velika Britanija), Komisija je dostavila prijedlog Savjetu za uspostavljanje pojačane saradnje u oblasti

¹¹ Dokument Savjeta 17229/09

¹² COM(2010) 350.

¹³ Skraćenica: *TEU* je složena od početnih slova ovih riječi prevedenih na engleski jezik (*eng. Treaty on European Union*).

unitarne patentne zaštite. Sve pomenute države naglasile su u svojim zahtjevima da Komisijini zakonodavni prijedlozi u okviru pojačane saradnje moraju biti bazirani na posljednjim pregovorima vođenim u Savjetu. Slijedeći prijedlog naprijed navedenih, i druge članice (Belgija, Austrija, Irska, Portugal, Malta, Bugarska, Rumunija, Češka Republika, Slovačka, Mađarska, Litvanija, Grčka i Kipar) zahtjevale su da se pridruže navedenoj saradnji. Nakon pribavljanja saglasnosti Parlamenta, Savjet je donio Odluku 2011/167/EU od 10. marta 2011. godine, kojom se uspostavlja pojačana saradnja u oblasti formiranja unitarne patentne zaštite¹⁴.

Odluka o uspostavljanju pojačane saradnje u oblasti formiranja unitarne patentne zaštite donesena je na osnovu člana 329(1) TFEU.

III Odluka o uspostavljanju pojačane saradnje u oblasti formiranja unitarne patentne zaštite

Odluka o uspostavljanju pojačane saradnje u oblasti formiranja unitarne patentne zaštite donesena je na osnovu člana 329(1) TFEU. Međutim, pored toga što konstatiše da su ispunjeni uslovi za korišćenje pojačane saradnje radi normiranja u naprijed pomenutom smislu, Savjet u preambuli Odluke podsjeća da Unija, u skladu sa članom 3(3) TEU, uspostavlja unutrašnje tržište, radi na održivom razvoju Evrope baziranim na uravnoteženom privrednom rastu i podstiče naučni i tehnološki napredak. Takođe, Savjet podsjeća da stvaranje pravnih uslova koji omogućuju privrednim subjektima da prilagode svoju proizvodnju i distribuciju proizvoda preko granica država članica, te im nude veći izbor i više mogućnosti, doprinosi postizanju tog cilja.

Prema slovu odluke, Pojačana saradnja bi trebalo da osigura potreban pravni okvir za ostvarivanje zaštite jedinstvenim patentom u državama članicama koje u njoj učestvuju.

Prema slovu odluke, Pojačana saradnja bi trebalo da osigura potreban pravni okvir za ostvarivanje zaštite jedinstvenim patentom u državama članicama koje u njoj učestvuju, te osigura da privredna društva u čitavoj Uniji poboljšaju svoju konkurentnost posredstvom podnošenja zahtjeva za zaštitu patenta u državama

¹⁴ OJ 2011 L 76, p. 53

članicama sudionicama u pojačanoj saradnji, a u svrhu pružanja doprinosa naučnom i tehnološkom napretku. Dakle, pojačana saradnja treba da osigura zaštitu patenta širom država članica sudionica, koji bi bio priznat u pogledu svih tih država članica

Interesantno je da se donosilac odluke, u t. 13) do 15) preambule, određuje na način da prilično neuvjerljivo ocjenjuje opravdanosti njenog donošenja.

od strane EPO. Kao nužan dio jedinstvenog patent-a, primjenjivi aranžmani za prevodenje trebalo bi da budu jednostavnii isplativi, te odgovaraju onima predviđenim u Prijedlogu regulative Savjeta o aranžmanima za prevodenje za patent Evropske unije, koji je predstavila Komisija 30. juna 2010. godine.

Interesantno je da se donosilac odluke, u t. 13) do 15) preambule, određuje na način da prilično neuvjerljivo ocjenjuje opravdanosti njenog donošenja. U tom smislu, isti utvrđuje da je pojačana saradnja u oblasti stvaranja zaštite jedinstvenim patentom u skladu s ugovorima i pravom Unije, te da ne umanjuje vrijednosti unutrašnjeg tržišta. Konstatuje i da ona ne predstavlja prepreku za trgovinu među državama članicama, niti narušava njihovu međusobnu konkuren-ciju. U navedenim dijelovima preambule navodi se i da pojačana saradnja u oblasti stvaranja zaštite jedinstvenim patentom uvažava nadležnosti, prava i obaveze država članica koje nisu njene učesnice. Konstatuje se i da pozitivna pravila država članica koje ne učestvuju u mehanizmu pojačane saradnje, kojima se utvrđuju uslovi za zaštitu patenta na njihovim državnim područjima, ostaju neugrožena. Međutim, konačnu odluku u vezi sa pravnom valjanosti predmetne odluke, dao je Sud pravde Evropske unije (u daljem tekstu: Sud pravde), o čemu će biti riječi u nastavku.

IV Postupak za poništenje odluke o uspostavljanju pojačane saradnje

Zahtjevi za poništenje Odluke Savjeta 2011/167/EU od 10. marta 2011. godine, kojom se uspostavlja pojačana saradnja u oblasti formiranja unitarne patentne zaštite¹⁵ (u daljem tekstu: osporena odluka), podneseni su na osnovu člana 263. TFEU. Zahtjevi su

¹⁵ OJ 2011 L 76, p. 53

podneseni 30. i 31. maja 2011. godine¹⁶. Podnosioci zahtjeva su Kraljevina Španija¹⁷ i Republika Italija¹⁸. Tuženi je Savjet Evropske unije¹⁹, koji je inicijalno podržan od većeg broja umješača²⁰. Sud pravde studio je u Velikom vijeću²¹. Presuda je donesena na osnovu pisane procedure i na osnovu rasprave održane 25. septembra 2012. godine, kao i nakon saslušanja Mišljenja opštег pravobranioca na sjednici od 11. decembra 2012. godine.

Nakon primarnih informacija o spojenim predmetima (brojevi koji su dodijeljeni predmetima, pravni osnov za podnošenje zahtjeva, podaci o tužiocima i umješačima, podaci o tuženom i umješačima, sastav Velikog vijeća Suda pravde, podaci o opštem pravobraniocu, podaci o registratoru, podaci o pisanoj proceduri i raspravama, te podatak o saopštenju Mišljenja opštег pravobranioca sa datumom održavanja sjednice na kojoj je isto saopšteno) i navođenja tužbenog zahtjeva²², presuda sadrži podatke o osporenoj odluci.

Podnosioci zahtjeva su Kraljevina Španija i Republika Italija.

Tuženi je Savjet Evropske unije, koji je inicijalno podržan od većeg broja umješača.

¹⁶ Spojeni predmeti C-274/11 i C-295/11

¹⁷ Koju je predstavljaо zastupnik: N. Díaz Abad

¹⁸ Koju je predstavljaо zastupnik: G. Palmieri, te asistent S. Fiorentino, advokat čija kancelarija za pružanje advokatskih usluga ima sjedište u Luksemburgu

¹⁹ Koji su inicijalno zastupala tri (T. Middleton, F. Florindo Gijón i A. Lo Monaco), a kasnije četiri (T. Middleton, F. Florindo Gijón, M. Balta i K. Pellinghelli) zastupnika.

²⁰ Podržan je od strane sljedećih umješača: Belgije (koju su predstavljali zastupnici: C. Pochet, J.-C. Halleux i T. Materne), Češke Republike (koju su predstavljali zastupnici: M. Smolek, D. Hadroušek i J. Vláčil), Federalne Republike Njemačke (koju su predstavljali zastupnici: T. Henze i J. Kemper), Irske (koju je predstavljao zastupnik D. O' Hagan, te asistent N. J. Travers), Republike Francuske (koju su predstavljali zastupnici: E. Belliard, G. de Bergues i A. Adam), Mađarske (koju su predstavljali zastupnici: M. Z. Fehér i K. Molnár), Holandije (koju su predstavljali zastupnici: C. Wissels i M. de Ree), Republike Poljske (koju su predstavljali zastupnici: B. Majczyna, E. Gromnicka i M. Laszuk), Kraljevine Švedske (koju su predstavljali zastupnici: A. Falk i C. Meyer-Seitz), Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske (koju je predstavljao zastupnik: L. Seeboruth, te asistent T. Mitcheson), Evropskog parlamenta (koji su predstavljali zastupnici: I. Diez Parra, G. Ricci i M. Dean) i Evropske komisije (koju su predstavljali zastupnici: I. Martinez del Peral, T. van Rijn, B. Smulders, F. Bulst i L. Prete).

²¹ Sastavljenom od: predsjednika suda (V. Skouris), zamjenika predsjednika suda (A. Tizzano), izvjestioca (M. Ilešić), predsjednika komora (T. von Danwitz, J. Malenovský) i petorice sudija (U. Löhmus, A. O Caoimh, J.-C. Bonichot, A. Arabadžiev i C. Toader). Opšti pravobranilac bio je V. Bot, registrar je bio: M. Ferreira, glavni administrator.

²² U tužbenom zahtjevu eksplicitno se traži poništenje presude Savjeta 2011/167/EU od 10. marta 2011. godine.

Predsjednik sudskog vijeća dozvolio je 13. oktobra 2011. godine da se Kraljevina Španija pojavi u svojstvu umješača u predmetu formiranom po tužbi Republike Italije, a 27. oktobra 2011. godine ta dozvola data je i u obrnutom slučaju, tj. u predmetu

U oba slučaja, dopuštenja za djelovanje u svojstvu umješača dobio je izvjestan broj država članica, Evropski parlament i Komisija.

formiranom po zahtjevu Kraljevine Španije. U oba slučaja, dopuštenja za djelovanje u svojstvu umješača dobio je izvjestan broj država članica, Evropski parlament i Komisija. Pisana opažanja u vezi sa spojenim predmetima dale su sve države članice (osim Litvanije), te institucije koje se pojavljuju kao umješači. Zbog potrebe sprovođenja usmenog dijela postupka i donošenja presude, Predsjednik sudskog vijeća odredio je 10. jula 2012. godine spajanje predmeta C-274/11 i predmeta C-295/11.

Argumenti protiv osporene odluke sadržani su u tvrdnjama da Savjet nema nadležnost da uspostavi pojačanu saradnju u predmetnom slučaju; da je izvršena zloupotreba ovlaštenja; da nije ispunjen uslov prema kojem odluka o uspostavljanju pojačane saradnje mora biti usvojena samo kao posljednja mjera; da su prekršeni član 20(2) TEU i čl. 118, 326. i 327. TFEU; da je potpuno ignorisan pravosudni sistem Unije. U nastavku su sadržana kratka obrazloženja koja su pomenute dvije države članice (u daljem tekstu: tužioc) dale u vezi sa svakom od iznesenih tvrdnji, te su iznesena zapažanja tuženog, umješača na strani tuženog i Suda.

Savjet, prema njihovom mišljenju, nema nadležnost da odobri pojačanu saradnju u predmetnom slučaju, jer je članom 20(1) TFEU isključena mogućnost uspostavljanja pojačane saradnje u okviru oblasti koje su u isključivoj nadležnosti Unije.

Prema shvatanjima tužilaca, predmetna oblast, koja suštinski znači formiranje evropskog prava intelektualne svojine u svrhu uniformne zaštite prava intelektualne svojine predviđenih članom 118. TFEU, ne pripada nadležnostima koje su podijeljene između država članica i Unije, već u isključivu nadležnost Unije koja je predviđena članom 3(1)(b) TFEU i koja se tiče uspostavljanja konkurenčijskih pravila neophodnih za funkcionisanje unutrašnjeg tržišta. Savjet, prema njihovom mišljenju, nema nadležnost da odobri pojačanu saradnju u predmetnom slučaju, jer je članom 20(1) TFEU isključena mogućnost uspostavljanja pojačane saradnje u okviru oblasti koje su u isključivoj nadležnosti Unije. Međutim, Savjet i umješači stali

su na poziciju da pravila koja uređuju oblast intelektualne svojine pripadaju pravilima unutrašnjeg tržišta, za čije su uređivanje, prema članu 4(2)(a) *TFEU*, nadležnosti podijeljene između Unije i država članica.

Sud pravde je u svojim zapažanjima istakao da osporena odluka ima za cilj da 25 država članica zajednički uređuju oblast koja se tiče jedinstvene zaštite patenta. Između ostalog, Sud pravde se u pogledu navedene argumentacije tužilaca odredio na način što je podsjetio da oblast unutrašnjeg tržišta u smislu člana 4(2)(a) *TFEU* podrazumijeva, u skladu sa definicijom iz člana 26(2) *TFEU*, područje bez unutrašnjih granica u kojoj je osigurano slobodno kretanje robe, lica, usluga i kapitala. Takođe, odredbom člana 26(1) *TFEU* propisano je da će Unija usvojiti mjere u cilju uspostavljanja i funkcionisanja unutrašnjeg tržišta, u skladu sa relevantnim odredbama Ugovora.

U vezi sa mogućom *zloupotrebom ovlaštenja*, u svom dijelu zapažanja, tužiocu su istakli da je osnovna svrha pojačane saradnje da se da podrška procesu integracije, međutim, oni su smatrali da je istinski cilj osporene odluke da se Kraljevina Španija i Republika Italija isključe iz pregovora u vezi sa pitanjima koja se odnose na prevodilačke aranžmane za unitarni patent, odnosno da se ove države liše prava koja su potvrđena drugim paragrafom člana 118. *TFEU*.

Savjet je u vezi sa navodima tužilaca odgovorio da je pravi razlog što isti ne učestvuju u pojačanoj saradnji, zapravo, sadržan u tome što su oni odbili da učestvuju, te da je članom 16. preambule osporene odluke određeno da je pojačana saradnja otvorena u svako vrijeme za sve države članice. Pored toga, iznio je mišljenje da stvaranje zaštite posredstvom unitarnog patentra promoviše osnovne ciljeve Unije i jača proces integracije.

Argument da nije ispunjen uslov prema kojem odluka o uspostavljanju pojačane saradnje mora biti usvojena kao posljednja mjeru, prema mišljenju tužilaca, morao je biti pažljivo razmotren. Kraljevina Španija istakla je da je protekao period od manje od šest mjeseci od kada je Komisija kandidovala prijedlog propisa

Sud pravde je u svojim zapažanjima istakao da osporena odluka ima za cilj da 25 država članica zajednički uređuju oblast koja se tiče jedinstvene zaštite patenta.

Savjet je u vezi sa navodima tužilaca odgovorio da je pravi razlog što isti ne učestvuju u pojačanoj saradnji, zapravo, sadržan u tome što su oni odbili da učestvuju.

za prevodilačke aranžmane (20. juna 2010. godine) i od kada je ista kandidovala prijedlog za uspostavljanje pojačane saradnje (14. decembra 2010. godine). Prema mišljenju ovog tužioca, period od prvog prijedloga za regulisanje Komunitarnog patent-a,

Republika Italija smatrala je da Savjet uživa široku diskreciju u vezi sa procjenjivanjem pregovaračkih pozicija.

koji je kandidovan u avgustu 2000. godine, u vezi sa Komisijinim prijedlogom za prevodilačke aranžmane, ne može biti relevantan za određivanje da li je osporena odluka usvojena kao posljednja mjera. Tužiocu smatraju da je zajednički pristup bio definisan 2003. godine i da jezičko pitanje nije nakon toga bilo više raspravljano u meritumu u okviru Savjeta.

Republika Italija smatrala je da Savjet uživa široku diskreciju u vezi sa procjenjivanjem pregovaračkih pozicija, te da ocjena da li uslov koji se odnosi na to da li je osporena odluka usvojena kao posljednja mjera podliježe samo ograničenom ispitivanju od strane Suda pravde. U tom smislu, *legislativni paket o unitarnom patentu* bio je, prema navodima ovog tužioca, nepotpun i pregovori u vezi sa prevodilačkim aranžmanima bili su kratki, te je član 20(2) prekršen. U konačnici, prema navodima ovog tužioca, osporena odluka nije pravilna iz razloga što je izostalo neophodno ispitivanje, kao i iz razloga što ista sadrži lakonska objašnjenja Savjeta koja ne idu u prilog tome da su uslovi iz *TEU* i *TFEU* u oblasti pojačane saradnje ispunjeni.

U konačnici, prema navodima ovog tužioca, osporena odluka nije pravilna iz razloga što je izostalo neophodno ispitivanje, kao i iz razloga što ista sadrži lakonska objašnjenja Savjeta.

Sud pravde je u vezi sa naprijed navedenim konstatovao da je Savjet, posredstvom konačne odluke, meritorno odredio da li su države članice demonstrirale volju za kompromisom i dalisu u poziciji da stave suštinske prijedloge neophodne za usvajanje zakonodavstva u najskorije budućnosti. U tom smislu, Savjet je pravilno uzeo u obzir činjenicu da je zakonodavni postupak, pokrenut u vezi sa uspostavljanjem unitarnog patent-a na nivou Unije, započeo 2000. godine i da je pokrivaо nekoliko segmenata, na koje je ukazao i Opšti pravobranilac u t. 119. i 123. svog mišljenja.

U vezi sa navodima da su prekršeni čl. 20(2) *TEU*, 118 *TFEU*, 326. *TFEU* i 327. *TFEU*, tužiocu su istakli da je Savjet pogrešno cijenio da predmetna pojačana saradnja slijedi ciljeve iz člana 20(1) *TEU* koji se odnose na uspostavljanje višeg nivoa integracije u poređenju

sa postojećom situacijom. Tvrđili su da već postoji izvjestan nivo jednoobraznosti jer je legislativa svih država članica usklađena sa odredbama *EPC*, te da će kreiranje unitarnog patenta koji će se odnositi samo na dio Unije loše uticati na jednoobraznost.

Sud pravde podržao je poziciju Savjeta i umješača na strani istog, koja se suštinski sadržavala u činjenici da odredbe *EPC* ne pružaju jedinstvenu zaštitu u državama potpisnicama, već da svakoj od tih država garantuju zaštitu u obimu u kojem je ona sadržinski određena nacionalnim propisom. Nasuprot tome, prema mišljenju Suda, unitarna zaštita patenta predviđena osporenom odlukom će omogućiti jedinstvenu zaštitu na teritoriji svih država članica koje učestvuju u pojačanoj saradnji. Pored toga, naglasio je da iz prvog paragrafa člana 326.

TFEU nesporno proizilazi da pojačana saradnja mora u svemu biti u skladu sa odredbama člana 118. *TFEU*.

Primjedbe Kraljevine Španije u vezi sa *ignorisanjem pravosudnog sistema Unije* odnosile su se na potencijalne nedostatke vezane za nenavođenje osnovnih smjernica u vezi sa pretpostavljenom sudskom zaštitom u relevantnom dijelu. Navedeno je, prema stanovištu ovog tužioca, neprimjereno i neopravdano jer pravosudni sistem Unije sadrži čitav korpus oruđa za naknadu eventualne štete, kao i niz procedura propisanih radi ostvarivanja zakonitosti akata institucija Unije.

Savjet i umješači su istakli da je Sud pravde u *paragrafu 62. Mišljenja 1/09 [2011] ECRI-1137* utvrdio da član 262. *TFEU* sadrži tek puke smjernice u vezi sa kreiranjem specifične forme za sporove povezane sa primjenom akata Unije u oblasti evropskog prava intelektualne svojine, te da ne postoji potreba da odluka o uspostavljanju pojačane saradnje sadrži detalje vezane za procedure u vezi sa pravosudnim pitanjima na način kako to smatra tužilac.

Sud pravde je, međutim, smatrao da osporena odluka sadrži sve potrebne elemente, te da Savjet nije obavezan da posredstvom iste daje informacije u vezi sa mogućim sadržajem pravosudne zaštite koja će biti dogovorena između država članica. Jedini

Primjedbe Kraljevine Španije u vezi sa ignorisanjem pravosudnog sistema Unije odnosile su se na potencijalne nedostatke vezane za nenavođenje osnovnih smjernica u vezi sa pretpostavljenom sudskom zaštitom u relevantnom dijelu.

Sud pravde je, međutim, smatrao da osporena odluka sadrži sve potrebne elemente, te da Savjet nije obavezan da posredstvom iste daje informacije u vezi sa mogućim sadržajem pravosudne zaštite koja će biti dogovorena između država članica.

zadatak osporene odluke bio je da se odobri saradnja koju su zahtijevale države članice. S tim u vezi, na državama članicama

S tim u vezi, na državama članicama koje su učesnice u pojačanoj saradnji je da, u skladu sa procedurom iz člana 20. TEU i čl. 326. do 334. TFEU, uspostave unitarni patent i utvrde pravila u vezi sa tim, pa tako i specifična pravila u pravosudnoj sferi, ukoliko je to potrebno.

Kako se iz gore navedenog može vidjeti, Sud pravde nije uvažio nijedan argument iznesen od strane tužilaca, već ih je odbio kao neosnovane i o tome donio presudu 13. aprila 2013. godine.

V Dvije komplementirajuće regulative

Regulativa Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) 1257/2012 od 17. decembra 2012. godine o uspostavljanju pojačane saradnje u oblasti stvaranja zaštite jedinstvenim patentom (u daljem tekstu: Regulativa) stupila je na snagu 20. januara 2013. godine. Usvojena je, posredstvom redovne zakonodavne procedure, na osnovu člana 118. TFEU, uz poziv na naprijed navedenu odluku Savjeta 2011/167/EU od 10. marta 2011. godine, te nakon dostavljanja Nacrta regulative parlamentima država članica. U njoj su sadržane materijalno-pravne odredbe primjenjive na evropski patent sa unitarnim dejstvom.

Regulativa Evropskog parlamenta i Savjeta (EU) 1257/2012 od 17. decembra 2012. godine o uspostavljanju pojačane saradnje u oblasti stvaranja zaštite jedinstvenim patentom (u daljem tekstu: Regulativa) stupila je na snagu 20. januara 2013. godine.

unitarna patentna zaštita trebalo bi da bude dostupna vlasnicima patenta kako iz država članica koje učestvuju u pojačanoj saradnji, tako i onima iz drugih država, bez obzira na njihovo državljanstvo, redovno boravište ili sjedište. Istiće se i kako je veoma značajno to što će vlasnik evropskog patenta dodijeljenog od strane EPO imati koristi od unitarnog dejstva koji će na osnovu njegovog zahtjeva

biti ostvaren posredstvom ove regulative u državama članicama koje učestvuju u mehanizmu pojačane saradnje (u nastavku se ovakav patent naziva: *Evropski patent sa unitarnim dejstvom*). Navodi iz tačke 6. Preambule čine poveznicu sa Dijelom IX EPC prema kojem grupa država koje su pristupile ovoj konvenciji mogu predvidjeti da evropski patenti koji su dodijeljeni ovim državama imaju unitarni karakter. U tom smislu, ističe se da Regulativa konstituiše specijalan sporazum u okvirima iz člana 142. EPC, člana 45(1) Ugovora o saradnji u oblasti patenta od 19. juna 1970. (koji je zadnji put modifikovan 3. februara 2001. godine) i specijalan sporazum u smislu člana 19. Konvencije o zaštiti industrijske svojine, koji je potpisana u Parizu 20. marta 1883. godine i zadnji put izmijenjen 28. septembra 1979. godine.

Potreba za formiranjem Jedinstvenog patentnog suda eksplisitno je utvrđena u tački 9. Preambule, a isti bi trebalo da osigura da vlasnik ostvari zaštitu svog patenta. U istoj tački navodi se da se na slučajevе koji nisu uređeni Regulativom Savjeta (EU) 1260/2012 od 17. decembra 2012. godine o primjeni pojačane saradnje u oblasti unitarne patentne zaštite sa aspektom primjenjivih prevodilačkih aranžmana primjenjuju odredbe EPC, Ugovor o jedinstvenom patentnom sudu, unutrašnje pravo država članica, uključujući međunarodno privatno pravo. Takođe, u tački 25. Preambule utvrđuje se da će Jedinstveni patentni sud, sa nadležnošću da postupa u predmetima koji se odnose na evropski patent sa jedinstvenim dejstvom, predstavljati veoma važnu sponu u smislu osiguranja pravilne zaštite patenta, konzistentnosti sudske prakse i osiguranja pravne sigurnosti. Ukazuje se da su upravo to razlozi zbog kojih države članice koje su učesnice u mehanizmu pojačane saradnje treba da ratifikuju Sporazum o jedinstvenom sudu za patente, a u skladu sa svojim domaćim ustavnim i parlamentarnim procedurama i preduzmu neophodne korake kako bi Sud postao aktivan u najskorije vrijeme.

Pravila koja se primjenjuju u slučaju nastupanja štete, u skladu sa tačkom 13. Preambule, definisana su od strane država učesnika u mehanizmu pojačane saradnje. U tački 21. Preambule

Potreba za formiranjem Jedinstvenog patentnog suda eksplisitno je utvrđena u tački 9. Preambule, a isti bi trebalo da osigura da vlasnik ostvari zaštitu svog patenta.

Pravila koja se primjenjuju u slučaju nastupanja štete, u skladu sa tačkom 13. Preambule, definisana su od strane država učesnika u mehanizmu pojačane saradnje.

navodi se da će se EPO plaćati članarina, a prikupljena sredstva će se koristiti za plaćanje troškova do kojih će dolaziti u vezi sa unitarnom patentnom zaštitom u smislu člana 146. *EPC*.U tački 26. Preamble sadržano je eksplizitno utvrđenje da Regulativa

Evropski patent sa unitarnim dejstvom omoguće vlasniku patenta ostvarenje prava na zaštitu od protivpravnog djelovanja trećih lica.

neće zamijeniti propise o patentima država članica koje učestvuju u pojačanoj saradnji.

U normativnom dijelu, u okviru osnovnih odredaba, u segmentu u kojem se sadržinski određuju pojmovi, napravljena je jasna razlika između Evropskog patentnog registra koji se vodi na osnovu člana 127. *EPC* i Registra za unitarnu patentnu zaštitu koji je formiran posredstvom ove regulative i čini dio pomenutog evropskog patentnog registra. Djelovanje evropskog patenta sa unitarnim efektom dovodi se u vezu sa njegovim objavljivanjem od strane EPO u Evropskom patentnom biltenu.

Odredbama iz člana 5. Regulative, između ostalog, propisano je da Evropski patent sa unitarnim dejstvom omoguće vlasniku patenta ostvarenje prava na zaštitu od protivpravnog djelovanja trećih lica, te da se ista ostvaruje na teritorijama svih država članica koje učestvuju u mehanizmu pojačane saradnje. Takođe, navodi se da će doseg tog prava i njegova ograničenja biti uniformna u svim državama učesnicama, a da se sami akti koji se tiču protivpravnih djelovanja definišu propisima koji se primjenjuju na evropske patente sa unitarnim dejstvom u državama učesnicama čije je domaće pravo mjerodavno za isti.

Evropski patent sa unitarnim dejstvom, kao predmet svojine, tretiraće se u svim državama učesnicama kao nacionalni patent dotične države članice u kojoj taj patent ima unitarno dejstvo i u kojoj, prema evidenciji iz Evropskog patentnog registra, podnositelj zahtjeva za dodjelu patenta ima redovno boravište ili sjedište poslovanja na dan podnošenja zahtjeva, odnosno gdje obavlja djelatnost.

Odredbe o poslovima čije se obavljanje, u skladu sa članom 143. *EPC*, povjerava EPO sadržane su u članu 9, a odredbe o finansijskim obavezama u čl. 10, 11. i 12. Regulative. Saradnja između Komisije i EPO uređena je na način što je određeno da će

se ista odvijati posredstvom radnog sporazuma u vezi sa oblastima obuhvaćenim predmetnom regulativom, a koje se, između ostalog, tiču i uticaja na budžet EPO. Eksplicitno utvrđenje da Regulativa ne utiče na primjenu konkurencijskog prava i propisa koji se odnose na nelojalnu konkureniju sadržano je u članu 15. Takođe, određeno je da će se sa primjenom Regulative početi 1. januara 2014. godine, odnosno sa danom stupanja na snagu Sporazuma o jedinstvenom patentnom sudu, zavisno od toga koji će datum biti kasniji. Interesantno je ukazati na svojevrsnu specifičnost odredaba o stupanju Regulative na snagu i njenoj primjeni. Naime, u istima se određuje da će svaka država učesnica u mehanizmu pojačane saradnje dostaviti Komisiji potvrdu o ratifikaciji navedenog sporazuma. Dakle, Regulativa se pojavljuje kao osnovna podloga za njegovo zaključenje.

Regulativa se pojavljuje kao osnovna podloga za njegovo zaključenje.

Regulativa Savjeta (EU) 1260/2012 od 17. 12. 2012. godine o uspostavljanju pojačane saradnje u oblasti stvaranja zaštite jedinstvenim patentom u domenima postupaka primjenjivih na oblast prevođenja (u daljem tekstu: Regulativa o prevođenju) je komplementirajuća prethodnoj regulativi o uspostavljanju pojačane saradnje u oblasti stvaranja zaštite jedinstvenim patentom, te će se sa njihovom primjenom započeti istovremeno.

Regulativa o prevođenju donesena je u skladu sa posebnom zakonodavnom procedurom i njena osnovna svrha je da se omogući da postupci primjenjivi na oblast prevođenja budu što jednostavniji i isplativiji, te da daju doprinos pravnoj sigurnosti, stimulišu inovacije i konkretno koriste malim i srednjim preduzećima²³. Posredstvom ove regulative suštinski se implementira pojačana saradnja u oblasti zaštite jedinstvenim patentom u domenima postupaka primjenjivih na oblast prevođenja. S tim u vezi, veoma je važno pomenuti da, budući da je EPO odgovorna za dodjelu evropskih patenata, prevodilački aranžmani u okviru evropskog patenta sa unitarnim dejstvom zahtijevaju da budu izrađeni u skladu sa postojećom procedurom EPO. Konkretno, u slučajevima kada je evropski patent sa unitarnim dejstvom objavljen u skladu sa članom 14(6)

Regulativa o prevođenju donesena je u skladu sa posebnom zakonodavnom procedurom i njena osnovna svrha je da se omogući da postupci primjenjivi na oblast prevođenja budu što jednostavniji i isplativiji.

²³ Vidjeti t. (4) i (5) eksplanatorne preambule Regulative o prevođenju.

EPC, dodatno prevođenje neće se zahtijevati. Naime, pomenutom odredbom *EPC* propisano je da se specifikacija evropskog patenta objavljuje na jeziku na kojem se vodi postupak pred *EPO* i da uključuje prevod zahtjeva na dva druga službena jezika *EPO*.

U slučaju spora u vezi sa evropskim patentom sa unitarnim dejstvom, legitimnim će se smatrati zahtjev da vlasnik patenta na traženje tuženog omogući puni prevod patenta na službeni jezik države članice u kojoj je spor nastao.

U slučaju spora u vezi sa evropskim patentom sa unitarnim dejstvom, legitimnim će se smatrati zahtjev da vlasnik patenta na traženje tuženog omogući puni prevod patenta na službeni jezik države članice u kojoj je spor nastao ili države članice u kojoj tuženi ima redovno boravište. Od vlasnika patenta može se zahtijevati da, po zahtjevu nadležnog suda države članice učesnice u pojačanoj saradnji, omogući pun prevod patenta na jezik koji se koristi u postupku pred tim sudom. Troškove prevođenja u pomenutom smislu snosi vlasnik patenta.

U nastojanju da se omogući pristup evropskim patentima sa unitarnim dejstvom, prvenstveno malim i srednjim preduzećima, aplikantima se mora omogućiti da popune patentnu aplikaciju kod *EPO* na bilo kojem službenom jeziku Unije. Kao komplementarnu mjeru, dio aplikanata popunjava aplikaciju za evropski patent sa unitarnim patentom na jednom od službenih jezika Unije, koji nije službeni jezik *EPO*, a imaju svoje sjedište ili kancelariju u državama članicama, treba primiti dodatnu nadoknadu troškova prevođenja sa jezika patentne aplikacije na jezik na kojem se vodi postupak pred *EPO*. Takva nadoknada troškova treba biti isplaćena od strane *EPO*, u skladu sa članom 9. Regulative (EU) No 1257/2012.

U tački 11. preambule Regulative o prevođenju navodi se o potrebi promovisanja pristupa informacijama o patentu i širenja tehnološkog znanja. Pored navedenog, ukazuje se i na značaj koji će imati uvođenje mašina za prevođenje patentnih aplikacija i specifikacija na sve službene jezike Unije. Konstatuje se da su mašine za prevođenje koje su razvijene od strane *EPO* važno oruđe za unapređenje pristupa informacijama o patentu. Ipak, prevodi dobijeni posredstvom prevodilačkih mašina će poslužiti samo u svrhu informacije i neće imati pravno dejstvo.

Za vrijeme prelaznog perioda, prije nego što visoko kvalitetne mašine za prevođenje na službene jezike Unije postanu dostupne,

U nastojanju da se omogući pristup evropskim patentima sa unitarnim dejstvom, prvenstveno malim i srednjim preduzećima, aplikantima se mora omogućiti da popune patentnu aplikaciju kod *EPO* na bilo kojem službenom jeziku Unije.

zahtjev za unitarno dejstvo u smislu člana 9. Regulative (EU) No 1257/2012 treba, prema navodima iz tačke 12. Preambule, biti praćena punim prevodom specifikacije patenta na engleski jezik u slučajevima u kojima su francuski ili njemački jezici postupaka pred EPO, ili na bilo koji jezik država članica koji je službeni jezik Unije u slučajevima u kojima se postupci pred EPO vode na engleskom jeziku. Ovo će omogućiti da se za vrijeme prelaznog perioda svi evropski patenti sa unitarnim dejstvom učine dostupnim na engleskom jeziku, koji se uobičajeno koristi u području međunarodnog tehnološkog istraživanja i publikovanja. Nadalje, ovakim postupanjem će se osigurati da, u dijelu evropskih patenata sa unitarnim dejstvom, prevodi budu objavljeni na drugim službenim jezicima participirajućih država članica. Prelazni period bi trebalo da se završi čim visokokvalitetne mašine za prevođenje na sve službene jezike Unije budu dostupne, ovisno o regularnoj i objektivnoj evaluaciji kvaliteta od strane nezavisnog stručnog komiteta formiranog od strane participirajućih država članica u okviru EPO i sastavljenog od članova EPO i korisnika evropskog patentnog sistema. S tim u vezi, maksimalan period za razvoj visokokvalitetnih mašina za prevođenje ne bi trebalo da bude duži od 12 godina. Posljedično, prelazni period od 12 godina, prema navodima iz ovog dijela preambule, trebalo bi da počne da se računa od dana primjene Regulative o prevođenju, osim ako bi bilo odlučeno da se taj period završava ranije. Međutim, u članu 6. stav 3. Regulative o prevođenju, eksplicitno je propisano da će šest godina nakon početka primjene ove regulative i svake dvije godine poslije toga, nezavisan stručni komitet cijeniti razvoj primjenjivosti visokokvalitetnih mašina za prevode patentnih aplikacija i specifikacija na sve jezike Unije. Ovaj komitet će biti formiran od strane participirajućih država članica, a pod okriljem EPO, i biće sastavljen od predstavnika EPO nevladinih organizacija koje predstavljaju korisnike evropskog patentnog sistema, koje poziva Administrativni Savjet EPO kao posmatrače u skladu sa članom 30(3) EPC. Na osnovu prvih evaluacija i svake

Maksimalan period za razvoj visokokvalitetnih mašina za prevođenje ne bi trebalo da bude duži od 12 godina.

Međutim, u članu 6. stav 3. Regulative o prevođenju, eksplicitno je propisano da će šest godina nakon početka primjene ove regulative i svake dvije godine poslije toga, nezavisan stručni komitet cijeniti razvoj primjenjivosti.

dvije godine nakon toga, na bazi uzastopnih evaluacija, Komisija će prezentovati izvještaj Savjetu i, ako je prikladno, uputiti zahtjev za završetak prelaznog perioda. Ukoliko se prelazni period ne završi na osnovu prijedloga komisija, on će se okončati protekom 12 godina od dana primjene Regulative o prevodenju.

Sporazum o jedinstvenoj sudske nadležnosti za patente (u daljem tekstu: Sporazum) potписан je 19. februara 2013. godine.

Regulativa o prevodenju ne utiče na primjenu pravila o jezicima institucija Unije koja su ustanovljena članom 342. TFEU i Regulativom Savjeta broj 1 od 15. aprila 1958. godine o određivanju jezika koji će biti u upotrebi u Evropskoj ekonomskoj zajednici²⁴. Regulativa o prevodenju osniva se na lingvističkom režimu EPO i ne treba se smatrati da se njome ustanavljuje specifičan lingvistički režim za Uniju, ili da se kreira presedan za ograničeni jezički režim u bilo kojem budućem pravnom instrumentu Unije. Na snagu je stupila 20. januara 2013. godine, a predviđeno je da će se primjenjivati od 1. januara 2014. godine, odnosno od dana stupanja na snagu Sporazuma o jedinstvenoj sudske nadležnosti za patente, ovisno od toga koji će datum biti kasniji.

VI Sporazum o jedinstvenoj sudske nadležnosti za patente i potencijalne izmjene i dopune regulative brisel i (recast)

Sporazum o jedinstvenoj sudske nadležnosti za patente (u daljem tekstu: Sporazum) potписан je 19. februara 2013. godine na engleskom, francuskom i njemačkom jeziku i isti je deponovan u arhivi Generalnog sekretarijata Savjeta Evropske unije. Novoformirani sud će imati svojstvo pravnog lica i uživaće najekstenzivniji pravni kapacitet koji se podudara sa kapacitetom pravnih lica u pravnim sistemima država članica.

Sud će predstavljati predsjednik Žalbenog suda, koji će se birati u skladu sa Statutom.

Unija će imati u domenu patenta jedan jedinstveni sud koji će djelovati i na lokalnom i na regionalnom nivou. Umjesto vođenja

²⁴ OJ 17, 6.10.1958, p. 385/58.

paralelnih postupaka u ime nekoliko nacionalnih sudova, strankama će biti omogućeno da brže ostvare sudsku zaštitu, te da presude koje dobiju budu izvršive u svim državama članicama.

Sud će se sastojati od Suda prvog stepena, Žalbenog suda i Registar. U sastavu Suda prvog stepena će biti središnje odjeljenje, kao i lokalna i regionalna odjeljenja. Centralno odjeljenje će imati sjedište u Parizu, sa sekcijama u Londonu i Minhenu. Žalbeni sud će imati sjedište u Luksemburgu. Registar će biti uspostavljen u sjedištu Žalbenog suda. Vodiće ga registrar, u skladu sa statutom. Registar će biti javan. Podregistri će se voditi u svim odjeljenjima Suda prvog stepena. Registar će sadržavati podatke o svim slučajevima koji se vode pred sudom.

Jedinstveni patentni sud će predstavljati sud koji je zajednički za sve države članice koje su potpisnice Sporazuma. Samim tim, ovaj sud će predstavljati dio njihovog pravosudnog sistema, sa isključivim nadležnostima u segmentu evropskih patenata sa jedinstvenim efektom i evropskim patentima odobrenim na osnovu odredaba *EPC*.

Sporazumu mogu pristupiti sve države članice Unije. Države članice koje su odlučile da ne sudjeluju u pojačanoj saradnji u oblasti kreiranja jedinstvene patentne zaštite mogu participirati u ovom sporazumu u pogledu evropskih patenata odobrenih za njihovu teritoriju.

Sporazumom je određeno da će isti stupiti na snagu 1. januara 2014. godine ili prvog dana četvrtog mjeseca nakon što 13 država članica deponuje svoje ratifikacione instrumente ili se Sporazumu pridruže tri države članice u kojima je najveći broj evropskih patenata na snazi u godini koja prethodi godini u kojoj je Sporazum potpisani, ili prvog dana četvrtog mjeseca nakon što stupe na snagu izmjene Regulative (EU) No 1215/2012 koje se tiču veze sa Sporazumom, koji god bude kasniji²⁵.

Komisija je 26. juna 2013. godine izašla sa Prijedlogom regulative o izmjeni Regulative (EU) 1215/2012 o nadležnosti,

Jedinstveni patentni sud će predstavljati sud koji je zajednički za sve države članice koje su potpisnice Sporazuma.

Sporazumu mogu pristupiti sve države članice Unije.

²⁵ Austrija je prva država članica koja je ratifikovala međunarodni ugovor o jedinstvenom patentnom суду. Naime, 7. avgusta 2013. godine ova država je deponovala ratifikacioni instrument.

priznavanju i izvršenju sudskeih odluka u građanskim i trgovackim stvarima, koja sadrži pravila o međunarodnoj nadležnosti sudova država članica i pravila o sprečavanju paralelnih postupaka pred sudovima država članica, te utvrđuje pravila o priznavanju

Značajno je podsjetiti da je problem koji se tiče nadležnosti u proteklom periodu zapažen i kod Suda Beneluksa.

i izvršenju sudskeih odluka koje su donijeli sudovi država članica. Predložene izmjene naslanjaju se na odredbe iz člana 89. Sporazuma o jedinstvenoj sudskej nadležnosti za patente koji je većina država učesnica u pojačanoj saradnji potpisala 19. februara 2013. godine²⁶. Prema predmetnoj odredbi, Sporazum ne može stupiti na snagu prije stupanja na snagu izmjena Regulative Brisel I (*recast*) posredstvom kojih je, između ostalog, neophodno izdejstvovati njihovu međusobnu kompatibilnost, ali i urediti pitanja iz domena nadležnosti za tužene koji nisu iz država članica Unije. Savjet Evropske unije je 4. marta 2014. godine podržao tekst izmjena i dopuna Regulative Brisel I (*recast*).

Značajno je podsjetiti da je problem koji se tiče nadležnosti u proteklom periodu zapažen i kod Suda Beneluksa, za čije je funkcionisanje veoma značajan Protokol iz 2012. godine posredstvom kojeg je omogućeno da se nadležnost tog suda proširi u smislu da su obuhvaćene i nadležnosti u tzv. specifičnim pitanjima koja ulaze u oblasti primjene Regulative Brisel I.

Saradnja država članica Evropske unije u oblasti patenta značajno će doprinijeti integracionom procesu, i to posebno uspostavljanju unutrašnjeg tržišta u Uniji.

VII Zaključak

Saradnja država članica Evropske unije u oblasti patenta značajno će doprinijeti integracionom procesu, i to posebno uspostavljanju unutrašnjeg tržišta u Uniji, čije je obilježje slobodno kretanje robe i usluga i formiranje sistema koji će osigurati da konkurentnost u Uniji ne bude narušena. Fragmentirano tržište za patente i značajne varijacije između sudskeih sistema država članica štetni su za inovacije.

²⁶ Bugarska je Sporazum potpisala 5. marta 2013. godine. Takođe, interesantno je da je isti potpisala i Italija, iako nije učestvovala u postupku Pojačane saradnje, kao i da ga nije potpisala Poljska.

Jedinstveni patentni sud trebalo bi da bude zajednički sud za sve države članice i kao takav će predstavljati dio njihovog pravosudnog sistema sa isključivom nadležnošću u domenu evropskog patent-a sa unitarnim efektom i evropskim patentima dodijeljenim od strane EPC.

Sud pravde osigurava jednoobraznost pravnog poretku Unije i primat prava Unije, a sudovi država članica moraju poštovati i primjenjivati pravo Unije. Ništa drugačije se neće ponašati Jedinstveni patentni sud, jer će i on morati sarađivati sa Sudom pravde kao čuvarom prava Unije, te će pored obaveze poštovanja i primjene prava Unije, morati ispunjavati obaveze koje se tiču obraćanja Sudu pravde povodom potrebe za pravilnom interpretacijom sudske prakse, te povodom upućivanja zahtjeva za rješavanje prethodnog pitanja.

Međunarodna jurisdikcija Jedinstvenog patentnog suda će se uspostaviti u skladu sa Regulativom (EU)No 1215/2012 ili, ukoliko je prikladno, u skladu sa Konvencijom o nadležnosti, priznanju i izvršenju presuda u građanskim i trgovackim stvarima (Konvencija iz Lugana).

Summary

‘Unitary patent protection’ means that companies in Europe who are interested to apply for a patent will no longer have to do this separately for each Member State. It will be possible to validate an EU patent in 25 member states simultaneously. National administrative obligations and translation requirements will no longer exist.

The Unified Patent Court will be a court common to the Contracting Member States and it’ll be a subject to the same obligations under Union law as any national court of the Contracting Member States. There will be no expensive fragmented decisions.

Jedinstveni patentni sud trebalo bi da bude zajednički sud za sve države članice i kao takav će predstavljati dio njihovog pravosudnog sistema.

Sud pravde osigurava jednoobraznost pravnog poretku Unije i primat prava Unije, a sudovi država članica moraju poštovati i primjenjivati pravo Unije.

VIII Odabrani izvori

Štampana izdanja:

- Vukadinović Radovan *Uvod u institucije i pravo Evropske unije*, 4. izmenjeno i dopunjeno izdanje, Centar za pravo Evropske unije, Kragujevac, 2001.
- Lopandić Duško i Janjević Milutin, *Ugovor o Evropskoj uniji, od Rima do Maastrichta*, Beograd, 1995.
- Pascal Griset, The European Patent, A European success Story for innovation, European Patent Office, Munich, Germany, 2013.

Izvori i izdanja u elektronskom obliku:

- <http://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?num=C-274/11>
- <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62011CC0274&lang1=en&type=NOT&ancre>
- <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:361:0001:0008:EN:PDF>
- <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:361:0089:0092:EN:PDF>
- http://ec.europa.eu/internal_market/indprop/patent/ratification/index_en.htm
- <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/12/st16/st16351.en12.pdf>
- http://www.theunitarypatent.com/what_is_the_structure_of_the_unified_patent_court.
- http://www.theunitarypatent.com/what_is_the_structure_of_the_unified_patent_court#sthash.ZioZnVF5.dpuf
- <http://www.epo.org>

Drugi korišćeni izvori:

- Preliminaran skup odredaba za pravila postupka Jedinstvenog patentnog suda (14 Nacrt dokumenta) od 31. januara 2013. godine
- *European Parliament legislative resolution on the proposal for a Council regulation on the Community patent (COM(2000) 412 – C5-0461/2000 – 2000/0177(CNS)) (OJ C 127 E, 29. 5. 2003, p. 519-526).*

Prof. dr Milan Blagojević

Ustavnopravni odnosi između centralnih institucija vlasti u Petoj francuskoj republici

Apstrakt

Mnogo je razloga zbog kojih ustavno pravo Francuske ne prestaje privlačiti pažnju nauke ustavnog prava. Francuska je država koja je tokom svoje duge ustavne istorije imala 16 ustava. Tako bogata i istovremeno burna ustavna istorija okončana je Ustavom koji je stupio na snagu 4. oktobra 1958. godine, poznatijem kao Ustav Pete francuske republike. U ovom radu autor se bavi ustavnopravnim odnosima između najvažnijih političkih institucija Pete francuske republike. Autor to čini na način što najprije analizira francuske političke institucije i njihove međusobne odnose (predsjednik, Vlada i Parlament), a nakon toga i njihove odnose na području prava. Ovo potonje područje njihovih međusobnih odnosa ne može se potpuno razumjeti bez analiziranja dvije pravne institucije: Ustavnog savjeta (*Conseil Constitutionnel*) i Državnog savjeta (*Conseil d'Etat*). U radu su ove institucije analizirane kroz njihove nadležnosti u procesu izrade nacrta i usvajanja organskih zakona, zakona, ordonansi i dekreta.

Francuska je država koja je tokom svoje duge ustavne istorije imala 16 ustava.

Ključne riječi: predsjednik, Vlada, Parlament, Ustavni savjet, Državni savjet, ustav, organski zakon, zakon, ordonansa, dekreti, ustavnost, zakonitost.

I Uvodni dio

Više je razloga zbog kojih ustavno pravo Francuske ne prestaje privlačiti pažnju nauke ustavnog prava.

Više je razloga zbog kojih ustavno pravo Francuske ne prestaje privlačiti pažnju nauke ustavnog prava. Francuska je zemlja koja se, kao rijetko koja, može pohvaliti činjenicom da njena bogata ustavnopravna istorija obuhvata 16 akata ustavnog ranga (16 ustava).

To su: 1) Ustav iz 1791; 2) Ustav iz 1793. (montanjarski Ustav); 3) Ustav iz 1795. (kojim je uspostavljen direktorijalni sistem vlasti); 4) Ustav iz 1799. (kojim je uspostavljen konzulski sistem); 5) *Senatus-consulta* iz 1802. (kojom je Napoleon imenovan za doživotnog prvog konzula); 6) *Senatus-consulta* iz 1804. (kojom je uspostavljeno prvo francusko carstvo sa Napoleonom kao nasljednim imperatorom); 7) Ustavna povelja iz 1814. (kojom je prethodno svrgнутa borbonska dinastija ponovo preuzeila vlast); 8) Napoleonov Dopunski akt ustavima carstva iz 1815. (koji je važio svega nekoliko dana); 9) Ustavna povelja iz 1830. godine; 10) Ustav Druge francuske republike iz novembra 1848. godine (Prva francuska republika uspostavljena je u septembru 1792. i u toku njenog trajanja donijet je Ustav iz 1793. godine); 11) Ustav iz 1852. godine (Drugo francusko carstvo); 12) Ustav Treće francuske republike iz 1875.

Francuska je zemlja koja se, kao rijetko koja, može pohvaliti činjenicom da njena bogata ustavnopravna istorija obuhvata 16 akata ustavnog ranga (16 ustava).

(u stvari tri posebna ustavna zakona - o organizaciji Senata, o organizaciji javnih vlasti te o odnosima između javnih vlasti, a njihovom donošenju prethodio je period revolucionarnih previranja - Pariška komuna 1871. godine); 13) Ustavni zakon iz 1940. (kojim je uspostavljena tzv. Višijeva Francuska); 14) Ustavni zakon iz 1945. kojim je uspostavljena privremena vlada Francuske republike; 15) Ustav Četvrte francuske republike iz 1946. godine; 16) Ustav Pete francuske republike iz 1958. godine. Tokom ovog dugog perioda izvršene su četiri revolucije (1789, 1830, 1848. i 1871. godine), a tri puta su se smjenjivali oblici vladavine (monarhijski i

republikanski). Ovim smjenama vladavinskih oblika, i negativnim posljedicama koje su one neizostavno nosile sa sobom, može se objasniti ustavna odredba (član 89. stav 5. važećeg Ustava) prema kojoj republikanski oblik vladavine ne može biti predmetom ustavnih promjena.

Ovako bogata i istovremeno burna ustavnopravna istorija okončana je Ustavom Pete francuske republike, usvojenim na referendumu održanom 28. septembra 1958. godine, koji je stupio na snagu 4. oktobra 1958. godine. Mnogo je novina koje su tim ustavom uvedene prije svega u ustavnopravnu praksu Francuske, ali su one u isto vrijeme predstavljale (i predstavljaju) pravo bogatstvo i za nauku ustavnog prava. U ovom radu će biti izložena odgovarajuća ustavnopravna rješenja o odnosima centralnih institucija u Petoj francuskoj republici, u koje spadaju predsjednik Republike, Vlada, Parlament, Ustavni savjet te Državni savjet. Kada je riječ o odnosima između Vlade i Parlamenta Francuske, njih ćemo u radu posmatrati iz dva ugla. Prvi ugao posmatranja tiče se pitanja iz sfere političkih odnosa te dvije institucije. Međutim, govoriti o tome nije moguće bez razmatranja, makar i kratkog, nadležnosti predsjednika Republike kao centralne političke institucije Francuske. Drugi ugao posmatranja tiče se normativnih ovlašćenja Vlade i Parlamenta.

U sferi tih ovlašćenja mnogo je originalnih rješenja koja se ne mogu u potpunosti (i pravilno) sagledati ako bi se analizirala samo kroz prizmu odnosa Vlade i Parlamenta. U tu analizu neizostavno se moraju uključiti institucije Ustavnog savjeta, odnosno Državnog savjeta Francuske. No, da bi se razumjeli uzroci svih ovih ustavnih rješenja o odnosima Vlade i Parlamenta u Petoj francuskoj republici neophodno je poznavati i uzroke koji su doveli do njih, a oni se opet ne mogu razumjeti ako se, makar kratko, ne podsjetimo na odnose između ove dvije političke institucije u Četvrtoj francuskoj republici (od 1946. do 1958. godine). Stoga će centralnom predmetu ovog rada prethoditi kratko podsjećanje na osnove parlamentarnog sistema kakav je uspostavljen Ustavom usvojenim na referendumu od 13. oktobra 1946. godine, proglašenim 27. oktobra te iste godine.

Ovako bogata i istovremeno burna ustavnopravna istorija okončana je Ustavom Pete francuske republike.

Mnogo je novina koje su tim ustavom uvedene prije svega u ustavnopravnu praksu Francuske, ali su one u isto vrijeme predstavljale (i predstavljaju) pravo bogatstvo i za nauku ustavnog prava.

II Parlamentarni sistem Četvrte francuske republike

Prema ovom ustavu, zadržana je dvodomna struktura francuskog parlamenta, sa Nacionalnom skupštinom (čiji poslanici su bili neposredno birani) i Savjetom koji su činili posredno izabrani članovi. Zbog slabosti koje je parlamentarni sistem pokazao tokom svoje primjene u Trećoj francuskoj republici ovim ustavom je promijenjena uloga parlamentarnih domova.

Prema ovom ustavu, zadržana je dvodomna struktura francuskog parlamenta, sa Nacionalnom skupštinom (čiji poslanici su bili neposredno birani) i Savjetom koji su činili posredno izabrani članovi.

Za tu promjenu se u najkraćem može reći da je podrazumijevala slabljenje uloge drugog doma (Savjeta) te jačanje pozicije Nacionalne skupštine. Do toga je došlo, u osnovi, na dva načina i to propisivanjem da Vlada odgovara isključivo Nacionalnoj skupštini,¹ kao i time što je ovaj dom Parlamenta u krajnjem donosio konačnu odluku o usvajanju zakona, ako prije toga nije mogla (u određenom roku) biti postignuta saglasnost između Nacionalne skupštine i Savjeta. Predsjednika

Republike je, kao i prema ustavnim rješenjima iz Treće republike, birao Parlament (na period od sedam godina), dajući mu pravo suspenzivnog veta na izglasane zakone, kao i pravo raspuštanja Nacionalne skupštine na zahtjev predsjednika Vlade, pod uslovom da Donji dom Parlamenta u toku 18 mjeseci

Predsjednika Republike je, kao i prema ustavnim rješenjima iz Treće republike, birao Parlament.

dva puta izglosa nepovjerenje Vladi (pri čemu predsjednik Republike nije imao pravo raspuštanja Nacionalne skupštine u toku prvih 18 mjeseci njenog mandata).² Ovakvim rješenjem nastojano je da se ojača pozicija Vlade, u kojoj namjeri je bilo propisano i da se nepovjerenje Vladi moglo izglasati apsolutnom većinom svih članova Nacionalne skupštine, kao i da se o pitanju povjerenja koje bi postavio predsjednik Vlade moglo raspravljati tek po proteku 24 časa. Međutim, do jačanja položaja Vlade nije došlo u praksi zbog dva razloga. Prvi leži u činjenici da je francusku političku

scenu tog vremena karakterisalo mnoštvo političkih stranaka

¹ Prema ustavnim rješenjima iz Treće francuske republike i Senat je (kao drugi dom parlamenta) imao pravo da izglosa nepovjerenje Vladi.

² Miodrag Jovičić: *Izabrani spisi*, Knjiga 5, Ustavni i politički sistemi, Beograd, 2006, str. 159.

(lijeve i desne orijentacije, kao i stranaka centra), što je dovodilo do njihovog unutrašnjeg pregrupisavanja kao i čestih promjena u međustranačkim koalicijama. To je za posljedicu imalo česte smjene Vlade pa su se tako, kako ukazuje profesor Jovičić, za 12 godina postojanja Četvrte republike na vlasti smijenile 22 vlade.³ Drugi razlog je u tome što su i u Četvrtoj republici zadržana rješenja iz Treće republike koja se tiču rada komisija Parlamenta. Naime, i ovaj ustav je zadržao rješenja prema kojima se rasprava u Parlamentu vodila o tekstovima prijedloga zakona koji su prethodno usvojeni u tim komisijama, što im je davalо prednost u odnosu na Vladu. No, iako je Parlament imao jaču poziciju u odnosu na Vladu, on nije ispunjavao svoju zakonodavnu ulogu već je, kako ističe profesor Jovičić, uprkos članu 13. Ustava (kojim je bilo zabranjeno Nacionalnoj skupštini da delegira svoja zakonodavna ovlašćenja) „...došlo do renesanse uredbi sa zakonskom snagom.“ Objasnjavajući način na koji je došlo do ovoga, profesor Jovičić kaže:

„Najpre je, već od 1948. korišćena tehnika okvirnih zakona (*lois-cadres*), kojima je samo formalno udovoljavano zahtevu za originernim regulisanjem pojedinih materija putem zakona, uz prepuštanje vladи da te materije suštinski reguliše, a nešto kasnije se vratilo na ovlašćivanje vlade da donosi uredbe sa zakonskom snagom kojima se menjaju prethodni zakoni“.⁴

Unutrašnjoj političkoj nestabilnosti proizašloj iz odgovarajućih ustavnih rješenja treba dodati spoljnopoličke neuspјehe Francuske tog vremena. Naime, Francuska je 1954. godine izgubila rat u Indokini.⁵ To će dovesti

To je za posljedicu imalo česte smjene Vlade pa su se tako, kako ukazuje profesor Jovičić, za 12 godina postojanja Četvrte republike na vlasti smijenile 22 vlade.

Unutrašnjoj političkoj nestabilnosti proizašloj iz odgovarajućih ustavnih rješenja treba dodati spoljnopoličke neuspјehe Francuske tog vremena. Naime, Francuska je 1954. godine izgubila rat u Indokini.

³ Isto.

⁴ Isto, str. 159 i 160.

⁵ Indokina je obuhvatala prostor na kome se danas prostiru tri države (Vijetnam, Laos i Kambodža). Sve vrijeme francuske kolonijalne vladavine tekla je borba za nacionalno oslobođenje koja će dovesti do proglašenja Demokratske Republike Vijetnam, 2. septembra 1945. godine. U periodu od 1945. do 1954. Francuska je vodila borbu protiv vijetnamske vojske, ali je u julu 1954. godine, nakon vojnih neuspјeha, pristupila mirovnim pregovorima u Ženevi na kojima je Francuska priznala Demokratsku Republiku Vijetnam, a potom je na Indokineskoj konferenciji 20. jula 1954. godine potvrđen puni suverenitet Vijetnama,

do nezadovoljstva u zemlji, koje je samo pojačano neuspješnim nastojanjima da se zadrži francuska kolonijalna vlast u Alžiru.⁶ Na političku scenu stupa general De Gol, kome je tadašnji predsjednik Republike krajem maja 1958. godine povjerio mandat

Na političku scenu stupa general De Gol, kome je tadašnji predsjednik Republike krajem maja 1958. godine povjerio mandat za sastav vlade.

za sastav vlade, u čemu će De Gol i uspjeti pošto mu je Nacionalna skupština dala saglasnost. Ubrzo nakon njenog formiranja, De Golova vlada je pripremila nacrt novog ustava, koji je usvojen na referendumu održanom 28. septembra 1958. godine, nakon čega je Ustav Pete francuske republike stupio na snagu, 4. oktobra 1958. godine.

III Organizacija i nadležnosti institucija političke vlasti u Petoj francuskoj republici

Izlaganje u ovom dijelu rada biće usredsređeno na tri centralne političke institucije Pete francuske republike. Radi se o predsjedniku Republike, Vladi i Parlamentu. Iako su Ustavni savjet i Državni savjet veoma važne institucije u sistemu vlasti u Francuskoj, o njima neće biti riječi u ovom dijelu, jer ćemo o njima govoriti u dijelu rada posvećenom raspodjeli normativnih ovlašćenja između Parlamenta i Vlade. Ovo stoga što njihova prava uloga dolazi do izražaja u primjeni odgovarajućih odredaba Ustava o normativnim ovlašćenjima Parlamenta i Vlade.

III 1. Predsjednik Republike

Kratko razmatranje centralnih političkih institucija Francuske započećemo izlaganjem o predsjedniku Republike. Činimo to iz dva razloga, od kojih je prvi to što važeći Ustav najprije sadrži odredbe o ovoj instituciji, koje se nalaze u drugoj glavi Ustava (čl.

⁶ Kambodže i Laosa.

⁶ Nakon što su o tome prethodno provedeni referendumi u Alžiru i Francuskoj, nezavisnost Alžira je proglašena 3. jula 1962. godine.

5. do 19), nakon kojih slijede odredbe o Vladi, a potom odredbe o Parlamentu. Drugi razlog je činjenica da je riječ o centralnoj instituciji francuskog ustavnog sistema.

Predsjednika Republike biraju građani na neposrednim izborima, na period od pet godina, s tim što ni jedno lice ovu funkciju ne može obavljati više od dva puta uzastopno. Treba reći da je Ustavom prvo bitno bilo propisano da mandat predsjednika Republike traje sedam godina, što je važilo do 24. septembra 2000. godine, kada je na referendumu prihvaćena odluka o smanjenju predsjedničkog mandata sa sedam na pet godina.

Ustavom je određeno (član 5) da se predsjednik stara o poštovanju Ustava, da svojom arbitražom obezbeđuje pravilno funkcionisanje javnih vlasti i kontinuitet države, kao i da je garant nezavisnosti i teritorijalnog integriteta države te poštovanja međunarodnih ugovora. Ova odredba je,ako se posmatra izdvojeno, veoma neodređena jer sadrži neodređene pojmove, ali se do njenog pravog značenja može doći njenim dovođenjem u vezu sa članom

16. Ustava, kojim su propisana izuzetna ovlašćenja predsjednika Republike. No, prije iznošenja sadržine tih ovlašćenja neophodno je podsjetiti na predsjednikova uobičajena ovlašćenja, a posebno na njegova ovlašćenja prema Vladi, jer i ova potonja ovlašćenja čine od njega centralnu figuru francuskog ustavnog sistema. Među uobičajenim ovlašćenjima predsjednika Republike su rukovođenje spoljnom politikom zemlje, davanje pomilovanja, imenovanje na niz najvažnijih funkcija u državi, vrhovno komandovanje oružanim snagama. U ova ovlašćenja spada i njegov *suspensivni veto* na zakone izglasane u Parlamentu. Prema članu 10. Ustava šef države ima pravo da, u roku od 15 dana od dana kada mu je (radi promulgacije) dostavljen zakon izglasani u Parlamentu, zatraži ponovnu parlamentarnu raspravu o zakonu, što Parlament ne može odbiti. No, iako ne može odbiti raspravu, Parlament nema obavezu da zakon ponovo usvaja većim brojem glasova svojih članova od one većine kojom je zakon bio prvo bitno usvojen.

Predsjednika Republike biraju građani na neposrednim izborima, na period od pet godina, s tim što ni jedno lice ovu funkciju ne može obavljati više od dva puta uzastopno.

Ustavom je određeno (član 5) da se predsjednik stara o poštovanju Ustava, da svojom arbitražom obezbeđuje pravilno funkcionisanje javnih vlasti i kontinuitet države, kao i da je garant nezavisnosti i teritorijalnog integriteta države te poštovanja međunarodnih ugovora.

Od ovih uobičajenih ovlašćenja treba razlikovati ovlašćenja koja predsjednik Republike ima prema Vladi. S tim u vezi on, prema članu 8. Ustava, imenuje predsjednika Vlade (prvog ministra), a na prijedlog prvog ministra imenuje i razrješava ostale

Od ovih uobičajenih ovlašćenja treba razlikovati ovlašćenja koja predsjednik Republike ima prema Vladi. S tim u vezi on, prema članu 8. Ustava, imenuje predsjednika Vlade (prvog ministra), a na prijedlog prvog ministra imenuje i razrješava ostale članove vlade.

članove vlade. Prilikom izbora predsjednika Vlade šef države je slobodan, ali će svakako voditi računa da na to mjesto imenuje osobu koja će biti prihvaćena u Nacionalnoj skupštini. Nakon njenog imenovanja Vlada za svoj rad odgovara Nacionalnoj skupštini i mora podnijeti ostavku predsjedniku Republike ako joj u tom domu bude izglasano nepovjerenje. Iako mu nije pravno odgovoran, predsjednik Republike može faktičkim putem prinuditi prvog ministra da odstupi sa te funkcije. Predsjednik Republike to može učiniti tako što će odbiti da potpiše akte Ministarskog savjeta, koje on potpisuje ne samo zato što predsjedava sjednicama tog savjeta već i zbog toga što je članom 13. stav 1. Ustava propisano da predsjednik Republike potpisuje *ordonanse i uredbe (dekrete)* nakon njihovog razmatranja i usvajanja na Ministarskom savjetu. Time predsjednik Republike učestvuje u donošenju podzakonskih propisa, što njegovu poziciju čini još snažnijom. Prvi ministar i ostali članovi Vlade (ministri i državni sekretari) čine kabinet, kojim predsjedava predsjednik Vlade. Svrha (pravna) ovog tijela jeste pripremanje sjednica Ministarskog savjeta.

Prema članu 12. stav 1. Ustava, predsjednik Republike može raspustiti Nacionalnu skupštinu.

Kada je riječ o odnosima predsjednika Republike i Parlamenta, za njih je važno reći sljedeće. Prema članu 12. stav 1. Ustava, predsjednik Republike može raspustiti Nacionalnu skupštinu. Za takvu odluku potrebno je da prethodno obavi konsultacije sa predsjednikom Vlade i predsjednicima parlamentarnih domova (Nacionalne skupštine i Senata), ali ga njihova mišljenja ne obavezuju. Dakle, predsjednik nema pravnih ograničenja za ostvarivanje ovog svog prava. Na osnovu tog prava on se, u suštini, može riješiti i vlade kojom nije zadovoljan, s obzirom na to da se nakon izbora za novi Parlament mora pristupiti i imenovanju nove vlade. No, ako u ovome nije pravno ograničen, on mora voditi računa o političkom pulsu nacije, jer se izvrgava opasnosti da, ukoliko suprotno tom pulsu

raspusti Nacionalnu skupštinu, doveđe sebe u poziciju da izborno tijelo ne glasa za njega na narednim predsjedničkim izborima (ako se ponovo kandiduje za tu funkciju).

Vanredna zasjedanja Parlamenta se, prema članu 30. Ustava, mogu otvoriti i zaključiti samo dekretom predsjednika Republike.

Prema članu 11. Ustava, predsjednik Republike može podnijeti na referendum Vladin prijedlog bilo kojeg zakona kojim se uređuje organizacija javnih vlasti, zatim zakona o reformama koje se odnose na ekonomsku ili socijalnu politiku države te javne službe koje su u vezi sa tim, kao i zakona kojim se predviđa ovlašćenje za ratifikaciju međunarodnog sporazuma koji će, iako nije suprotan Ustavu, imati posljedice na funkcionisanje institucija. Radi se o svojevrsnom izmještanju zakonodavne nadležnosti iz Parlamenta u biračko tijelo Francuske. Međutim, da bi mogao iznijeti prijedlog zakona na referendum, predsjednik za to mora imati prijedlog Vlade kada je Parlament u zasjedanju, odnosno zajednički prijedlog oba doma Parlamenta. Nasuprot ovim ovlašćenjima predsjednika Republike stoji jedno ovlašćenje koje prema njemu ima Parlament. Ono je sadržano u članu 68. Ustava prema kojem predsjednik Republike neće biti smijenjen sa te dužnosti za vrijeme njenog trajanja, osim zbog kršenja predsjedničkih dužnosti koje je (to kršenje) očigledno nespojivo sa nastavkom te funkcije.

Kako vidimo, u pitanju je delikt neodređene sadržine, pod koji se može podvesti povreda ustava ili zakona od strane predsjednika Republike. Odluku o tome donosi Parlament, koji u tom slučaju zasjeda kao Visoki sud. Prijedlog da se sazove Visoki sud može dati bilo koji dom Parlamenta, nakon čega se usvojeni prijedlog dostavlja drugom parlamentarnom domu koji je dužan da svoju odluku o sazivanju Visokog suda doneše u roku od 15 dana. Visokim sudom predsjedava predsjednik Nacionalne skupštine, a predsjednik Republike je smijenjen ako za takvu odluku glasa dvotrećinska većina članova Visokog suda.

Ustav (u članu 16) daje predsjedniku Republike i izuzetna ovlašćenja. Prema tom članu on može preduzeti mjere koje

Vanredna zasjedanja Parlamenta se, prema članu 30. Ustava, mogu otvoriti i zaključiti samo dekretom predsjednika Republike.

Da bi mogao iznijeti prijedlog zakona na referendum, predsjednik za to mora imati prijedlog Vlade kada je Parlament u zasjedanju, odnosno zajednički prijedlog oba doma Parlamenta.

zahtijevaju date okolnosti. Da bi ih preduzeo, moraju biti kumulativno ispunjena dva uslova: 1. da su *neposrednoj i ozbiljnoj prijetnji* izložene institucije Republike, nezavisnost države, njen teritorijalni integritet ili ispunjavanje međunarodnih obaveza;

Ustav (u članu 16) daje predsjedniku Republike i izuzetna ovlašćenja. Prema tom članu on može preduzeti mjere koje zahtijevaju date okolnosti.

2. da je *prekinuto redovno funkcionisanje ustavnih javnih vlasti*. Pored toga, da bi pristupio preuzimanju mjera koje smatra potrebnim, predsjednik Republike se prethodno mora konsultovati sa predsjednikom Vlade, predsjednicima oba doma Parlamenta i Ustavnim savjetom, a nakon što preuzme mjere o njima mora obavijestiti francusku naciju. Za vrijeme njihovog važenja ne može se raspustiti Nacionalna skupština.

Svrha tih mjer je da *ustavne javne vlasti budu obezbijeđene*, što je prije moguće, *sredstvima za izvršavanje njihovih dužnosti*. Dakle, kada se postigne ova svrha otpada *ratio* (i ustavnopravni osnov) njihovog daljeg važenja. Nakon što protekne 30 dana primjene tih mjer predsjednik Nacionalne skupštine, predsjednik Senata, 60 članova Nacionalne skupštine ili 60 članova Senata mogu zatražiti od Ustavnog savjeta odluku o tome da li i dalje postoje uslovi za primjenu mjer, a Ustavni savjet je dužan da odluku o tome

donese što je prije moguće. Štaviše, nakon što protekne 60 dana od početka primjene predsjednikovih izuzetnih ovlašćenja, ili u bilo kojem trenutku nakon toga, Ustavni savjet ima pravo da bez bilo čijeg prijedloga ispita i odluči da li i dalje postoje uslovi za njihovu primjenu. Šta je, u pravnom pogledu, sadržina tih mjer. S tim u vezi profesor Jovičić ističe da predsjednik Republike (kurziv u citatu je naš) „...može, kako kažu francuski autori, *praktično sve, osim da promeni ustav* (što proizlazi

iz navedene formulacije o obezbeđivanju sredstava za obavljanje zadataka 'ustavnim javnim organima', dakle organima postojećim po ustavu)“.⁷

U članu 19. Ustava propisano je koje akte predsjednik Republike potpisuje samostalno, dok je za ostale akte istom odredbom predviđeno da moraju sadržavati premapotpis premijera a, kada se to zahtijeva, i ministra u čiji resor spada pitanje na koje

⁷ Miodrag Jovičić: Isto, str. 169.

se odnosi akt. Prema ovoj ustavnoj odredbi predsjednik Republike samostalno potpisuje sljedeće akte:

1. o podnošenju na referendum Vladinog prijedloga zakona (član 11. Ustava);
2. o raspuštanju Nacionalne skupštine (član 12. Ustava);
3. o preduzimanju izuzetnih ovlašćenja što, između ostalog, znači da za vrijeme njihovog trajanja predsjednik može samostalno donositi ordonanse i autonomne uredbe (član 16. Ustava);
4. kojima se obraća domovima Parlamenta (član 18. Ustava);
5. kojima (prije njihove ratifikacije ili odobravanja) predlaže Ustavnom savjetu da odluči da li su pojedine odredbe međunarodnih sporazuma suprotne Ustavu (član 54. Ustava);
6. o imenovanju tri člana Ustavnog savjeta Francuske (član 56. Ustava);
7. kojima prije promulgacije predlaže Ustavnom savjetu da odluči o ustavnosti bilo kog zakona usvojenog u Parlamentu (član 61. stav 2. Ustava). Radi se o tzv. *običnim zakonima*, jer *organski zakoni* prije njihovog stupanja na snagu moraju uvek biti podvrgnuti prethodnoj ocjeni ustavnosti (član 61. stav 1. Ustava).⁸

U članu 19. Ustava propisano je koje akte predsjednik Republike potpisuje samostalno, dok je za ostale akte istom odredbom predviđeno da moraju sadržavati premapotpis premijera a, kada se to zahtijeva, i ministra u čiji resor spada pitanje na koje se odnosi akt.

Poglavlje Ustava posvećeno Vladi počinje odredbom člana 20. prema kojoj Vlada određuje i vodi politiku.

III 2. Vlada

Poglavlje Ustava posvećeno Vladi počinje odredbom člana 20. prema kojoj Vlada *određuje i vodi politiku*. Međutim, pošto se Vlada praktično nalazi u rukama predsjednika Republike, to ona

⁸ O ovome vidjeti više u Pierre Pactet: *Institutions politiques – Droit constitutionnel*, 10ed, Paris, Masson, 1991, str. 377–378.

ne može donijeti ni jednu važniju odluku bez njegove saglasnosti. Svakako da se sada postavlja pitanje na koji se to način Vlada nalazi praktično u rukama predsjednika Republike.

Jedno od tih sredstava je i ono o kojem smo govorili u dijelu posvećenom predsjedniku Republike. Tu je rečeno da, iako mu

nije pravno odgovoran, predsjednik Republike može faktičkim putem prinuditi prvog ministra da odstupi sa te funkcije i to tako što će odbiti da potpiše akte Ministarskog savjeta. Inače, Ministarski savjet (kojim predsjedava predsjednik Republike, a pored njega čine ga još premijer i ministri) je najvažniji oblik Vladinog rada, s obzirom na to da se na njegovim sjednicama razmatraju sva najvažnija pitanja te donose ordonanse i uredbe (dekreti) iz normativne nadležnosti Vlade, izuzev uredaba za primjenu zakona koje donosi premijer.

Drugo sredstvo koje stoji na raspolaganju predsjedniku Republike je njegovo pravo da raspusti Nacionalnu skupštinu. On je u tom smislu slobodan, jer može tome pristupiti ne samo kada nije zadovoljan radom Nacionalne skupštine već i ako mu Vlada nije više po volji. Dakle, u ovom potonjem slučaju on raspuštanjem Nacionalne skupštine praktično obara i Vladu. S tim u vezi treba međutim imati u vidu da je Organskim zakonom, broj 2001-419 od 15. maja 2001. godine, određeno da se predsjednički izbori i parlamentarni izbori moraju održati u kratkom vremenskom razmaku. Na ovaj način željela se smanjiti mogućnost da različite političke partije imaju kontrolu nad institucijama šefa države i Parlamenta,⁹ a time i kohabitacije koja bi u krajnjem mogla dovesti do krize u funkcionisanju ovih političkih institucija.

Vlada se obrazuje tako što najprije predsjednik Republike imenuje predsjednika Vlade, a potom na njegov prijedlog i ostale članove vlade. Ista procedura važi za smjenu članova Vlade.

⁹ Martin A. Rogoff: *Fifty years of constitutional evolution in France: the 2008 amendments and beyond*, str. 16 i 17, dostupno na <http://www.juspoliticum.com/-Journal-.html>.

Drugo sredstvo koje stoji na raspolaganju predsjedniku Republike je njegovo pravo da raspusti Nacionalnu skupštinu.

Vlada se obrazuje tako što najprije predsjednik Republike imenuje predsjednika Vlade, a potom na njegov prijedlog i ostale članove vlade. Ista procedura važi za smjenu članova Vlade.

Vlade, jer niko ne može postati (a ni ostati) član Vlade bez njegove volje. No, i ovdje dolazi do izražaja snažna pozicija predsjednika Republike, u tom smislu što predsjednik Vlade mora voditi računa o mišljenju koje predsjednik Republike ima o predloženim kandidatima (odnosno o članovima koje premijer želi smijeniti). U tom smislu predsjednik Vlade će voditi računa da za člana Vlade ne predloži lice koje nije po volji predsjedniku Republike, odnosno neće predložiti smjenu člana Vlade ukoliko to ne bi bilo po predsjednikovoj volji. Ustavno pravo Francuske ne poznaje obavezu Vlade da se nakon (a ni prije) imenovanja obrati Parlamentu. Dakle, ona to može učiniti, ali i ne mora. Članstvo u Vladu je nespojivo sa članstvom u Parlamentu (član 23. Ustava).

Iako Ustav za funkciju predsjednika Vlade koristi termin premijera (*Premier ministre*), ne bi bilo ispravno iz toga izvoditi zaključak kako je on samo prvi među jednakima. Za to postoji više razloga, od kojih smo neke prethodno već istakli. Pored tih razloga treba naglasiti još da predsjednik Vlade, prema članu 21. Ustava, rukovodi radom Vlade, odgovoran je za nacionalnu odbranu te vrši uredbodavnu vlast. U vezi sa ovom njegovom nadležnošću treba reći da se radi o uredbama koje se donose radi primjene zakona, tj. uredbama koje svoje postojanje izvode iz zakona radi čije primjene se donose (derivirane uredbe). Akti predsjednika Vlade moraju, kada je to predviđeno, biti premapotpisani od strane ministara odgovornih za njihovu primjenu. Određena svoja ovlašćenja predsjednik Vlade može prenijeti *ministrima*. Naglašavamo da to može učiniti samo ministrima, a to znači državnim ministrima, ministrima delegiranim pri prvom ministru i ministrima koji upravljaju određenim resorom. Pored ovih članova u Vladu postoje i državni sekretari, ali se na njih ne odnosi navedena ustavna odredba. Za razliku od pravnog podneblja u kojem mi živimo, a kojem je svojstveno da se (odgovarajućim zakonom) unaprijed odredi broj ministarstava, to u Francuskoj nije slučaj. Umjesto toga, predsjednik Republike svojom uredbom obrazuje ministarstva, na prijedlog predsjednika Vlade, što se može činiti svaki put kada je izabrana nova vlada.

Iako Ustav za funkciju predsjednika Vlade koristi termin premijera (*Premier ministre*), ne bi bilo ispravno iz toga izvoditi zaključak kako je on samo prvi među jednakima.

Predsjednik Republike svojom uredbom obrazuje ministarstva, na prijedlog predsjednika Vlade, što se može činiti svaki put kada je izabrana nova vlada.

III 3. Parlament

U svojoj bogatoj ustavnopravnoj istoriji tokom koje je, kako smo vidjeli, imala 16 ustava, Francuska je uglavnom ostala vjerna bikameralizmu kao obliku organizacije parlamenta. Od ovog postoje izuzeci samo u slučajevima ustava iz 1791, 1793. i 1848. godine, za vrijeme kojih je Parlament bio organizovan kao jednodomni. Dakle, i prema Ustavu iz 1958. godine Parlament Francuske je dvodomni, a čine ga Nacionalna skupština i Senat. Nacionalna skupština ima puni demokratski legitimitet, jer se njeni članovi biraju na neposrednim izborima. Prema članu 24. stav 3.

Dakle, i prema Ustavu iz 1958. godine Parlament Francuske je dvodomni, a čine ga Nacionalna skupština i Senat. Nacionalna skupština ima puni demokratski legitimitet, jer se njeni članovi biraju na neposrednim izborima. Prema članu 24. stav 3. Ustava, broj članova Nacionalne skupštine ne može biti veći od 577. Biraju se u Francuskoj i francuskim prekomorskim teritorijama.¹⁰ Članovi Senata, kojih u ovom domu ne može biti više od 348, biraju se posrednim putem, od strane posebnog izbornog tijela koje čine članovi sa demokratskim legitimitetom. Naime, izbornici

Izborni period kako za senatore tako i za poslanike nije određen Ustavom, već je to pitanje prepušteno da bude uređeno organskim zakonom (član 25. stav 1. Ustava).

za senatore su *svi poslanici u Nacionalnoj skupštini*, zatim *svi članovi departmanskih opštih vijeća te delegati opštinskih vijeća*. Izborni period kako za senatore tako i za poslanike nije određen Ustavom, već je to pitanje prepušteno da bude uređeno organskim zakonom (član 25. stav 1. Ustava). U praksi taj period iznosi pet godina (za Nacionalnu skupštinu), odnosno devet godina za

¹⁰ Prema članu 72. Ustava, ove prekomorske teritorije (npr. Gvadalupe, Martinik, Francuska Polinezija i dr.) su jedan od oblika teritorijalnih zajednica u Francuskoj. Pored njih, to su još komune (opštine, kojih ima više od 30.000), departmani, regioni i zajednice sa posebnim statusom. Status prekomorskih teritorija se uređuje organskim zakonom, što je propisano članom 74. Ustava. Ovim članom je propisano da se organskim zakonom uređuju: uslovi pod kojima se na tim teritorijama primjenjuju zakoni i uredbe; nadležnosti teritorijalnih zajednica; organizacija i funkcionisanje njihovih institucija; uslovi pod kojima se od tih institucija pribavlja mišljenje o prijedlozima zakona te nacrtima ordonansi i uredaba, ako je riječ o propisima koji sadrže odredbe vezane za te teritorije ili ako je riječ o ratifikaciji ili odobravanju međunarodnih sporazuma donijetih u stvarima iz nadležnosti tih zajednica. Iako se radi o odredbama kojima se predviđaju i posebne nadležnosti ovih teritorijalnih jedinica, ne treba, po našem mišljenju, izvoditi zaključak kako je riječ o političko-teritorijalnoj autonomiji. Ovo stoga što je članom 72. stav 6. Ustava propisano da u svakoj teritorijalnoj zajednici, a to znači i u prekomorskim teritorijama, postoji predstavnik Republike koji se stara o državnim interesima, upravnoj kontroli i poštovanju zakona.

Senat, s tim što se u slučaju ovog potonjeg doma svake tri godine vrši obnavljanje jedne trećine senatora.

Najveći broj prijedloga zakona potiče od Vlade, ali to pravo imaju i članovi oba parlamentarnih domova. Međutim, prema članu 40. Ustava članovima Parlamenta nisu dopušteni prijedlozi zakona (niti amandmani na prijedloge zakona) ako bi njihovo usvajanje dovelo do smanjivanja javnih prihoda ili povećanja javnih rashoda. Ovakva odredba se u ustavnopravnoj nauци s pravom kritikuje kao primjer ograničenja parlamentaraca u predlaganju zakona, s obzirom na to da je mali broj zakona za koje bi se moglo reći da neće dovesti do povećanja rashoda države ili do smanjenja njenih prihoda.

Postupak donošenja zakona govori u prilog snažne pozicije Vlade. Naime, za donošenje tzv. *običnih zakona* načelno se traži saglasnost Nacionalne skupštine i Senata. Međutim, ako ta saglasnost ne bude postignuta, predsjednici parlamentarnih domova mogu (djelujući zajednički) sazvati zajedničku komisiju sastavljenu na paritetnoj osnovi od predstavnika Nacionalne skupštine i Senata. Ukoliko ova komisija uspije uskladiti tekst zakona, isti se vraća parlamentarnim domovima na raspravu i glasanje, a domovi Parlamenta mogu zajednički usaglašeni tekst zakona prihvati ili odbiti. Ukoliko ga prihvate, zakon se smatra usvojenim i dostavlja se predsjedniku Republike na promulgaciju.

Međutim, ako domovi (ili samo jedan od njih) ne prihvate usaglašeni tekst zakona, odnosno ukoliko prije toga zajednička komisija nije mogla usaglasiti tekst zakona, Vlada ima pravo zatražiti od Nacionalne skupštine da ona doneše odluku o tome (član 45. stav 4. Ustava). Dakle, pod naprijed navedenim uslovima zakon se smatra usvojenim i ako je o njemu glasao samo jedan od parlamentarnih domova. Ovakva mogućnost postoji za Vladu (i Nacionalnu skupštinu) i kada su u pitanju *organski zakoni*, samo što oni ne mogu biti donijeti običnom većinom već natpolovičnom većinom svih članova Nacionalne skupštine. Jedino kada je riječ o organskim zakonima koji se odnose na Senat njih moraju usvojiti oba parlamentarna doma (član 46. stav 4. Ustava). Ovakvo ustavno

Najveći broj prijedloga zakona potiče od Vlade, ali to pravo imaju i članovi oba parlamentarnih domova.

Postupak donošenja zakona govori u prilog snažne pozicije Vlade.

rješenje je razumljivo, jer bi se u suprotnom došlo u poziciju da o Senatu odlučuje samo Nacionalna skupština.

Drugi snažan instrument koji stoji na raspolaganju Vladi prema Parlamentu je njeno pravo da prilikom parlamentarnog

Drugi snažan instrument koji stoji na raspolaganju Vladi prema Parlamentu je njeno pravo da prilikom parlamentarnog odlučivanja o nekom zakonu postavi pitanje svoje odgovornosti.

odlučivanja o nekom zakonu postavi pitanje svoje odgovornosti. Ako potom u roku od 24 časa ne bude podnijet prijedlog za izglasavanje nepovjerenja Vladi i ako taj prijedlog ne bude usvojen većinom članova Nacionalne skupštine, tekst zakona smatra se usvojenim (član 49. stav 3. Ustava). Kako vidimo, ovo rješenje (svojevrsna pravna fikcija) omogućuje da tekst zakona bude usvojen i pored toga što o njemu nije bilo glasanja u Parlamentu.

Kada je riječ o povjerenju Vlade u Parlamentu treba reći da je Ustavom iz 1958. predviđena otežana procedura za to, čime se željelo učiniti stabilnijim položaj Vlade. Prema članu 49. stav 2. Ustava, Nacionalna skupština može postaviti pitanje odgovornosti Vlade ako je takav prijedlog potpisani od najmanje jedne desetine članova tog doma. O tom prijedlogu ne može se glasati u narednih 48 sati, a odluka o nepovjerenju Vladi smatra se usvojenom ako je za nju glasala većina glasalih nego većina od ukupnog broja članova Nacionalne skupštine.

Prema članu 49. stav 2. Ustava, Nacionalna skupština može postaviti pitanje odgovornosti Vlade ako je takav prijedlog potpisani od najmanje jedne desetine članova tog doma.

Najzad, Vlada ima na raspolaganju još jedno snažno pravno sredstvo prema Parlamentu. Riječ je o prijedlozima finansijskih zakona. Radi se o zakonima u suštini poreske prirode, koji su posebno aktuelni u posljednje vrijeme nakon što je na sjednici Ministarskog savjeta 28. septembra 2012. predstavljen niz poreskih mjera (u sferi poreza na dodatu vrijednost, poreza na dohodak građana i dr.) kao dijelova Vladinog prijedloga finansijskog zakona za 2013. godinu. Prema članu 47. stav 3. Ustava, ako Parlament ne doneše odluku o prijedlozima ovih zakona u roku od 70 dana, u tom slučaju prijedlog zakona može *stupiti na snagu* na osnovu ordonanse, a ovu donosi Ministarski savjet. Prema članu 47-1. Ustava, ako Parlament u roku od 50 dana ne doneše odluku o prijedlogu finansijskog zakona iz oblasti socijalnog osiguranja, odredbe tog prijedloga se *primjenjuju* na osnovu ordonanse.

IV Normativna ovlašćenja Parlamenta i Vlade u Petoj francuskoj republici

Osim po onome o čemu je prethodno bilo riječi, Ustav Pete francuske republike je osoben u svijetu ustavnosti i po načinu na koji je izvršena raspodjela normativnih ovlašćenja između Vlade i Parlamenta. U vezi sa tim je i ustavnopravna pozicija Ustavnog savjeta i Državnog savjeta, o čemu će biti riječi u nastavku.

Ustav Francuske u značajnoj mjeri odstupa od temeljnog pravila, i danas najraširenijeg u svijetu, o nadležnostima zakonodavnog organa u sferi donošenja zakona.¹¹ Prema tom pravilu zakonodavni organ je, osim što to mora učiniti tamo gdje mu ustav izričito nalaže da donese zakon, ovlašćen da putem zakona uređuje društvene odnose gdje god to on smatra potrebnim. Međutim, važeći Ustav Francuske sadrži rješenja koja odstupaju od ovog pravila i to u mjeri zbog koje su se ta rješenja svojevremeno smatrala pravnom revolucijom.

Članom 34. Ustava određena su područja (*domaine réserve*) u kojima Parlament može donositi zakone.¹² Potom je u članu 37.

Ustava propisano da se sva pitanja za koja tim ustavom nije određeno da su materija zakona uređuju propisima izvršne vlasti. Na ovaj način Ustav je, primjenom formalnog mjerila, utvrdio da se zakonskim propisima smatraju samo oni propisi donijeti u Parlamentu, dok se podzakonskim propisima smatraju propisi izvršne vlasti. Takođe se može reći da je ovim došlo do svojevrsne inverzije starog pravila o pretpostavljenoj normativnoj nadležnosti Parlamenta, s obzirom da je pretpostavljena normativna nadležnost ovdje uspostavljena u korist izvršne vlasti.

Ustav Pete francuske republike je osoben u svijetu ustavnosti i po načinu na koji je izvršena raspodjela normativnih ovlašćenja između Vlade i Parlamenta.

Ustav Francuske u značajnoj mjeri odstupa od temeljnog pravila, i danas najraširenijeg u svijetu, o nadležnostima zakonodavnog organa u sferi donošenja zakona.

¹¹ Ne treba zaboraviti da donošenje zakona nije jedina nadležnost zakonodavnog organa. No, nesumnjivo je da je to njegova najvažnija nadležnost.

¹² Na tom svojevrsnom spisku je više ovih područja, od kojih izdvajamo zakone koji se odnose na: građanska prava i slobode; slobodu, pluralizam i nezavisnost medija; obaveze u svrhu nacionalne odbrane; državljanstvo; imovinskopravni odnosi u braku; nasljednopravni odnosi; određivanje krivičnih djela i kazni za njih; krivični postupak; amnestija; propisivanje i prikupljanje svih vrsta poreza; opšta organizacija nacionalne odbrane; zaštita okoline; radnopravni odnosi; stvarnopravni, trgovinski i obligacioni odnosi itd.

U prvoj grupi propisa potrebno je razlikovati obične zakone od organskih zakona. Ove potonje Parlament donosi prema posebnom postupku, u slučajevima određenim Ustavom, a svrha im je preciziranje i dopunjavanje Ustava.¹³ Slučajevi u kojima je Parlament ovlašćen na donošenje organskih zakona propisani su

U prvoj grupi propisa potrebno je razlikovati obične zakone od organskih zakona.

u čl. 13, 23, 25, 27, 34, 57, 63, 64, 65, 68, 68-1, 69, 71, 71-1, 72, 72-1, 72-4, 73, 74. i 88-3 Ustava. U hijerarhiji opštih pravnih akata organski zakoni zauzimaju više mjesto od običnih zakona, koji se donose o svim onim pitanjima iz zakonodavne nadležnosti Parlamenta za koja Ustavom nije predviđeno donošenje organskih zakona.

Među podzakonskim propisima na čije donošenje je Ustavom ovlašćena izvršna vlast treba razlikovati više njih. Budimir P. Košutić s tim u vezi kaže:

„Vlada donosi autonomne uredbe i uredbe radi primene prava. Autonomne uredbe se donose neposredno na osnovu ustavnog ovlašćenja i njima se izvorno uređuje uredbodavna materija. Među autonomnim uredbama treba razlikovati dekrete, ordonanse i redovne autonomne uredbe (reglmane)... Prema tome, materiju koja ima uredbodavni karakter Vlada uređuje dekretima (u slučaju da je ta materija uređena zakonima donetim pre stupanja na snagu Ustava) ili autonomnim uredbama. Sem toga, Vlada (*premijer, naša primjedba*) donosi i uredbe radi primene zakona. U tom slučaju uredbom Vlade ne uređuje se određeni odnos izvorno, već derivativno.“¹⁴

Vlada donosi autonomne uredbe i uredbe radi primene prava. Autonomne uredbe se donose neposredno na osnovu ustavnog ovlašćenja i njima se izvorno uređuje uredbodavna materija.

S obzirom na to da ih ne susrećemo u ovdašnjem pravnom podneblju, potrebno je ukazati na pravnu prirodu i značaj ordonanse kao podzakonskog propisa.

Radi se o opštem pravnom aktu *koji ima zakonsku snagu* i one, kako ukazuje Miodrag Jovičić, „...u osnovi imaju karakter starih uredbi

¹³ Primjera radi, poglavje VIII Ustava posvećeno je pravosudnoj vlasti u Francuskoj. Članom 65. iz tog poglavlja propisani su organizacija, sastav i nadležnosti Visokog savjeta pravosuđa Francuske, a posljednjim stavom tog člana je određeno da se *organским zakonom* određuje način na koji će taj član Ustava biti primjenjen.

¹⁴ Budimir P. Košutić: *Uvod u velike pravne sisteme današnjice*, drugo izdanje, Beograd, 2008, str. 118.

sa zakonskom snagom. Odobrenje vladi da donosi ordonanse daje Parlament usvajanjem zakona o habilitaciji. Ovo odobrenje vlada traži 'radi izvršenja svog programa' i, ukoliko ga dobije, ovlašćena je da, kako Ustav kaže, 'preduzima mere koje redovno spadaju u oblast zakona (*član 38. stav 1. Ustava, naša primjedba*)', a putem kojih se, u slučaju potrebe, mogu menjati i zakonske odredbe. Znači, u ovom slučaju Parlament privremeno odustaje od svojih ovlašćenja i u onoj suženoj oblasti zakonodavnog regulisanja koja mu je ustavom ostavljena. Ovlašćenje na donošenje ordonansi uvek se daje na određeno vreme, precizirano zakonom o habilitaciji.¹⁵ Prema članu 38. stav 2. Ustava, ordonanse, nakon konsultacija sa Državnim savjetom, donosi Ministarski savjet, kojim predsjedava predsjednik Republike koji ih i potpisuje.

S obzirom na ovako kompleksnu strukturu opštih pravnih akata u Petoj francuskoj republici, ne čudi što je Ustavom predviđen i jednako tako složen instrumentarium za ostvarivanje ovih normativnih nadležnosti. U tom pravcu od posebnog značaja su dvije institucije, a to su Državni savjet (*Conseil d'Etat*) i Ustavni savjet (*Conseil Constitutionnel*). Iako srodne institucije, između njih postoje značajne razlike. S tim u vezi Svetislava Bulajić s pravom ukazuje da je Državni savjet sastavni dio egzekutive prevashodno angažovan u kontroli zakonitosti, a Ustavni savjet je institucija kojoj je povjerena kontrola ustavnosti. Potom, način kontrole koju vrše ove dvije institucije nije isti, jer kontrola Državnog savjeta je u načelu naknadna i konkretna, dok se kod Ustavnog savjeta radi o preventivnoj i apstraktnoj kontroli. Najzad, Bulajićeva ukazuje i da jedino odluke Ustavnog savjeta imaju *snagu res iudicata i dejstvo erga omnes*.¹⁶

Korijeni Državnog savjeta nalaze se u Kraljevskom savjetu iz doba *Ancien Régime*, ali je sadašnju formu dobio krajem XVIII i početkom XIX vijeka, pod vladavinom Napoleona Bonaparte. I tada, kao i danas, on je imao trostruku ulogu. Prva uloga mu je bila

S obzirom na ovako kompleksnu strukturu opštih pravnih akata u Petoj francuskoj republici, ne čudi što je Ustavom predviđen i jednako tako složen instrumentarium za ostvarivanje ovih normativnih nadležnosti. U tom pravcu od posebnog značaja su dvije institucije, a to su Državni savjet (*Conseil d'Etat*) i Ustavni savjet (*Conseil Constitutionnel*).

¹⁵ Miodrag Jovičić: Isto, str. 181.

¹⁶ Svetislava Bulajić: *Čuvan francuskog ustava*, Beograd, 2006, str. 95.

dužnost da sastavlja tekstove zakona, a ne samo da vrši njihovu kontrolu. Potom slijedi njegova upravna uloga, koja se ogledala u tome da je učestvovao (u stručnom smislu) u izradi osnovnih administrativnih uredaba. Najzad, treća njegova uloga bila je

U postupku donošenja propisa Državni savjet, dakle, ima savjetodavnu ulogu, koja proizlazi iz ustavnih obaveza Vlade da konsultuje ovu instituciju.

sudska, u smislu da je odlučivao u sporovima koji bi se javili između pojedinaca i uprave.¹⁷

S obzirom na predmet ovog rada, za nas je od posebne važnosti uloga koju ova institucija ima u postupku donošenja propisa. Istina, ne može se isključiti ni njena sudska uloga u primjeni propisa, s obzirom na to da je Državni savjet nadležan da u upravnim sporovima odlučuje i o tome da li je uredbom izvršeno prekoračenje nadležnosti od strane njenog donosioca i da, ako ocijeni da je došlo do toga, poništi takvu uredbu. Ova nadležnost Državnog savjeta ukazuje na potrebu da Vlada prije donošenja podzakonskih propisa konsultuje ovu instituciju o njihovoј formi i sadržini, jer će na taj način izbjegći mogućnost da u postupku njihove kasnije primjene ti propisi (ili njihov dio) budu poništeni. U postupku donošenja propisa Državni savjet, dakle, ima savjetodavnu ulogu, koja proizlazi iz ustavnih obaveza Vlade da konsultuje ovu instituciju. Maločas smo vidjeli da prema članu 38. stav 2. Ustava Ministarski savjet donosi ordonanse, ali nakon konsultacija sa

Državnim savjetom. Pored toga, prema članu 39. stav 2. Ustava svi Vladini prijedlozi zakona razmatraju se na Ministarskom savjetu nakon što su prije toga obavljene konsultacije sa Državnim savjetom.

Za razliku od Državnog savjeta, čija uloga je savjetodavna, ali koja zbog toga ipak ne smije biti zanemarena, uloga koju ima Ustavni savjet je potpuno drugačija.

a druga fakultativne prirode. No, ono što je zajedničko za obje ove situacije je to što se nakon izvršene ocjene ustavnosti ne može više postavljati pitanje ustavnosti tog pravnog akta. Obaveznoj prethodnoj kontroli ustavnosti podliježu svi organski zakoni.

¹⁷ Gi Breban: *Administrativno pravo Francuske*, prevela s francuskog Katarina Damjanović, Beograd-Podgorica, 2002, str. 403 i 404.

Prema članu 46. stav 5. Ustava, ni jedan organski zakon ne može biti proglašen (ne može biti izvršena njegova promulgacija od strane predsjednika Republike) dok Ustavni savjet ne potvrdi da je u saglasnosti sa Ustavom. O obaveznoj prethodnoj kontroli ustavnosti radi se i u situaciji koju predviđa član 37. stav 2. Ustava. Da bi se razumila sadržina te ustawne odredbe treba prethodno reći da je prvim stavom člana 37. Ustava propisana pretpostavka normativne nadležnosti u korist izvršne vlasti. S tim u vezi drugim stavom ovog člana je propisano da zakonske odredbe u područjima koja su Ustavom data u normativnu nadležnost izvršne vlasti¹⁸ mogu biti izmijenjene uredbama donijetim nakon konsultacija sa Državnim savjetom. Međutim, sve zakonske odredbe donijete nakon stupanja na snagu važećeg Ustava u područjima iz normativne nadležnosti izvršne vlasti, mogu biti promijenjene uredbama samo ako je prije donošenja uredbe Ustavni savjet odlučio da se radi o pitanju iz normativne nadležnosti izvršne vlasti. Pored navedenih slučajeva, obaveznoj prethodnoj kontroli ustavnosti (prema članu 61. Ustava) podliježu svi prijedlozi određenih zakona ako su podneseni od članova Parlamenta. Do ove kontrole će doći uz ispunjenje dva uslova. Prvo se mora raditi o prijedlozima tačno određenih zakona (onih koji se navode u članu 11. Ustava), a to su zakoni kojima se uređuje organizacija javnih vlasti, zatim zakoni o reformama koje se odnose na ekonomsku ili socijalnu politiku države te javne službe koje su u vezi sa tim, kao i zakoni kojima se predviđa ovlašćenje za ratifikaciju međunarodnog sporazuma koji će, iako nije suprotan Ustavu, imati posljedice na funkcionisanje institucija. Drugi uslov je da je predsjednik Republike odlučio da prijedlog takvog zakona uputi na referendum. Ako su, dakle, ispunjena ova dva uslova, takav prijedlog zakona mora prije iznošenja na referendum biti podnesen Ustavnom savjetu na ocjenu ustavnosti. Najzad, prema članu 61. Ustava obaveznoj

Prema članu 46. stav 5. Ustava, ni jedan organski zakon ne može biti proglašen (ne može biti izvršena njegova promulgacija od strane predsjednika Republike) dok Ustavni savjet ne potvrdi da je u saglasnosti sa Ustavom.

Međutim, sve zakonske odredbe donijete nakon stupanja na snagu važećeg Ustava u područjima iz normativne nadležnosti izvršne vlasti, mogu biti promijenjene uredbama samo ako je prije donošenja uredbe Ustavni savjet odlučio da se radi o pitanju iz normativne nadležnosti izvršne vlasti.

¹⁸ To su svi oni zakoni koji su bili na snazi u trenutku donošenja važećeg Ustava, a koji su ostali na snazi i nakon toga.

prethodnoj ocjeni ustavnosti podliježu poslovnići Nacionalne skupštine i Senata.

Fakultativnoj prethodnoj kontroli ustavnosti podvrgnuti su svi obični zakoni izglasani u Parlamentu. Prema članu 61. stav 2.

Fakultativnoj prethodnoj kontroli ustavnosti podvrgnuti su svi obični zakoni izglasani u Parlamentu.

Ustava, prijedlog u tom pravcu mogu dati predsjednik Republike, premijer, predsjednici domova Parlamenta, odnosno 60 poslanika Nacionalne skupštine ili 60 senatora. Kontroli ustavnosti ne podliježu zakoni izglasani na referendumu, jer prema odluci Ustavnog savjeta u predmetu *Loi référendaire* od 6. novembra

1962. godine ova institucija nema nadležnost ispitivanja ustavnosti zakona usvojenih na referendumu. Ustavni savjet je tu svoju odluku obrazložio na način što je rekao da to proizlazi iz duha Ustava, kojim je Ustavni savjet uspostavljen kao organ koji odlučuje o postupcima javnih vlasti, kao i da su zakoni za koje je članom 61. Ustava predviđeno da budu predmet kontrole ustavnosti samo zakoni izglasani u Parlamentu, a ne i zakoni usvojeni referendumom.¹⁹ U slučaju potpisanih međunarodnih ugovora bilo ko od prethodno navedenih subjekata može uputiti Ustavnom savjetu prijedlog za ocjenu ustavnosti ugovora (ili nekih njegovih odredaba), ako smatra da su u suprotnosti sa Ustavom. Ako Ustavni savjet usvoji

takov prijedlog, međunarodni ugovor (ili neka njegova odredba) ne može biti ratifikovan dok se ne izmijeni Ustav. Na ovaj način omogućuje se da Ustav ima vrhovno mjesto u hijerarhiji pravnih akata.

Iako zamišljen kao sredstvo za jačanje izvršne vlasti i na polju pravnog normiranja društvenih odnosa, model raspodjele normativnih ovlašćenja uspostavljen važećim Ustavom Francuske ipak nije doveo do prevage podzakonskih propisa u odnosu na zakone.

Iako zamišljen kao sredstvo za jačanje izvršne vlasti i na polju pravnog normiranja društvenih odnosa, model raspodjele normativnih ovlašćenja uspostavljen važećim Ustavom Francuske ipak nije doveo do prevage podzakonskih propisa u odnosu na zakone. Za to zasluge u prvom redu ima institucija Ustavnog savjeta, što Svetislava Bulajić objašnjava na sljedeći način:

„Finaliteti kontrole raspodele normativnih ovlašćenja mogli bi se, otuda, ukratko rezimirati kao: uspostavljanje zakonodavnih kompetencija parlamenta kroz kontinuirano širenje zakonodavnog

¹⁹ Odluke Ustavnog savjeta Francuske dostupne su na internet portalu ove institucije, na adresi <http://www.conseil-constitutionnel.fr>

domena, a posredstvom umnožavanja izvora zakonodavnih kompetencija (ekstenzivnim tumačenjem²⁰ člana 34. Ustava i iznalaženjem novih izvora); i precizno utvrđenje i regulisanje uredvodavnog domena, uz maksimalno redukovanje autonomije uredvodavne vlasti. O tome svedoči čitav niz odluka²¹ kojima je ... praktično odbačena materijalna definicija zakonodavnog domena, a time i striktna delimitacija uredvodavnog od zakonodavnog domena. Autonomna uredvodavna vlast svedena je na prostu primenu zakona, do samih granica autolimitacije, čime je i efekat odluka Saveta znatno produbljen i uvećan.”²²

Ono o čemu je bilo riječi do sada odnosilo se na prethodnu kontrolu ustavnosti kao nadležnosti Ustavnog savjeta Francuske. Međutim, ustavnim promjenama iz jula 2008. godine Ustavnom savjetu je data nadležnost i da vrši naknadnu (*a posteriori*) kontrolu ustavnosti zakona. Članom 61-1 Ustava propisano je da se ovoj kontroli može pristupiti ako se u toku postupka pred nekim sudom tvrdi da neka odredba zakona krši prava i slobode koje su garantovane Ustavom. U tom slučaju Državni savjet ili Kasacioni sud mogu proslijediti takav predmet Ustavnom savjetu koji donosi odluku. Radi se o inovacijsko-prekretnici u ustavnopravnoj istoriji Francuske,²³ kojom se po prvi put u Francuskoj omogućuje širokom krugu pravnih subjekata da u sudskom sporu koji imaju pred sobom, tvrdeći da odredba nekog zakona krši neko njihovo pravo ili slobodu garantovanu Ustavom, time posredno omoguće i kontrolu ustavnosti zakona koji je već stupio na snagu.

Međutim, ustavnim promjenama iz jula 2008. godine Ustavnom savjetu je data nadležnost i da vrši naknadnu (*a posteriori*) kontrolu ustavnosti zakona.

Članom 61-1 Ustava propisano je da se ovoj kontroli može pristupiti ako se u toku postupka pred nekim sudom tvrdi da neka odredba zakona krši prava i slobode koje su garantovane Ustavom.

²⁰ Od strane Ustavnog savjeta, naša primjedba.

²¹ Ustavnog savjeta, naša primjedba.

²² Svetislava Bulajić: Isto, str. 81.

²³ Federico Fabbrini: *Kelsen in Paris: France's Constitutional Reform and the Introduction of A Posteriori Constitutional Review of Legislation*, German Law Journal [Vol. 09 No. 10 2008], str. 1312.

Summary

Constitutional-legal relations between Central institutions in the Fifth French Republic

There are many reasons why French Constitutional Law does not stop to attract the attention of the Constitutional Law science. France is a state which during its long constitutional history had 16 constitutions. Such wealthy and in the same time tumultuous constitutional history ended with the Constitution which came into force on October 4 1958, known as the Constitution of the Fifth French Republic. In this work the author deals with the constitutional-legal relations between most important institutions of the Fifth French Republic. He does it in a way that he firstly analise French political institutions and its mutual constitutional relations (President, Government and Parliament), and after that their relations in a legal field. Legal area of their relations is of importance because the French Constitution has provisions that are known world-wide. That provisions are real rarity and value in Constitutional law. This legal field of relations between President, Government and Parliament can not be understood accurately without analysing two legal institutions: Constitutional Council (*Conseil Constitutionnel*) and State Council (*Conseil d'Etat*). These institutions are analysed in the work through their competitions related to the process of drafting and adopting the organic laws, statutes, ordinances and decrees.

Key words: President, Government, Parliament, Constitutional Council, State Council, constitution, organic law, statute, ordinance, decrees, constitutionality, legality.

Dejan Lučka¹

Njegoš kao luča uzdizanija u filosofiji srpske državne prakse i diplomatiјe

(određena metafizička i praktična razmatranja)

Uvod

„Razapeti između dve večnosti – između iščezle prošlosti i nepoznate budućnosti – neprestano tragamo za odgovorom gde se nalazimo i kuda mi to idemo.”²

Danijel Dž. Borstin

Petar II Petrović Njegoš (rođen kao Radivoj), izdanak slavne loze njeguških Petrovića, bio je duhovni i svjetovni vladar srpske Sparte – Crne Gore

Petar II Petrović Njegoš (rođen kao Radivoj), izdanak slavne loze njeguških Petrovića, bio je duhovni i svjetovni vladar srpske Sparte – Crne Gore u turbulentnim vremenima povratka slobodarstva i nacionalnih *risorgimenata, preporoda* u XIX vijeku. Crna Gora, ratnička zemlja, do tada a ni od tada nije imala senzorniji i ljepši um

¹ Student četvrte godine Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci.

² Biografija Petra II Petrovića Njegoša, <http://www.ppnjegos.org/biografija.htm>, pristupljeno 2.11.2013. (13.33)

bivstvujuće ontologije. Prefiks serbske Sparte ova kršna zemlja je dobila zbog junaštva i ratničke ostavštine naroda koji ne ljubi lance... a zahvaljujući bistrom promišljanju vladike Njegoša i duh antičke filosofije, visprenog razmišljanja i bravuroznih poruka se uselio u razumizam osjećaja cijelog narodnog izdanstva na brdima okovanom Balkanu.

Prefiks serbske Sparte ova kršna zemlja je dobila zbog junaštva i ratničke ostavštine naroda koji ne ljubi lance...

Njegoš vozdiže prastare ingenioznosti, vodi politiku ne saginjanja, prkosu knutu i mraku postajući arhetipski³ urezan u sjećanje svojih pokolenija. Kohezivno daje viziju narodu, dok se viši čovjek praktično ovaploćuje u njegovom empirijskom i duhovnom stvaralaštvu.

Ova svjetla filosofija trebalo bi da bude predvodnica današnjeg opštenja organa srpskih država pred svjetskim javnim mnjenjem. I tada su⁴ države na Balkanu bile male, i tada su služile za potkusurivanje, i tada je bilo velikaša „grdnih izdajica“ koji su na „komate razdrobljavali“ carstvo... ali je u vremenu kada se luč polako rasplamsavala u glavama slobodarskih umova, srpski narod dobio Radov amanet za buduća pokoljenja.

³ Arhetipove je najlakše objasniti kroz samo Jungovo učenje o njima. On ističe da su „iskonske slike [...] najstariji i najopštiji oblici predstavljanja čovečanstva. One su isto toliko osećanje koliko i misao, da, one čak imaju nešto kao sopstveni, samostalni život, nešto kao parcijalnu dušu, što se lako može videti u onim filozofskim ili gnosičkim, sistemima, koji kao izvor saznanja koriste opažanja nesvesnog“. Tu se radi o „manifestacijama dubljih slojeva nesvesnog, gde dremaju opšte ljudske, iskonske slike“. Pitanje je odakle potiču ovi arhetipovi ili praslike? Jung na to daje ovakav odgovor: „izgleda [...] kao da se njihovo nastajanje uopšte ne može drugačije objasniti do pretpostavkom da su ove nataloženo, stalno ponavljano iskustvo čovečanstva. Jedno od najobičnijih a istovremeno najupečatljivijih iskustava je dnevno sunčevu prividno kretanje. Svakako da o ovome ne možemo otkriti ništa u nesvesnom, ukoliko se radi o nama poznatom fizičkom zbivanju. Nasuprot tome srećemo mitološkog junaka sunca u svim svojim varijacijama. Ovaj mit predstavlja arhetip sunca a ne fizičko zbivanje. Isto se može reći i za mesečeve mene. Arhetip je neka vrsta spremnosti da se uvek iznova reprodukuju iste ili slične mitske predstave. Prema tome, izgleda kao da se ono što se utiskuje u nesvesno sastoje isključivo od subjektivne predstave fantazije pokrenute fizičkim zbivanjem. Stoga bi se moglo pretpostaviti da su arhetipovi mnogo puta ponavljeni otisci subjektivnih reakcija“ – Jung, Karl Gustav, O psihologiji nesvesnog, [Matica srpska, Novi Sad, 1984], str. 70–74.

⁴ U Njegoševa vrijeme.

I Njegoševska religija kao osnov djelanja

„Nije poznavao historiografiju u današnjem shvatanju. Za njega je ona bila prije svega didaktički način predavanja izvjesnih pouka ili pogleda, bio je, dakle, pristalica manje-više istog principa koji se nalazi u devizi ‘Historia est magistra vitae’”⁵

Zenon Kosidovski

„Došlo mi je tvoje pismo [...] u kojem neke stvari smiješno napominješ. Prvo što kažeš da operemo svoja srca pa da učinimo svaki lijepi način i slogu na naše granice, moje je srce za ljude svagda čisto i oprato, a s neljudima prinuđen je čovjek da se neljudski vlada, jer inače ne može i da bi htio. Što se hvališ da imaš kod mene prijatelje koji ti dokazuju moje namjerenije, dobro kad ih imaš, meni ih ne kazuj da od mene ne postradaju. Ovu i drugu ovakvu stvar ti možeš kazati onijema koji svijet proz čibuk gledaše, ne meni. Moje je namjerenije javno i čisto; koga je kako valja, onako sa mnom u susjedstvu i da živuje.”⁶

Petar II Petrović Njegoš

Pojam religije, i uopšteno vjere u viša bića i stvari, odvajkada zaokuplja ljudsko razmišljanje.

Pojam religije, i uopšteno vjere u viša bića i stvari, odvajkada zaokuplja ljudsko razmišljanje. Za razumijevanje ovog rada i opusa Rada Petrovića, u nekoliko rečenica će biti izloženo promišljanje o religiji koju je kao takvu stvorio vladika Njegoš, jer je njegova *gradnja i nadgradnja* religije u stvari i *delanje* učenja koji je stvorio. Kroz trenutke on je čvrsti vjernik, u drugim je agnostik, dok u trećim njegovo spisateljstvo i praktični rad stremi ka natčovjeku! Koncept *religije Njegoševe* dao je i vladika Nikolaj Velimirović u istoimenom djelu... posebno je zanimljiva njegova konstatacija da je „Njegoš [...] i artist i moralist, i skeptik i teist, i pesimist i optimist i darvinist i biblioverujući”.

Koncept religije Njegoševe dao je i vladika Nikolaj Velimirović u istoimenom djelu... posebno je zanimljiva njegova konstatacija da je „Njegoš [...] i artist i moralist, i skeptik i teist, i pesimist i optimist i darvinist i biblioverujući”.

⁵ Kosidowski, Zenon, Priče evanđelista, [Svjetlost, Sarajevo, 1990], str. 195.

⁶ Pismo Njegoša Osman-paši Skopljaku, od 5. oktobra 1847. godine.

⁷ Velimirović, Nikolaj, *Religija Njegoševa*, dio iz kojeg je preuzeto nalazi se

Pri pojmu religije kod vladike Petra Drugog ne uzimamo *stricto sensu* vjerski koncept vjerovanja⁸, nego simbiozu mišljenja koju je napravio kompozitirajući stavove u svojim djelima, korespondenciji i praksi. Za njegoševski koncept *religije* bitna je

Za njegoševski koncept religije bitna je jedna stvar, a to je da „čovjek stvara religiju, a religija ne stvara čovjeka”.

jedna stvar, a to je da „čovjek stvara religiju, a religija ne stvara čovjeka”.⁹ Veliki Njegoš pod listom svoga promišljanja i stvaralaštva stvara posebni smisao bivstvovanja, gdje je glavni obzor svega *čovjek, junaštvo, vozdizanje u više pojmove, hrabrost i zlatna sloboda*. Za razliku od mnogih apologeta, koji su date obrasce pod kolektivističkom histerijom primjenjivali uvijek i na svakom mjestu, vladike Rade ne vrši taj *sacrificium intellectus*, već nasuprot tertulijanovskom introvertnom principu sakaćenja svoje ličnosti, ide za dijametralnom suprotnosti. U svom biću on je arhetip antičkog Origena¹⁰, koji se oslobađa dogmi, i uzima agnostička učenja u trenucima kada ih smatra istinitim. Intelekt je kod njega osnova života, ektrovertnost *stil* postojanja.¹¹ Za njega nikada nije bilo dovoljno da „misao stremi ozbiljenju”, već je kroz njegovo delanje „zbiljnost morala stremiti prema misli”.¹²

Vladika Njegoš se u svojoj „Luči mikrokozma” bavi opštemetafizičkim stvarima o filosofskom biću svijeta i preegzistenciji čovječanstva.

Vladika Njegoš se u svojoj „Luči mikrokozma” bavi opštemetafizičkim stvarima o filosofskom biću svijeta i preegzistenciji čovječanstva. *Luča* je ispisana u kratkom

na stranici: <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/vlNikolaj/ReligijaNjegoseva/Nikolaj010106.htm>, a cijelokupna knjiga na stranici <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/vlNikolaj/ReligijaNjegoseva/Nikolaj0101.htm>, pristupljeno 2.11.2013. (13.56).

⁸ Bilo hrišćanski ili neki drugi.

⁹ Marks, Karl, Engels, Fridrih, *O istorijskom materijalizmu* [Svjetlost, Sarajevo, 1976], str. 9.

¹⁰ Mada zakaluđeren sa 17 godina, Njegoš za razliku od Origena nije izvršio *apsolutni sacrificium phalli*, bar u intelektualnom smislu. To se ponajbolje vidi u opusu vladike i njegovim duhovnim nadgrađivanjem pred čulnošću, u najljepšem djelu srpske ljubavne poezije „Noć skuplja vijeka”. Takođe, zanimljiva je i Njegoševa konstatacija o Milici Stojadinović Srpkinja za koju je, prema priči Andre Gavrilovića, koju je iznio u knjizi „Znameniti Srbi XIX veka”, Njegoš rekao: „Ja poeta, ona poeta, da nijesam kaluđer, eto kneginje Crnoj Gori”. Ipak, u ovoj njegovoј rečenici dolazi do izražaja vladičina *ekratiska uzdržljivost*.

¹¹ Vidjeti Jung, Gustav Karl, *Psihološki tipovi* [Matica srpska, Beograd, 1978], str. 13–25.

¹² Marks, Karl, Engels, Fridrih, op. cit. str. 18.

roku, u toku međunarodnih previranja i Njegoš kroz nju iskazuje i svoju unutrašnju borbu, kompleksnost jastva, boga i satane, jina i janga, crnog i bijelog u sebi! *Satana* kod Njegoša je, kako to Miodrag Popović kaže, izraz njegovog buntovništva, a *Bog* revolucionarstva, stropoštavanja mračnog vijeka i izgona tame iz srpskih zemalja.¹³ Njegošev *Bog* je stvaralač – vladar slobodnog svijeta, koji se ne služi samo duhovnom, no i empirijskom moći sile, *uzimajući* pobjedu sa materijalnom snagom, munjom gromonosnom! Snažno je, kod spisateljskih redova Petra Drugog Petrovića, izražen *svjestan* povratak slovenstvu, kolektivno-nesvjesno-arhetipski **iskazivanjem vatrenosti bijesa** prema atoničnom neprijatelju-tiraninu, starog božanstva naroda *hrasta, vuka, lipe i krvi*, Peruna-gromovnika.¹⁴ Sam *Bog* je „manje filozofska ideja, a više ideal. Za Njegoša, i u životu, i u poeziji, tama su bili Turci i njihovi prirepici, upravno osmanlijski feudalizam u cjelini“.¹⁵

Kao onaj koji *postoji*, Njegoš je „bog-pesnik: stvaralač“¹⁶! Platoničarstvo u *Luči* i *Vijencu* je izraz Njegoševe želje da stvori snažnu državu, izvučenu ispod kandži Osmanlija, koja će biti *pravična, kuražna i jaka*, u kojoj filosofski princip *plemenitih* vlada. Postulirano filosofskim pitanjem, dvojba *atmana*¹⁷ izgleda ovako: „**od svih kazni je najveća ona da budeš pod vlašću goreg, kad već sam nećeš da vladaš.** Toga se i boje plemeniti ljudi, mislim, kad se primaju vlasti i tada prihvataju vlast ne kao da su time dobili nešto izvanredno ili zato što će na vlasti dobro živeti, nego je primaju prinuđeni

Njegošev Bog je stvaralač – vladar slobodnog svijeta, koji se ne služi samo duhovnom, no i empirijskom moći sile, uzimajući pobjedu sa materijalnom snagom, munjom gromonosnom!

Od svih kazni je najveća ona da budeš pod vlašću goreg, kad već sam nećeš da vladaš.

¹³ Njegoš, Petar Petrović, *Luča mikrokozma* [Svjetlost, Sarajevo, 1990], str. 12-19.

¹⁴ „Bog, gospodar groma, kako ga zove Prokop; slovenski Zevs, kako ga naziva J. Malala (III 13.) u X veku – bog, koga skoro svaki hroničar spominje, koji se najviše održao u folkloru, pripoveci i pesmi svih Slovena, koji je ostavio tragova na osobnim imenima, na imenima sela, planina i biljaka, jeste bog Perun. Ovo božanstvo poznavali su Sloveni bez sumnje još u indoevropskoj eposi svojoj. Perun predstavlja burno olujno nebo. On je bog grmljavine i groma, kao Thor u Germana, Zeus keraunos u Grka, Juppiter Fulgor u Rimljana“, navedeno prema: Vasiljev, Spasoje, *Slovenska mitologija* [Srbočran, 1928], dostupno na

http://www.rastko.rs/antropologija/svasiljev-mitologija_c.html#_Toc530384670, pristupljeno 2.11.2013. (15.43).

¹⁵ Njegoš, P. P., *Luča mikrokozma*, str. 9.

¹⁶ *Ibid.*, str. 10.

¹⁷ Sopstvo.

i zato što ne znaju nikog boljega kome bi je mogli poveriti. Jasno je, dakle, da kad bi postojala država plemenitih ljudi, onda bi se ljudi borili za to da nemaju nikakve vlasti, kao što se sada bore za vlast. Tada bi bilo sasvim jasno da pravi vladalac nije tu zato da

Pravi vladalac nije tu zato da se brine o svojoj ličnoj koristi, već da se stara o koristi potčinjenih.

se brine o svojoj ličnoj koristi, već da se stara o koristi potčinjenih.”¹⁸ Njegoš sebe uzima kao filosofa-vladara, i vjeruje u sjedinjenje duhovnog i materijalnog uzdizanja, do konačne posvećenosti vrhovnom dobru, kao u Krantorovoj basni koju nam prenosi Volter, uz *Vrlinu* kao perjanicu koja je iznad svih, jer se samim zlatom, nasladom i zdravljem može postati veoma jadan, ako je *ponašanje loše*¹⁹. Uz vladara, pjesnika, monaha sa ovakvim razmišljanjem srpski narod se upisao u istorijsku čitanku povijesnog *sjedinjenja istočnog i zapadnog duha* u sebi.

II Određeni postavci radove filosofije

Njegoš sebe uzima kao filosofa-vladara, i vjeruje u sjedinjenje duhovnog i materijalnog uzdizanja, do konačne posvećenosti vrhovnom dobru.

„Danas su, naime, mali ljudi postali gospodari: svi oni propovedaju podavanje, i umerenost, i lukavost, i marljivost, i obzir, i jedno dugo ‘i-tako-dalje’ malih vrlina. Sve što je ženskasto, što potiče od služinskog soja i posebno ona zbrkana mešavina naroda: sve bi to htelo postati gospodarem celokupnoj ljudskoj sudbini. – O gadosti li! Gadosti! Gadosti! To pita i opet pita i nikad se ne umori. ‘Kako da se održi čovek, najbolje, najduže, najugodnije?’ I time – oni su danas gospodari. Prevaziđite mi te današnje gospodare, braćo moja – te sitne ljude: oni su najveća opasnost za natčoveka! [...] I bolje je da očajavate nego da im se pokorite.”²⁰

Fridrih Niče

„Istina, čistota, vernost, iskrenost prema samom sebi: eto jedinomoguće etike”²¹

Oto Vajninger

¹⁸ Platon, *Država* [Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 2002], str. 26.

¹⁹ Volter, *Filozofski rečnik* [Matica srpska, Novi Sad, 1973], str. 109–110.

²⁰ Niče, Fridrih, *Tako je govorio Zaratustra* [Dereta, Beograd, 2011], str. 256–257.

²¹ Vajninger, Oto, *Pol i karakter* [Feniks libris, Beograd, 2013], str. 239.

Važnost njegoškog pravca u državnoj praksi i diplomatiji možemo vidjeti onda kada na prave temelje postavimo principe na kojima vladika stvara svoja djela i tako u stvari razumijemo konekciju između njih kao univerzalnih voditelja i postulata koji su praiskonski urezani u samu bit čovječanstva. U današnjem svijetu globalizacije propovijeda se upravo ta ideja vodilja njegoševskog opusa, ali nažalost, ona se (i) ne primjenjuje praktično, što naglašava samu **hipokriziju** međunarodnih odnosa. Ali, vodeći se konstruktima slavnog pisca i vladara, možemo biti sigurni da ćemo biti na pravoj, odnosno *istinskoj* strani.

Važnost njegoškog pravca u državnoj praksi i diplomatiji možemo vidjeti onda kada na prave temelje postavimo principe na kojima vladika stvara svoja djela.

1. Sobranie povijesti²² i libertine

Kada pogledamo odlomke iz Radovih dijela, mnoge stvari postaju jasnije. U „Gorskom vijencu” vladika Danilo, moderni državnik, sokratovski arhetip, svojim govorima kao da oslikava današnju situaciju u vrletima svjetske politike (samo sa drugim učesnicima). Vladika na skupštini u „gluho doba noći” promišlja sam sa sobom: „A ja što ću, ali sa kime ću? / Malo rukah, malena i snaga, / jedna slamka među vihorove, / sirak tužni bez nigđe nikoga... / Moje pleme snom mrtvijem spava, / suza moja nema roditelja, / nada mnom je nebo zatvoreno, / ne prima mi ni plača ni molitve; / u ad mi se svijet pretvorio, / a svi ljudi pakleni duhovi. / Crni dane, a crna sudbina! / O kukavno Srpstvo ugašeno, / zla nadživjeh tvoja svakolika, / a s najgorim hoću da se borim!”²³ Napisano prije bezmalо 170 godina, a danas primjenjivo od riječi do riječi! Na to mu Mićunović Vuk jasno odgovara da „ljudi trpe, a žene nariču: / Nema posla u plaha vladara!”²⁴ i napominje da je „u dobru [...] lako dobro biti – / Na muci se poznaju junaci”. Ovaj posljednji stih praiskonski svjesno odražava *prave vrijednosti*, po kojima čovjek (i) nesvjesno cijeni svoju okolinu. Gledajući na međudržavne odnose, on lijepo odražava odnos Srbije prema Rusiji (i obratno),

Kada pogledamo odlomke iz Radovih dijela, mnoge stvari postaju jasnije. U „Gorskom vijencu” vladika Danilo, moderni državnik, sokratovski arhetip, svojim govorima kao da oslikava današnju situaciju u vrletima svjetske politike (samo sa drugim učesnicima).

²² Povijest uzimamo kao događaje koji su se desili, ili su filosofskim promišljanjem mogući.

²³ Njegoš, Petar Petrović, *Gorski vijenac* [Beoknjiga, Beograd, 2003], str. 10.

²⁴ Ibid. str. 12.

gdje se nažalost po srpske interese skoro pa uvijek nalazio „čardak ni na nebu ni na zemlji”, iako su se u delikatnim vremenima Rusi pokazali baš njegoškim *junacima*; primjer toga je materijalna, ljudska i vojna pomoć u nesrećnim vremenima²⁵, Valtazar Bogišić i mnoga inteligencija koja je dolazila u srpske krajeve, današnje „ne” Kosovu i njegovoj samostalnosti, podrška Republici Srpskoj... Pri tom, Rusi su uvijek napominjali da „ne mogu biti veći Srbi od Srba”²⁶. Argument antirusofilskog raspoloženja je bedast i malen – oni nas nikada nisu *stvarno* pomogli... ali, da dodamo, zato nas *namjerne sile* i *milosrdni anđeli* vaskoliko entuzijastično *vospovravljuju* ka nebesima! Njegoš svoje uspravljenje ka otačestvu ruskom, iskazuje direktno u jednom od pisama Jeremiji Gagiću. Naime, pri samrtnoj postelji svog strica Petra, Rade ga je upitao šta da čini u budućim ljetima, na što je dobio odgovor: „Ja ti sad ne mogu pomoći ništa, no ti ove najposljednje riječi ot mene: moli se bogu i **derži se Rusije**”²⁷!

Njegoš svoje uspravljenje ka otačestvu ruskom, iskazuje direktno u jednom od pisama Jeremiji Gagiću. Naime, pri samrtnoj postelji svog strica Petra, Rade ga je upitao šta da čini u budućim ljetima, na što je dobio odgovor: „Ja ti sad ne mogu pomoći ništa, no ti ove najposljednje riječi ot mene: moli se bogu i **derži se Rusije**”!

Sloboda i vapaj za njom izviru iz kape cjelokupnog opusa slavnoga vladike, kroz poklič da se jedino za svobodu treba ginuti; kršni vojvoda Stanko zbori: „*dabogda trag nam se zatro, / Kad god pod ovim živjeli maramom*”²⁸; u svojoj „Svobodijadi” Njegoš maestralno opisuje šta za njegov duh znači sloboda i slobodarstvo, zbog koje se on odriče i vjerskog plašta, a na sebe stavlja viteški oklop. Jedan od mnogih stihova glasi: „*Slušajte me, Crnogorci, / ja sam pastir vaš crkovni, / al' nepravda Turstva gnusna / prignala me mač nositi, / s njim svobodu otaćestva / do posljednje kapi krvi / od turskoga jarma branit.*”²⁹ Kao da se u današnje vrijeme izgubilo slavno ljubljenje libertine, pa sloboda biva bačena u zapećak stratišta... ali pošto je njegoška

²⁵ Iz korespondencije Jeremije Gagića i Njegoša, vidi se koliko je Rusija, još od prije skoro 200 godina, bila važna srpskim državama.

²⁶ Za primjer pročitati intervju sa Aleksandrom Konuzinom, *Ne mogu da budem veći Srbin od vas*, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1072172>, pristupljeno 2.11.2013. (16.35).

²⁷ Pismo Njegoševa Jeremiji Gagiću od 30. oktobra 1830. godine.

²⁸ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 20.

²⁹ Njegoš, Petar Petrović, *Svobodijada*, <http://www.rastko.rs/knjizevnost/njegos/ppnjegos-svobodijada.html>, pristupljeno 2.11.2013. (17.33).

filosofija arhetipski urezana u samu bit njegovog izdanstva na Balkanu, za preporod libertine se ne trebamo bojati! U Šćepalu Malom, Njegoš u njeno ime spjeva stihove: „*Sloboda je ime divno, / za njom ljudsko srce kivno; / ko s njom umre, s njom se rodi.*”³⁰

U vrijeme kada Crna Gora nije bila *de facto* samostalna, osjećao se dah slobodarstva: što zbog zbog duha njegoškog ustrojstva države, što zbog luča njegoške filosofije. Zov slobode se širio neumitnom brzinom – prepravićemo „Komunistički manifest”, i reći da se iz Njegoševih spjevova „bauk slobode širi(o) Evropom”! Divotno osjećanje kidanja lanaca se naročito vidi iz stihova: „*Blago meni, moji sokolovi, / blago meni, junačka svobodo! / Jutros si mi divno voskresnula / iz grobovala našijeh đedovah!*”³¹ [...] „*Spomenik je vašega junaštva / Gora Crna i njena svoboda!*”³² Kruženje „bauka” grabi(-lo je) svjetlosnom brzinom ka ostatku naroda: „*Kako čusmo za boj na Cetinju, / da na glavu pogiboše Turci, / serdar Janko odmaha otpravi / dva momčeta riječkim Turcima: / ko ne misli na Koran pljunuti, / neka bježi glavom bez obzira.*”³³

2. Sobranie Hipokrita i Justicije

Današnju globalizaciju, pravično sudstvo [sic!] i nečovječni neoliberalni kapitalizam, kao kroz iglenu ušicu, Njegoš detaljno opisuje kroz priču vojvode Draška o Mlečanima, nanovo prizivajući zov libertinskog slobodarstva, gnušajući se varvarske Evrope (!): „*Bogatijeh bješe pogolemo; / od bogatstva bjehu poludeli, / đetinjašu isto kao bebe. / Svi nuglovi punani praznovah; / mučahu se, da im oči prsnu, / da oderu koru leba suha.*”³⁴ O sudovima (današnjim riječima rečeno (ne)pravednoj postavci *seinsollen*, gdje *Europa* daje zahtjeve civilizacije³⁵, pri tom sama ih se ne

U vrijeme kada Crna Gora nije bila *de facto* samostalna, osjećao se dah slobodarstva: što zbog zbog duha njegoškog ustrojstva države, što zbog luča njegoške filosofije.

Današnju globalizaciju, pravično sudstvo [sic!] i nečovječni neoliberalni kapitalizam, kao kroz iglenu ušicu, Njegoš detaljno opisuje kroz priču vojvode Draška o Mlečanima, nanovo prizivajući zov libertinskog slobodarstva, gnušajući se varvarske Evrope.

³⁰ Njegoš, Petar Petrović, *Lažni car Šćepan Mali* <http://www.rastko.rs/književnost/njegos/njegos-scepan.html>, pristupljeno 2.11.2013. (18.03).

³¹ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 119–120.

³² *Ibid.*, str. 121.

³³ *Ibid.*, str. 124.

³⁴ *Ibid.*, str. 66.

³⁵ Kroz prizmu evropskih vrijednosti... istih vrijednosti kojima se dičila ista *Europa*, kada je na klimanje glava moćnika, slana *anđeoski milosrdna odmazda*

pridržavajući), Draško nastavlja: „*Bjehu, brate*³⁶, *da te Bog sačuva! / Malo bolji nego u Turčina./Bješe jedna kuća prevelika/u kojoj se građahu brodovi; / tu hiljade bjehu nevolnjikah, / svi u ljuta gvožđa poputani, / te građahu principu brodove; / tu od plača i ljute nevolje / ne mili se uljesti čovjeku. / Jedni sužnji bjehu prikovani / u putima na velje brodove, / te vozalu po moru brodove; / tu ih letnje gorijaše sunce / i davljahu kiše i vremena, / ne mogahu iz veze šenuti, / No, ka pašče kad ga za tor svežeš, / tu čamaju i dnevi i noći. / Najgore im pak bjehu tavnice / pod dvorove đe dužde stajaše; / u najdublju jamu koju znadeš / nije gore no u njih stojati. / Konj hočaše u njima crknuti, / čovjek pašče tu svezat ne ščaše, / a kamoli čojka nesretnjega; / oni ljude sve tamo vezahu / i davljahu u mračnim izbama.* / Sav protrnem, da ih Bog ubije, / kad pomislim za ono strašilo. / Niko žalit ne smije nikoga, / a kamoli da mu što pomože. / Kada viđeh vitešku nevolju, / zabolje me srce, progovorih: / 'Što, pogani, od ljudi činite? / Što junački ljudi ne smaknete, / što im takve muke udarate?' / Dok Grbičić meni poprišapta: / 'Nemoj takve govorit riječi, / ne smije se ovde pravo zborit. / Tvoja sreća – ne razumješe te'. / I čujte me što vam danas kažem: / poznao sam na one tavnice / da su božju grdno prestupili, / i da će im carstvo poginuti / i boljima u ruke uljesti.”³⁷

Pored slobodarstva koje nesumnjivo proistiće iz praktično svakog pasusa velikog stvaraoca, ovdje nalazimo i sukob civilizacija u nekoliko ne toliko primjetnih stihova u kojima se raspravlja što da se čini sa uhvaćenim jarebicama...

Pravo govorenja, o zločinstvima igrača novog svjetskog poretku, neoliberalističke hunte beščašća, i danas je tabu-tema u atomizovanom demokratskom [sic!] društvu. Evropa, ni poslije stotinu i sedamdeset godina, puno pomaka radila nije... ostaje samo Radovo proročansko proviđenje da će svako tiransko „carstvo [...] poginuti, i boljima u ruke uljesti”!³⁸

Pored slobodarstva koje nesumnjivo proistiće iz praktično svakog pasusa velikog stvaraoca, ovdje nalazimo i sukob civilizacija u nekoliko ne toliko primjetnih stihova u kojima se raspravlja što da se čini sa uhvaćenim jarebicama... Njegoš mađijski kroz svjetinu tu zbori: „*Puštite ih, amanat vi boži, / jere ih je nevolja nagnala, / a ne biste nijednu hvatali. / Utekle su k vama da uteku, / a nijesu da ih pokoljete.*”³⁹

Jarebice pustiše, a Njegoš preko ovog daje svoje zavještanje da se

za neposlušnost!

³⁶ Sudovi, prim. aut.

³⁷ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 69.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ *Ibid.*, str. 16.

nikada u nevolji slabijem ne napakosti i ne čini zla, jer je to kontra osnovnih principa bivstvovanja.⁴⁰

U pismu-odgovoru, kroz Danila vladiku, Njegoš vladika se gnuša tirana i knuta: „*Ne trebuje carstvo neljudima, / nako da se pred svjetom ruže./Divlju pamet a čud otrovanu/divlji vepar ima, a ne čovjek. / Kome zakon leži u topuzu, / tragovi mu smrde nečovjestvom.*”⁴¹ **O luči životvornoj** što iz mraka tamnovanja gazi preko kazamatskih kula, živeći libertinu, Njegoš zbori: „*Gle divnoga sada vidjenija! / Sunce pravde i zemlju ogrija, / hram se mračni zasja zatočnikah, / robovima olakšaše lanci: / sin dostojni oca prevječnoga / obuka se u čelovječstvo, / naoružan oružjem pravde / i strjelama svetog prosvještenja, / popirući zlobu i tirjanstvo, / dobrodjetelj u hram osveštava.*”⁴² Njegoš u svom Vijencu daje prikaz oslobođenja čovječanstva i rasplamsavanja plamena iz iskre *iustitie, pravde, prava* gdje se u stihovima daje zavještanje budućim koljenima, da totalitarizmu i despotizmu uvijek stanu nogom za vrat, stavljajući to na pijedestal dužnosti svakog ko se hoće nazvati tom mikrokosmičkom imenicom – *l'homme*: „*Vuk na ovcu svoje pravo ima / ka tirjanin na slaba čovjeka. / Al' tirjanstvu stati nogom za vrat, / dovesti ga k poznaniju prava, / to je ljudska dužnost najsvetija!*”⁴³

Da glavari i državna vlast treba da uzimaju svakog u zaštitu, Njegoš ispričava o tome kako se i špijun mora braniti od svjetine, i po pravu da mu se sudi kroz storiju o starici-špijunu koja je otkrivena, i od naroda odmah osuđena: „*Tada skoči narod cio, uzmi kamenje da je pod gomilom metnu, ali je ne pušte glavari, no je s mukom odbrane.*”⁴⁴ Marko Miljanov je kasnije formulisao iskaz kao formulu da je „junaštvo sebe od neprijatelja čuvati, a čojstvo drugoga od sebe sačuvati”.⁴⁵

Njegoš daje svoje zavještanje da se nikada u nevolji slabijem ne napakosti i ne čini zla, jer je to kontra osnovnih principa bivstvovanja.

Njegoš u svom Vijencu daje prikaz oslobođenja čovječanstva i rasplamsavanja plamena iz iskre *iustitie, pravde*.

⁴⁰ Kant je to formulisao riječima... „moralni zakon u meni i zvjezdano nebo nada mnom”. Za kratko objašnjenje kantovske filosofije pogledati rad: Rohlf, Michael, “Immanuel Kant”, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/entries/kant/>, pristupljeno 2.11.2013. (15.44).

⁴¹ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 54.

⁴² Njegoš, P. P., *Luča mikrokozma*, str. 113.

⁴³ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 33.

⁴⁴ Ibid., str. 103.

⁴⁵ Tagirov, Tarja, *Sudska overa zločina*, <http://www.vreme.com/cms/view>.

3. Sobranie Aurore

Ivo Andrić za Njegoša piše da je za njega „život [...] kao za stare Germane, jedino i isključivo rat, „aut bellī praeparatio, aut infida pax“⁴⁶. I tu odjedanput umesto vasionom harmonijom njegova pesma „propoje od užasa“, snivana harmonija pretvara se u paklenu neslogu i borbu u kojoj treba biti na pravoj strani. Tu je drugo lice Njegoševa. Njegoš borac ne zna za sažaljenje, niti ga traži niti ga daje.”⁴⁷

Ivo Andrić za Njegoša piše da je za njega „život [...] kao za stare Germane, jedino i isključivo rat.

Poznata je Njegoševa sentenca iz Šćepana Malog: „Zlo činiti, ko se od zla brani, tu zločinstva nije nikakvoga.”⁴⁸

Nasuprot milosrđu i samaričanstvu, pored vaskolikog opijanja starodrevnom hrabrošću Obilića i davnih junaka, ontološki oreol Ničeovog natčovjeka nalazimo (između ostalih stihova) u zategnutom dijalogu Hamze kapetana i Mićunović Vuka. Hamza udara na obraz Vuka govoreći mu: „Ja sam bolji, čuj, Vlaše, od tebe, / bolja mije vjera nego twoja! / Hata jašem, britku sablju pašem, / kapetan sam od careva grada, / u njem vladam od trista godinah; / đed mi ga je na sablju dobio / đe su carstvo sablje dijelile, / te mu tragu osta za gospodstvo.”⁴⁹

Njegoš borac ne zna za sažaljenje, niti ga traži niti ga daje.” Poznata je Njegoševa sentenca iz Šćepana Malog: „Zlo činiti, ko se od zla brani, tu zločinstva nije nikakvoga.”

Na to, kroz Mićunović Vuka⁵⁰, Njegoš se odriče čandala morala, robovskog sužanjskog podviženstva⁵¹, govoreći kroz inat riječima: „Kakvo Vlaše, krmska poturice! / De izdajnik bolji od viteza? / Kakvu sablju kažeš i Kosovo? / Da l' na njemu zajedno ne bjesmo, / pa ja rva i tada i sada? / Ti izdao prijed i poslijed, / obrljao obraz pred svjetom, / pohulio vjeru prađedovsku, / zarobio sebe u tuđina! / Što se hvališ gradom i gospodstvom - / svi gradovi što su do nas turski, / jesam li ih opsuo miramorjem, / te nijesu za ljude gradovi / no tavnice za nevoljne sužnje? / Bić sam božji ja spleten za tebe, da se stavljaviš što si uradio!”⁵²

⁴⁶ [php?id=436948/](http://www.vreme.com/cms/view.php?id=436948/), pristupljeno 2.11.2013. (17.44).

⁴⁷ Ili pripreme za rat, ili nesređen mir.

⁴⁷ Andrić, Ivo, *Njegoš kao tragični junak kosovske misli*, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1094285>, pristupljeno 4.11.2013. (16.44).

⁴⁸ Njegoš, Petar Petrović, *Lažni car Šćepan Mali*, <http://www.rastko.rs/knjizevnost/njegos/njegos-scepan.html>, pristupljeno 4.11.2013. (15.44).

⁴⁹ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 23.

⁵⁰ I još nekoliko kasnijih citata.

⁵¹ Vidjeti Niče, Fridrih, *Antihrist* [Riznica, Beograd, 2011], pogotovo str. 39–96.

⁵² Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 23–24.

Ovdje moral robova *isparava u svojoj samoj suštini*, a Vuk se pojavljuje kao aristokrata sa „otmenim podsmehom jednog Rimljanina“⁵³. U svojoj „Luči mikrokozma“ Njegoš još divotnije ističe svoj *viši smisao jačeg i zakonskijeg bitisanja*: „*Zakoni su opštega poretka / moj amanet a život prirode; / da ih počnu svi mirovi rušit, / moja bi se silna na njih ruka / oružala s užasnijem gnjevom: / ja bih sve njih u grdne komate / razdrobio, u bezdne zajmio, / pa bih druge iznova svjetove / iz mračnoga lona voskresnuo / i na kola okrunio njina.*“⁵⁴ U istom smislu, Serdar Janko i Mićunović Vuk u delikatnoj situaciji savjetuju vladiku kako da odgovori na svojevrsni ultimatum *prijatelja*: „*Ne držimo ove poklisare, / nego da se brže otršaju / da im paša štogod ne dvoumi. / Nek zna prijed, pa čini što može! / Vuk Mićunović: Otpiši mu kako znaš, vladiko, / i čuvaj mu obraz ka on tebi!*“⁵⁵ A vladika Danilo, prezriivo sa *višim* pogledom, tanano, snažno, inspirativno „*otpisuje* ‘*Od vladike i svijeh glavarah / Selim-paši otpozdrav na pismo. / Tvrđ je orah voćka čudnovata, / ne slomi ga, al zube polomi!*’ / *Nije vino pošto priđe bješe, / nije svijet ono što mišljaste. / Barjaktaru darivat Evropu – / grehota je o tom i misliti!*’ / *Velja kruška u grlo zapadne.*“⁵⁶ Dalje u pismu-odgovoru nastavlja istim tonom: „*Tijesna su vrata uljaniku, / za međeda skovana sjekira. / Jošt imate zemlje i ovacah, / pa harajte i kože gulite!*’ / *U vas stenje na svakoj stranu / zlo, pod gorim, kao dobro, pod zlom. / Spuštavah se ja na vaše uže, / umalo se uže ne pretrže; / otada smo viši prijatelji, / u glavu mi pamet ućeraste.*“⁵⁷ Ovo drčno pismo neodoljivo podsjeća na famozno *diplomatsko pismo*-odgovor zaporoških kozaka turskom sultani Mehmedu IV, u kojem su kozaci, doduše na mnogo vulgarniji način, isto tako prezreno i prkosno odgovorili stranom okupatoru.⁵⁸ Kao šlag na

U svojoj „Luči mikrokozma“ Njegoš još divotnije ističe svoj *viši smisao jačeg i zakonskijeg bitisanja*: „*Zakoni su opštega poretka / moj amanet a život prirode.*

Tvrđ je orah voćka čudnovata, / ne slomi ga, al zube polomi! / Nije vino pošto priđe bješe, / nije svijet ono što mišljaste.

⁵³ Niče, F., *Antihrist*, str. 96.

⁵⁴ Njegoš, P. P., *Luča mikrokozma*, str. 70.

⁵⁵ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 53.

⁵⁶ *Ibid.* str. 53–54.

⁵⁷ *Ibid.*, str. 54.

⁵⁸ Postoji nekoliko verzija ovog pisma. Za više informacija vidjeti: <http://www.infoukes.com/history/cossack-letter/>, pristupljeno 2.11.2013. (15.44), <http://www.thescreamonline.com/art/art7-1/repin/repin.html>, pristupljeno 2.11.2013. (16.47),

<http://korrespondent.net/showbiz/1422142-korrespondent-veselye-zaporozhcy-istoriya-sozdaniya-kartiny-zaporozhcy-pishut-pismo-tureckomu-sultanu>,

Njegoševsko odricanje robovskog morala, godinama kasnije je još nekoliko puta praktično iskazano kod srpskog naroda...

tortu, natčovjek se praktično ovaploćuje i nadgrađuje sa prkosnom porukom Vuka Mićunovića, ideći ka ničeovskom principu da „srce ima onaj koji poznae strah, ali strah *savladava*, prisiljava; srce ima onaj koji vidi bezdan, ali s *ponosom*. Onaj koji vidi bezdan, ali očima

orla – koji kandžama orla *obuhvata i shvata* bezdan: taj je odvažan.”⁵⁹ Vuk govori: „*Drž, ridžale, uzmi ovaj fišek, / ponesi ga na poklon veziru / i kaži mu da je to cijena / koje drago glave crnogorske.*”⁶⁰ Njegoševsko odricanje robovskog morala, godinama kasnije je još nekoliko puta praktično iskazano kod srpskog naroda... za nas je najvažniji ovaj zadnji *iskaz u sklopu okolnosti početkom turbulentnih*

devedesetih godina XX vijeka, koji traje sve do današnjih dana. To je stvaranje i održavanje Republike Srpske... Njegoš je kolektivno nesvesno urezan u sam bitak, u postojanje ove krvlju branilaca stvorene republike!

Jedan događaj, koji je zabilježio Ljubomir Nenadović zorno prikazuje Njegošev delanje ka libertini. Događaj sam, veoma je značajan za razumijevanje *prkosnog stava* romantičarski proizašlog (kao) iz slike Ežena Delakroe „Sloboda vodi narod“! Naime, Nenadović i vladika su bili u posjeti Rimu, u Crkvi Sv. Petra, gdje se

„Sloboda vodi narod“!

čuvaju tzv. „časne verige“, lanci kojima je bio okovan Sv. Petar u jerusalimskoj tamnici. Slijed događaja Nenadović opisuje ovako: „Kaluđer, kad ga pokazuje otmenim putnicima, sa velikom pažljivošću otvara škrinju, vadi lanac iz pamuka i sa osobitom pobožnošću i smirenošću prinosi ga poklonicima te ga oni klečeći, sa skrštenim rukama, cjelivaju. Kad je kaluđer prinio vladici ove verige, vladika ih odmah uze u svoje ruke, rasteže ih da vidi kolike su i čudeći se kako su dugačke, reče: ‘Ala su ga dobro vezali!‘ Zatim ih vrati odmah kaluđeru, koji od čuda jedva je mogao zapitati: ‘Zar ih neće Vaša Svjetlost cjelivati? Vladika mu, polazeći, odgovori: ‘Crnogorci ne ljube lance!‘”.⁶¹

pristupljeno 2.11.2013. (16.54). Po ovom događaju Ilja Repin je naslikao sliku koja je dostupna na http://www.infoukes.com/history/images/cossack_letter/fipure04.ipp, pristupljeno 3.11.2013. (17.44).

⁵⁹ Niče, F., Tako je *govorio Zaratustra*, str. 257.

⁶⁰ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 55.

⁶¹ Nenadović, Ljubomir, *Pisma iz Italije* [Prosveta, Beograd, 1966], str. 90.

Kuraž i prkos, idenje ka višim principima zemaljskog postojanja, agnostički postavljanjem Njegoš iskazuje u svojoj korespondenciji sa raznim stranama, pa tako u jednom famoznom pismu Jeremiji Gagiću ističe: „Čudo mi je da ljudi kažu da su Crnogorci protivu prava narodnijeh sada postupili, a niko ne kaže da je Ali-paša protivu prava narodnijeh postupio kada moje poslanike pohvata, tri na kolac nabi, a tri [i]po godine u sindžir drža, i za druge mnoge nevjere koje je učinio mojijema krajinama, a i sada da su prevarili mene i moje Crnogorce, za to ne bi niko ni rijeći rekao, no bi sve čutanjem prošlo, kako što je prolazilo i ovo do danas što je nama činio. U **nas je običaj, koji se u ovi narod u zakon obratio: kojom mjerom ko** nama zajmi, onom istom da mu zajam povratimo. Da nijesmo zlo sa zlom predusretali, davno bi se na ovu goru turska džamija poperila i ova šaka Slavjana svoje ime izgubila”.⁶² U jednom drugom pismu vladika Rade odgovara Mehmed-paši Rušidu, bez treptaja zjenice, i kao Leonida sa Spartancima, pokazuje ko je ko na ispit u hrabrosti i poštovanju, ovjekovječivši se sa oreolom libertinskog vladara, bez straha i lažnog milosrđa: „Što li nas sada zovete da se vama predamo i rajom turskom postanemo, ne vidimo nimalo da pravo na to imate, jer kako će tako najedanput tuđijema podanicima postati Crnogorci, koji su više od 400 godina svagda mužestveno neprijatelje od sebe odbijali, a samo da slobodu i nezavisimost u ovijema bezplodnijema i pustijem krševima sačuvaju i da slobodno po zakonu svome žertvoprinošenija mogu sovršivati [...]. I ako Vi na nas napadnete, mi ćemo prinuđeni biti braniti našu slobodu i nezavisimost, koju su i naši prađedovi branili i mlogi žrtvom postali. Tako isto i mi svi jedinodušno prolićemo našu posljednju kaplju krvi za vjeru, slobodu i nezavisimost, i da znate dobro da Crnogorci radi su svi do posljednjega pogrebsti sebe pod razvalinama svojih kućah i so tijem ostaviti potomstvu svjedočanstvo grobovijeh krstah da su postradali za vjeru i otečestvo negoli potpasti pod igo tuđega ropstva.”⁶³

Kuraž i prkos, idenje ka višim principima zemaljskog postojanja, agnostički postavljanjem Njegoš iskazuje u svojoj korespondenciji sa raznim stranama.

I ako Vi na nas napadnete, mi ćemo prinuđeni biti braniti našu slobodu i nezavisimost, koju su i naši prađedovi branili i mlogi žrtvom postali.

⁶² Pismo Njegoša Jeremiji Gagiću od 12. avgusta 1843. godine.

⁶³ Pismo Njegoša Mehmedu Rešid-paši od 17. jula 1832. godine.

4. Vidsko sobranie

O nauku i visini mudrosti, kao i o opasnosti reakcionarnih snaga u sopstvenom narodu, Njegoš spjeva stihove: „*Ko na brdo, ak' i malo, / stoji više vidi no onaj pod brdom; / ja poviše nešto od vas vidim – / to je sreća dala al' nesreća. / Ne bojim se od vražjega kota, / neka ga je ka na gori lista, / no se bojim od zla domaćega.*”⁶⁴ Nažalost, praksa zadnjih ratova na krvlju natopljenim brdovitim Balkanom je pokazala da je Njegoš bio absolutno u pravu i da „*svoj svojega nikad puštat neće*”⁶⁵. Naša državnička praksa, kada već u prošlosti u pojedinim situacijama nije znala, u budućnosti treba da odmjerava stvari baš kao Vladika Danilo, da pametarski rasuđuje⁶⁶ i pronalazi najbolja rješenja, slušajući umnije od sebe, tj. one koji „na brdo, ak' i malo” stoje⁶⁷.

Filosofskim rječnikom, u stilu rimskih pravnika, jezgrovito, kroz jednu rečenicu, vladika Njegoš daje opis *kadrova* koji praktično samo bitišu, ali ništa konkretno ne rade riječima: „*Neki jedan, to je ka nijedan*”⁶⁸.

Sa druge strane, u većini slučajeva ne može se očekivati dobar *kadar-službenik*, bilo u državnoj službi, bilo u unutrašnjim ili vanjskim poslovima ako se nije napravio pravilan izbor nastavnika, ili što je rekao pop Mićo: „*Kakav nauk, takvo i čitanje! / Da sam ima boljeg učitelja, / te bih i ja danas bolje čita*”⁶⁹.

Rečenica kojom se završava „*Gorski vijenac*” najbolje iskazuje šta znači imati kvalitetnog čovjeka na pravom mjestu! Arhetip junaka-Ahileja, stameni Mandušić Vuk dobija od vladike Danila zlaćanu

⁶⁴ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 29.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 29.

⁶⁶ „Pametarnica označava oblast spoznaje o nastanku i poreklu jednog naroda i njegovog razvoja u prošlosti. Podrazumeva arheološka, lingvistička, kulturološka i brojna druga neophodna istraživanja da bi se sa dovoljno data – dokaza, pouzdanih činjenica, argumenata i drugih važnih podataka i pojedinosti o životu i običajima, kulturi, jeziku i pismu, religiji, filozofiji... – moglo objektivno zaključivati o razvojnem putu i doprinosu jednog naroda zajedničkom razvoju svih naroda sveta...” Milojević, Miloš S., *Odlomci istorije Srba i srpskih-jugoslovenskih zemalja u Turskoj i Austriji* [Ethos, Beograd, 2004], str. 409.

⁶⁷ Nažalost, mnogo puta je inteligencija ostajala iza rušilačkih koncepata, često i pomračenih umova.

⁶⁸ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 33.

⁶⁹ *Ibid.*, ap. 96.

„Ko na brdo, ak' i malo, / stoji više vidi no onaj pod brdom; / ja poviše nešto od vas vidim – / to je sreća dala al' nesreća.

Vladika Njegoš daje opis kadrova koji praktično samo bitišu, ali ništa konkretno ne rade riječima: „Neki jedan, to je ka nijedan”.

pohvalu: „*Zdravo tvoja glava na ramena, / ti ćeš pušku drugu nabaviti, / a u ruke Mandušića Vuka / biće svaka puška ubojita!*”⁷⁰

Iguman Stefan poručuje budućim naraštajima, državnicima i diplomatama, vođama i konzulima da treba da izuče nauku, a u tome i da dobiju mudrost, slušajući iskustva starijih kroz kazivanje: „*Ja sam proša sito i rešeto, / ovaj grdni svijet ispitao, / otrovi mu čašu iskapio, / poznao se s grkijem životom. / Sve što biva i što može biti, / meni ništa nije nepoznato; / što god dođe ja sam mu naredan. / Zla pod nebom što su svakolika / čovjeku su prćija na zemlju. / Ti si mlad jošt i nevješt, vladiko! / Prve kaplje iz čaše otrovi / najgrče su i najupornije. / O da znadeš što te jošte čeka! / Sv'jet je ovaj tiran tiraninu, / a kamoli duši blagorodnoj! / On je sostav paklene nesloge: / u nj ratuje duša sa tijelom, / u nj ratuje more s bregovima, / u nj ratuje zima i toplina, / u nj ratuju vjetri s vjetrovima, / u nj ratuje živina s živinom, / u nj ratuje narod sa narodom, / u nj ratuje čovjek sa čovjekom, / u nj ratuju dnevi sa noćima, / u nj ratuju dusi s nebesima. / T'jelo stenje pod silom duševnom, / koleba se duša u tijelu. / More stenje pod silom nebesnom, / koleblju se u moru nebesa; / volna volnu užasno popire, / o briješ se lome obadvije. / Niko srećan, a niko dovoljan, / niko miran, a niko spokojan. / Sve se čovjek bruka sa čovjekom: / gleda majmun sebe u zrcalo!*”⁷¹ Lesing je identičnu misao lijepo formulisao: „Nauka je bogatstvo stečenih iskustava, dok je svoje iskustvo mudrost. Najmanji djelić ovog drugog vrijedi više od miliona onih prvih.”⁷²

Iguman Stefan poručuje budućim naraštajima, državnicima i diplomatama, vođama i konzulima da treba da izuče nauku, a u tome i da dobiju mudrost, slušajući iskustva starijih.

5. Sobranie kantara

Pregovaranje, dogovaranje, šira debata kod Njegoša je iskazana u mnogim riječima Vladike Danila, koji se stalno povodi za razumom i pregovaranjem, radi izmirenja i izbjegavanja proljevanja krvi: „*Ne... ne... sjete da i jošt zborimo! / Jabih, braćo, s opšteg dogovora / da glavare braće isturčene / dozovemo na opštemu skupu, / da im damo vjeru do rastanka, / eda bi se kako obratili / i krvavi plamen ugasili.*”⁷³ Dok vladika zbori o pregovorima,

Pregovaranje, dogovaranje, šira debata kod Njegoša je iskazana u mnogim riječima.

⁷⁰ *Ibid.*, str. 129.

⁷¹ *Ibid.*, str. 114–115.

⁷² Kalabić, Marija (izbor tekstova), *Riznica mudrosti Misli velikih umova čovečanstva* [IP LIB, Novi Sad, 2003], str. 182.

⁷³ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 35.

knez Janko prozire istorijskom dijalektikom kroz iskustva predaka, šta se to u pregovorima dešavalо i dešava: „*Bismo, Turci, ali se ne može! / Smiješna je ova naša ljubav. / Grdno nam se oči susretaju, / ne mogu se bratski pogledati, / no krvnički i nekako divlje: / oči zbore što im veli srce.*”⁷⁴ Janko poznaje i jednu vrlu vještinu, vještinu raskrinkavanja lažnih obećanja: „*Trgovac ti laže sa smijehom, / žena laže suze prospiljući; / niko krupno ka Turčin ne laže!*”⁷⁵. Spoznati kako i na koji način pregovarati, ići ispred događaja promućurno rasuđujući, mogu samo najbolji sinovi diplomatije. U današnjem vremenu, znati ko „krupno” laže, treba znati!

Arhetipska osobina *lisice i lava*⁷⁶, izranja iz riječi mislioca genija: „*Med za usta i hladna prionja, / a kamoli mlada i vatrena! / Slatka mama, no bi na udicu: / Pij šerbata iz čaše svečeve, al sjekiru čekaj među uši! / Strah životu kalja obraz često; [...] Duša bi mi tada mirna bila / kako mirno jutro u proleće, / kad vjetrovi i mutni oblaci / drijemaju u morskoj tamnici.*”⁷⁷ Smiješana mudrost i hrabrost, bez brzopletosti – nasuprot strahu se dovijaju u ovoj misli kojom vladika Danilo sanja o dogovoru, vraćanju vrijednostima, neprolijevanju krvi, izmirenju. Selindžer bi na to rekao: „Odlika nezrelog čovjeka je da želi da časno umre za neki cilj, dok je odlika zrelog čovjeka to da želi da smjerno živi za neki cilj”.⁷⁸

Njegoševa korespondencija i diplomatska aktivnost bila je nemala, dopisivanja sa Mikelom Martelinijom, Mehmedom Rešidom, Ilijom Garašaninom, Ali-pašom Rizanbegovićem, Vukom Karadžićem itd., a posebno sa Jeremijom Gagićem, plemićem i ruskim konzulom.

Njegoševa korespondencija i diplomatska aktivnost bila je nemala, dopisivanja sa Mikelom Martelinijom, Mehmedom Rešidom, Ilijom Garašaninom, Ali-pašom Rizanbegovićem, Vukom Karadžićem itd., a posebno sa Jeremijom Gagićem, plemićem i ruskim konzulom, pokazuju kako je vladika u isto vrijeme i erudit i pjesnik, i državnik i duhovnik!

⁷⁴ Ibid., str. 48–49.

⁷⁵ Ibid., str. 53.

⁷⁶ Vidjeti učenje Pareta o cirkulaciji elita, sposobnostima i vladanju lisica i lavova – Hejvud, Endru, *Politika*, [Clio, Beograd, 2004], str. 155–159, kao i članak od Delican, Mustafa, „Elite Theories Of Pareto, Mosca And Michels”, *Sosyal siyaset konferansları* [İstanbul Universitesi, İktisat ve İctimaiyat Enstitusu, volume 43, 2000], pg. 323–336.

⁷⁷ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 38–39.

⁷⁸ Selindžer, Džerom Dejvid, *Lovac u žitu* [Nova knjiga, Podgorica, 2013], str. 198.

Na optužbe i crnjenje opozicije da je više svjetovni no duhovni vladar i da mu žene mute um, on odgovara tim što pri susretom oči u oči sa carem Nikolajem dobija povećanje pomoći svome narodu⁷⁹. Sam vrhunac državničkog opštenja kod velikog Rada Petrovića je nivelisanje odnosa i bivstvovanje u absolutno neprijateljskom okruženju.

Rado je priman na sve evropske dvorove, a sam Njegoš, iako bez formalnog obrazovanja, svojim erudističkim pristupom bio je cijenjen u visokim krugovima, kao i uvijek rado viđen gost.⁸⁰ Govorio je ruski, francuski, italijanski i njemački jezik, čime se malo koji diplomata u današnje vrijeme može pohvaliti! Kroz stalno usavršavanje, kupovanje književne građe, čitanje, proučavanje, iskustveno doživljavanje, primjenjivanje u praksi i kroz kontinuirano promišljanje Njegoš se zasigurno ustoličio na tronu istorije, kao najveći soko srpske filosofije, književnosti i državničke prakse.

Kroz stalno usavršavanje, kupovanje književne građe, čitanje, proučavanje, iskustveno doživljavanje, primjenjivanje u praksi i kroz kontinuirano promišljanje Njegoš se zasigurno ustoličio na tronu istorije, kao najveći soko srpske filosofije, književnosti i državničke prakse.

Zaključak

„Ljudskosti nekog učitelja pripada opominjanje svojih učenika da ga se čuvaju.”⁸¹

Fridrik Niče

Njegoša treba da se čuvaju svi koji ga uzimaju u ruke... zbog velike mogućnosti da slobodarski zov zakuje svoje strelice i u njihovim srcima.

Njegoša treba da se čuvaju svi koji ga uzimaju u ruke... zbog velike mogućnosti da slobodarski zov zakuje svoje strelice i u njihovim srcima, i da pri tome i oni strasno ljube *libertinu!* U „Ecce Homo: Kako čovjek postaje ono što jeste”, Niče već na početku zbori: „Ko zna da diše vazduh mojih spisa, zna da je to vazduh visočja, jak vazduh. Za njega se mora biti stvoren, inače opasnost nije mala da se u

⁷⁹ Pogledati feljton Novosti o Njegošu: http://www.novosti.rs/dodatni_sadrzaji/clanci.119.html;445646

Strasti-mladog-vladike, pristupljeno 4.11.2013. (16.00).

⁸⁰ Mnoge intrige se vezuju za žene u Njegoševom životu, koje je mahom odbijao, ali koje su „sjekle vene” za njim.

⁸¹ Niče, Fridrik, *Zora – misli o moralnim predrasudama*, [Dereta, Beograd, 2011], str. 212.

njemu prehladimo”⁸². *Risque eleve od prehlade jakim vazduhom je sveprisutna kod Njegoša, jer on obuzima umove svojom oštrinom i prodornošću.* Za nekoga ko nije stvoren za to da mu lijeva strana i

Ko je stvoren za velikog Njegoša, shvatiće da „iz grmena velikoga lafu izač trudno nije”, i biće opijen mišlju o Slobodi!

um budu *zatrovani plamom* vječno životvornim, Njegoš dolazi kao literatura za ponoćno čitanje. Ko je *stvoren za velikog Njegoša*, shvatiće da „iz grmena velikoga lafu izač trudno nije”⁸³, i biće opijen mišlju o *Slobodi*!

„Pokoljenja djela suda; šta je čije daju svj`ema”⁸⁴ ... a vladiki Radu, cjelokupan njegov književni i praktični državnički opus daju za pravo da bude zlatnim slovima uklesan u istoriju povjesnice srpskog državnog bitisanja i diplomatske prakse, kroz filozofiju njegove jedinstvene *religije*, filozofiju jedinstvenog *puta*, filozofiju višeg *bitisanja, hrabrosti, prkosa, ponosa i libertine!*

Literatura

- Andrić, Ivo, *Njegoš kao tragični junak kosovske misli*, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1094285>
- Borstin Dž., Danijel, *Svet traganja* [Čigoja štampa, Geopoetika, Beograd 2003]
- Vajninger, Oto, *Pol i karakter* [Feniks libris, Beograd, 2013]
- Vasiljev, Spasoje, *Slovenska mitologija* [Srbobran, 1928], dostupno na http://www.rastko.rs/antropologiia/svasiljev-mitologija_c.html#_Toc530384670
- Velimirović, Nikolaj, *Religija Njegoševa*, <http://www.svetosavlje.org/biblioteka/vlNikolaj/ReligijaNjegoseva/Nikolaj0101.htm>
- Volter, *Filosofski rečnik* [Matica srpska, Novi Sad, 1973]
- Gavrilović, Andro, *Znameniti Srbi XIX veka* [Naučna KMD, Beograd, 2008]

⁸² Niče, Fridrih, *Ecce Homo – Kako postajemo ono što jesmo* [Riznica, Beograd, 2011], str. 5.

⁸³ Njegoš, P. P., *Gorski vijenac*, str. 5.

⁸⁴ *Ibid.*, str. 6.

- Delican, Mustafa, „Elite Theories Of Pareto, Mosca And Michels”,
Sosyal siyaset konferanslari [Istanbul Universitesi, iktisat ve
ictimaiyat Enstitusu, volume 43, 2000]
- Intervju sa Aleksandrom Konuzinom, *Ne mogu da budem veći Srbin
od vas*, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1072172>
- Jung, Karl Gustav, *O psihologiji nesvesnog* [Matica srpska, Novi Sad,
1984]
- Jung, Gustav Karl, *Psihološki tipovi* [Matica Srpska, Beograd, 1978]
- Kalabić, Marija (izbor tekstova), *Riznica mudrosti Misli velikih umova
čovečanstva* [IP LIB, Novi Sad, 2003]
- Kosidowski, Zenon, *Priče evanđelista* [Svjetlost, Sarajevo, 1990]
- Marks, Karl, Engels, Fridrih, *O istorijskom materijalizmu* [Svjetlost,
Sarajevo, 1976]
- Milojević, Miloš S., *Odlomci istorije Srba i srpskih-jugoslovenskih
zemalja u Turskoj i Austriji* [Ethos, Beograd, 2004],
- Nenadović, Ljubomir, *Pisma iz Italije* [Prosveta, Beograd, 1966],
- Niče, Fridrih, *Antihrist*, [Riznica, Beograd, 2011]
- Niče, Fridrih, *Ecce Homo – Kako postajemo ono što jesmo* [Riznica,
Beograd, 2011],
- Niče, Fridrih, *Zora – misli o moralnim predrasudama* [Dereta, Beograd,
2011],
- Niče, Fridrih, *Tako je govorio Zaratustra* [Dereta, Beograd, 2011]
- Njegoš, Petar Petrović, *Gorski vijenac* [Beoknjiga, Beograd, 2003]
- Njegoš, Petar Petrović, *Lažni car Šćepan Mali*, <http://www.rastko.rs/knjizevnost/njegos/njegos-scepan.html>
- Njegoš, Petar Petrović, *Luča mikrokozma* [Svjetlost, Sarajevo, 1990]
- Njegoš, Petar Petrović, *Svobodijada*, <http://www.rastko.rs/knjizevnost/niegos/pnniegos-svobodiiada.html>
- Platon, *Država* [Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd,
2002]
- Pismo Njegoševa Jeremiji Gagiću od 30. oktobra 1830. godine
- Pismo Njegoša Jeremiji Gagiću od 12. avgusta 1843. godine
- Pismo Njegoša Mehmedu Rešid-paši od 17. jula 1832
- Pismo Njegoša Osman-paši Skopljaku od 5. oktobra 1847. godine
- Rohlf, Michael, “Immanuel Kant”, *The Stanford Encyclopedia of
Philosophy* (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <http://plato.stanford.edu/entries/kant/>

Selindžer, Džerom Dejvid, *Lovac u žitu* [Nova knjiga, Podgorica, 2013]

Tagirov, Tanja, *Sudska overa zločina*, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=436948>

Feljton Novosti o Njegošu, *Strasti mladog vladike*:
http://www.novosti.rs/dodatni_sadrzai/clanci.119.html:445646-
Strasti-mladog-vladike Hejvud, Endru, *Politika* [Clio, Beograd, 2004] <http://www.ppnjegos.org/biografija.htm>

[http://korrespondent.net/showbiz/1422142-korrespondent-
veselye-zaporozhcy-istoriya-sozdaniya-kartiny-zaporozhcy-
pishut-pismo-tureckomu-sultanu](http://korrespondent.net/showbiz/1422142-korrespondent-veselye-zaporozhcy-istoriya-sozdaniya-kartiny-zaporozhcy-pishut-pismo-tureckomu-sultanu)

<http://www.thescreamonline.com/art/art7-1/repin/repin.html>

http://www.infoukes.com/history/cossack_letter/,

Uputstvo za autore

Poštovani saradnici,

Časopis "Argumenti" objavljuje originalne naučne radove, pregledne i stručne članke u kojima se izlažu ideje i stavovi o najznačajnijim problemima prirodnih i društvenih nauka sa težištem na političke, pravne i ekonomski teme. U tematiku časopisa se uklapaju i svi oni radovi u kojima se razmatraju širi teorijski problemi interdisciplinarnog karaktera uključujući i metodološke i didaktičke (metodičke) probleme. U časopisu se, takođe, mogu objavljivati i oni članci iz oblasti koje su neophodne za rad istraživača, te studenata osnovnih i master studija, kao i prikazi i izvodi odabranih diplomske radova, magistarskih teza, doktorskih disertacija te značajnijih knjiga.

S obzirom na strukturu i potrebe, časopis se može štampati i kao tematski broj. U takvim brojevima se načelno elaboriraju širi teorijski problemi, rezultati nekog značajnijeg istraživanja ili radovi sa naučnih i stručnih skupova i rasprava.

Za objavljene radove se ne isplaćuje honorar, a autor dobija jedan primjerak časopisa.

Primljeni članci podliježu recenziji od strane dva recenzenta, koje određuje uredništvo.

Molimo autore da u svojim radovima zadovolje sljedeće osnovne zahtjeve:

- Naslov rukopisa treba da bude kratak i jasan i da odražava i afirmiše sadržaj;
- Rukopis treba da sadrži rezime (100 do 250 reči) u kome autor kratko ističe suštinu osnovnih ideja i stavova o pitanjima koja se razmatraju u članku, ključne riječi na srpskom – do 10 riječi, Abstract (Sumary) na engleskom jeziku, Key Words, kratak uvod u postavljeni problem, razradu (glavni dio), zaključak i spisak korišćene literature;
- Članak treba da bude jezički i stilski korektan, logički sistematizovan sa jasnim iskazima i argumentima, uz korektnu upotrebu naučne i stručne terminologije i bez podataka usmjerenih na kompromitaciju (rušenje digniteta) ličnosti i službenog (povjerljivog) karaktera;
- U dužem tekstu, treba stavljati odgovarajuće međunaslove, a pojedine riječi ili rečenice se mogu istaći kurzivom, „masnim“ slovima ili podvući.
- Obim članka, u principu, treba da bude oko jednog autorskog tabaka (30.000 karaktera – slovnih oznaka, uključujući i bjeline između riječi i fusnote). Zavisno od problema, članak može biti i većeg obima, ali ne preko dva autorska tabaka.
- Rukopis se dostavlja redakciji časopisa u dva primjerka na formatu A-4 ili u elektronskoj formi, rađen u Wordu (Book Antiqua), latiničnim fontom, sa povećanim proredom (exactly 16 pt odnosno 1,15) i razmakom između paragrafa 2 pt after. Prvi red paragrafa da bude uvučen 1 cm. Margine sljedeće lijevo (unutrašnja) 1,8 cm, desno (vanjska) 4,2 cm, gore 1,5 cm i dole 2,1 cm. Veličina slova 11 pt;

- Prilozi rukopisu (šeme, skice, grafikoni) treba da budu urađeni na računaru. Sve podatke koji nisu neophodni u crtežu (ili ga opterećuju) treba staviti u legendu. Slovne i brojčane oznake na jednom crtežu treba da budu iste veličine, a fizičke veličine treba izražavati u mjernim jedinicama međunarodnog sistema označavanja (SI);

Tabela 1. Naziv tabele

Zaglavlje	Zaglavlje	Zaglavlje	Zaglavlje

Grafikon 1. Naziv grafikona

- Inostrana imena fonetski transkribovati u skladu s pravilima pravopisa, a prilikom prvog javljanja u zagradi potrebno je navesti njihov izvorni oblik.
- Dokumentaciona podloga (citati, napomene, bibliografija) treba da sadrže osnovne podatke dovoljne za upućivanje čitalaca na korišćene izvore. Autorima preporučujemo **Apa format** uređenja teksta (www.dksg.rs/biblioteka/vodicZaCitiranje/apa_format.html). Bibliografska jedinica (bez obzira na korišćeni referativni

sistem) treba da sadrži: prezime i ime (ili prvo slovo imena) autora, naziv djela, naziv izdavača, mjesto, godinu publikovanja i, po potrebi, stranicu; npr.

Lukić, L. (2000). *Naziv knjige* (1. izd.). Banja Luka : Centar za izdavačku djelatnost fakulteta u Banjoj Luci.

- Uz rukopis autor treba da dostavi sljedeće podatke: ime i prezime, zvanje, tačnu adresu, e-mail, kontakt telefon, instituciju u kojoj se nalazi i funkciju koju obavlja;
- Rukopisi se mogu dostavljati lično uredniku, što je obostrano korisno, ili slati na adresu Glavni odbor SNSD za "Argumente", Ul. Petra Kočića broj 5, 78000 Banja Luka, e-mail adrese: argumenti@snsd.org, ljepojevic.milan@gmail.com
- Kontakt telefon: +387 51 318 492
- Šablon za uređenje radova u Wordu (Word Template) možete naći na www.snsd.org

Svi tekstovi dostavljeni za štampanje u časopisu „Argumenti“ podliježu recenziji. Recenzija je zatvorena i vrše je dva kompetentna recenzenta za određenu naučnu oblast.

Časopis „Argumenti“ je registrovan na preliminarnoj rang-listi nacionalnih časopisa Ministarstva za nauku i tehnologiju Republike Srpske.

UREDNIŠTVO

www.snsd.org